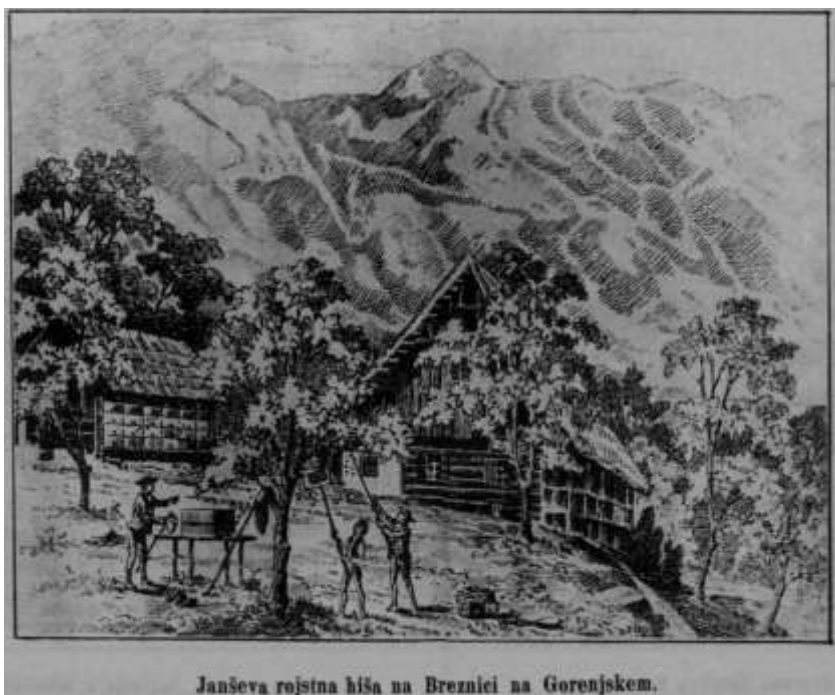

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za zootehniko
Groblje 3, 1230 Domžale

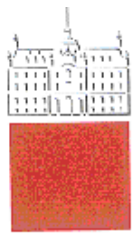
Anton Janša, **prvi učitelj čebelarstva** **Druga dopolnjena izdaja**

Andrej Šalehar

Janševa rojstna hiša na Breznici na Gorenjskem.

Rodica, 2019

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za zootehniko
Groblje 3, 1230 Domžale

Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva

Druga dopolnjena izdaja

Zasl. prof. dr. Andrej Šalehar

Rodica, 2019

Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva

Druga dopolnjena izdaja

Avtor in urednik: Andrej Šalehar

Strokovni pregled: Janez Gregori

Jezikovni pregled: Marjana Cvirn

Prevoda izvlečka: Jasmina Šivic, Peter Dovč

Ostali prevodi: Andrej Šalehar, France Baraga

Rokopisi: Arhiv Republike Slovenije

Fotografije: Andrej Šalehar, France Baraga, Pavla Šalehar, Čebelarska zveza Slovenije

Financiranje raziskav: Oddelek za zootehniko, Biotehniška fakulteta, Andrej Šalehar

Založnik: Samozaložba

Leto izdelave: 2019

Viri: digitalizirani viri so označeni z **modro zapisanem naslovu**

Vrsta: elektronska publikacija

Spletni naslov: <http://www.genska-banka.si/wp-content/uploads/2019/07/ANTON-JANŠA-PRVI-UČITELJ-ČEBELARSTVA-10072019-DLIB.pdf>

Vse pravice so pridržane. Vsebine monografije se lahko uporablja izključno za svojo osebno, to je nekomercialno rabo. Vsaka druga oblika uporabe vsebin monografije (kot je npr. kopiranje, reproduciranje, distribuiranje v fizični ali elektronski obliki) v komercialne namene je brez soglasja avtorja prepovedana.

Sliki na platnicah:

Na prednji strani platnice: Janševa rojstna hiša na Breznici na Gorenjskem (Ilustrirani Slovenec, 1925)

Na zadnji strani platnice: Naslovnici prvih izdaj Janševih knjig (1771 in 1775)

CIP

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID=300842240](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID=300842240)

ISBN 978-961-290-370-1 (pdf)

**Posvečeno Oddelku za zootehniko, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
Hvala za milost, da lahko v osemdesetem letu mojega življenja pišem o Antonu Janši.**

Kazalo

Uvodna beseda	8
Spremna beseda	9
Izvleček	10
Abstract - Anton Janša, the first teacher of apiculture	11
Abstrakt - Anton Janša, der erste Bienenzuchtlehrer	12
1. Uvod	13
2. Anton Janša od rojstva (1734) do odhoda na Dunaj (1766)	15
2.1. Rodovina Janša ter družina Matije Janša in Lucije Debeljak.....	15
2.2. Anton Janša – mladostna leta na Breznici	16
2.3. Čebelarjenje Antona Janše na Breznici.....	17
3. Ali je bil Anton Janša na Koroškem pred odhodom na Dunaj?	21
3.1. Objave in zapisi	21
3.2. Presoja in razprava o objavah.....	28
3.2.1. Ehrenfelsovi zapisi	28
3.2.2. Koroška kmetijska družba in zapisi o Janši	28
3.2.3. Trditve in zapisi Ernesta Fuchsa.....	29
3.3. Mnenje.....	29
Priloga	30
4. Ustanovitev prve čebelarške šole na Dunaju (1769)	33
4.1. Predlogi za izboljšanje čebelarstva v k. k. dednih deželah (1768).....	33
4.2. Glavarjev »Odgovor« – prvi strokovni opis slovenskega čebelarstva.....	34
4.3. Zanimivejši poudarki Glavarjevega Odgovora	36
4.4. Ustanovitev prve čebelarške šole v Augartnu na Dunaju (Wytopil, 1900).....	39
4.5. Preselitev čebelarške šole iz Augartna na Belveder (1775).....	41
4.6. Čebelarška šola na Belvederju kot posebnost za tujce in domačine (1779).....	42
5. Šolski čebelnjak, število panjev in čebele na čebelarški šoli.....	43
5.1. Šolski čebelnjak v Augartnu	43
5.2. Število panjev in čebele na čebelarški šoli v Augartnu	43
5.2.1. Podatki o čebeljih panjih in čebelah na prvi čebelarški šoli	44
5.2.2. Sklepne misli	45
5.3. Zaključek.....	45
6. Od slikarja (1766–1769) do učitelja čebelarstva (1770)	47
6.1. Vpis in šolanje na bakrorezni risarski šoli na Dunaju.....	47
6.1.1. Akademija likovnih umetnosti na Dunaju	47
6.1.2. O vpisu in šolanju Antona Janše in njegovih bratov Lovrenca (1766) ter Valentina (1767)	47
6.2. Pot do učitelja čebelarstva (1769–1770)	48
6.2.1. Prva srečanja in imenovanje za čebelarja pri Nižjeavstrijski gospodarski družbi (1769)	48
6.2.2. Imenovanje za učitelja čebelarstva (1770)	50
6.3. Pfalz (1889) o imenovanju Antona Janše za čebelarškega učitelja	52
7. Anton Janša učitelj čebelarstva (1770–1773)	53
7.1. O pouku na dunajski čebelarški šoli v Augartnu (1770–1773).....	53
7.2. Janševi učenci in poslušalci.....	55
7.3. O čebelarstvu na Kranjskem, čebelarški šoli v Augartnu in Janši – Realzeitung, 4. marec 1771 56	
7.4. Janšev načrt in predlog za čebelarško družbo (1773).....	59
7.5. Izbrane objave o čebelarški šoli in učitelju Janši	60

7.5.1.	Čebele naj bi varovale pred strelo (1773).....	60
7.5.2.	Praha matice v zraku po opisu Janše (1773).....	60
7.5.3.	Nagrade za čebelarjenje po Janševem načinu (1773–1774).....	60
7.5.4.	O čebelah v knjigi Oesterreichische Staatenkunde im Grundrisse (1789).....	61
7.6.	Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu	62
7.7.	Zaključek.....	62
8.	Janšev čebelarški nauk	63
8.1.	Splošno o Janševem čebelarškem nauku.....	63
8.2.	Praha matice s troti v zraku	64
8.3.	Gorenjski panj.....	64
8.4.	Nakladno čebelarjenje.....	65
8.5.	Prevažanje in paša čebel.....	66
9.	Prva Janševa knjiga Razprava o rojenju čebel (1771).....	71
9.1.	Objave pred izidom in ob izidu prve Janševe knjige Razprava o rojenju čebel (Šalehar (2017)).	71
9.1.1.	Pred izdajo knjige.....	71
9.1.2.	Izdaja knjige in objave ob tem	72
9.2.	Janša piše o namenu pisanja knjige.....	72
9.3.	Abhandlung von Schwärmen der Bienen (Razprava o rojenju čebel) – prva knjiga Antona Janše (1771) – izdaja, ponatisi, prevodi in dostopi	73
9.4.	Poročila o vsebini prve Janševe knjige	78
9.5.	Weipplova ocena Antona Janše kot čebelarskega pisatelja (1925)	81
9.6.	Zaključek	81
10.	Rana smrt Antona Janše (1773).....	83
10.1.	Poročila o smrti Antona Janše	83
10.2.	Janša o skrivnostih čebelarjenja še na smrtni postelji	86
10.3.	Janševa zapuščina	86
10.4.	Rana smrt Antona Janše je izguba za čebelarsko šolo in čebelarstvo.....	87
11.	Druga Janševa čebelarska knjiga: Popolni nauk o čebelarstvu (1775).....	89
11.1.	Objavi Janševega čebelarskega nauka – 1773, 1774	89
11.1.1.	Knjiga izdana leta 1773	89
11.1.2.	Knjiga izdana leta 1774	91
11.2.	Rokopis	92
11.3.	Knjiga Popolni nauk o čebelarstvu (1775)	93
11.3.1.	Izdaje v nemškem jeziku.....	93
11.3.2.	Izdaje v slovenskem jeziku	98
11.3.3.	Drugi spletni dostopi	105
11.4.	Oglas o prodaji Janševe druge knjige.....	105
11.5.	Vsebina (povzeto iz prevoda Rojina (1906))	105
11.6.	Reaumur in Schirach zapisana v Janševi drugi knjigi	106
11.7.	Goličnik: Popolnoma Podvuzhenje za vsse zhebellarje – prevod Janševe druge knjige in ob pomoči Kumerdeja izdana prva čebelarska knjiga v slovenskem jeziku – (1792).....	107
11.7.1.	Splošno o Goličnikovem prevodu.....	107
11.7.2.	Knjiga Popolnoma podučenje za vse čebelarje – 1792 – prva izdana slovenska čebelarska knjiga ..	109
11.8.	Dva zapisa o Janševi drugi knjigi – 100 in več let po izidu	110
11.8.1.	Zapis o drugi Janševi knjigi leta 1879	110
11.8.2.	Zapis ob peti izdaji leta 1900	110
11.9.	Janševa druga knjiga v Kranjskem knjižnem katalogu iz leta 1797	111
11.10.	Zaključek	112
12.	Ocene in mnenja o Janševih knjigah ter o Janši kot čebelarju pisatelju	113
12.1.	Miheličeva ocena (1955) Janševih čebelarskih knjig	113
12.2.	Dunajski dvor je razposlal Janševi knjigi po c. k. deželah	113
12.3.	Bienencathechismus (Katekizem o čebelah - 1779, 1783) in Janševi čebelarški knjigi.....	114

12.4. Kaj so v knjigi Allgemeine deutsche Bibliothek napisali ob tretji izdaji Janševega Popolnega nauka ... (1791)?	117
12.5. In kaj meni Kuralt (1807)?.....	117
12.6. In kaj piše Pfalz (1889)?	118
12.7. Ludwig Armbruster (1936) o Janševih knjigah.....	119
12.8. Še mnenje dr. Fraserja (1951, 2008).....	119
12.9. Zaključek.....	119
13. Čebelarški patent Marije Terezije (1775) in obveza učenja čebelarjenja na Janšev način	121
13.1. Glavarjeva spodbuda za pravno ureditev čebelarstva (1768)	121
13.2. Čebelarški patent Marije Terezije (1775)	121
13.3. Navodilo za učitelje čebelarstva (1775).....	122
13.4. Dodatka	123
13.5. Debevec (1967) o pomenu čebelarskega patenta	123
13.6. Zaključek.....	124
14. Biografski in bibliografski mejniki v življenju in delu Antona Janše ter zaključki . 125	
14.1. Kronologija biografskih in bibliografskih mejnikov v življenju in delu Antona Janše.....	125
Anton Janša od rojstva (1734) do odhoda na Dunaj (1766)	125
Ali je bil Anton Janša na Koroškem pred odhodom na Dunaj?.....	125
Ustanovitev prve čebelarske šole na Dunaju, šolski čebelnjak, panji in čebele	125
Od slikarja (1766–1769) do učitelja čebelarstva (1770)	125
Anton Janša, učitelj čebelarstva (1770–1773).....	125
Janšev čebelarški nauk	126
Prva Janševa knjiga Razprava o rojenju čebel (1771)	126
Rana smrt Antona Janše (13. 9. 1773).....	126
Druga Janševa knjiga Popolni nauk o čebelarstvu (1775)	126
Ocene in mnenja o Janševih knjigah ter o Janši kot čebelarju pisatelju	126
Čebelarški patent (1775) in Navodilo za čebelarske mojstre (1775)	126
14.2. Zaključki	128
15. Povzetek	131
16. Viri.....	133
17. Zahvala.....	139
18. Priloge	141
18.1. Rokopis: Anton Janša – Ivan Navratil (1886)	141
18.2. Bakrorezi s pojasnili iz Janševe knjige Popolni nauk o čebelarstvu (1775)	156

Uvodna beseda

Knjiga z naslovom »Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva«, je delo, ki bo pomembno prispevalo k ohranjanju slovenske kulturne dediščine. Avtor, zaslužni profesor dr. Andrej Šalehar, je knjigo posvetil Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, oddelku, ki mu je posvetil tudi večino svojega pedagoškega, raziskovalnega, strokovnega in organizacijskega dela. Čeprav je bilo njegovo primarno področje delovanja prašičereja, je mlade vztrajno usmerjal na nova raziskovalna področja, kot so etologija, rast in razvoj domačih živali, biometrija in informatika v živinoreji. Tako je že leta 1973 pričel, v sodelovanju s centrom INDOK za biotehniko, z delom na informatiki in dokumentaciji v živinoreji in sodeloval pri ustanovitvi službe INDOK na takrat še Raziskovalni postaji Rodica. Kot predsednik komisije za oceno in zagovor diplomskih nalog na univerzitetnem študiju Kmetijstvo-zootehniko je vplival na kakovost diplomskih del, njihovo enotno bibliografsko ureditev in uporabo informacijskih orodij. Med njegovim dekanovanjem so bili na Biotehniški fakulteti uvedeni različni novi študijski programi, med njimi tudi magistrski študiji biotehnologija, antropologija in varstvo naravne dediščine ter dodiplomski študij Mikrobiologija.

Vrline prof. dr. Andreja Šaleharja so bile in so vztrajnost, natančnost in sistematičnost, njegova strast pa študij literature in iskanje, urejanje ter zapisovanje podatkov. Rezultati njegovega dela se odražajo v številnih publikacijah s področja živinoreje, omenila pa bom le nekatere tiste, ki so posvečene čebelarstvu. Med prispevki k bibliografiji izpostavljam: Čebelarji družine Rothschild; Slovenske knjige in tiski s področja čebelarstva, napisano do leta 1945; Jurij Jonke (1777-1864) črmošnjiški župnik in čebelar. Med knjigami pa naj omenim: Zapisi o kranjski čebeli med leti 1857 in 1879, ki jo je napisal v soavtorstvu z Janezom Gregorijem, prof. biol.; Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781; Poučevanje čebelarstva na Kranjskem od Petra Pavla Glavarja (1768) in Antona Janše (1770) do Emila Rothschilda (1874); Prva slovenska čebelarska knjiga; Anton Janša biografski in bibliografski mejniki; Kranjska čebela in čebelarji družine Rothschild.

S knjigo »Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva«, je zaslužni profesor dr. Andrej Šalehar dodal v mozaik slovenske kulturne dediščine nov kamenček, ki osvetljuje bistrost, znanje in sposobnost slovenskega kmeta, ki ga je vedno nadvse cenil. V imenu Oddelka za zootehniko se mu iskreno zahvaljujem za njegov prispevek pri ohranjanju zgodovinskih mejnikov na področju živinoreje.

Prof. dr. Irena Rogelj,
prodekanja za področje zootehniko

Spremna beseda

Anton Janša, ena od osrednjih osebnosti slovenskega čebelarstva, je tudi začetnik organiziranega čebelarskega izobraževanja v svetovnem merilu. Kljub številnim zapisom o njegovem življenju in delu v slovenskem in mednarodnem tisku, kjer sicer izstopa knjiga Staneta Miheliča iz leta 1934 »*Anton Janša, slovenski čebelar, njegovo življenje, delo in doba*«, celovite monografije o Antonu Janši doslej nismo imeli. To praznino sedaj izpolnjuje pričujoča knjiga prof. dr. Andreja Šaleharja »**Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva**«. Knjiga predstavlja celovit oris dela tega izjemnega moža, zaradi digitalizacije dokumentov je sedaj dostopnost do številnih virov boljša, v knjigo pa so vključeni tudi številni do sedaj nepoznani biografski in bibliografski podatki o življenju in delu Antona Janše.

Pričujoča knjiga je razdeljena v 11 poglavij, ki kronološko povzemajo pomembna dejstva iz življenja in dela Antona Janše. Prvi dve poglavji opisujeta Janševo otroštvo in mladost ter prve stike s čebelarstvom. Posebna pozornost je posvečena obdobju pred Janševim odhodom na Dunaj (1766), kjer se je vpisal na bakrorezno-risarsko šolo.

Tretje, 4. 5. in 6. poglavje obravnavajo Janševo učiteljsko dejavnost na Dunaju. Leta 1769 se je Janša namreč javil in bil sprejet na razpisano mesto čebelarja in učitelja na novoustanovljeni čebelarski šoli, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarska šola na svetu. Za učitelja čebelarstva ga je Marija Terezija imenovala 6. aprila 1770. Janša je delo učitelja na čebelarski šoli in delo potujočega učitelja za čebelarstvo opravljal do svoje prerane smrti, septembra leta 1773. Med njegovimi učenci so bili številni kasneje znani čebelarji, pisci čebelarskih knjig in učitelji na novih čebelarskih šolah, kjer so poučevali po Janševem čebelarskem nauku. Le-ta je v veliki meri temeljil na njegovih praktičnih izkušnjah in na izročilu gorenjskih čebelarjev, ki ga je Janša vključeval v svoje učiteljsko delo.

Sledita poglavji o dveh najpomembnejših Janševih knjižnih delih, »*Razprava o rojenju*«, izdana leta 1771 in »*Popolni nauk o čebelarstvu*«, ki jo je dve leti po Janševi smrti (1775) izdal njegov učenec in naslednik v čebelarski šoli na Dunaju, Josef Münzberg.

Zadnji dve poglavji knjige sta namenjeni presoji vpliva, ki ga je imelo Janševo delo na razvoj čebelarstva in mestu, ki ga njegovi knjigi zavzemata v svetovni čebelarski literaturi. Posebna pozornost je namenjena izdaji Čebelarskega patenta (1775) in Navodila za čebelarske mojstre (1775), ki temeljita na Janševih predlogih, ki jih je predložil Mariji Tereziji v načrtu za ustanovitev čebelarske družbe v Avstriji.

Knjiga prof. dr. Andreja Šaleharja, »*Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva*«, predstavlja pomemben korak k boljšemu poznavanju in razumevanju prispevka, ki ga je dal Anton Janša k razvoju čebelarstva in čebelarskega izobraževanja. Časovna umestitev Janševih spoznanj potrjuje pomen njegovega dela v svetovnem merilu in zato je seveda prav, da svetovni dan čebel praznujemo 20. maja, na krstni dan Antona Janše, ki ga praznujemo tudi kot njegov rojstni dan.

Prof. dr. Peter Dovč

Izvleček

Cesarica Marija Terezija je leta 1769 ustanovila čebelarstvo šolo in za prvega čebelarskega učitelja in potovalnega učitelja za čebelarstvo je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo, preprostega kranjskega mladeniča, ki je na Dunaju obiskoval bakrorezno risarsko šolo. Čebelarstvo šola je bila v Augartnu, od leta 1775 do 1782 pa na Belvederju. Anton Janša je doma na Breznici na Gorenjskem v Sloveniji, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje zelo razvito. Janšev čebelarski nauk temelji na dobrem poznavanju čebel in na znanju gorenjskih čebelarjev. Učil je, da se čebel ne sme moriti, učil je voziti čebele na pašo, ovrigel je nauk, da so troti vodonosci, in učil, da se matica opravi s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. Čebelaril je v lesenih gorenjskih panjih. Je izumitelj čebelarskih pripomočkov – vrša. Osnova njegovega dobičkonosnega čebelarjenja (nauka) je nadzorovanje rojenja, pomlajevanje družin in da ne mori čebel – kratko, v dobrem ravnanju s čebelami. V nemškem jeziku je napisal dve čebelarski knjigi, ki sta bili večkrat ponatisnjeni in prevedeni v druge jezike ter sta uvrščeni v svetovno klasično čebelarstvo literaturo. Čebelarski patent Marije Terezije (1775) je uzakonil Janševa načela čebelarjenja. V dodanem odloku Navodilo za čebelarske mojstre (1775) je na čebelarskih šolah predpisan Janšev čebelarski nauk. Svetovni dan čebel je na rojstni dan Antona Janše, 20. Maj.

Ključne besede: Anton Janša, kranjsko čebelarjenje, čebelarstvo šola v Augartnu, prvi učitelj čebelarstva, Janšev čebelarski nauk, paša čebel, praha matice, čebelarski patent, navodilo za čebelarske mojstre, čebelarski knjigi.

Abstract - Anton Janša, the first teacher of apiculture

The empress Maria Theresia established the beekeeping school in Augarten in 1769 and on 6 April 1770 appointed Anton Janša as the first teacher and travelling teacher of apiculture. Anton Janša was a simple young man from Carniola who attended the school for copper engraving and painting in Vienna. The beekeeping school was in Augarten until 1775 and in Belvedere between the years 1775 and 1782. Anton Janša came from Breznica in Upper Carniola in Slovenia, where beekeeping was well developed. Janša's beekeeping method was based on beekeeping experience and the knowledge of Upper Carniolan beekeepers. Janša taught that bees must not be killed, he advocated moving hives to bee pastures, he rejected the belief that the drones are water carriers and lectured that a queen bee is mating with the drones in air, the fact that the old Upper Carniolan beekeepers were the first in the world to discover. He kept bees in wooden Upper Carniolan beehives. He invented a beekeeping tool – a swarm trap. His profitable beekeeping (teaching) comprehends swarm control, honeybee colony rejuvenation and the instructions that bees must not be killed – in short – good treatment of bees. He wrote two books on beekeeping in German language which were reprinted several times and translated into other languages. These two books are considered classics of world's literature on apiculture. The Apiculture Patent, issued by Maria Theresia (1775), contained a clear statement that Janša's guidelines are to be followed. Instructions for teachers of beekeeping (1775) obliged teachers to teach Janša's methods of beekeeping in public schools. The World Bee Day is celebrated on Anton Janša's birthday, 20 May.

Keywords: Anton Janša, Carniolan beekeeping, beekeeping school in Augarten, the first teacher of apiculture, Janša's beekeeping teaching, bee pasture, mating of queen bees, the Apiculture Patent, Instructions for master beekeepers, books on beekeeping.

Abstrakt - Anton Janša, der erste Bienenzuchtlehrer

Im Jahr 1769 errichtete die Kaiserin Maria Theresia eine Bienenzuchtschule und am 6. April 1770 ernannte sie Anton Janša zum ersten Bienenzuchtlehrer und reisenden Lehrer für Bienenzucht. Janša war ein einfacher junger Mann aus Krain, der in Wien eine Schule für Kupferstich und Zeichnen besuchte. Bis zum Jahr 1775 befand sich die Bienenzuchtschule in Augarten, und zwischen den Jahren 1775 und 1782 in Belvedere.

Anton Janša kam aus Breznica in Oberkrain, Slowenien, wo die Bienenzucht sehr entwickelt war. Janšas Bienenzuchtlehre gründete auf dem gutem Wissen über Bienen und auf dem Wissen der Bienenzüchter aus der Oberkrain. Janša lehrte, dass Bienen nicht getötet werden dürfen und dass sie auf die Bienenweide geführt werden müssen; er verwarf die Ansicht, dass Drohnen Wasserträger sind und unterrichtete, dass die Königin schon in der Luft durch Drohnen begattet wird, was den alten Oberkrainer Bienenzüchter als erste auf der Welt bekannt war. Er hielt Bienen in hölzernen Oberkrainer Bienenstöcken und erfand ein Bienenzuchthilfsmittel – den Schwarmabfangbeutel. Seine einträgliche Bienenzucht (Lehre) gründete sich auf die Kontrolle des Schwarmauszuges, die Verjüngung des Bienenvolkes und auf der Behauptung, dass die Bienen nicht getötet werden dürfen, kurzum – auf einer guten Behandlung der Bienen. Er schrieb zwei Imkerbücher in deutscher Sprache, die mehrmals nachgedruckt und in andere Sprachen übersetzt wurden. Diese zwei Bücher zählen zur klassischen Weltliteratur über Bienenzucht. Das von Maria Theresia erlassene Bienenzuchtpatent (1775) setzte Janšas Richtlinien für Bienenhaltung in Gesetze um. Die beigefügte Anleitung für Bienenmeister (1775) bestimmt, dass man beim Unterricht in öffentlichen Bienenzuchtschulen Janšas Bienenzuchtlehre befolgen muss. Den Weltbienentag feiern wir am 20. Maj, abgeleitet von Janšas Geburtstag, den 20.5.1734.

Schlüsselwörter: Anton Janša, Krainer Bienenzucht, Bienenzuchtschule in Augarten, der erste Bienenzuchtlehrer, Janšas Bienenzuchtlehre, Bienenweide, Begattung der Königin, Bienenzuchtpatent, Anleitungen für Bienenmeister, Imkerbücher.

1. Uvod

Cesarica Marija Terezija je leta 1769 ustanovila čebelarstvo šolo, ki je bila prva kmetijska šola v Avstriji. Za prvega čebelarskega učitelja je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo, preprostega kranjskega mladeniča, ki je na Dunaju obiskoval bakrorezno risarsko šolo. Čebelarstvo šola je bila v Augartnu, od leta 1775 do 1782 pa na Belvederju. Anton Janša je doma na Breznici na Gorenjskem v Sloveniji, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje zelo razvito, napredno in tudi donosno. Wiener Realzeitung je 4. marca 1771 (Nachricht, 1771) zapisal, da je *Vojvodina Kranjska že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami*. Janšev čebelarstvo je temeljil na znanju gorenjskih čebelarjev, na dobrem poznavanju čebel in na kranjskem načinu čebelarjenja. Janša je učil, da se čebel ne sme moriti, učil je prevažanje čebel na pašo, ovrigel je nauk, da so troti vodonosci, in učil, da se matica oprashi s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. V nemškem jeziku je napisal dve knjigi: Razprava o rojenju čebel (1771) in Popolni nauk o čebelarstvu (izšla je dve leti po njegovi smrti – leta 1775). Uvrščeni sta med pomembnejše knjige klasičnega svetovnega čebelarskega slovstva in po Percu (1925) ter Armbrusterju (1936) sta to bisera čebelarske literature. Obe knjigi sta bili večkrat ponatisnjeni in prevedeni v druge jezike. Janšev čebelarstvo sta že leta 1773 oz. 1774 objavila v knjigah dva Janševa učenca. Avtor knjige iz leta 1773 ni poznan. Leta 1774 ga je opisal v knjigi njegov učenec Kratzer, ki jo je izdal pod motom »nov način avstrijskega gojenja čebel«. Na posebej pomemben način je poudarila pomen Janševega čebelarskega nauka cesarica Marija Terezija v čebelarskem patentu, ki ga je izdala 8. aprila 1775. Ustanovila je čebelarske šole še v Dunajskem Novem mestu, na Moravskem in drugod. V odloku Navodilo za čebelarske mojstre, ki ga je izdala poleg čebelarskega patenta, je zaukazala vsem državnim čebelarskim učiteljem, da morajo poučevati le po Janševih načelih.

V knjigi bomo spoznali življenje in delo Antona Janše, prvega učitelja čebelarstva na čebelarski šoli na Dunaju. Naj ob tem še poudarimo, da je bila v Sloveniji v drugi polovici 18. stoletja, v času razsvetljenstva, v okolju, kjer je imelo čebelarstvo večstoletno tradicijo, poleg Janše aktivna skupina čebelarjev in raziskovalcev čebelarstva. Najpomembnejši so bili: Peter Pavel Glavar (1721–1784), Giovanni Antonio Scopoli (1723–1788), Matej Furlan (1727–1780), Janez Goličnik (1737–1807), Blaž Kumerdej (1738–1805), Martin Kuralt (1757–1845) in Anton Humel (mestni kirurg¹). Njihovi doprinosi, skupaj z Janševimi, k slovenskemu in svetovnemu čebelarstvu so: praha matice, čebelnjak, gorenjski panj, odvzem medu in voska, paša čebel, varstvo čebel, ob odvzemu pridelkov jih ne moriti, prvi strokovni opis kranjskega čebelarstva (1768) s predlogi za izobraževanje čebelarjev, zakonodajo in šolo, strokovno čtivo v slovenskem jeziku, prvi učitelj čebelarstva na Dunaju, prva slovenska čebelarska knjiga (1776), slovensko čebelarsko izrazje, prevod Janševe druge knjige Popolni nauk o čebelarstvu v slovenščino in izdaja (1792), pravila za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu (1781), prva čebelarska šola na Kranjskem (Lanšprež) in poučevanje v slovenskem jeziku, prva čebelna bratovščina (Rodine 1781), čebelarska šola v Lvovu (1806), /.../. Našteta dela sestavljajo vsebino prve zlate dobe slovenskega čebelarstva. Posamezna so posredno in tudi neposredno vplivala na ustanovitev dunajske čebelarske šole, na svetovno čebelarjenje in izdajo Čebelarskega patenta ter Navodila za čebelarske mojstre (oba 1775).

Pomen dela Antona Janše močno presega njegovo osnovno dejavnost čebelarstvo in uvrščamo ga med znamenite moške slovenskega naroda. Mihelič (1934) je zapisal:

¹ Glavar v svojem pismu Kranjski kmetijski družbi z dne 25. 11. 1771 piše »Nekega tukajšnjega anonimnega gospoda Humla, mestnega kirurga...« – domneva je, da je Humel psevdonom; biografski podatki niso najdeni.

Janša je črpal svoje čebelarsko znanje iz nenapisanih modrostnih knjig slovenskega naroda.

Njegovo življenjsko delo je koreninilo v čebelarskih izkušnjah slovenskega kmetijskega kolektiva, ki so se sporočale in izpopolnjevale od roda do roda, dokler jih ni poklicani poedinec ponesel v svet, jih strnil v individualno poglobljen sistem in z njimi zmagal. Zato je ocena Janševega dela do neke mere ocena takratne visoke stopnje čebelarske kulture slovenskega kmeta. Ko se torej ob dvestoletnici Janševega rojstva poklanjamo njegovemu spominu, se obenem klanjamo tudi onemu jedru slovenskega naroda, iz katerega je Janša izšel, — slovenskemu kmetu.

Mihelič (1934, str. 155)

O Antonu Janši so napisana številna dela, ki so skupaj predstavljena tudi leta 2017 (Šalehar, 2017, 2017a). V zadnjih letih, ko je zaradi digitalizacije večja dostopnost do literarnih virov, je priložnost, da izvemo o Antonu Janši še kaj več. V pričujoči knjigi so zbrani vsi pomembnejši do sedaj poznani in na novo najdeni biografski in bibliografski podatki iz njegovega življenja in dela. Prav tako so preverjeni praktično vsi do sedaj znani, a pogosto dvomljivi podatki.

Breznica s cerkvijo Žalostne matere božje
(foto Pavla Šalehar)

2. Anton Janša od rojstva (1734) do odhoda na Dunaj (1766)

2.1. Rodovina Janša ter družina Matije Janša in Lucije Debeljak²

Rodovina Janše izvira iz kraja Hraše pri Radovljici, kjer so imeli dvogruntsko domačijo. Starša Antona Janše sta bila Matija Janša (*1683, Hraše, +1752, Breznica) in Lucija Debeljak (*1705, Dvorska vas, +1781(?), Kranj (?), pokopana na Rodinah (?)). Poročila sta se leta 1729. Na Breznici sta zgradila bajto in skedenj ter postavila čebelnjak. Družina se je preselila na Breznico, na Kuharjevo domačijo, kot se je reklo po domače, med letoma 1729 in 1732. Domačijo so pozneje poimenovali tudi kot Malerfamilie (slikarska družina).

V zakonu se je rodilo devet otrok:

1. Neža (*1729, Dvorska vas, +po letu 1773(?), Breznica),
2. Polona (*1732, Breznica, +po letu 1773(?), Breznica),
3. Anton (*1734, Breznica, +1773, Dunaj),
4. Uršula (*1736, Breznica, +1756, Breznica),
5. Janez, Ivan (*1738, Hraše, + pred letom 1773(?)),
6. Jakob (*1741, Breznica, + pred letom 1773(?)),

² Viri: Navratil (1883), Perc (1925), Župan (1930), Mihelič (1934), Rozman (1973), Čebelar..(2003).

7. Marija (*1744, Breznica, +1748(?), Rodine),
8. Valentin (*1747, Breznica, +1818, Dunaj),
9. Lovrenc (*1749, Breznica, +1812, Dunaj).

Točen rojstni dan Antona Janša ni poznan. V krstnih knjigah župnije Radovljica je zapisan dan krsta: 20. maj 1734 – to je sedaj privzeto kot njegov rojstni dan.

2.2. Anton Janša – mladostna leta na Breznici

Nobenih podatkov ni o šolanju Antona Janše. Linhart (1796) v drugem zvezku knjige Versuch einer Geschichte von Krain (Poskus zgodovine Kranjske) pripoveduje, da je navadni kmet, Anton Janša, iz Gorenjske brez druge izobrazbe, le z znanjem iz domačega okolja, postal javni učitelj čebelarstva na Dunaju. Bil je brez šol, ob prihodu na Dunaj ni znal nemško niti brati in niti pisati.

Za mlada leta Antona Janše (1752–1766) je le nekaj avtentičnih poročil. Ob očetovi smrti je bila ob grobu mati Lucija z osmimi otroki. Prevzeti je morala celotno vodenje domačije in pri tem ji je bil v najboljšo pomoč najstarejši sin Anton. Prevzel je opravljanje tlake kot grajski vrtnar³. Doma je nadaljeval z gojenjem čebel, kar je posebej predstavljeno v naslednjem podpoglavju. Župan (1930) in tudi Mihelič (1934) pišeta o slikarskih sposobnostih otrok, da je bil skedenj slikarski atelje Antona Janše in njegovih bratov, kjer so med drugim poslikavali panjske končnice. Bukovec (1990) v svoji razpravi Naše panjske končnice piše tudi:

Tem ohranjenim dokazom naj pridružim še domače izročilo o slikarskem udejstvovanju Antona Janše. Kakor so pravili Navratilovemu poročevalcu stari možje z Breznice, »je bil Janša, p. d. »Kuharjev Tonej« spreten slikar (»fajn mavar«) ter naredil take končnice na panj, da nobeden takih. Pri Kraljiču na Breznici so še dolgo imeli na končnici leva, ki ga je bil naslikal »Kuharjev Tonej«, in je bil tako živ, da je gledal zmeraj za človekom, kamor je šel.« (Spomenik o šeststoletnici, 1883, 164).

Bukovec (1990, str. 51)

³ Mihelič (1934) sodi, da je imel Janša pri opravljanju tlake na radovljiški graščini stike s služničadjo, ki je bila predvsem nemškega porekla in se je vsaj nekaj, za silo, naučil nemško. Tako je nekako razumel vprašanja ob vpisu na bakrorezno risarsko šolo na Dunaju (glej poglavje 6.1.2).

Breznica: Pot k Janševemu čebelnjaku
(foto Pavla Šalehar)

2.3. Čebelarjenje Antona Janše na Breznici

Janša se je čebelarjenja naučil doma na Breznici. Armbruster (1936) piše, da je bil kot potomec nadarjene čebelarske družine doma deležen odličnega čebelarskega šolanja. Njegov oče Matija je bil čebelar in po njegovi smrti (31. maj 1752) je Janša kot 18-letnik prevzel skrb nad čebelami. Čebelaril je na takratni gorenjski način čebelarjenja⁴ v lesenih gorenjskih panjih. Weippl (1925) piše: *»Janša ni bil samo čebelar, ampak tudi natančen opazovalec. Knjige so mu bile neznanka, ker v mladosti ni znal niti brati in niti pisati. Znanje o čebelah je dobil neposredno od očeta in ostalih čebelarjev ... Imel je čebelnjak s preko 100 družinami.«* S svojimi opazovanji je znatno doprinesel k razvoju gorenjskega načina čebelarjenja. V predgovoru v svoji prvi knjigi *Abhandlung der Schwärmen der Bienen* (Razprava o rojenju čebel) (1771)⁵ je med drugim zapisal:

⁴ V knjigi Armbruster (1936) na straneh 83–86 v sestavku 14. Alte und junge Krainer Vermehrungskünste opisuje gorenjski način čebelarjenja.

⁵ Knjiga je podrobno predstavljena v 9. poglavju.

Kako potrebna in koristna je ljudem čebela, o tem se lahko vsak čas prepričamo, ako pomislimo, v kako raznovrstne namene služi izdelek, ki ga čebela napravlja tako čudovito marljivo in spretno. Ni samo želja po sladkem medu, ki nas izpodbuja pridno gojiti čebele: koliko imenitnih zdravil tudi napravljajo iz medu za naše oslabeledo ali pa ranjeno telo, kako krasna je razsvetljava, ki jo daje vosek cerkvam in našim hišam, in koliko je sploh še drugih koristi, katere opisovati bi bilo preobširno; vse to so razlogi, da se z vsemi silami lotimo čebelarstva.

Vse to premišljujoč, zlasti pa občudujoč izredno spretnost in pridnost čebel, nisem že v zgodnji mladosti čebelic samo vzljubil, ampak sem tudi opazoval njih umetno delo, kadarkoli sem utegnil. Silna radovednost, ki se me je lotila vsled tega, me je izpodbujala, da sem čimdalje bolj preiskoval njih skrivnosti, zlasti, kako se upravljajo, kak red imajo in kako izvršujejo svoje posle.

Kolikor več teh skrivnosti sem odkril pri čebelah, toliko bolj so se mi omilile, tako, da mi je postalo čebelarstvo glavno opravilo. In laskam si, da mi je vsled dolgoletnih opazovanj in poizkusov le malo neznanega, na kar je treba pri oskrbovanju čebel paziti.

Janša 1771 (1906, predgovor – str. 1-2)

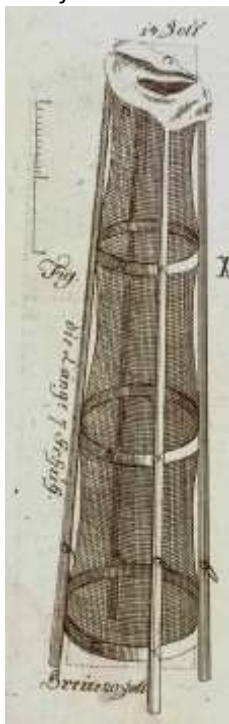
Kakor piše Janša sam, so ga čebele s svojim redom in pridnostjo pritegnile, da jih je opazoval in spoznaval njihove skrivnosti. Na podlagi svojih spoznanj je dopolnjeval postopke gojenja in oskrbovanja čebel po gorenjskem načinu čebelarjenja, ki je tako postopno preraslo v Janšev čebelarski nauk. Prav tako Janša piše, da ni znanstvenik, ampak izkušen praktik, ki je iznašel lastne čebelarske pripomočke, recimo lovilno vrečo za roje (prestrezalo, vrša, lovilnik rojev). O tem priča tudi Janšev učenec Pösel (1784):

Aus der Erzählung des Herrn Janscha selbst, was ihn nemlich auf die Verfertigung und Anwendung des Schwärmsackes gebracht hat, ist folgende Begebenheit: Als er einmal annoch in Krain in seinem Vaterlande bey seiner Bienenhütte mit einem Sack, worein er sonst sein Brod zu verhüllen pflog, stand, und zween Stöcke zugleich anfingen zu schwärmen; so hielt er den Sack mit der Oefnung bey einem Stöcke vor, um die Vermischung der Schwärme zu verhindern. Er wunderte aber als er sah, daß der ganze Schwarm in seinen Brodsack eilte. Da selber zu Schwärmen aufhörte, so schloß er den Sack etliche Minuten, band ihn an einen leeren Stock, und heutelte denselben hinein, allwo der Schwarm seine Wirthschaft pflog. Hierauf fiel er auf die Verfertigung des Schwärmsackes, welchen er auch bewirkte und zur Anwendung in seinen öffentlichen Unterricht brachte.

Pösel (1784, str. 174–175)

Povzetek:

»Iz pripovedovanja samega gospoda Janše, kaj je vplivalo na izdelavo in uporabo lovilne vreče za roje, je naslednji dogodek: Ko je enkrat še na Kranjskem v svoji domovini stal pri svojem čebelnjaku z eno vrečo, kjer je običajno hranil kruh (krušnjak), je začel istočasno rojiti drugi panj; vrečo je držal z odprtino pri enem panju, da bi preprečil mešanje rojev. Čudil se je, ko je videl, da gre cel roj v njegovo vrečo. Čez nekaj časa, ko je bilo rojenje končano, je vrečo zaprl in potem roj pretresel v prazen panj. Nato je lovilno vrečo izpopolnil ...«

Janšev lovilnik rojev (vrša) (Janša, 1775)

Ta zapis je pomemben, ker je eden od pisnih dokazov, da je Janša čebelaril že doma na Kranjskem. V svoji prvi čebelarški knjigi je potrdil tudi svoj gorenjski izvor. Na 58. strani prevoda iz leta 1906, je zapisano: »... Pri nas na Gorenjskem so narejenci že mnogo let splošno v navadi, pa jih polagoma zametujejo ...«

Janša je imel v čebelnjaku okoli sto panjev - Weippl (1925). V zapisniku Dunajske gospodarske družbe z dne 3. maja 1769 je zapisano, da je Kranjec po imenu Janša v razgovoru pokazal, da je dober čebelar in da je imel doma okoli sto panjev čebel – Navratil (1883) in Raič (1934). Čebele je vozil tudi na pašo.

**Breznica: Obnovljen Janšev čebelnjak
(foto Pavla Šalehar)**

3. Ali je bil Anton Janša na Koroškem pred odhodom na Dunaj?

Mnenja in trditve, da je bil Anton Janša od leta 1765 do odhoda na Dunaj v letu 1766 na Koroškem, so novost v poznavanju življenja in dela prvega čebelarkega učitelja na Dunaju. Poznano je, kje in kdaj je bil rojen oz. krščen (20. maja 1734), a za nadaljnja leta do leta 1766, ko je zapisan v spisku vpisanih slušateljev na Bakrorežno risarsko šolo na Dunaju, je le malo zanesljivih podatkov. Skoraj vsi zapisi iz prvih dvaintridesetih let Janševega življenja so splošni, le nekateri z oprijemljivimi dokazi.

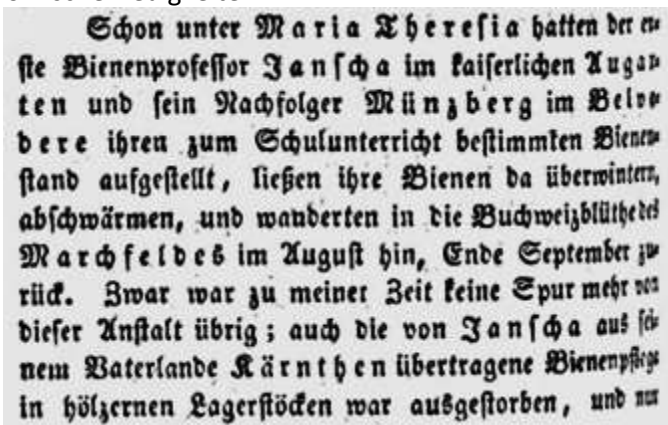
Pomembno je, da tezo, ki je zapisana v prvem stavku in bi osvetlila dve leti Janševega življenja, proučimo in dokažemo oz. ovržemo. Našli smo objave in zapise, ki sporočajo, da je Anton Janša Korošec, da je na Dunaj prenesel koroški način čebelarjenja, da izhaja iz Koroške kmetijske družbe, ki ga je tudi priporočila na Dunaju, da ga je na Dunaj poklicala cesarica Marija Terezija in podobno. Rezultati naših začetnih raziskav so objavljeni (Šalehar in sod. (2015); Dovč in sod. (2015a)).

3.1. Objave in zapisi

Objave in zapise o Janši v povezavi s Koroško, ki smo jih našli do sedaj, predstavljamo kronološko v nadaljevanju:

1828:

Bienenzucht...Economische Neuigkeiten :

Schon unter Maria Theresia hatten der erste Bienenprofessor Janſcha im kaiserlichen Augarten und sein Nachfolger Münzberg im Belvedere ihren zum Schulunterricht bestimmten Bienenstand aufgestellt, ließen ihre Bienen da überwintern, abschwärmen, und wanderten in die Buchweizblüthe des Marchfeldes im August hin, Ende September zurück. Zwar war zu meiner Zeit keine Spur mehr von dieser Anſtalt übrig; auch die von Janſcha aus ſeinem Vaterlande Kärnten übertragene Bienenpflege in hölzernen Lagerstöcken war ausgeſtorben, und nur

Str. 353

Povzetek:

»Že v času Marije Terezije sta prvi profesor čebelarstva v cesarskem Augartnu in njegov naslednik Münzberg na Belvederju postavila za njun pouk čebelnjak, kjer so čebele prezimile, rojile in jeseni so jih odpeljali na ajdovo pašo na Moravsko polje ter vrnili konec septembra. Sicer v mojem času ni preostalo nobenega sledu o tem čebelnjaku. Izumrl je tudi način gojenja čebel v lesenih panjih, ki ga je prinesel Janša iz svoje domovine Koroške ...«

1829:

Ehrenfels:

Lagerstöcke aus Brettern, bei 1½ bis 2 Ellen lang, und höchstens 6 bis 9 Zoll hoch, sind mit Janscha aus Kärnthen übersiedelt. In Kärnthen gibt es gute Bienengegenden, wo Wald- und Buchweizland unmittelbar zusammenhängen, und eine wenig unterbrochene Honignahrung gewähren. Sie sind auch zum Honigbau sehr gut. Janscha, der ein Kärnthner war, und wegen des guten Bestandes der dortigen Bienenzucht, sachkundig für Kärnthen, als erster Professor der Bienenzucht, unter weiland Maria Theresia nach Wien berufen wurde, hat diesen Stock aus vaterländischer Vorliebe und persönlicher Einübung beibehalten, und seine Lehre darauf gegründet.

Str. 117

Povzetek:

»Leseni panji, dolgi 1½ do 2 lakta in visoki največ 6 do 9 col, so prišli z Janšo iz Koroške. Na Koroškem so dobri pogoji za čebelarjenje, gozdovi in ajdova polja so v neposredni sosesčini, kar omogoča praktično neprekinjeno prehrano čebel. Janša, ki je bil Korošec in zaradi dobrega strokovnega tamkajšnjega čebelarjenja v času Marije Terezije je bil poklican na Dunaj kot prvi profesor čebelarstva. Iz domoljubnih ter poznavalskih razlogov je ta panj prinesel s seboj in na njem zgradil svoj nauk.«

1832:

Heinrich:

Sie hat zur Verbreitung des Kleebaues und des Klee-gypfens, der Obstcultur, des Seidenbaues und der Bienenzucht (der Professor und Schriftsteller über die Bienenzucht in Wien, Janscha, ist von dieser Gesellschaft ausgegangen),

Str. 226

Povzetek:

... profesor in pisatelj o čebelarstvu na Dunaju, Janša, je izhajal iz te družbe (Koroške) ...

Heinrich:

Enako besedilo je zapisal Heinrich tudi na strani 72 v sedmem zvezku Kärntnerische Zeitschrift (1832).

(Enak povzetek kot predhodni)

Über die Bienenzucht, Wiener Zeitung:

... Eine Bienenzucht wurde jedoch im Augarten als Schule und dabei ein eigener Professor, in der Person des Hrn. Janscha aus Kärnthen ...Janscha wählte die in seinem Vaterlande Kärnthen üblich gewesene Art Bienen zu vermehren ...

Str. 913

Prevod:

»... čebelarstvo je v Augartnu kot šola in pri tem je profesor, v osebi gospoda Janše s Koroške... Janša je izbral v svoji domovini Koroški način razmnoževanja čebel ...«

Über die Bienenzucht, Economische Neuigkeiten:

... Eine Bienenzucht wurde jedoch im Augarten als Schule und dabei ein eigener Professor in Person des Herrn Janscha aus Kärnthen angestellt...Janscha wählte die in seinem Vaterlande Kärnthen üblich gewesene Art, Bienen zu vermehren, zu benützen und zu erhalten, hatte zugleich den in Kärnthen gangbaren, aber besonders für die Wanderzucht um Wien nicht anwendbaren hölzernen Lagerstock ...

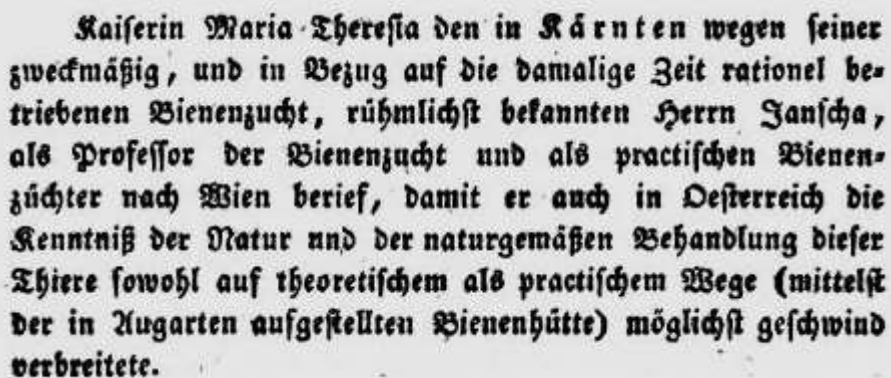
Str. 658

Povzetek:

»... čebelarstvo v Augartnu kot šola in pri tem je njihov profesor, v osebi gospoda Janše iz Koroške... Janša je izbral v svoji domovini Koroški običajen način razmnoževanja čebel, za uporabo in ohranjanje in istočasno, posebej za pašno čebelarjenje, na Koroškem uporabljene lesene panje, ki na Dunaju niso bili v rabi ...«

1833:

Über die kärntnerische..., Blätter für Landwirtschaft:

Kaiserin Maria Theresia den in Kärnten wegen seiner zweckmäßig, und in Bezug auf die damalige Zeit rational betriebenen Bienenzucht, rühmlichst bekannten Herrn Janscha, als Professor der Bienenzucht und als practischen Bienenzüchter nach Wien berief, damit er auch in Oesterreich die Kenntniß der Natur und der naturgemäßen Behandlung dieser Thiere sowohl auf theoretischem als practischem Wege (mittels der in Augarten aufgestellten Bienenhütte) möglichst geschwind verbreitete.

Str. 89

Povzetek:

».... zaradi svojega smotrnega in za tisti čas racionalnega čebelarstva na Koroškem je Marija Terezija slavnega in poznanelega gospoda Janšo poklicala na Dunaj kot profesorja čebelarstva in praktičnega čebelarja ...«

1838:

Lengerke, Landwirthschaftliches Conversations-Lexicon:

Eine Bienenzucht wurde jedoch im Augarten als Schule und dabei ein eigener Professor in der Person des Hrn. Janscha aus Kärnten angestellt. Die Bienenzucht hat zwar verschiedene ungünstige Schicksale erlebt, aber im Ganzen verdankt sie diesem ersten Regierungsschritte ihre heutige Größe. Maria Theresia verordnete insbesondere zu Gunsten der Wanderbienenzucht, daß Bienenstöcke überall mauthfrei passiren und überall gegen Erfas des gerecht und mäßig geschägten Schadens selbst in der Mitte des mit Buchweizen angebauten Feldes aufgestellt werden konnten. Auch wurde der Bienenzehnt aufgehoben. Unter dieser mächtigen Regide eröffnete Janscha sein Lehramt, schrieb in physikalischer Beziehung ein damals gutes Lehrbuch und gewann der Bienenzucht unter allen Ständen Freunde. Leider war aber zu seiner Zeit das System der Bienenpflege selbst noch zu unvollkommen und unaufgeklärt. Janscha wählte die in seinem Vaterlande, Kärnten, üblich gewesene Art, Bienen zu vermehren, zu benutzen und zu erhalten, hatte zugleich den in Kärnten gangbaren, aber besonders für die Wanderzucht um Wien nicht anwendbaren hölzernen Lagerstock eingeführt, und brachte daher keine, noch weniger seine Nachfolger, entsprechende Resultate hervor.

Str. 426

Povzetek:

»... Čebelarstvo v Augartnu je bilo kot šola in kot profesor je bil nastavljen g. Janša iz Koroške Janša je izbral v svoji domovini, Koroški, običajen način gojenja čebel ...«

E.M.:

Schon unter Maria Theresia hatten der erste Bienenprofessor Janscha im kaiserlichen Augarten und sein Nachfolger Münzberg im Belvedere ihren zum Schulunterricht bestimmten Bienenstand aufgestellt, ließen ihre Bienen da überwintern, abschwärmen, und wanderten in die Buchweizblüthe des Marchfeldes im August hin, Ende Septembers zurück. Zwar war zu meiner Zeit keine Spur mehr von dieser Anstalt übrig; auch die von Janscha aus seinem Vaterlande Kärnten übertragene Bienenpflege in hölzernen Lagerstöcken war ausgestorben, und nur einer von

Str. 36

Povzetek:

»Že v času Marije Terezije sta prvi profesor čebelarstva v cesarskem Augartnu in njegov naslednik Münzberg na Belvederju postavila za njun pouk čebelnjak, kjer so čebele prezimile, rojile in jeseni so jih odpeljali na ajdovo pašo na Moravsko polje ter vrnili konec septembra. Sicer v mojem času ni preostalo nobenega sledu o tem čebelnjaku. Izumrl je tudi način gojenja čebel v lesenih panjih, ki ga je prinesel Janša iz svoje domovine Koroške ...«

1855:

Heinrich:

Isti zapis kot leta 1832 (na 316. strani).

1861:

Leitfaden:

e. Der Kärnthnerische Stock.

Dieser Stock, den einst schon zu Bail. Kaiserin Maria Theresia Zeiten der in Wien angestellte Bienenzucht-Lehrer Janscha im Gebrauche führte, kann wohl für wärmere Gegenden und zum Behufe der Schwärmerzeugung tauglich sein, aber für kältere Länder und zum Maaziniren paßt er weniger, seines kühlen Materials, der vielen Fugen und seiner langen und flachen Construction wegen.

Str. 121

Povzetek:

»Koroški panj. Ta panj je vpeljal v uporabo že v času Marije Terezije postavljen učitelj čebelarstva Janša ... »

1865:

Burger:

so ist der spätere Professor und Schriftsteller über Bienenzucht in Wien „Janscha“ aus dieser Gesellschaft hervorgegangen.

Str. 11

Povzetek:

»... Tudi Burger (1865) je zapisal, da poznejši profesor in pisec čebelarstva izhaja iz te (koroške) družbe.«

1867:

Kraft:

»... Als erster Lehrer an die von Maria Theresia gegründete Hauptlehrschule für Bienenzucht im Belvedere zu Wien wurde Anton Janscha aus Kärnten berufen ...«

Str. 1106

Povzetek:

»... Za prvega učitelja na od Marije Terezije ustanovljeni glavni šoli za čebelarstvo v Belvedere je bil poklican gospod Janscha s Koroške ...«

1875

Gatter:

Professor Janscha wurde aus Kärnthen nach Wien berufen, der im Augarten einen zum Schulunterrichte bestimmten Bienenstand aufstellte, mit welchem sein Nachfolger Münzberg dann ins Belvedere übersiedelte.

Str. 143

Povzetek:

»Profesor Janscha je bil s Koroške poklican na Dunaj, kjer je v Augartnu postavil za pouk čebelarstva čebelnjak, njegov naslednik Münzberg pa ga je preselil na Belvedere.«

1925

Perc:

»... Nasprotno pa baron Ehrenfels, ki v svoji znameniti knjigi od leta 1829 Janšo dosledno imenuje Korošca ...«

Str. 2

1951

Fraser:

»Ker je Janša svoje znanje čebelarstva nedvomno prinesel s sabo iz rodne Koroške, nam tako preostane sklepanje, da so prebivalci te dežele morali imeti določeno znanje, za katerega znanstveniki tistega časa niso vedeli.«

Prevajalec je pod črto zapisal naslednjo opombo:

»Avtor je tu namesto Kranjske po pomoti navedel Koroško.«

Str. 25

1955

Stabej:

Na navedenem mestu, str. 72, kjer opisuje na kratko prizadevanje Kmetijske družbe v Celovcu za razširjanje čebelarstva, je zapisal Hermann še tole, nam novo, a z ničimer podprto trditev: *Professor in pisatelj o reji čebel na Dunaju, Janša, je izšel iz te družbe. (Izvirnik: ... der Professor und Schriftsteller über die Bienenzucht in Wien, Janscha, ist von dieser Gesellschaft ausgegangen.)*

Str. 84

2003

Erker:

... Professor und Schriftsteller der Bienenzucht in Wien namens Janscha, der aus der Kärntner Gesellschaft kam ...

Str. 59

Povzetek:

»... profesor in pisatelj čebelarstva na Dunaju po imenu Janša prihaja iz Koroške družbe ...«

2017

Fuchs:

Treffen mit Janscha und Ökonom Lanner Vom 11. bis 13. Juli 1765 weilte Maria Theresia zu Besuch im Raum Klagenfurt bei ihrer Tochter Maria Anna, die als Protektorin im Elisabethinnenkloster zu tun hatte. Auf Fragen der Kaiserin, wie die	Ackerbaugesellschaft mit den von ihr gestellten Aufgaben zurecht- komme, Verbesserung der „Landwirtschaftsindustrie“ und die Bienezucht empor zu bringen, ließ ihr der Bischof für das Letztere Anton Janscha, den späteren Bienenlehrer in Wien, begeben.
--	--

Fuchs (Bienen Aktuell, (2017)6, str. 29)

Povzetek:

»Srečanje z Janšo in ekonomom Lannerjem.

Maria Theresia je bila v času od 11. do 13. julija 1765 na obisku v Celovcu. V elizabetinskem samostanu je obiskala svojo hčer Marijo Anno, kjer je bila njegova zaščitnica. Na vprašanja cesarice, kako izpolnjujejo in pospešujejo pri kmetijski družbi njene naloge, povezane s kmetijstvom in čebelarstvom, ji je škof za odgovore za zadnje področje dal Janšo, poznejšega učitelja čebelarstva na Dunaju.«

Fuchs:

Auf Empfehlung des Herrn Fürstbischof Altgraf von Salm kam Anton Janscha von der Gesellschaft für den Ackerbau zu Klagenfurth als Bienenlehrer über die „Kupferstecherschule“ in Wien einst zu kaiserlichen Diensten. Janscha, geboren 20. Mai 1734 in Breznica zu Krain, hatte schon eine eigene Imkerei, war begabt und auch sonst gut geschult.

Fuchs (Bienen Aktuell, (2017)7–8, str. 20)

Povzetek:

»Na priporočilo knezoškofa Altgraf von Salma je prišel Anton Janša iz Koroške kmetijske družbe v Celovcu kot čebelarski učitelj preko bakrorezne šole na Dunaju do cesarske službe. Janša, rojen 20. maja 1734 na Breznici na Kranjskem, je že imel lastno čebelarstvo ...«

3.2. Presoja in razprava o objavah

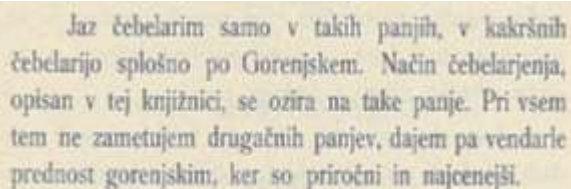
Velika ovira pri presoji objav je pomanjkanje navajanja virov, iz katerih so trditve v posamezni objavi. Nekoliko so bile v pomoč v nekaterih primerih zapisane opombe.

Objave lahko smiselno združimo v tri skupine:

1. Ehrenfelsovi zapisi.
2. Koroška kmetijska družba in zapisi o Janši.
3. Trditve in zapisi Ernesta Fuchsa.

3.2.1. Ehrenfelsovi zapisi

Prvo objavo smo našli v reviji *Ökonomische Neuigkeiten und Verhandlungen* v 45. in 46. številki iz leta 1828. Objavljen je obsežen članek pod naslovom *Bienenzucht, Neues Lehrbuch* (Čebelarstvo, nov učbenik), ki podrobno opisuje knjigo (1829) *Bienenzucht nach Grundsätzen der Theorie und Erfahrung* (Čebelarstvo na osnovi teorije in izkušenj), ki jo je napisal Ehrenfels. V njej je zapisano, da je bil Janša Korošec in da je na Dunaj prinesel koroški panj. Nobenega dvoma ni, da je bil Janša Gorenjec in ne Korošec. Trditve, da je Janša prinesel na Dunaj koroški panj in koroški način gojenja čebel, so vprašljive, netočne. Povsem možno in verjetno je, da so imeli na Koroškem v tistem času tudi lesene panje, podobne, kot so bili tedanji gorenjski panji. Toda Janša je v svoji prvi knjigi *Razprava o rojenju čebel* (1771, Bukovic (1906)) nedvoumno zapisal, da čebelarji v gorenjskih lesenih panjih. Na peti strani piše:

Jaz čebelarim samo v takih panjih, v kakršnih čebelarji splošno po Gorenjskem. Način čebelarjenja, opisan v tej knjiznici, se ozira na take panje. Pri vsem tem ne zamerjam drugačnih panjev, dajem pa vendarle prednost gorenjskim, ker so priročni in najcenejši.

Janša (1906, str. 5)

Objave so vsebinsko povezane in v celoti ali vsaj delno izhajajo iz prvih zapisov Ehrenfelsa ter niso zanesljive, so vprašljive. Lahko jih ocenimo kot napačne.

3.2.2. Koroška kmetijska družba in zapisi o Janši

Povsem nepojasnjena sta zapisa iz leta 1832, kjer je sredi teksta v oklepaju brez povezave oz. kakšnega pojasnila vstavljeno: ... *profesor in pisatelj o čebelarstvu izhaja iz Koroške kmetijske družbe* ... Trditev se ponovi še v drugih objavah. Stabej (1955) je v opombi opozoril na ta zapis in pravi, da je to nam nova in z ničemer podprta trditev. To je tudi povsem v nasprotju z zapisi v obeh Janševih knjigah *Abhandlung vom Schwärmen der Bienen – 1771* (Razprava o rojenju čebel) in *Vollständige Lehre von der Bienenzucht – 1775* (Popolni nauk o čebelarstvu), kjer piše o gorenjskem čebelarjenju. Dobesedno je tudi zapisal »Pri nas na Gorenjskem ... (1771, str. 58)« in tako dokazuje svoj izvor. Nič in nikjer pa ne omenja, da bi bil pred prihodom na Dunaj na Koroškem.

Za te objave nismo našli nobenih dodatnih potrditev, pojasnil in dokazov. Edini možni vir pojasnitve bi morda našli v kakšni arhivski listini.

3.2.3. Trditve in zapisi Ernesta Fuchsa

G. Ernest Fuchs je avtor številnih zapisov (tudi tipkopisov) o povezavi Janše s Koroško. Podrobno so predstavljeni in ocenjeni v tretjem poglavju študije »Pred odhodom na Dunaj naj bi bil Anton Janša na Koroškem«. (Šalehar in sod. (2015)). V tem delu bomo presodili njegovo zadnjo objavo v reviji Bienen-aktuel v letu 2017.

Fuchs v drugem nadaljevanju članka na 29. strani piše o srečanju Janše in ekonoma (gospodarja) Eduarda Lannerja z Marijo Terezijo v času (od 11. do 13. julija 1765) obiska dunajskega dvora v Celovcu. Po navedbah avtorja naj bi si skupaj ogledali tudi nekatera čebelarstva.

O obisku dunajskega dvora in Marije Terezije je objavljen sestavek »Meine lieben Clagenfurter, Ihr machet mich recht schamroth ...« (Moji dragi Celovčani, v zadregi sem ...), ki ga je napisala dr. Evelyn Webering in je objavljen v knjigi Innsbruck 1765 ... (2015). V sestavku so predstavljena vsa dogajanja v času tridnevnega bivanja Marije Terezije in dunajskega dvora v Celovcu (od 11. do 13. julija 1765). Ta obisk je podrobno opisan tudi v Wienerisches Diarium (1765), ki je v prilogi k poglavju. Članek, ki ga je napisala gospa dr. Evelyne Webernig, je utemeljen s številnimi objavljenimi in tudi rokopisnimi viri. Večina navedb naj bi izhajala iz objavljenega opisa očividca Franza von Werfensteina, ki pa je žal izgubljen. Tridnevni obisk cesarskega dvora je natančno predstavljen s popisom posameznih opravil po posameznemu dnevu. Žal ni opisana vsebina avdiencie, ki naj bi potekala dne 12. julija 1765 popoldne, po zapisu več ur. O tej avdienci ni najdenih nobenih podatkov v nobenem od nam dosegljivih virov. Opis obiska cesarskega dvora v Celovcu julija 1765 se zelo dobro ujema z objavo v Wienerisches Diarium dne 27. julija 1765, ki doslej ni bila citirana.

V objavi dr. Weberingove ter v objavi v Wienerisches Diarium nismo našli ničesar o čebelarstvu in tudi ne o Janši. Prav tako ni nikjer omenjen Eduard Lanner. Zapis g. Fuchsa je torej povsem drugačen in ga ni mogoče sprejeti, ker je v nasprotju z drugimi temeljnimi objavami o dogajanjih ob obisku Marije Terezije in dunajskega dvora v Celovcu v času od 11. do 13. julija 1765.

Fuchs (2017) ponovi, da je prišel Anton Janša iz Koroške kmetijske družbe v Celovcu kot čebelarski učitelj. Dodaja priporočilo knezoškofa Altgraf von Salma za bakrorezno šolo na Dunaju in da je rojen 20. maja 1734 na Breznici na Kranjskem. S tem zadnjim je potrdil, da je Janša Gorenjec, in tako ovrgel vse trditve, ki govore, da izhaja iz Koroške. Vprašljivi sta navedbi, da ga je priporočil knezoškof Altgraf von Salma. To je verjetno pomota, ker je bil g. Salma posvečen za duhovnika šele leta 1775. Dodatek, da preko bakrorezne šole na Dunaju, pa je nov in verjetno samo povzet iz drugih biografij o Antonu Janši.

3.3. Mnenje

Najdenih je dvajset objav, ki poročajo, tudi zelo različno, da so bile Koroška in njene ustanove izhodišče in priporočilo za imenovanje Janše za čebelarskega učitelja na Dunaju. Povsem mogoče je, da je Janša obiskal ali obiskoval Koroško, saj od Breznice ni pretirano daleč. Vendar različna poročanja, še posebej o obisku Marije Terezije in njenega spremstva v Celovcu julija 1765, ugotovitve Navratilove raziskave Antona Janše iz leta 1883 in 1886 in uvodni zapis Antona Janše v njegovi prvi knjigi, kjer niti z besedo ni omenjena Koroška, postavljajo dvome v najdene objave. Morda bo pri nadaljnjih iskanjih odkrit še kakšen

dokument, ki bo potrdil ali ovrgel sedanje nepojasnjene dvome. V veliko pomoč bi bila najdba zapisov o obisku cesarice Marije Terezije in spremstva v Celovcu leta 1765 izpod peresa pričevalca Franza von Werfensteina.

Priloga

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17650727&query=%2227%22+%22JULI%22+%221765%22&ref=anno-search&seite=9> – 3. 3. 2018

Num. 60. Samstag = anhang den 27. Julit 1765.

Klagenfurt den 16. Julit.

Am 11. dieses Abends um 8. Uhr sind Ihre k. k. Majestäten nebst dem römischen König, Erzherzogen Leopold, und denen 2. Erzherzoginnen, königl. Hoheit mit einem zahlreichen Gefolge unter Lätung aller Glocken, und dreyimaliger Abfeuerung 40. Cannonen alhier in höchsten Wohl angelanget: vor dem St. Veit-thor befaude sich die Clericalen, nämlich die Patres der Gesellschaft Jesu, Franciscaner und Capuciner, gleich am Thor aber wurden Ihre Majestäten von dem Magistrat die Thor-schlüssel allerunterthänigst dargereicht, welche nach Berührung derselben wieder zurück gestellet worden.

In der Stadt gleich am Thor an dem sogenannten Hen-platz stunden zwey Compagnien Studenten, 200. Mann stark, mit ihren 2. Fahnen, welche alle grün gekleidet waren, in denen Schiner- und Kranier-gässen waren die Ferkacher Gewehr-fabricanten, und Pflumberger-gewerken etliche 100. Mann stark, recht schön montirt, und endlich auf dem neuen Platz, als woselbst Ihre Majestäten in der Graf-rosenbergischen Behausung einlogirten, stunden 2. Compagnien von der Bürgerschaft, wovon eine roth und weiß, die andere aber roth und schwarz, die Officiers aber alle roth mit schwarzen Aufschlägen, reich mit Gold bordirt gekleidet waren. Der ganze Adel und die Dicastrien waren schon in dem Kaiserl. Quartier versammelt, um Ihre Majestäten unterthänigst zu bewillkommen. Ihrer Majestät der Kaiserin beliebe es sich zu balden zu retiriren, Sr. Majestät der Kaiser aber nebst Sr. Majestät dem römischen König, Erzherzogen Leopold, und den zwey Prinzessinen königl. Hoheiten speiseten öffentlich, und wurden auch einige von dem hiesigen Adel zur Tafel gezogen, welches dann auch Freytags darauf sowohl zu Mittag als Abends geschah, und wäre jedermann erlaubet in das Tafel-zimmer einzutreten.

Freytags den 12ten erhuben sich aherhöchste Herrschaften nach dem 3. viertel Stunden von hier entlegenen Gnaden-ort Maria Thil, allwo höchstdieselben dem von Erzbischoflichen Gnaden von Burg Grafen von Colredo gehaltenen Mess-opfer andächtlich beywohneten, von dar aber die Thysische Tuch- und Herbertische Bleymeiß-fabriken in Augenschein zu nehmen, nach gerindigten Mittagsmaal geruheten Ihre Majestät die Kaiserin die Klosterfrauen deren Ursulinerin und Elisabethinerinnen mit Dero Gegenwart zu begnadigen, und sich eine Zeit lang mit ihnen zu besprechen, Abends haben die höchsten Herrschaften einer Opera beggewohnet, und nachher abermal öffentlich gespeiset, um 10. Uhr ist das prächtig erbaute Amphitheatrum, worauf die Statue Ihrer Majestät der Kaiserin aufgestellt war, beleuchtet, und darauf eine herrliche Musik gehalten worden. Den 13. haben die allerhöchsten Herrschaften früh um 7. Uhr in der Kirche zum heiligen Geist bey denen Ursulinerinnen dem heiligen Mess-opfer abgewartet, und sodann die bey denen Patres der Gesellschaft Jesu erbaute schöne Ehrenforte beschen, und sind unter der nämlichen Paradirung, wie bey der Ankunft, unter Lätung aller Glocken, um 9. Uhr weiter nach Innsbruck abgereiset. Am nämlichen Tage Abends um halb 10. Uhr trafen Ihre königlichen Hoheiten der durchl. Hoch- und Deutschmeister, Generalgouverneur und Capitain der österreichischen Erbänderlanden, Herzog Carl von Lothringen, und die durchl. Prinzessin Anna Carolina in höchstem Wohlseyn mittelst der Post samt dero zahlreichen Gefolge, unter vorgemeldter Aufwartung alhier ein, und haben gleich darauf öffentlich gespeiset. Tages darauf haben hochdieselben die Thysische Tuch- und Herbertische Bleymeiß-fabriken beschen, nachhero in der Pfarrkirche einer heiligen Mess. so von Erzbischoflichen Gnaden zu Görz, Grafen von Achems gelesen worden, beggewohnet, sodann Mittags öffentlich gespeiset, Abends einer Opera beggewohnet, nach welcher um 10. Uhr das Amphitheatrum abermal beleuchtet worden, und eine herrliche Musik darauf sich hören lassen. Folgenden Tages, als den 15. dieses sind hochdieselben unter voriger Aufwartung glücklich von hier weiter nach Innsbruck abgefahren.

Ihre Majestät die Kaiserin, unsere allergnädigste Landesfrau, haben während höchstdero kurzem Aufenthalt ein ganz ausnehmendes Vergnügen bezeuget, und geruheten aus dero anflammernden Milde sowohl die Hohen, als auch die Niederen, mit reichlichen Beschenknissen zu begnadigen.

Kratek povzetek:

Štev. 60
Sobotna priloga, 27. julija 1765
Celovec, 16. julija

Zvečer ob 8. uri 11. julija je prispela cesarica s svojim dvornim spremstvom ob zvonjenju vseh zvonov, trikratni salvi iz 40 topov pred vrata sv. Vida (Celovec), kjer so jo pričakali patri jezuiti, frančiškani in kapucinarji in kjer so ji predstavniki magistrata izročili mestne ključe.

V mestu sta bili pri vratih postrojene dve uniformirani skupini študentov, 200 po številu, z dvema zastavama in 100 predstavnikov boroveljskih puškarjev. Sredi mesta ob palači, kjer je bilo njeno prenočišče, je bila skupina meščanov, v palači pa je bilo zbrano plemstvo in duhovščina, da ji zaželijo dobrodošlico.

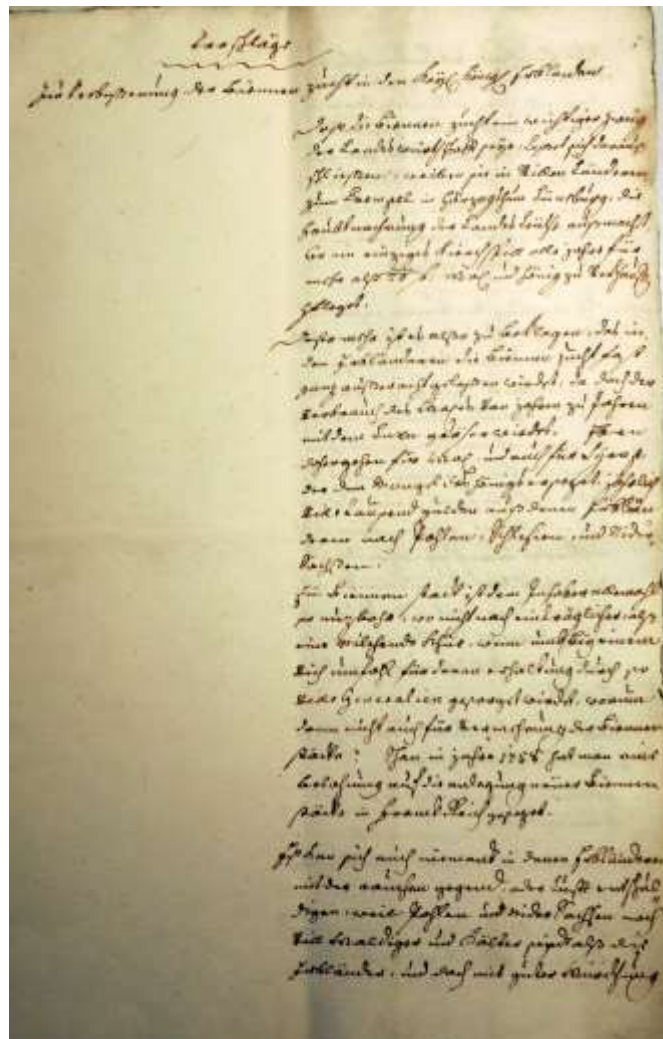
V petek (12. julija) zjutraj so cesarica in celotno dvorno spremstvo odpotovali v tri četrt ure oddaljen Ebentall, kjer so bili v cerkvi sv. Marije pri maši, ki jo je vodil knezoškof grof von Coloredo. Po zajtrku so si ogledali suknarno in tovarno svinčenega belila. Cesarica se je po kosilu srečala z nunami. Zvečer so si v Celovcu ogledali priložnostno predstavo in odkritje kipa cesarice ob veličastni razsvetljavi in glasbi.

Drugo jutro (13. julija) so se ob 7. uri vsi udeležili maše v cerkvi sv. Duha pri uršulinkah in si potem ogledali slavolok, ki so ga zgradili jezuiti. Ob 9. uri so ob zvonjenju vseh zvonov odpotovali proti Innsbrucku.

4. Ustanovitev prve čebelarške šole na Dunaju (1769)

4.1. Predlogi za izboljšanje čebelarstva v k. k. dednih deželah (1768)

Dunajska dvorna pisarna je 28. januarja 1768 poslala tudi na Kranjsko predlog za izboljšanje čebelarstva, ki naj bi ga proučilo deželno glavarstvo skupaj s kmetijsko družbo in s komerčnim konsensom. Predlog je pripravila Nižjeavstrijska gospodarska družba in ga posredovala cesarici Mariji Tereziji. Rokopis hranijo v Arhivu Republike Slovenije v mapi 1/2 v SI AS 869 (osebni fond) Glavar Peter Pavel.

Naslovna stran rokopisa »Predlogi za izboljšanje čebelarstva v c. k. dednih deželah« iz leta 1768 (Osebni fond Glavar Peter Pavel SI AS 869, mapa 1, št. 2a-2)

O dokumentu je pisal Hacquet, kar povzema Slovenski čebelar v sestavku Hacquetov zapisek o kranjskem čebelarstvu – Wester (1956). Hacquet je o njem pisal kritično:

Vedno se moram s posmehom spominjati, ko sem bil še tajnik pri ekonomski družbi kranjske vojvodine in je prišlo z Dunaja težko prebavno povelje, da naj si (družba) prizadeva čebele bolj razmnožiti, kakor se je dotlej godilo. In vendar je bila ta deželica čebelarstvo dvignila na najvišjo stopnjo v vsej monarhiji. Ko so to zadevo na seji obravnavali, sem predlagal, da naj nas z Dunaja pouče, kako bi se mogla piča za te živalce pomnožiti. Le-te kakor tudi podaniki spričo pomanjkanja hrane v južnem nerodovitnem delu često od lakote umirajo. Kranjcu ni žal ne truda ne spretnosti, da svoje čebele preživlja. Izmisлил si je celo posebno vozilo, da čebele več milj daleč prepelje, kjer si toliko (medu) naberejo, da jim pozimi hrane ne zmanjka. Kmet iz te dežele je bil vendar prvi, ki je Dunajčana čebelarstva učil, kakor imamo za zgled nekega Janša (Janfha), ki so ga bili za vlade Marije Terezije poklicali kot rednega učitelja v stolno mesto. Seveda se morajo taka nesmiselna povelja vselej pripetiti, če jih izdajajo možje, ki tako oddaljenih provinc prav nič ne poznajo.«

Wester (1956, str. 159)

Vsebino dunajskega dokumenta je predstavil Mihelič (1934) in kratek povzetek je: *»Čebelarstvo je pomembna kmetijska panoga in škoda je, da je v dednih deželah popolnoma zanemarjeno. V nadaljevanju je svetovano, da so za čebelarjenje primerni praktično vsi kraji, da panji ne smejo biti obrnjeni proti poldnevu in da morajo biti izdelani iz smolnatega lesa, da naj se izpodrezuje v mesecu marcu ter da so sovražniki čebel lastovice, zelena žolna in zlasti sršeni in drugo.«* Na koncu dodaja:

4. Po teh opazkah k načinu čebelarjenja svetuje predlagatelj sledeče: Vse, kar je doslej povedano o izboljšanju čebelarstva, pa bo prineslo uspeh le, če bo deželna gosposka s kaznimi in nagradami zlomila kmetijsko trdovratnost, ki povzroča, da ni mogoče spraviti kmeta na nova pota, četudi bi to v prvi vrsti koristilo njemu samemu.

Mihelič (1934, str. 10)

4.2. Glavarjev »Odgovor« – prvi strokovni opis slovenskega čebelarstva

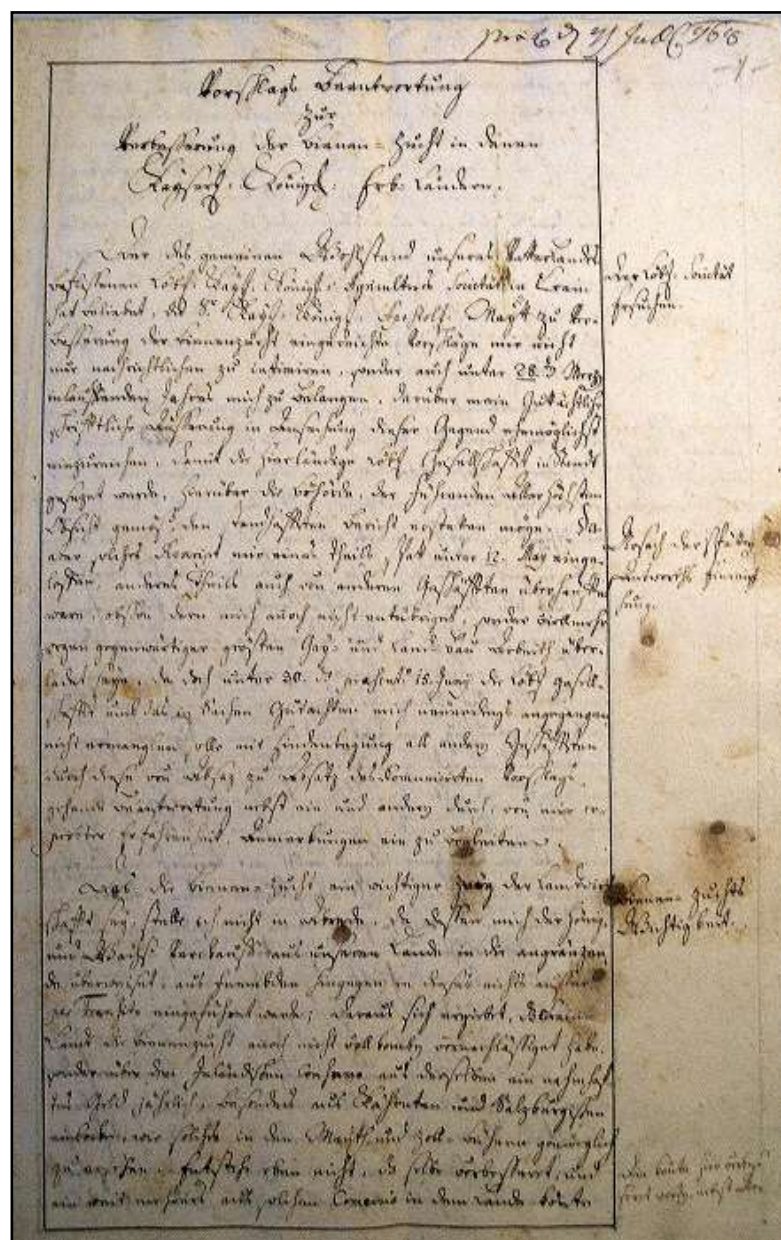
Umek-ova (2006) piše, da je kranjska kmetijska družba na svoji seji 28. marca 1768 izvolila iz vsakega okrožja po pet članov, ki naj bi dali svoje mnenje glede predlogov za izboljšanje čebelarstva. Prejela je sedem odgovorov. Zaprošila je tudi svojega člana, duhovnika in lanšprežkega graščaka Petra Pavla Glavarja, da ga presodi in o tem napiše mnenje. Tako je še isto leto (7. julija 1768) nastal njegov znameniti »Odgovor« (Glavar, 1768; Mihelič, 1934, 1984), ki je prvi strokovni opis čebelarjenja na Kranjskem.

Celoten Odgovor je prevedel in objavil Mihelič (1934, 1984) ter priredil in dopolnil Baraga (2017) - glej Glavar (2017). V Odgovoru, ki ga je Glavar napisal na osnovi svojih 24-letnih praktičnih izkušenj, je podrobno in strokovno popisano čebelarjenje na Kranjskem. Še posebej so pomembni njegovi izvorni predlogi, kako odpraviti ovire, ki zavirajo razvoj čebelarstva. Pri tem je postavil

v ospredje: »... **izobraževanje čebelarjev, čebelarsko šolo in zakonodajo ter vprašanje slovenske čebelarske literature.**« – Mihelič (1976). Glavar že v Odgovoru obljublja, da bo kmetom ob nedeljah in praznikih ob prostih urah ustno razlagal čebelarski nauk. Hkrati se je ponudil, da bi čebelarsko znanje zapisal v domačem jeziku. Za boljše razumevanje vsebine Glavarjevega Odgovora dodajmo še podatek, da je v Glavarjevi knjižnici v Komendi knjiga Vernunft- und erfahrungsmäßiger Entwurff der vollkommensten Bienepflege für alle Landes-Gegenden (Zasnova najpopolnejšega gojenja čebel za vse deželne okoliše), ki jo je leta 1766 izdal Johann Leonhard Eyrich. V prvem poglavju je opisal sedem ovir v čebelarstvu, in sicer: morjenje čebel je prva in glavna ovira za povečevanje čebelarstva, neprimerno vsajanje rojev, premajhni panji, postavitve čebelnjaka, pomanjkanje veččin (usposobljenosti), slabo ogrebanje rojev in zunanji ter notranji sovražniki. Glavar je bil s temi Eyrichovimi zapisi o ovirah v čebelarstvu morda tudi seznanjen, preden je pisal svoj Odgovor (1768) – glej Glavar (2017).

Naslovnica (Eyrich, 1766)

Naslovnica: Vorschlag Beantwortung...(1768)
(Osební fond Glavar Peter Pavel SI AS 869, mapa 1, št. 2a-2)

4.3. Zanimivejši poudarki Glavarjevega Odgovora

Zanimivejši poudarki iz Glavarjevega Odgovora:

- »Zato mi pač ne bo vzeti za zlo, če se pomudim pri uvodoma v predlogu izraženem mnenju, da čebeloreja zahteva zelo malo truda in ne utrguje kmetu časa pri njegovih poslih. Prvega in drugega pa je treba za dobro urejeno čebelarstvo.« Glonar (1938) je povzel: »Prav nasprotno je res: zanj sta potrebna čas in trud, zato je sestavil podroben koledar čebelarških opravil od zime do jeseni.«
- Graščaki in posestniki naj v čebelarjenju dajejo podložnikom primeren zgled in naj imajo pri hiši, na vrtu ali v cvetličnjaku po 50 in tudi do 100 panjev, posebno tisti, ki imajo vrtnarje Zato je imeti za potrebno, da najvišja oblast določi, da v bodoče ne bo potrdila niti vzela v

službo nobenega vrtnarskega učenca, ki se po prestani skušnji pri Kmetijski družbi ne bo izkazal s potrdilom, da je v čebelarstvu znanju zadostno poučen.

- *... splošna praksa Gorenjcev, ki jim je to znanje menda že od rojstva vcepljeno in ki ga je še pospeševala želja po dobičku, katera vzdržuje pri njih nihalo neumorne pridnosti v stalnem zagonu. Gorenjci namreč čebele pri tu in tam skopnelem snegu, ko so se otrebile, nalože na vozove in hite z njimi ne le v notranjost dežele, ampak tudi v koroške hribe ob jezeru in jih puste do sv. Jakoba na paši. Šele potem jih vzamejo domov v cvetočo ajdo ... Jaz sem tako delal in skozi dve leti pošiljal svoje čebele k jezeru, ko pa sem jih hotel odpeljati domov, sem videl, da mi je večina panjev odmrla, oni, ki so ostali, pa so imeli zelo malo živali ...*
- *Kdor hoče uspešno čebelariti, naj kupi in začne vsaj z 12 panji. Določi naj si tudi število, ki ga hoče doseči in stalno obdržati.*
- *Čebelnjake je najbolje namestiti na sredino med vzhodom in poldnevom. Svetuje panje iz mehkega lesa (najbolje lipov ali vrbov). Najbolj ceni svoje ležeče panje, ki so narejeni iz pol cole* debelih smrekovih desk in so 2½ čevlja** dolgi, 12½ cole široki in 7½ cole visoki. Spredaj imajo vdolbino končnico z dvema ¼ cole visokima in 3 cole širokima žreloma, zadaj pa vratca, da se lahko pogleda v panj. Dno je pritrjeno z železnimi kljukicami. (*cola = 2,54 cm, **čevlj = 30,48 cm.)*
- *Spodrezovanje ni primerno in avtor ga ima za skrajno škodljivo. Odvzame gornji nastavek, spodnji panj pa v celoti prepusti čebelarjem čez zimo. Konec septembra stehta svoje panje in zapiše podatke v čebelarji register. Tehtanje panjev opravi tudi spomladi in iz razlike v masah ugotovi, koliko je panj pozimi porabil in kateremu je treba pomagati s krmo.*
- *Podrobno je opisano rojenje čebel. Loči naravne ali prostovoljne in narejene ali prisiljene roje. Pri opisu vključuje svoje praktične izkušnje. Pri narejenih rojih so opisani trije načini in med njimi enega predstavi kot svojega.*
- *Morjenje čebel naj se kot javni blaginji skrajno škodljivo popolnoma opusti, ko imamo sredstva in pota, da lahko slabše panje združimo in stare s pregonom v nove panje pred ajdovim cvetenjem pomladimo.*
- *Da razširi prekoriščno čebelarstvo, ki se je posebno po Dolenjskem skoraj popolnoma opustilo, kjer le malokateri podložnik čebelarji in so prav redki, ki imajo nad dva panja, ne bo oblastveni ukaz deželnega kneza s kaznimi ničesar dosegel.*
- *Tukajšnji kmet je čisto izmozgan in nima sredstev, da bi si preskrbel dovolj kruha, nikar šele, da bi si nabavil čebele, dasi bi jih imel rad. Deloma pa nima pojma o tem, kako je s temi živalcami ravnati in jih negovati, ampak prepušča vse naravnemu razvoju stvari, radi česar pa je kmalu obnojo. Pač pa bi bilo moje nemerodajno mnenje, da bi bilo treba kmetu omogočiti, da se poprime čebelarstva. Treba bi bilo nagraditi tistega, ki bi imel v tej ali oni fari ali graščini največ rojev, in tistega, ki bi pridelal največ medu. Dalje bi bilo za povzdigo čebelarstva potrebno, da bi kak spreten veščak nevednega kmeta poučil o čebeloreji.*
- *Da bi se to doseglo, naj bi Najvišji dvor odprl milostne roke in preskrbel – bodisi iz lastne, bodisi komercialne blagajne – vsakemu siromašnemu kmetu vsaj tri panje čebel, in sicer pred ajdovim cvetenjem.*
- *Kmetom pa hočem olajšati čebelarjenje s tem, da jim bom ob nedeljah in praznikih v prostih urah ustno tolmačil čebelarji nauk, kateremu si laskam, da sem v deželi najbolj vešč. Pokazal jim bom tudi dejansko pri svojih čebelah vsa letna čebelarji opravila in spretnosti.*
- *Če je slavni Kmetijski družbi do tega, se ponujam, da bom vso svojo znanost (ker sem se mogel na tako majhnem prostoru le prav maločesa dotakniti) spravil na papir, da jo potem po cirkularjih ali javnem tisku oznanim deželi.«*

Umek-ova (2006) je tudi povzela vsebino Glavarjevega Odgovora in piše:

Dne 1. julija 1768 je odgovoril P. P. Glavar glede izboljšanja čebelarstva, da čebelarstvo v deželi ni neznano, a potrebno bi bilo, da bi se podložnike podučilo. Zato je pripravljen, da napiše poduk za podložnike.²²³ P. P. Glavar je v svojem predlogu odklanjal vsako silo in svetoval, da bi se revnim podložnikom razdelili panji brezplačno in da se razpišejo nagrade. Predlagal je, da bi zemljiške gosposke uredile čebelnjake in dajale pouk podložnikom o čebelarstvu. Smatral je, da je Dolenjska mnogo bolj primerna za čebelarstvo kot Gorenjska, ker je bolj ravninska. Ker je tu več paše, naj bi se na Dolenjsko pripeljale čebele od drugod na pašo. Panji morajo biti iz lesa, ne pa koši iz slame ali protja, ki jih grizejo miši. Čebelarstvo se ne sme vpeljati pod pritiskom, da mora vsak podložnik vzdrževati določeno število panjev, ker bi to pomenilo uničenje kmeta, ker je ta popolnoma izčrpan in nima sredstev niti za vsakdanji kruh. Kmetu, ki je brez denarja, naj bi se dalo najmanj 3 panje na račun komercialne blagajne in se mu jih prepustilo za 3 leta brez odškodnine, da bodo rojile. S tem bi prišli kmetje do čebel. Če ne bi mogli panjev po 3 letih odkupiti, naj se jih odvzame ali pa proda.²²⁴

Na pobudo P. P. Glavarja je zaprosila Kmetijska družba komerčni konses, da bi se ji dalo v prihodnjih 5 letih iz komercialnega fonda vsako leto 200 goldinarjev, da bi nabavila panje in jih razdelila med revne podložnike.²²⁵ Z dvornim dekretom z dne 30. septembra 1768 se je določilo, da dominiji ne smejo odvezemati podložnikom medu in drugih proizvodov čebelarstva po poljubni ceni in se je določila kazen 50 dukatov za onega, ki bi to kršil.²²⁶

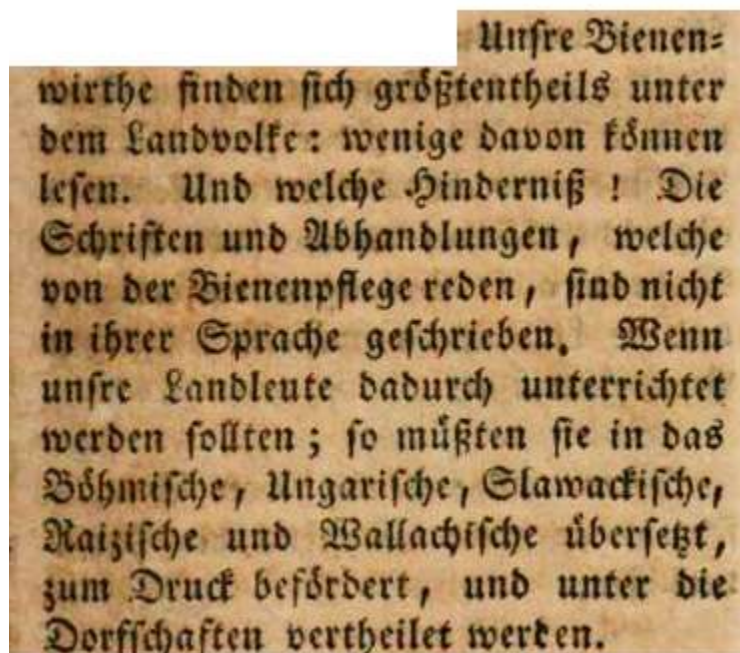
Umek (2006, str. 20)

Umek-ova (2006) v nadaljevanju poroča, da so se na predlog Kmetijske družbe »razdelile nagrade za čebelarstvo, in sicer za Dolenjsko 100 goldinarjev, Notranjsko 60 goldinarjev in za Gorenjsko 30 goldinarjev. Gospostva pa so preko okrožnih uradov javljala, koliko panjev potrebujejo. Leta 1769 so potrdili nagrade še za naslednji dve leti. Dne 28. avgusta 1769 so objavili nagrade za prihodnje leto. Do zadnjega oktobra so morali gosposke ali župniki javiti tiste podložnike, ki so se izkazali. Panje so razdeljevali tudi v letih 1772 in 1773, ko je kupoval čebele za družbo P. P. Glavar.«

Vrhovec (1885) poroča: »Glede čebelarstva pak je bil Glavar prva avtoriteta na Kranjskem ter sestavil l. 1768. jako obširne predloge, kako naj bi se zboljšalo čebelarstvo v avstrijskih deželah.« Dunaj je bil s pomočjo Odgovora⁶ podrobno seznanjen z naprednim čebelarjenjem na Kranjskem. Gregori (2010) je zapisal: »S svojim odličnim poznavanjem čebel in naprednega čebelarjenja je torej Peter Pavel Glavar Antonu Janši tlakoval uspešno strokovno pot na

⁶ Na zadnji strani Odgovora je zapisano »poslano 30. julija 1768« in sklepamo lahko, da ga je družba poslala na Dunaj.

Dunaju. Njegova zasluga je, da so za prvega učitelja na dunajskem dvoru – in pravzaprav na vsem svetu – izbrali neznanega kranjskega mladeniča. In ni jim bilo žal«. S to trditvijo se je mogoče samo strinjati in dodati, da je bil Odgovor vsaj ena od neposrednih spodbud za ustanovitev dunajske čebelarske šole in izdajo čebelarskega patenta Marije Terezije (Bienenzuchtverbreitung ...,1775 – Razširjanje čebelarstva). Kakor da bi brali Glavarjev Odgovor, pa je neznani avtor med drugim zapisal v članku Bienenzucht (Čebelarstvo) v Anzeigen – IV. Von der Landwirtschaft (1771):

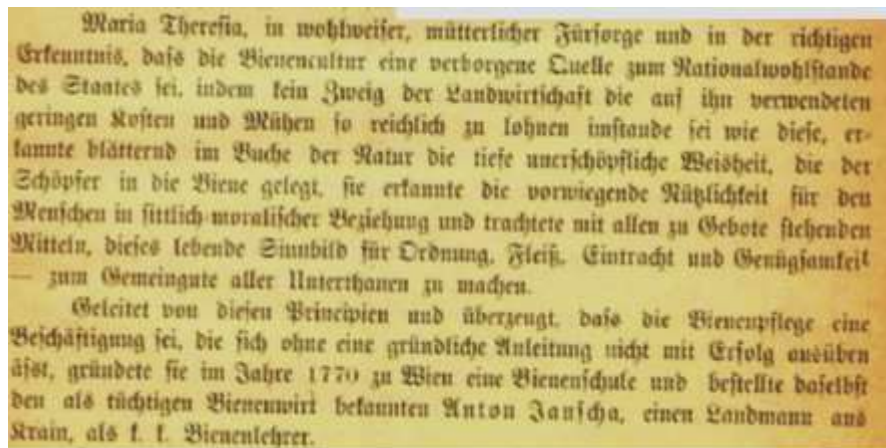
IV. Von der Landwirtschaft. Bienenzucht
Anzeigen (1771, str. 55)

Povzetek:

»Naši čebelarji so večinoma med podeželani: le nekateri med njimi znajo brati. In kakšna je ovira? Spisi in razprave, ki pišejo o gojenju čebel, niso napisani v njihovem jeziku. Če želimo naše podeželane o tem poučiti, moramo te razprave prevesti v češki, madžarski, slovanske in druge jezike, natisniti in razdeliti med podeželane.«

4.4. Ustanovitev prve čebelarske šole v Augartnu na Dunaju (Wytopil, 1900)

Pfalz (1889) piše, kaj je Marija Terezija menila o pomenu čebelarstva in zakaj je ustanovila čebelarsko šolo:

Pfalz (1889, str. 11)

Povzetek:

»Marija Terezija je bila v svoji materinski skrbi in po pravem razmisleku prepričana, da je čebelarstvo skriti vir za nacionalno blagostanje, ki ga ne prekaša in bogato poplača ob nizkih stroških in trudu nobena kmetijska panoga. Ob prebiranju knjig o naravi je spoznala neizčrpne koristi, ki so bile dane čebeli ob ustvarjanju, njeno koristnost za ljudi v naravni povezavi in prizadevala si je z vsemi razpoložljivimi sredstvi ta živi primer reda, pridnosti, sloge in skromnosti omogočiti za skupno korist vseh podložnikov.

Vodena s temi načeli in prepričana, da je čebelarstvo zaposlitev, ki za dober uspeh zahteva temeljito usposobitev, je ustanovila čebelarsko šolo.«

Ustanovitev čebelarske šole je cesarica Maria Terezija odredila leta 1769. Odgovorna za njeno postavitev je bila Nižjeavstrijska gospodarska družba. Maja 1770 so v Augartnu na Dunaju odprli prvo c. kr. čebelarsko šolo, ki jo je brezplačno lahko obiskoval vsakdo, ki se je zanimal za čebelarstvo. Učitelj je bil Anton Janša. Pouk je bil od maja do sredine meseca septembra, in sicer popoldne od 6. do 7. ure. V poletnih mesecih, konec julija in na začetku avgusta, so čebelarsko šolo preselili na Moravsko polje (tri ure hoda od Dunaja pri Gerasdorfu – Weippl, 1925), kamor so čebele prepeljali na ajdovo pašo. Zanimanja za Janševe čebelarske nauke je bilo veliko in vedno tudi številni obiskovalci, poslušalci. Pechhaker (1956) piše, da je bilo za Janševo šolo zanimanje tudi med plemstvom in da se je predavanj pogosto udeležila tudi cesarica.

Wytopil (1900) v obširnem zapisu o dunajski čebelarski šoli v letih 1770–1781 piše tudi o njenem vplivu na nastanek novih čebelarskih šol, zakonodajo, izdajo knjig in čebelarjenje. Med drugim omenja:

- čebelarske šole: Dunajsko Novo mesto (leta 1775 – vodil jo je učitelj čebelarstva Georg Rohrmoser, ki je bil Janšev učenec), Brno (vodil jo je duhovnik Martin Klimma), Gradec (ustanovila jo je Štajerska kmetijska družba), Lvov (leta 1806, vodil jo je Martin Kuralt, ki je bil Janšev učenec), Innsbruck (ustanovljena je bila stolica za trajno utemeljitev čebelarstva – avtor domneva, da so bile take šole ustanovljene tudi v Salzburgu, Pragi in Bratislavi),
- na Ogrskem je bil eden najboljših Janševih učencev Joseph Tölbi imenovan za »Director des Bienenwesens in Ungarn, Croatien und Siebenbürgen (direktor za čebelarstvo na Ogrskem, Hrvaškem in v Transilvaniji (Romunija)).

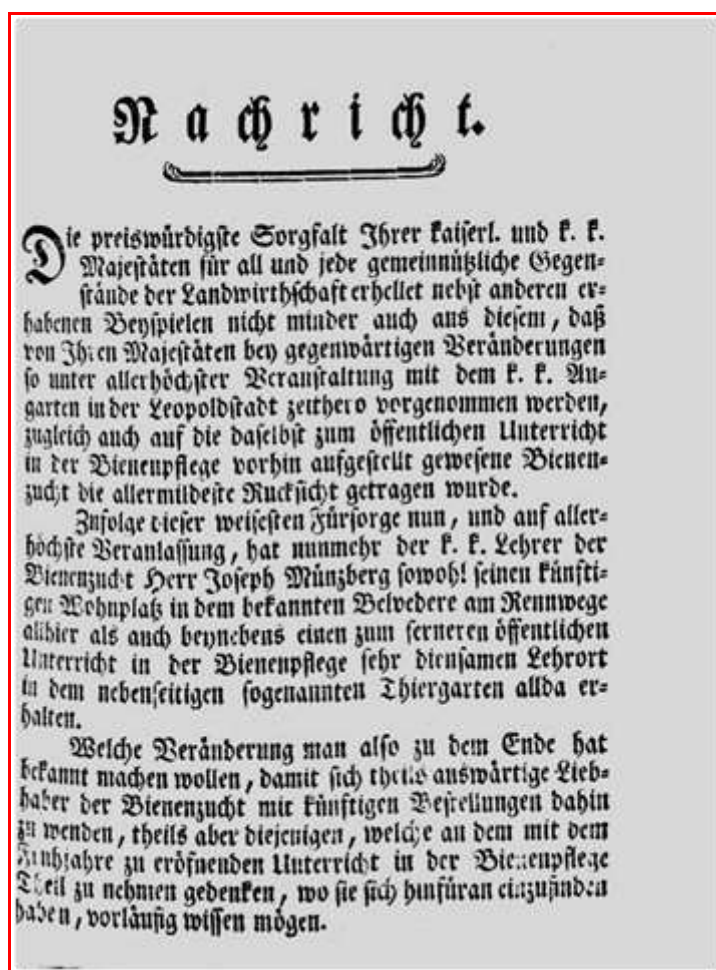
Debevec (1951) poroča, da je bila l. 1776 po dunajskem zgledu ustanovljena čebelarška šola v Novem Kninu na Češkem (učitelj je bil Janšev učenec Hollmann). Na Hrvaškem je bil prvi učitelj čebelarstva Anton Gruber.

Poročilo o ustanovitvi čebelarške šole, da bi pospešili čebelarstvo, in slavnemu učitelju Janši je tudi v knjigi Geschichte der Stiftungen, Erziehungs und Unterrichtsanstalten in Wien (Zgodovina skladov, vzgojnih in poučevalnih ustanov na Dunaju) – Geussau (1803).

Helfert (1860) v prvem zvezku Die Gründung der österreichischen Volksschule durch Maria Theresia (Avstrijske ljudske šole ustanovljene od Marije Terezije) knjige Die Österreichische Volksschule (Avstrijske ljudske šole) poroča o ustanovitvi čebelarške šole v Augartnu in njeni kasnejši preselitvi na Belvedere.

4.5. Preselitev čebelarške šole iz Augartna na Belveder (1775)

V Wiener Zeitung (25. februar 1775) je objavljeno sporočilo (Nachricht) o ukazu Marije Terezije o preselitvi čebelarške šole iz Augartna na Belveder:

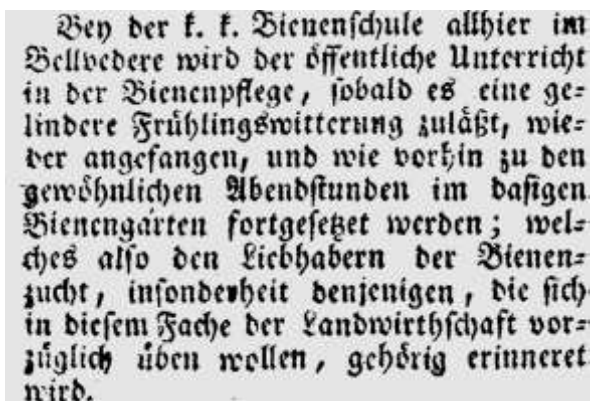

Str. 25

Skrajšani povzetek:

»Njena visokost je sprejela odločitev, da se čebelarška šola ohrani za splošno javno poučevanje o čebelarjenju in preseli iz Augartna. Jožefu Münzbergu, učitelju čebelarstva, je naročeno, da jo preseli na Belveder, da bo dostopnejša vsem ljubiteljem čebelarstva.«

O tem piše tudi Nachricht, Wienerisches Diarium, 6. marec 1776:

Bei der k. k. Bienenschule allhier im
Belvedere wird der öffentliche Unterricht
in der Bienennpflege, sobald es eine ge-
lindere Frühlingswitterung zuläßt, wie-
der angefangen, und wie vorhin zu den
gewöhnlichen Abendstunden im dasigen
Bienengärten fortgesetzt werden; wel-
ches also den Liebhabern der Bienenz-
ucht, insonderheit denjenigen, die sich
in diesem Fache der Landwirthschaft vor-
züglich üben wollen, gehörig erinnere
t wird.

Str. 7

Povzetek:

»Na k. k. čebelarški šoli na Belvederju se bo pričel javni pouk o gojenju čebel takoj, ko bodo to dopuščale pomladanske vremenske razmere, tako kot prej v večernih urah pri tukajšnjem čebelnjaku; na to bi radi spomnili vse ljubitelje čebelarstva in posebej tiste, ki se s tem ukvarjajo.«

4.6. Čebelarška šola na Belvederju kot posebnost za tujce in domačine (1779)

Leta 1779 je izšel vodnik Neueste Beschreibung aller Merkwürdigkeiten Wiens (Najnovejši opis vseh posebnosti Dunaja), kjer so svetovali tudi ogled čebelarške šole na Belvederju.

216

— — — — —

Noch einige Merkwürdigkeiten.

— — — — —

Wir bitten alle Fremde, den auf dem
Kienweg gelegenen und dem Herrn
Professor von Jaquin anvertrauten bota-
nischen Garten in Augenschein zu nehmen,
und auch die Bienenschule im Belvedere
nicht ungesehen zu lassen.

Str. 216

Povzetek:

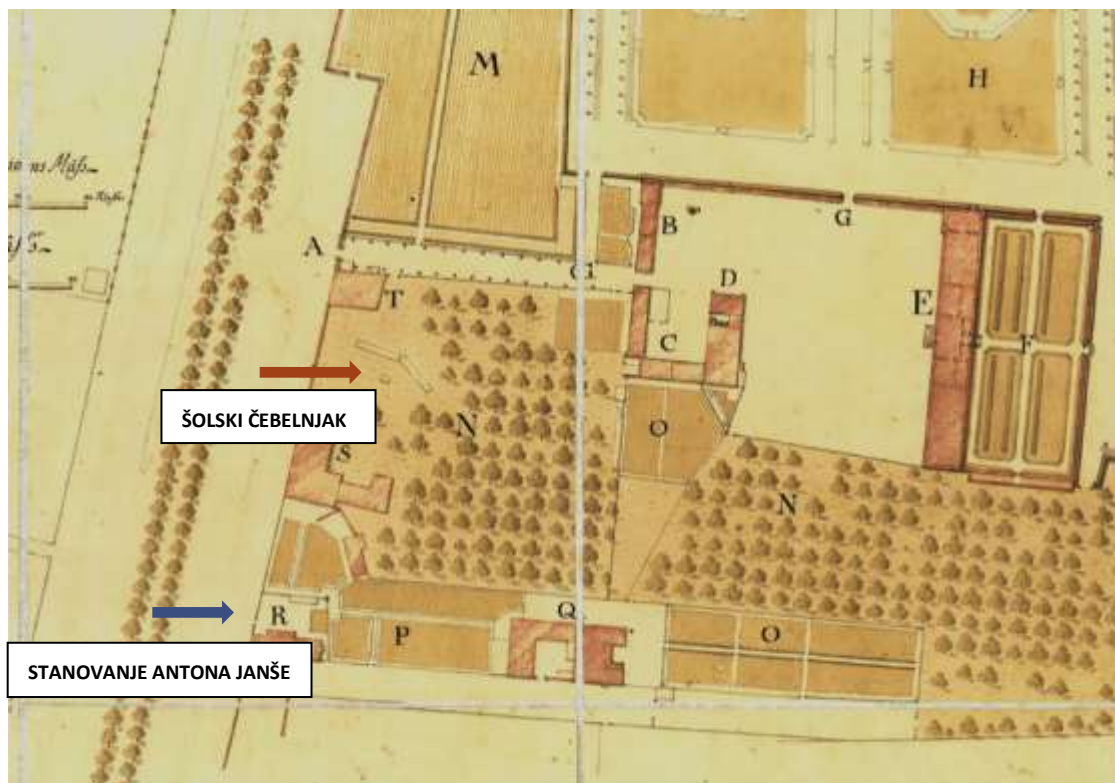
»Še nekatere posebnosti.

Prosimo vse tujce, ki si na svojih pohodih ogledujejo botanični vrt profesorja Jaquina, da ne spregledajo čebelarške šole na Belvederju.«

5. Šolski čebelnjak, število panjev in čebele na čebelarški šoli

5.1. Šolski čebelnjak v Augartnu

V letih 1770–1775 je bila čebelarška šola v Augartnu. Aberer (2017) je v *Bienenaktuell* objavil članek *Auf den Spuren von Anton Janscha* (Po sledih Antona Janše). V državnem arhivu je našel dokument iz leta 1775, kjer je v parku Augarten vrisan šolski čebelnjak in označeno tudi stanovanje Antona Janše.

Slika iz spletne strani Aberer Eugena:
Historischer Plan des Augartens aus dem Jahr 1775
(Zgodovinski načrt Augartna iz leta 1775)

<https://augartengold.at/augarten/2018/08/25/platz-im-augarten.html>

Čebelarško šolo so na začetku leta 1775 iz Augartna preselili na Belveder (Nachricht, 1775).

5.2. Število panjev in čebele na čebelarški šoli v Augartnu

V številnih slovenskih in tujih objavah je o prvi čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju, ki jo je ustanovila leta 1769 cesarica Marija Terezija in ki je začela s poukom spomladi leta 1770, veliko napisanega. Redkokdaj pa najdemo v teh zapisih podatke, koliko čebeljih panjev in katero podvrsto medonosne čebele so imeli v šolskem čebelnjaku ter od kje so jih dobili.

Na ta vprašanja bomo iskali odgovor v nadaljevanju ⁷.

⁷ V romanu *Zlati roj* Mimi Malenšek piše, da je Janši pripeljal voznik Gorjan na Dunaj teden dni po malem šmarnu (1769) šest panjev sivih čebel, ki mu jih je poslal brat Janez (str. 146).

5.2.1. Podatki o čebeljih panjih in čebelah na prvi čebelarski šoli

O čebeljih panjih na prvi čebelarski šoli so objavljeni prvi podatki v reviji Anzeigen - IV. Von der Landwirtschaft. Bienenzucht (1771).

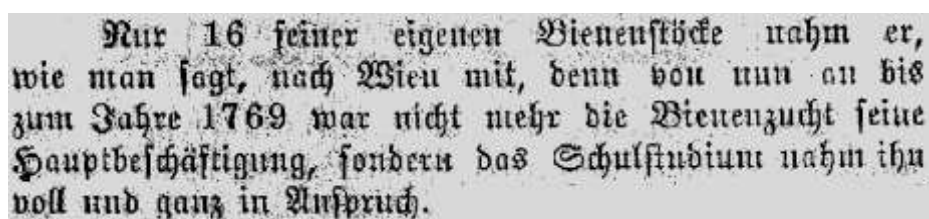
Str. 55

Povzetek:

»Janša je svoj pouk pričel spomladi leta 1770 v Augartnu in za učne namene, da bi poslušalcem pokazal praktična rokovanja pri čebelarjenju, je sam nabavil 16 panjev.«

Konec tega leta so imeli že 66 panjev (v povprečju je bilo 3,1 roja na panj), ki so vsi uspešno prezimili in njihovo število je do 8. julija 1771 naraslo na 180 panjev. Navratil (1883)⁸ navaja, da je imel Janša leta 1770 16 panjev, leta 1771 že 66 in leta 1772 celo 300 panjev. Isti avtor poroča, da v zapuščinskem zapisniku po njegovi smrti leta 1773 piše, da je Janša zapustil 194 panjev.

V poznejših objavah: Rojina (1906), Perc (1925), Weippl (1925), Raič (1934), Rihar (1994) in drugi navajajo enake, točneje, podobne podatke za število čebeljih panjev na čebelarski šoli v Augartnu na Dunaju. V vseh primerih pa je začetno število čebeljih panjev vedno enako, to je 16 panjev. Za pojasnitev tega je pomembna objava Perca (1925), ki je zapisal:

Str. 8

Povzetek:

»Samo 16 svojih čebelnih panjev je vzel, kakor pripovedujejo, s seboj na Dunaj. Vendar vse do leta 1769 mu je bilo v ospredju kot glavno opravilo šolanje.«

Pred razpravo o tem zapisu je treba dodati še mnenje Miheliča (1934), ki v svoji knjigi Anton Janša, Slovenski čebelar piše: *»... Kje je dobil čebele in kdo mu je izdelal panje, ki tedaj na Dunaju še niso bili v navadi, ni znano. Tudi ne vemo, ali jih je moral kupiti sam ali mu jih je kupila družba. Vemo le, da so bili kasneje tako panji kakor čebele njegova last.«*

⁸ To je objavljeno tudi v Slovenskem čebelarju v letu 1906 v nadaljevanjih od 6.–12. številke.

Enako kot Perc je istega leta zapisal tudi Weippl (1925), ki piše, da je Janša iz domovine pripeljal 16 panjev, ki jih je oskrboval ob prostem času. Mnenje, da je Janša vzel s seboj na Dunaj 16 čebeljih panjev, so povzeli tudi drugi. O tem podrobneje piše tudi Ruttner (2003): *»Znano je, da je Janša iz svoje domovine Gorenjske s seboj pripeljal 16 čebelnih panjev, ko je leta 1766 prispel na Dunaj na študij na bakrorezno in risarsko šolo. Družine je po za tiste čase jamastih cestah pripeljal z lastnim vzmetenim vozom. Janševa pot od Breznice do Dunaja je bil prvi najdaljši prevoz čebeljih panjev v nemški zgodovini čebelarjenja. Vemo pa tudi, da je že pred dvesto leti Janša redno vozil čebele na pašo, in sicer na ajdovo pašo na Moravskem.«*

5.2.2. Sklepne misli

Več podatkov, s katerimi bi še dodatno potrdili, da je Janša pripeljal čebelje panje in čebele iz rodne Breznice, nismo odkrili. Dodajmo še sporočilo Navratila (1883), ki je pri pregledu dunajskih arhivov ugotovil, da je bil Janša sprejet za čebelarja pri gospodarski družbi na Dunaju 3. maja 1769 in da je pričel čebelariti v Meidlingu v drugi polovici leta 1769, potem ko mu je cesarica Marija Terezija dovolila, da lahko poleg študija na risarski šoli opravlja tudi delo čebelarja. Janša je jeseni odpeljal čebele na ajdovo pašo na Moravsko polje. Tako poroča tudi Okorn (1940). Nikjer žal ne piše, kje je dobil čebele, lahko pa iz tega sklepamo, da je Janša tudi na Dunaju ohranjal povezavo s čebelami in čebelarstvom. Posredno to potrjuje zapis v Anzeigen (1771), ko je zapisano, da je za poučevanje čebelarjenja na čebelarski šoli v Augartnu na Dunaju Janša že v prvem letu (1770) sam nabavil čebelje panje s čebelami. Janša naj bi po predstavljenih zapisih v prvem poglavju pripeljal iz rodne Breznice s seboj na Dunaj v gorenjskih panjih kranjske čebele, ki so s svojo znano rojivostjo omogočale hitro povečevanje števila čebeljih panjev v šolskem čebelnjaku. Tako poročajo številni avtorji. Čebelji panji in čebele so bili Janševa last.

Po do sedaj znanih podatkih lahko z zelo veliko verjetnostjo zaključujemo, da so imeli v čebelnjaku na prvi čebelarski šoli v Augartnu na Dunaju v gorenjskih panjih sive kranjske čebele⁹. Tu so jih spoznavali številni Janševi učenci in od tu so se kranjske čebele lahko tudi širile po drugih avstro-ogrskih deželah.

5.3. Zaključek

Cesarica Marija Terezija je bila prepričana, da je čebelarstvo skriti vir za nacionalno blagostanje, ki pa za dober uspeh zahteva dobro usposobitev. Leta 1769 je ustanovila na Dunaju čebelarsko šolo, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarska šola na svetu. Pobuda za njeno ustanovitev je bil tudi Glavarjev Odgovor (1768), kjer je poudarjeno izobraževanje čebelarjev, čebelarska šola in pravna ureditev čebelarjenja. Čebelarska šola s šolskim čebelnjakom je bila najprej v Augartnu (1770–1775) in pozneje (1775–1781) na Belvederju. Janša naj bi leta 1766(?) pripeljal s seboj na Dunaj 16 gorenjskih panjev s kranjskimi čebelami iz domače Breznice. V šolskem čebelnjaku je imel na začetku leta 1770 16 panjev, konec istega leta 66, leta 1772 pa že 300 panjev. Jeseni leta 1773 je zapustil 194 panjev.

⁹ Potrditev, da so bile to kranjske čebele, najdemo tudi v Janševi drugi knjigi Popolni nauk o čebelarstvu, kjer »...v prvem delu v 4. podpoglavju piše, da so čebele delavke »... najmanjše in imajo pepelnatosivo dlako ...«, v 11. podpoglavju »... popolnoma svetlosiva iz celice ...«, v 50. podpoglavju »... pokažejo se sive mladice ...«.

**Janšev čebelnjak - panji s poslikanimi končnicami
(foto Andrej Šalehar)**

6. Od slikarja (1766–1769) do učitelja čebelarstva (1770)

6.1. Vpis in šolanje na bakrorezni risarski šoli na Dunaju

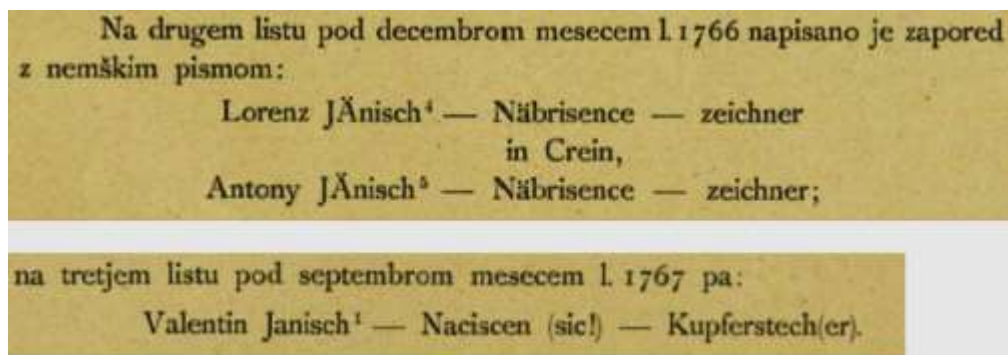
6.1.1. Akademija likovnih umetnosti na Dunaju

Lützow (1877) in Weinkopf (1875) v svojih delih opisujeta nastanek, razvoj, delovanje in organizacijo ter profesorski zbor s sodelavci k. k. Akademie der bildenden Künste (C. kr. Akademija likovnih umetnosti). Ustanovil jo je leta 1704 cesar Leopold Veliki. Pomemben razvojni dogodek je bil 1. julija 1766, ko je bilo na pobudo cesarice Marije Terezije slavnostno odprtje novega oddelka k. k. Kupferstecher Akademie (C. kr. bakrorezna risarska akademija/šola). Na ta oddelek so se vpisali Anton in Lovrenc Janša (1766) ter Valentin Janša (1767).

6.1.2. O vpisu in šolanju Antona Janše in njegovih bratov Lovrenca (1766) ter Valentina (1767)

Ni znano, kdo je Antona Janšo in njegova brata obvestil ter napotil na bakrorezno risarsko šolo, ki so jo leta 1766 odprli na dunajski Akademiji likovnih umetnosti. Anton Janša in njegov brat Lovrenz prideta na Dunaj¹⁰ konec leta 1766. Kakor je zapisano že v predhodnem poglavju, naj bi Janša s seboj pripeljal tudi 16 panjev čebel.

Navratil (1883) je pri raziskovanjih dunajskih arhivov našel sprejemni zapisnik na dunajsko bakrorezno risarsko šolo in v svojem sestavku poroča:

Navratil (1883, str. 142–143)

Vsi trije so bili uspešni slušatelji, nadarjeni slikarji. Anton je dobival državno podporo v višini 360 goldinarjev letno, brezplačno pa je imel stanovanje, kurjavo in svečavo. Nekaj prihodkov je imel tudi od prodaje slik (okrog 200 goldinarjev letno) – postal je priznan in poznan slikar. Za leto 1769 mu je bilo obljubljen podpora za študijsko potovanje v Italijo. Ob prihodu na Dunaj ni znal niti brati, niti pisati in niti govoriti nemško, enako oba brata. Vsi pa so se vse to naučili v naslednjih dveh letih.

V knjigah, ki ju omenjamo na začetku (poglavje 6.1.1), ni nobenega zapisa o Antonu, brata pa sta večkrat omenjena. Lovrenc je dobil v času šolanja več nagrad: leta 1771 drugo nagrado za pokrajinsko sliko, leta 1772 pa dve prvi nagradi za pokrajinsko sliko in sliko glave. V letih

¹⁰ Janša je bil na Dunaju že leta 1766 in vsi številni zapisi, da ga je ob ustanovitvi čebelarške šole (1769) Marija Terezija poklicala od doma na Breznici za učitelja čebelarstva na Dunaj, so zmotni.

1769–1780 je dobival državno podporo v višini 252 goldinarjev letno. Vrsto let je na akademiji opravljal delo korektorja. Leta 1811 je bil imenovan za profesorja pokrajinskega risanja. V katalogu Bilder und Grafiken v Avstrijski nacionalni knjižnici na Dunaju je zapisanih 207 slik avtorja ali soavtorja Lovrenca Janše. Valentin je postal leta 1786 korektor pri profesorju za zgodovinsko risanje. Poznana je njegova risba Snemanje Kristusa s križa. Po Miheliču (1934) je tudi Valentin dobival državno podporo po 240 goldinarjev letno. Podrobno študijo o šolanju in delu obeh bratov, slovenskih slikarjev, je napisal Navratil (1884).

Janša, Lovrenc: Pokrajina z razvalinami

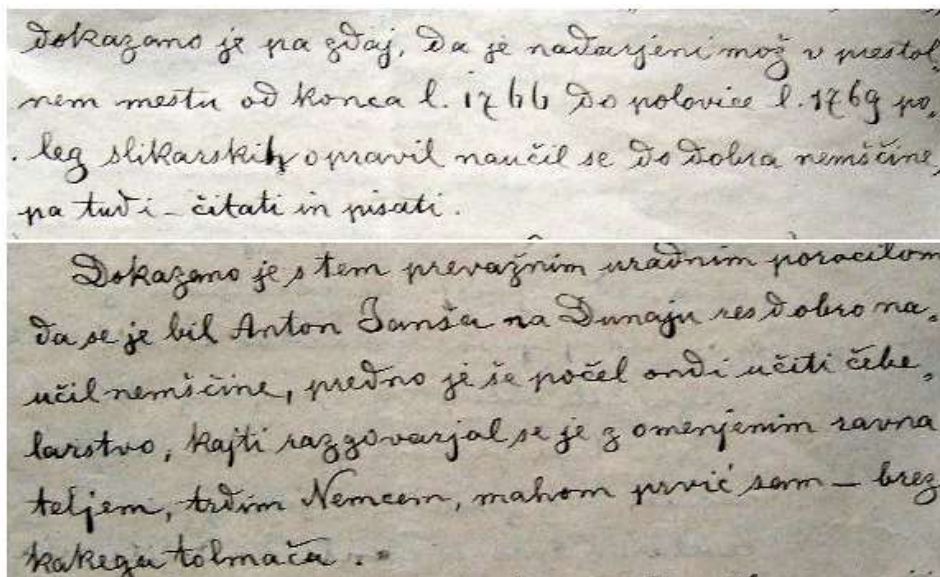
6.2. Pot do učitelja čebelarstva (1769–1770)¹¹

6.2.1. Prva srečanja in imenovanje za čebelarja pri Nižjeavstrijski gospodarski družbi (1769)

Po odredbi Marije Terezije (1769) o ustanovitvi čebelarške šole je bila Nižjeavstrijska gospodarska družba zadolžena, da poišče primerne čebelarja za učitelja. Povprašala je tudi pastora Schiracha, generalnega sekretarja Čebelarške družbe v Zgornji Lužici in svetovno znanega čebelarja. Do dogovora pa ni prišlo. Ne ve se, kdo je Janšo obvestil, da družba išče čebelarja. Nenapovedano se je Janša nekaj dni pred 3. majem 1769 javil na družbi in se ponudil za čebelarja s pojasnilom, da je vrsto let čebelaril doma na Breznici, kjer je imel tudi okoli sto panjev čebel. Ravnatelj, s katerim je tekel pogovor, je spoznal, da se naš Kranjec, ki je bil takrat na Dunaju že poznan slikarski talent, spozna na čebele in čebelarjenje. Ponudil mu je mesto čebelarja. Janša je to sprejel ob pogoju, da dobi na likovni akademiji ustrezno dovoljenje.

¹¹ Poglavje je večinoma povzeto po gradivih: Navratil (1883, 1886) in Mihelič (1934). Oba sta pregledovala dunajske arhive.

Pomembno je, kar piše Navratil (1886) v nadaljevanju, da je Janša na razgovoru nastopil sam, brez tolmača, ker je že znal nemško. Na tretji strani ohranjenega rokopisa: Navratil Ivan. Anton Janša. Rokopis v ARS, 1886, je o tem zapisano:

Navratil (1886, tretja stran)¹²

Janša je na seji odbora dne 3. maja 1769 sprejet za čebelarja pri Nižjeavstrijski gospodarski družbi (dodatni argumenti za tak sklep: poznavanje naprednega kranjskega čebelarstva (Schirachovo mnenje: *Tujci, ki imajo od svojih čebel tako veliko koristi, morajo postati naši učitelji*; »Odgovor« Petra Pavla Glavarja iz leta 1768 – glej Mihelič (1934), Mihelič in Baraga (2017) in Gregori (2010) ...); Spomenica kneza Starhenberga (pokrovitelj Nižjeavstrijske gospodarske družbe) cesarici s prošnjo, da dodeli čebelarju Janši primerno plačo – Navratil (1883, 1886), Mihelič (1934). Z zapisnikom in sklepom odbora z dne 3. maja 1769 je bila seznanjena tudi cesarica Marija Terezija.

Iz Schirachove knjige:

Ausländer, die solche beträchtliche Summen aus ihren Bienen lösen, müssen unsere Lehrmeister werden, da wir ihre wärmere Klima, und ihre fruchtbare Gegenden haben.

Schirach (1770, str. 116–117)

Povzetek:

»Tujci, ki imajo od svojih čebel tako veliko koristi, morajo postati naši učitelji ...«

Janša postane 7. junija 1769 čebelar pri Nižjeavstrijski gospodarski družbi z dovoljenjem cesarice Marije Terezije: «... da sme poleg slikarstva opravljati tudi službo čebelarja pri družbi.» (Mihelič, 1934). Najprej je čebelaril v Meidlingu v tedanjem predmestju Dunaja.

¹² Ta ugotovitev, da je Janša na razgovoru leta 1769 že znal nemško, razveljavlja pogoste zapise, da je Janša kot učitelj čebelarstva potreboval tolmača. Enako tudi deloma odgovarja na vprašanja, ali je sam pisal knjige.

Avgusta 1769 Janša odpelje čebele na Moravsko polje v ajdovo pašo. Ni zanesljivih podatkov, koliko panjev je imel in kje je dobil čebele. Možno je, da je to bilo tistih 16 panjev s čebelami, ki naj bi jih Janša pripeljal na Dunaj s seboj iz Breznice? Posebej pa vsi poročajo o uspešni beru medu!

Zapisnik Nižjeavstrijske gospodarske družbe z dne 8. novembra 1769, kjer je zapisano, da je cesarica dovolila, da dobiva Janša za čebelarjenje 360 goldinarjev letno.

Ob koncu leta 1769 Janša želi opustiti delo čebelarja pri Nižjeavstrijski gospodarski družbi, da bi lahko odpotoval na odobreno študijsko potovanje v Italijo – slikarstvo.

6.2.2. Imenovanje za učitelja čebelarstva (1770)

Janša je 22. marca 1770 poklican na sejo odbora Nižjeavstrijske gospodarske družbe, kjer naj bi se odločil med slikarstvom in čebelarstvom. Imel je tudi pomisleke glede svojih dohodkov – prej je zaslužil okoli 800 goldinarjev letno in družba je ponovno zaprosila cesarico, da uredi Janši plačo. Cesarica je na pismo odgovorila 6. aprila 1770. Lastnoročno je podpisala pismo, kjer je določeno, da se izkušenemu kranjskemu čebelarju Janši odobri letna plača 600 goldinarjev, prosto stanovanje in kurjavo pod pogojem, da se omeji samo na širjenje čebelarskega pouka, da bo vse, ki bodo k njemu napoteni, popolnoma in brez pridržka poučil, in da bo z istim ciljem (poučevanje) potoval tudi v ostale dedne dežele.

Prevod pisma:

»V čebelarjenju posebno izkušenemu kranjskemu slikarju Janši sem namesto 30 gold., ki jih je doslej užival iz blagajne gradbenega urada (Bau-Amts Cassa), dalje prostega stanovanja in kurjave, odobrila sploh letnih šest sto goldinarjev plače pod pogojem, da se omeji samo na širjenje čebelarskega pouka, da bo vse tiste, ki jih bo k njemu napotil Komercialni svet ali tudi Kmetijska družba, popolnoma in brez pridržka poučil in da bo z istim smotrom tudi potoval v ostale dedne dežele. Vsekakor pa omejujem odobritev te plače izrečno s pogojem, da bo dano obljubo izpolnjeval osebno in z vestnim poučevanjem drugih oseb in da se bo o tem semtertje izkazal s potrdilom Komercialnega sveta.

V smislu tega mojega odloka se naj o tem obvesti tukajšnja Kmetijska družba, obenem pa naj se sporoči vse potrebno tudi Zbornici glede nakazila plače.«

Maria Teresia, l. r.

Mihelič (1934, stran 76)

Janša postane 6. aprila 1770 c. kr. učitelj čebelarstva in potovalni učitelj čebelarstva.

Dvorni sklep o imenovanju Antona Janše za c. kr. učitelja čebelarstva je izdan 7. aprila 1770 – dokumenta s tem sklepom še nismo našli in ga povzemamo po Miheliču (1934, str. 76).

Janša še ni bil zadovoljen, ker mu ni bila zagotovljena dosmrtna plača. Nižjeavstrijska gospodarska družba ponovno zaprosi cesarico, da mu to dodeli. Cesarica ga je 8. junija 1770 ponovno imenovala za čebelarskega učitelja in odredila, da mu je letna plača 600 goldinarjev odmerjena »na vse žive dni«. Dovoljeno mu je tudi, da se ob prostem času ukvarja tudi s slikarstvom.

Prevod pisma:

Družba se je zato morala še enkrat obrniti do cesarice, ki je 8. junija 1770. l. vnovič imenovala Antona Janšo za čebelarskega učitelja »z dodatkom, da je letna plača (600 gold.) odmerjena »na vse žive dni«, t. j., »da jo bode Anton Janša, prvi čebelarski učitelj dunajski, užival tudi po tem, kedar ga vlada ne bi več potrebovala za čebelarski pouk«. ³³ Poleg tega se mu je dovolilo, da se sme ob prostem času ukvarjati tudi s slikanjem.

Mihelič (1934, stran 78)

6.3. Pfalz (1889) o imenovanju Antona Janše za čebelarskega učitelja

Med številnimi zapisi o pomenu imenovanja Antona Janše za čebelarskega učitelja smo izbrali zapis od Pfalz-a (1889), ki piše o tem naslednje:

Mit der Errichtung der Wiener Bienenschule und der Berufung Janscha's bricht eine neue Zeit an und frohere Tage lächeln dem Bienlein entgegen. Janscha, ein oberkrainischer Landmann, der nur nothdürftig deutsch sprach, kein Gelehrter, aber ein Mann von ganz außerordentlichen Talenten und praktischen Kenntnissen gewesen — widmete sich mit dem ganzen Aufgebote seines Könnens der Bienenpflege und gar bald ward sein Name nicht nur in österreichischen Landen genannt, auch selbst jenseits der Grenzen des Reiches, in Deutschland fieng man an, auf das Wort des einfachen Mannes zu hören und seinen apistischen Grundsätzen und Dogmen zu lauschen.

Pfalz (1889, str. 12)

Povzetek:

»Ustanovitev dunajske čebelarske šole in imenovanje Janše prinaša nov čas in veseli dan se nasmihajo čebelarjem. Janša, gorenjski podeželan, ki je le zasilno govoril nemško, bil brez izobrazbe, toda mož s posebnimi talenti in s praktičnim znanjem. Popolnoma se je posvetil poznavanju gojenja čebel in kmalu je bil poznan ne samo v avstrijskih deželah, ampak tudi preko meja kraljestva, v Nemčiji so prisluhnili besedi preprostega moža in njegovim čebelarskim načelom ter dogmam.«

Napis na Janševem čebelnjaku: Na tem mestu je v mladosti čebelaril Anton Janša (foto Andrej Šalehar)

7. Anton Janša učitelj čebelarstva (1770–1773)

7.1. O pouku na dunajski čebelarški šoli v Augartnu (1770–1773)¹³

Pričetek pouka¹⁴, ki ga je vodil učitelj čebelarstva Anton Janša na c. kr. čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju, je bil meseca maja 1770. Teoretičen pouk pri šolskem čebelnjaku (glej spodnjo sliko) je bil vsak dan od 6. do 7. ure popoldne. V naslednjih letih (1771–1773) je bil začetek pouka meseca aprila (odvisno od vremena) do konca meseca septembra. Čez dan je bil učitelj Janša vsakomur na razpolago za vprašanja, nasvete, praktične predstavitve Konec julija oz. z začetkom avgusta se je šola skupaj s čebelami vsako leto preselila na Moravsko polje na ajdovo pašo, kjer je ostala do sredine septembra. Prevoza čebel na pašo do Janše v nižjeavstrijskem čebelarjenju niso poznali – poimenovali so ga kranjski ali Janšev način.

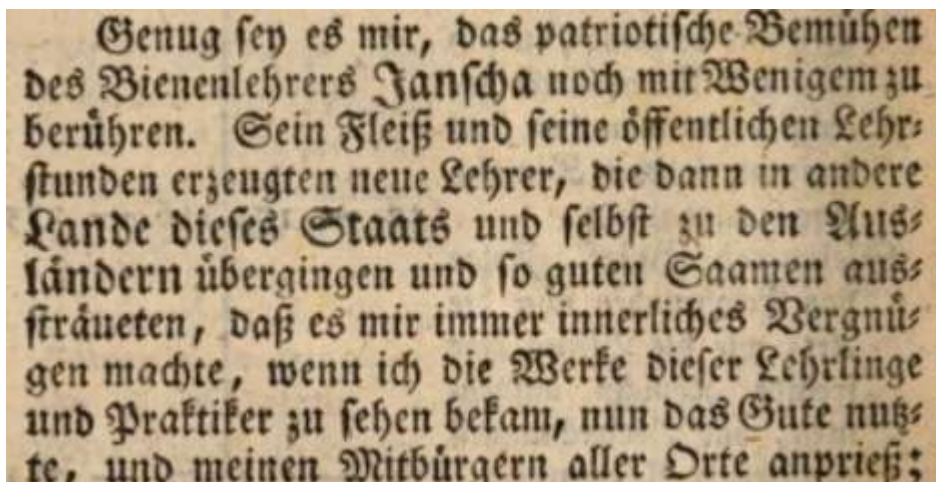
Janša uči v Augartnu
Relief na spominski plošči v Augartnu (Razinger, 1967)

Janšev čebelarški pouk je temeljil na znanju gorenjskih čebelarjev, na dobrem poznavanju čebel in na kranjskem čebelarjenju v gorenjskih panjih. Janša je učil, da se čebel ne sme moriti, učil je voziti čebele na pašo, ovrigel je nauk, da so troti vodonosci, in učil, da se matica opraši s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. Učil je čebelarjenje na način, ki se ga je v osnovi naučil doma na Breznici od svojega očeta in drugih tamkajšnjih čebelarjev – učil je slovensko čebelarjenje.

¹³ Viri: Okorn (1940), Mihelič (1934), Navratil (1883).

¹⁴ Wytopil (1900) trdi, da je Janša učil s pomočjo tolmača v slovenščini, kar pa je dvomljivo, ker Navratil (1886) piše, da se je Janša v letih 1766–1770 dobro naučil govoriti, brati in pisati nemško. Dodajmo še podatek, da še do danes ni poznan noben dokument, ki bi ga Janša lastnoročno napisal ali podpisal(?).

Huber in Riem (1793) o pomenu Janševega pouka pišeta:

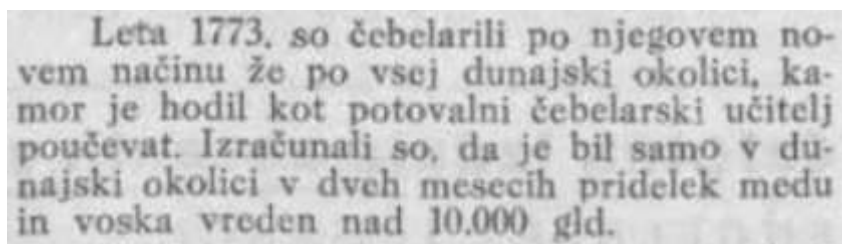
Genug sey es mir, das patriotische Bemühen des Bienenlehrers Janscha noch mit Wenigem zu berühren. Sein Fleiß und seine öffentlichen Lehrstunden erzeugten neue Lehrer, die dann in andere Lande dieses Staats und selbst zu den Ausländern übergingen und so guten Saamen aussträueten, daß es mir immer innerliches Vergnügen machte, wenn ich die Werke dieser Lehrlinge und Praktiker zu sehen bekam, nun das Gute mußte, und meinen Mitbürgern aller Orte anprief;

Huber, Riem (1793, str. 628)

Povzetek:

»Dovolj je, da se dotaknemo patriotskih prizadevanj učitelja čebelarstva Janše. Njegova pridnost in njegovo javno učenje so vzgojile nove učitelje, ki so nato učili v drugih deželah te države in celo v tujini, raztresli so dobro seme. Vedno mi je bilo v notranje zadovoljstvo, ko sem občudoval delo teh vajencev in praktikov ter ga za korist dobrega priporočal vsem mojim sodržavljanom.«

Janšev čebelarški nauk se je hitro širil in o tem poroča tudi Učiteljski tovariš (1934):

Leta 1773. so čebelarili po njegovem novem načinu že po vsej dunajski okolici, kamor je hodil kot potovalni čebelarški učitelj poučevati. Izračunali so, da je bil samo v dunajski okolici v dveh mesecih pridelek medu in voska vreden nad 10.000 gld.

Učiteljski tovariš (1934, str. 3)

Zaradi vsega tega je imel Janša vse več dela in pomladi 1773 je zaprosil za pomočnika, ki pa so mu ga odobrili 22. septembra 1773, devet dni po njegovi smrti. To je bil njegov učenec Joseph Münzberg, Čeh po rodu, ki je po Janševi smrti vodil čebelarško šolo in bil imenovan za c. kr. učitelja čebelarstva.

7.2. Janševi učenci in poslušalci¹⁵

In kdo je obiskoval čebelarški pouk? Bil je brezplačen in vrata so bila odprta vsakemu, kdor se je zanimal za čebelarjenje in je že imel kaj predznanja ali pa ne. Prav tako so bili brezplačni vsi nasveti in praktični prikazi za vsakega, ki je Janšo obiskal v Augartnu ali na Moravskem polju. Janša je poučeval čebelarstvo tudi na svojih potovanjih po deželi.

Čebelarska šola v Augartnu je kmalu zaslovela ne samo doma, ampak tudi drugod po Evropi. Številni vajenci in učenci so prihajali iz krogov podeželanov (kmetstva), plemstva in meščanstva ter iz tujine (Nemčija, Bavarska, Rusija ...). Čebelarstvu se je obetala nova doba, doba razcveta.

Med Janševimi učenci in poslušalci¹⁶, ki so bili pozneje glasniki njegovega čebelarskega nauka, učitelji na novih čebelarskih šolah, kjer se je smelo učiti po preskušanih načelih, po katerih je učil prvi učitelj čebelarstva Janša, in pisci sodobnih čebelarskih knjig, so tudi:

- Anton Korsemka (?–1772),
- Blaž Kumerdej (1738–1805),
- Franz Joseph Pösl,
- Georg Rohrmoser (1735–1811),
- J. Hollmann,
- J. M. Müller,
- Johann Avguštin Kratzer,
- Johann Riem,
- Johann Span,
- Joseph Münzberg,
- Joseph Rendler,
- Joseph Töldi,
- Major von Strehlau,
- Martin Kuralt (1757–1845),
- Pl. Raab,
- Thomas Wildmann.

¹⁵ Viri: Perc (1925), Wytopil (1900), Debevec (1951).

¹⁶ Največ podatkov o Janševih učencih in poslušalcih sta objavila Perc (1925) in Mihelič (1934). Dopolnili smo jih s podatki, ki smo jih našli v objavah, povezanih z dunajsko čebelarsko šolo. Verjetno pa še ni dokončen.

Takratno pomembnost Janševega čebelarskega pouka na svoj način med drugim potrjuje tudi spodnji primer, o katerem piše Hietzinger Carl (1820) v poglavju Bienenzucht:

Jedes der kroatischen und slawonischen Regimenten mußte einen Unteroffizier in die zu Wien errichtete öffentliche Bienenschule schicken, und von dem daselbst angestellten berühmten Lehrer Jantscha unterrichtet kehrten diese Abgeordneten in ihre Bezirke zurück, um das Erlernte dort zu verbreiten;

Hietzinger (1820, str. 193)

Povzetek:

»Vsak hrvaški in slavonski regiment je moral poslati enega podoficirja na javno čebelarsko šolo na Dunaju, in ko so bil podučeni od tamkajšnjega postavljenega slavnega učitelja Janše, so se vrnili v svoje okraje, da bi tu širili naučeno.«

7.3. O čebelarstvu na Kranjskem, čebelarski šoli v Augartnu in Janši – Realzeitung, 4. marec 1771

V nadaljevanju je zaradi širše pomembnosti zapisa v povezavi s čebelarstvom na Kranjskem v 18. stoletju in Antonom Janšo kot čebelarskim učiteljem na prvi čebelarski šoli na Dunaju prikazana celotna objava (Nachricht, 1771) članka, ki ga je prevedel Mihelič (1934). Obvestilo je bilo napisano pred izidom Janševe prve knjige Abhandlung vom Schwärmen der Bienen (Razprava o čebelnih rojih).

Kaiserlich Königlige
allergnädigst privilegirte
Realzeitung.

Sehentes Stück,
den 4. März. 1771.

Comtoirnachrichten.

Nachricht.

Die Bienenpflege ist eine Hauptprosse der Land-
oekonomie, so lange Wachs und Honig gekauft,
und aus fremden Landen häufig zugeführt werden,
wird niemand an dem Werthe dieser Erzeugnisse zweifeln.
Dem ohngeachtet ist der Fleiß des Landvolkes für sie noch nicht genug belebt; der Ackersmann sieht
bet die Biene für ein Geschenk der Natur an, und
glaubet, daß sie ihr nur deswegen so viel Emsigkeit
eingestößet habe, um ihn der Mühe zu überheben.
Daher entspringet die Sorglosigkeit, ihr Werbe und
Fütterung zu verschaffen, und da sich zu dieser die
Unwissenheit gesellet, so wird seine Zuthat öfters der
Biene gefährlich. Das Herzogthum Krain hat es
seit einigen Jahren andern k. k. Erblanden in der
Bienenzucht zuvor gethan. Es ist deswegen ein ge-
schickter Bienenpfleger, Herr Jantscha, der auch in

andern Künsten sein Talent am Tag gezeiget, aus die-
sem Lande beruffen, und ihm aus Landesfürstl. Vor-
sorge der Unterricht in einer öffentlichen Schule auf-
getragen worden. Diese hat im vorigen Sommer
in dem k. k. Augarten den Anfang genommen, und
wird im bevorstehenden fortgesetzt werden. Gegen
Ende des Aprilmonats, tritt die dazu bequeme Zeit
ein, und mit der Helfte des Monats Septemb. hoffet
Hr. Jantscha jedem Liebhaber, der etwas Fähigkeit,
und Kenntniß in der gemeinen Bienenpflege hat, so
viel Begrieffe von seiner unendlich vorthelhaften Art
zu geben, als erfordert wird, solche bey sich, und
andern in mögliche Uebung zu setzen. Alle Tage der
Woche ist die Stunde von 6. bis 7. Uhr Abends, zu
der öffentlichen Unterweisung bestimmet; ausser dieser
aber kann sich den ganzen Tag über, jedermann bey
dem Hrn. Jantscha Rathes erholen. Der Unterricht
wird unentgeltlich ertheilet; diejenigen also, so Lehr-
linge von anderen Orten bleiber schicken wollen, haben
nur für ihren Unterhalt zu sorgen. Es ist aber sol-
chen anzurathen, dazu fähige, und des Lesens- und
Schreibens Kündige, hauptsächlich aber solche Leute
zu wählen, die mit Bienen schon umzugehen wissen.
Herr Jantscha verspricht uns in kurzem eine gedruckte
Anleitung zur Bienenpflege nach seinen Grundsätzen
und Erfahrungen zu liefern, welcher wir mit Ver-
langen entgegen sehen.

»Čebelarstvo je ena izmed glavnih panog deželnega gospodarstva; dokler se kupujeta in iz tujih dežel uvažata vosek in med, ne bo nihče dvomil o vrednosti le-teh proizvodov. Kljub temu pa pridnost podeželskega ljudstva še ni dovolj poživljena; kmetovalcu je čebela dar narave, mnenja je, da ji je narava le zategadelj vcepila tolikšno marljivost, da bi njemu prihranila trud. Odtod izhaja, da ne skrbi za pašo in krmljenje čebel; ker pa je poleg tega tudi neveden, je njegovo sodelovanje pri tem čebelam večkrat nevarno. Vojvodina Kranjska je že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami. Zato so iz te dežele poklicali spretnega čebelarja gospoda Janša, ki je tudi v drugih umetnostih pokazal svoj talent, in mu iz razloga deželnoknežjega skrbstva poverili pouk na neki javni šoli. Ta se je začela prejšnje poletje v c. kr. Augartenu in se bo prihodnje poletje nadaljevala. Za to primeren čas nastopi proti koncu meseca aprila, do polovice meseca septembra pa upa gospod Janša, da bo vsakemu ljubitelju, ki ima nekaj zmožnosti in znanja o navadnem čebelarstvu, v toliko pojasnil svoj neizrečeno hasnoviti način (čebelarjenja), kolikor je treba, da ga bo lahko uvedel pri sebi in pri drugih. Vse dni v tednu je od 6—7 ure zvečer določena ura za javno poučevanje; izven te ure pa gre lahko vsakdo kadarkoli čez dan h gospodu Janši po nasvet. Pouk je brezplačen; tistim torej, ki hočejo poslati učence iz drugih krajev, bo skrbeti le za njih vzdrževanje. Svetovati pa je tem, da izbero za to zmožne, čitanja in pisanja veščje ljudi, predvsem pa take, ki že znajo ravnati s čebelami.

Gospod Janša nam obeta, da bo v kratkem izdal tiskano navodilo o čebelarstvu po svojih načelih in izkušnjah, ki ga željno pričakujemo.«

7.4. Janšev načrt in predlog za čebelarstvo družbo (1773)

Mihelič (1934) opisuje, da je Janševa čebelarstva šola slovela tudi izven avstrijske dežele, žal pa njen vpliv ni segel na deželo do kmeta, kateremu je bila v prvi vrsti namenjena. Kmet ni imel denarja, da bi za dalj časa pokrival stroške svojega bivanja na Dunaju, in se tako ni mogel udeleževati Janševega pouka. Po drugi strani pa je gospoda v napredku čebelarstva iskala svoje lastne koristi, prilaščala si je monopol nad trgovino, zahtevala je desetino od pridelka in desetino od panjev. V veljavi ni bilo nobenega čebelarskega prava. Janša je konec leta 1772, da bi čebelarstvo osvobodil številnih dajatev in ovir, izdelal, verjetno s pomočjo nepoznanega pomočnika, »Načrt čebelarske družbe, ki bi se lahko osnovala v avstrijskih deželah«, kar opisuje tudi Weippl (1925). V načrtu (celotnega objavlja Mihelič, 1934) predstavlja ureditev čebelarske družbe, kjer je med drugim zapisal: »... In ker je vse odvisno od čebelarskega znanja, se bo ob tej priliki (na shodu, op. pis.) vsakomur naznanilo, kje in kako se more najbolje naučiti nauka o čebelarstvu ...«. Člani so bili razdeljeni v tri razrede: častni razred (neposredno ne sodeluje pri čebelarjenju, ampak ga pospešuje z nasveti in podpiranjem), fizikalni razred (svetovalna pomoč čebelarjem s pojasnjevanjem pojmov, kakor so narava čebel, med, vosek itd.) in delavni razred (neposredni čebelarji).

Janša je načrt za čebelarstvo družbo na začetku leta 1773 prek dvornih uslužbencev (verjetno preko dvornega svetnika Raaba) posredoval Mariji Tereziji in predlagal njeno ustanovitev. Predlog neposredno ni bil sprejet. Posredno pa so Janševa opozorila na ovire pri razvoju čebelarstva dosegla svoj namen. Ustanovljene so bile nove čebelarske šole in izdan je bil čebelarski patent (Bienenzuchtverbreitung ..., 1775 – Razširjanje čebelarstva) ter odlok Instrukzion für Bienenmeister (Navodilo za čebelarske mojstre (1775))¹⁷.

Janšev čebelnjak: panji s poslikanimi končnicami
(foto Pavla Šalehar)

¹⁷ Glej 13. poglavje

7.5. Izbrane objave o čebelarstvu in učitelju Janši

7.5.1. Čebele naj bi varovale pred strelo (1773)

Realzeitung je 29. maja 1773 objavil zanimivo novico (Nachricht 1773) za bralce. V skrajšanem povzetku glasi:

»Mastnost voska, izhlapnina čebel in od tega dišeči vonj naj bi ustvarile domnevo, da čebele kraje, kjer so, obvarujejo pred strelo. Prav tako ni nobenega znanega primera, da bi strela udarila v čebelnjak. O tem so povpraševali številne oskrbovalce čebel, ki so to potrdili in dodali, da so v času neviht čebelnjaki njihovo varno zatočišče.

Če je to res, potem je to dober nasvet za obrambo proti udaru strele.

Če pa kdo ve za primer, da je strela udarila v čebelnjak, potem naj to obvezno pismo sporoči gospodu Janši v Augarten, da se bo lahko potem o tem obvestilo naše bralce.«

7.5.2. Praha matice v zraku po opisu Janše (1773)

V Janševi prvi knjigi Abhandlung vom Schwärmen der Bienen (Razprava o rojenju čebel) (1771) je bil posebne pozornosti deležen opis praha matic s troti v zraku (glej Š63, Bukovic (1906)). Številni so to šteli za zmoto, ker je takrat prevladovalo mnenje, da se praha matice dogodi v panju samem, čeprav tega neposredno ni še nihče videl. V Realzeitung (1773) so 27. marca 1773 v članku Anzeige razpisali nagrado 20 ducatov za tistega, ki bo dokazal, da je matica oprášena že v panju, ne da bi izletela na praho v zraku. Kdor pa bi to videl, vedel in tudi dokazal, naj to sporoči gospodu Janši na števil. 77 v Augarten.

Čez dva meseca, 15. maja 1773, so v Realzeitung (1773) objavili sestavek Preisfrage für die Bienenzucht (Nagradno vprašanje za čebelarstvo), kjer so ponovili razpis za nagrado 20 ducatov. Nagrado bo dobil tisti, ki bo do konca meseca avgusta nedvoumno dokazal, da se praha matice dogodi že v panju. Lahko pa povprašate gospoda Janšo na števil. 77 v Augartnu.

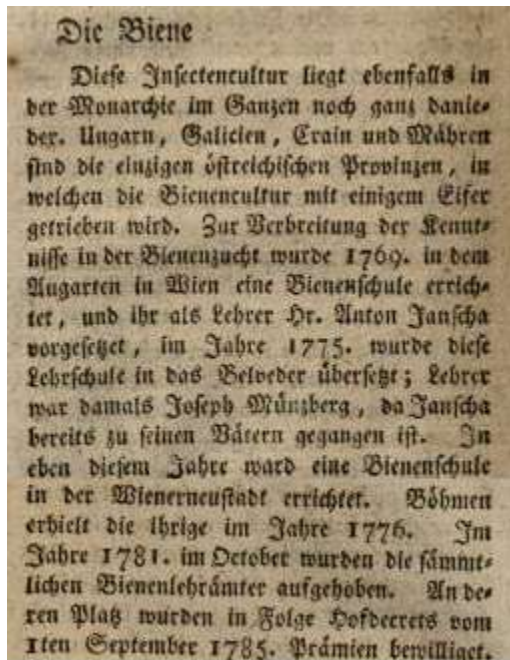
Janšev naslednik Münzberg je leta 1776 v Winerisches Diarium objavil pojasnila o prahi matice s troti v zraku in sam razpisal nagrado 30 ducatov tistemu, ki bo praktično dokazal, da je matica oprášena v panju.

7.5.3. Nagrade za čebelarjenje po Janševem načinu (1773–1774)

Realzeitung - Nachricht (1773) je objavil razpis za širjenje primerne gojenja čebel v Spodnji Avstriji. Vsak kmetovalec, ki bo imel konec aprila leta 1774 petnajst dobro prezimljenih panjev in bo čebelaril po postopku učitelja čebelarstva Janše, bo nagrajen z dvema cesarskima dukatoma.

7.5.4. O čebelah v knjigi Oesterreichische Staatenkunde im Grundrisse (1789)

Ignaz de Luca je o čebelarški šoli in Janši pisal že v knjigi Die gelehrte Oesterreich, Ein Versuch (1778) (Učena Avstrija, poskus). V drugi knjigi Oesterreichische Staatenkunde im Grundrisse (1789) (Avstrijska osnovna državna znanja) pa v poglavju Die Biene med drugim poroča:

Poglavje Die Biene (1789, str. 174–175)

Povzetek:

»Čebela.

Čebelarjenje je v celotni monarhiji zanemarjeno. Madžarska, Galicija, Kranjska in Moravska so edine avstrijske province, kjer z večjo vnemo gojijo čebele. Za razširitev znanja o vzreji čebel je bila leta 1769 v Augartnu na Dunaju ustanovljena čebelarska šola in kot učitelj postavljen gospod Anton Janša. Leta 1775 so to šolo preselili na Belvedere, takratni učitelj pa je bil Joseph Münzberg, ker je Janša preminil. Istega leta je bila ustanovljena čebelarska šola v Wienerneustadt, naslednje leto pa še na Češkem. Konec meseca oktobra 1781 so ukinili vse čebelarske šole. Namesto tega so z dvornim dekretom 1. septembra 1785 vpeljali premije.«

7.6. Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu

Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu – Znamenita stopetdesetletnica... (1925)

Anton Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu na Dunaju – Ilustrirani Slovenec (1925)

Jezikovna posodobitev:

»Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med (tekst iz § 174. – Janša, Anton: Popolni nauk o čebelarstvu).«

7.7. Zaključek

Na čebelarški šoli je bil pouk pri šolskem čebelnjaku v Augartnu nekako od srede meseca aprila do konca meseca septembra. Teoretičen del vsak dan popoldne od 6. do 7. ure. Čez dan je bil Janša vsakomur na razpolago za vprašanja, nasvete in praktične predstavitve. Konec julija se je čebelarška šola do sredine septembra preselila na Moravsko polje na ajdovo pašo. Šola je bila brezplačna in odprta vsakomur. Med Janševimi učenci in poslušalci so bili številni poznejši glasniki njegovega čebelarskega nauka, učitelji na novih čebelarških šolah, kjer se je smelo poučevati samo po Janševem čebelarskem nauku, in pisci modernih čebelarških knjig. Janša in čebelarška šola sta bila v središču medijske pozornosti. Leta 1773 je Janša izdelal načrt in predlog za čebelarško družbo, ki pa ni bil sprejet, njegove predloge pa povzema Čebelarški patent (1775).

8. Janšev čebelarski nauk

8.1. Splošno o Janševem čebelarskem nauku

Za izhodišče predstavitve Janševega čebelarskega nauka spoznajmo najprej mnenje Armbrusterja (1936), ki poudarja, da je osnova njegovega dobičkonosnega čebelarjenja (čebelarskega nauka) uravnavanje rojenja, pomlajevanje družin in da ne mori čebel – kratko, v dobrem ravnanju s čebelami. Nadaljuje, da je Janša gorenjski čebelarski nauk znatno razvil predvsem s svojimi opazovanji in šele kasneje, ko se je po prihodu na Dunaj naučil brati in pisati nemško, tudi ob verjetnem prebiranju čebelarskih knjig.

Rihar (1998) to potrjuje, ko piše: *»Med bivanjem na poskusni čebelarski postaji Montfavet pri Avignonu sem v bogati knjižnici ob študiju strokovnih piscev iz 16., 17. in 18. stoletja spoznal, da v 18. stoletju nobena Evropejcem znana dežela na svetu ni imela tako izdelanega načina čebelarjenja, kot je bilo čebelarstvo na Gorenjskem, in prav tega je Janša še izpopolnil. Torej je bil ta način čebelarjenja pristo slovenski.«*

Dr. Fraser (2008) je kritično presojal Janševo prvo knjigo *Abhandlung vom Schwärmen der Bienen* (Ravnanje s čebelnimi roji) in se ob tem spraševal, od kje Janši znanje o čebelarstvu. Mnenja je, da ga je Janša nedvomno prinesel s seboj iz rodne Koroške (pomota v zapisu: pravilno Kranjske), kar omogoča sklepanje, da so prebivalci te dežele morali imeti določeno znanje, za katerega znanstveniki tistega časa niso vedeli.

Rihar (1998) na osnovi temeljite raziskave Janševega načina čebelarjenja navaja, da so Janši omogočili uspešnost predvsem naslednji njegovi postopki in izpopolnitve:

- »- kombinirana uporaba normalnih in polovičnih naklad;*
 - locenj (kobilica), ki je omogočal premikanje satov;*
 - kadilnik;*
 - vrša za prestrezanje naravnih rojev;*
 - prevažanje panjev: voz, zračniki pri panjih;*
 - vzreja matic na veliko, dve vrsti matičnic, postopki za dodajanje matic;*
 - razmnoževanje družin z narejenimi roji (navaja sedem načinov);*
 - preprečevanje rojenja z medkladami;*
 - kombinirana metoda za povečanje pridelka medu in voska, za obnovo satja in preprečevanje rojenja;*
 - ravnanje z brezmatičarji, združevanje slabičev;*
 - postopek zdravljenja čebelje družine, ki je zbolela za hudo gnilobo čebelje zalege;*
 - znanje o cikličnem pojavljanju hojeve mane;*
- ipd.«*

Na teh tehničnih pomagalih in postopkih je temeljil njegov usklajeni sistem čebelarjenja. V nadaljevanju bomo na kratko predstavili: praho matice s troti v zraku, gorenjski panj, nakladno čebelarjenje, prevažanje in paša čebel.

8.2. Praha matice s troti v zraku

V Janševem času še ni bila na splošno poznana praha matic. Večina je menila, da se dogodi v panju, videl pa ni tega še nihče. Janševa objava v obeh knjigah, še posebej pa v prvi, da se praha matice dogodi s troti v zraku, je zbudila med čebelarstvom veliko zanimanja in tudi nasprotovanj. Zanimivo, da tudi Jonke (1836) tega ni sprejel. Večina je zmotno pripisovala Janši, da je to njegovo odkritje. Pa ni. Še pred izidom prve Janševe knjige leta 1771 je v čebelarstveni literaturi, kjer je opisano ali predstavljeno kranjsko (slovensko) čebelarstvo, to zapisano v objavah: Scopoli (1763) in (1770), Glavar (1768), Humel (1769, cit. Mihelič (1948), 1773) in Furlan (1768–1771 (?)). V omenjenih objavah so opisani tudi znaki oprasene matice, ki so vidni ob njeni vrnitvi – belo nitje na njenem zadku (paritveno znamenje). Janša je potrdil, da matico oprasi več trotoev. Živo je tudi ustno pričevanje, da so gorenjski čebelarji iz svojih dolgoletnih čebelarskih izkušenj vedeli, da troti oprasijo matico v zraku – Mihelič (1948). Glej tudi Šalehar – Praha matice... (2015).

8.3. Gorenjski panj

Poklukar (?) piše, da se je z razvojem žagarstva v 14. stoletju kmalu pojavil panj iz desk, na Slovenskem imenovan pozneje tudi kranjič. Gregori (2011) povzema po Valvasorju (1689), da so čebelarili v podolžnih, iz desk zbitih panjih ali v izvotljenih drevesnih deblih. Armbruster (1926) navaja zapis Rothschtza (1875), da so tako imenovani kranjski originalni panj uporabljala slovanska južnoavstrijska plemena že od 5. do 6. stoletja.

Janša (1771, prevod 1906) piše:

Naj opišem gorenjski panj! Oblike je štirivoglate, toda je bolj dolg kot visok in bolj širok nego globok. Dolg je po dva in pol čevlja (79 cm), širok po en čevlj ali 14 palcev (31½ cm ali pa 37 cm), visok v svetlobi pol čevlja (16 cm). Seveda se lahko naredi tudi večji ali manjši, kakor kdo hoče.

Narejen je iz smrekovih desk, debelih kake tri četrt palca.

Razprava o rojenju čebel, 1771 (Bukovic 1906, str. 5)

Crane (1999) je objavila Janšev nakladni panj:

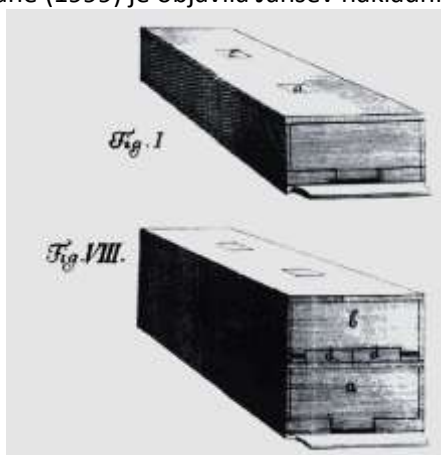

Figure 40.5a Janscha's hive boxes (1775). Fig. I: Single box, closed. Fig. VIII: One box superimposed on another to make a larger hive.

Crane (1999, stran 414)¹⁸

¹⁸ Podpisa pri sliki 40.5a: Janševi nakladni panji (1775); Fig.I: samostojni panj, zaprt; Fig.VIII: panj s poveznjenim drugim panjem, da se naredi večji panj.

Uporaba lesenih panjev je omogočala lažje opazovanje življenja čebel in lažja opravila v panjih. Posebej so bili primerni za prenašanje in prevažanje čebel na pašo.

8.4. Nakladno čebelarjenje

Anton Janša je med začetniki nakladnega čebelarjenja (Erfinder...). Osnove nakladnega čebelarjenja je prinesel s seboj iz Gorenjske. O tem sta že pred njim pisala Glavar (1768) in Scopoli (1770).

O nakladah piše v svojem prvem Odgovoru (1768) tudi Glavar:

- v 18. odstavku z naslovom Nastavki v času cvetenja ajde: *»S temi mojimi panji je lahko ravnati, in če so dobro napolnjeni, tehtajo več kot pol centa. Vsakemu izmed njih naveznem med cvetenjem ajde drug prav tako prazen panj, ki sem mu odvezel dno, da čebele, ko napolnijo svoje bivališče, ob dalje trajajoči paši začno delati v zgornjem. Zato naj bo tudi v vsak strop vrezana štirioglata, eno colo široka in dve coli dolga odprtina, nad njo pa v zgornjem panju pritrjen prazen sat, tako da dosega odprtino in olajšuje čebelarjem prehod ...«*

- v 19. odstavku z naslovom Vzroki za to, da uporabljam take nastavke: *»Vzrok tega, da naveznem na vsak panj tak nastavek, ni le želja, da bi pridelal več medu, ampak tudi to, da v slabo napolnjene nastavke naslednje leto ogrebem druge in tretje roje, ki zaradi premajhnega števila čebel prvo leto ne morejo toliko delati in večkrat ne napravijo satja preko vsega panja ...«*

Rihar (1998) poroča: *»Panj Petra Pavla Glavarja je imel štiri nadstropja (naklade, nastavke). Trije nastavki so bili večji, normalni, eden pa nižji in ga je uporabljal kot podstavek. Od sredine novembra do spomladanskega čistilnega izleta je bila družina v dveh nakladah, v drugi in tretji. Nato je dvonakladnemu panju dodal polovični podstavek. Kakor hitro je bil ta poln, ga je odvezel in podstavil drugega, praznega. Po potrebi jih je podstavljaval večkrat. Tako je preprečeval rojenje, ker je širil gnezdo in dajal čebelarjem možnost, da so ga gradile. Rojenje je preprečeval tudi s tem, da je med dve že polni nakladi vstavil prazno. Ob paši je na nakladi poveznil dodatno mediščno nakladi. Jeseni je odvezel polno, tj. starejšo vrhno nakladi. S tem je obnavljal satje. Čebele so satje obnovile dvakrat na leto, ob cvetenju češnje in ob cvetenju ajde.«*

Scopoli (1770, cit. Wester (1935)) omenja nakladno čebelarjenje posredno v Osmem opazovanju, ko pojasnjuje odvzem medu: *»Donosa čebelarstva ne iščejo povsod na isti način. Večina čebelarjev izreže iz panjev, bogatejših z medom, eno tretjino satja, drugi pa samo to odvzamejo, kar so čebele nanesele v škatlo, poveznjeno na panj ...«* O nakladah piše v svoji čebelarški knjigi tudi Furlan (1768-71).

V svoji drugi čebelarški knjigi Popolni nauk (1775) je Janša v § 25. podpoglavju z naslovom Lastnosti panju na 21. strani med drugim zapisal:

»Da je panj čebelarjem prijetno stanovanje, čebelarju pa v prid, mora imeti nekatere lastnosti, ki jih čebelar ne sme pozabiti, kadar bode panje delal.

1. *Prostor v panju se mora dati zvečati ali zmanjšati, primerno številu čebel. Več čebel potrebuje večji, manj čebel manjši prostor. Če se število čebel skrči, se mora dati tudi prostor v panju zmanjšati, nasprotno pa zvečati, kadar se čebele pomnože. Zakaj malo čebel v velikem panju obupa v svojem delu, pozimi pa otrpne. Veliko čebel pa v majhnem panju, kadar ga napolnijo, mora v čebelarjevo škodo praznovati in vsled vročine skoraj zadehniti.*

7. Če nam je panj povečati s podstavkom ali z nastavkom, ali če je treba dva panju združiti, se morata popolnoma ujemati; zato je treba, da se napravijo vsi panji enake velikosti, kar je zlasti pri prepeljevanju posebne koristi. »

Že v predgovoru k prvi Janševi čebelarški knjigi Razprava o rojenju čebel avtor piše:

V stropnico vrežemo eno ali dve po štiri palce široki, okrogli ali pa štirivoglati vehi, ki jih odpiramo in zapiramo z zatiki ali čepi, kadar n. pr. hočemo na panj navezniti drugega ali pa naklado.

Podnica je pri žrelu tri palce daljša, da nanjo sedajo čebele. Pritrjena je na panj s pripenjači, vijaki ali s kratkimi žreblji, da se, če treba, lahko odstrani.

Skončnici nista pribiti z žreblji, marveč le tako potisnjeni v zareze stranic, da jih pri opraviilih v panju lahko odstraniš.

Razprava o rojenju čebel (1906, str. 5)

Rihar (1994) je zapisal: »Janša je v nakladnem panju lahko ohranil celovitost družine. Gradilno in nabiralno vnemo čebel je uravnaval s povečevanjem prostornine panja, s tem pa je preprečil tudi rojilno razpoloženje. Panj je povečeval navpično z nakladami, podkladami in medkladami. Zaradi bioloških značilnosti, da namreč čebele v sredini ne pustijo praznega prostora, daje prednost le enemu postopku, vstavljanju medklad. Prav v tem je srčika skrivnosti njegovih uspehov.«

Janšev čebelarški nauk uči čebelarjenje z Janševim panjskim sistemom.

8.5. Prevažanje in paša čebel

Gregori (2011) je objavil pregledno študijo o zgodovini slovenskega čebelarstva in v njej opisuje tudi prevažanje in pašo čebel, kar je v povzetku izbrano kot uvod v podpoglavje:

Kadar govorimo o *pašnih razmerah* 18. stoletja, navadno dajemo prednost *ajdi*, pri tem pa pozabljamo na *resje*. Preden je ajda prišla v naše kraje, je bila paša na resju najpomembnejša. S pojavom ajde v naših krajih so se pašne razmere korenito spremenile, temu primerno se je spremenil tudi način čebelarjenja.

Ker so bile na Kranjskem že od nekdaj le posamezne paše in še te navadno omejene na določeno območje, so bili čebelarji prisiljeni, da so jim približali čebele. Razvilo se je *prevažanje na paše*. Glavar (1768) nam poroča, kako je to pri Gorenjcih, ki »čebele pri tu in tam že skopnelem snegu, ko so se otrebile, nalože na vozove in hite z njimi ne le v notranjost dežele, ampak tudi v koroške hribe ob jezeru in jih puste do sv. Jakoba tam na paši. Šele potem jih vzamejo domov v cvetočo ajdo. Delajo pa to le zaradi tega, da dobé več rojev, ki jih je v ravnini redko pričakovati.« Govori tudi o škodljivosti prevozov, predvsem zaradi lomljenja satja, in priporoča, da naj se prevažale v juliju; tedaj je namreč v panju zaradi pomanjkanja paše najmanj medu in zalege. Lahko pa se vozijo čebele tudi v začetku oktobra. Prevažata naj se ponoči in čim bolj pazljivo, panji pa naj zaradi večje varnosti ležijo na hrbtu!

Ko je Janša prišel na Dunaj, je ugotovil, da prevažanje na pašo tam sploh ni bilo poznano. Ko ga je vpeljal, je požel sijajne uspehe pri donosu medu. V *Popolnem nauku* pravi, da je prevažanje nujno in daje številne napotke.

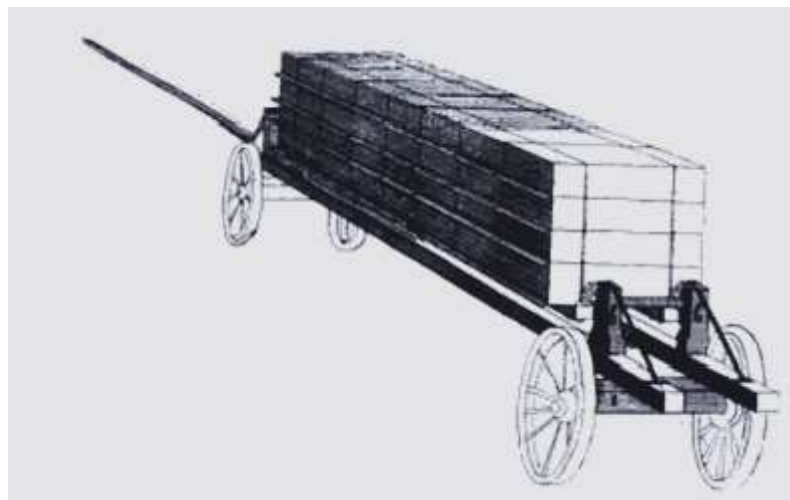
Gregori (2011, str. 486–487)

Glavar (1768) v svojem prvem Odgovoru na več mestih piše o prevažanju in paši čebel. Iz teh zapisov je jasno razbrati, da je bilo prevažanje čebel na pašo na Gorenjskem v splošni rabi. Nismo pa odkrili

nobenega podatka, ki bi omogočal sklepanje, kdaj so to uvedli. Dodajmo pa, da je bilo prevažanje čebel že dolgo poznano. Debevec (1967) navaja za leto 621 pr. n. št. da so prevažanje čebel očitno že poznali Grki, in za leto 77, da so prevažanje (tudi s splavi) poznali tudi stari Rimljani. Crane (1999) je objavila sliko prevoza čebeljih panjev z vozom iz sredine 16. stoletja in tudi Janšev voz za prevoz čebel (iz zadnjega bakroreza v Janševi drugi knjigi (1775)).

Crane (1999, str. 350)

Voz za prevažanje čebelnih panjev (Janša, 1775) – Crane (1999, str. 350)

Nasvete za prevažanje panjev je napisal Scopoli (1770, cit. Pirnat (1917)) v knjigi *Dissertatio de Apibus* (Razprava o čebelah), o čemer govori štirinajsto opazovanje:

Štirinajsto opazovanje.

Kadar prevažajo panj v druge kraje, se Kranjci drže zlasti teh-le pravil: Prvič: panj prevažajo zlasti meseca julija, ko so čebele revnejše na medu in zalegi zaradi pomanjkanja živeža. Drugič: ne prevažajo jih spomladi, tedaj se bavijo namreč čebele v prvi vrsti z vzgojo zalege; ako jih treseš in semintja premikaš, se pogosto tako razburijo, da celo lastno matico umore. Tretjič: ne prevažajo jih pozimi, da satovi, težki od medu in strjeni, ne odpadejo in tako ne pokončajo mnogo čebel, ali slučajno celo matice same. Četrtrič: tramovi na vozu, na katerega nalažajo panjove, so pritrjeni z usnjenimi vezmi ali z železnimi verigami. Petič: panjove, v katerih stoje satovi povprečno, nalažajo na voz podolgota, znak-ležeče; tiste panjove pa, ki imajo satove vzporedno s stranskimi stenami, nakladajo navadno počrez. Šestič: preden panjove nalože na voz, zamaše žrela z lesom ali s smrekovimi vejicami, zadnjo deščico odstranijo, na njeno mesto pa denejo platneno zaveso, na vseh straneh dobro pritrjeno, da čebele ne morejo iz panj in da na potu ne trpe preveč vsled vročine. Sedmič: vozijo polagoma zvečer ali ponoči, podnevi počiva voz v senci; tedaj odpro žrela, da morejo čebele izleteti iz panj in nabirati med.

Pirnat (1917, str. 122–123)

V do sedaj zapisanih pričevanj je govora o prevažanju panjev. Pogosto pa so pašo za čebele našli na mestih, kjer ni bilo ceste, in tja so panje prenašali. Kotnik (1950/51) opisuje, da so na Koroškem prevažali panje tudi s splavi po Dravi in piše o sporih (čebelna vojna – Bienenkrieg). Tako je zapisal:

»Ajdovo cvetje smatrajo za najboljšo hrano za čebele, zato ob času, ko ajda cveti, transportirajo večino panjev iz Gornje Koroške na Spodnjo Koroško, posebno pa v celovško okolico z vpregami in na rekah. Velikokrat pa se vozovi s panji zvrnejo in tako izgubijo precej rojev. Kdor pa stanuje blizu Drave, pošilja panje na splavih v celovško okolico. Ker pa so splavi slabo zbiti in splavarji nerodni, se večkrat dogaja, da se ponesrečijo z ljudmi in čebelami vred. Že večkrat so se kmetje v celovski okolici upirali — razen tistih, ki so jih tuji čebelarji za to plačali — jemati čebele na ajdovo pašo, ker so mislili, da sledijo slabe letine. V septembru leta 1795 je prišlo celo do pretepev. Ena stranka je šla oborožena proti drugi in je pozdravila tujce, ki so hoteli braniti svoje čebele in kmete, ki so jim dali prenočišče in dovolili, da so čebele pasli na ajdi, s kamenjem. Razbili so jim panje, kar so jih dosegli. Spor je postal tako resen in nevaren, da so poklicali iz Celovca vojaštvo, ki je marširalo proti upornikom. Kmetje so se obupno branili in ranili več vojakov. Končno sta se obe stranki le pomirili. Nekateri so trdili, da čebele s tem, da se dotikajo ajdovega cvetja in izsesajo med, uničijo organe oploditve in ovirajo nastanek plodu. Drugi pa so trdili, da se oploditev celo pospešuje.«

Kotnik (1950/51, str. 365)

Vrnimo se k Janši.

Rihar (1994) je napisal sestavek Ob 220. obletnici Antona Janša, v katerem povzema iz Janševе knjige Popolni nauk o čebelarstvu:

O pomembnosti prevažanja čebel Janša razpravlja v 15. in 16. poglavju »Popolnega nauka o čebelarstvu«: *»Paša je prvi in najpotrebnejši pogoj čebelarstva: od te žive čebele, vsled te se množe, ta edina da medu in voska. Dobri panji ostanejo dobri in se zboljšajo, slabi postanejo v kratkem času dobri. Dunaj je videl na lastne oči najbogatejši dobiček od tega, da sem prepeljal svoje čebele v druge kraje z bogato pašo. Pri več panjih računaš lahko, če je vreme ugodno, za vsak panj povprečno pol centa prirastka. Brez paše ne pomagajo nobene umetnosti, trud, čas in stroški so izgubljeni.«*

Izredno dragocen je Janšev originalni bakrorez z vozom za prevoz čebel in prikazom njegove konstrukcije, ki je objavljen v Janševi drugi knjigi (1775) – glej prilogo 18.2.

Omenjeno je že bilo, da je Janša na Dunaju konec meseca julija ali na začetku avgusta preselil čebelarstvo šolo s čebelami vred na Moravko polje na ajdovo pašo. To je bila za Dunaj takrat popolna novost, ki je z

obilno letino medu in voska vzbudila veliko pozornost. Imela pa je svoje odmeve v čebelarstvu v letu 1775 (glej 13. poglavje), kjer je zapisano:

»9. člen:

Lastnik čebel sme svoje panje odpeljati na pašo, na primer, konec poletja na cvetoča polja resja in lastnik zemljišča ga ne sme ovirati pri tem, vendar naj se to stori brez škode zanj. Za to neškodljivo uporabo zemljišča naj se mu da skromen pašni novčič, a ne več kot 2 krajcarja za panj, pri čemer je, seveda, skrb za čebelnjak in njegovo varstvo naloga lastnika panjev.

10. člen

Za vožnjo čebeljih panjev na pašo in s pašo se ne plača mitnina, ampak samo cestnina.«

Janšev čebelnjak: Panjska končnica Ženske kuhajo juho iz hlač
(foto Andrej Šalehar)

9. Prva Janševa knjiga Razprava o rojenju čebel (1771)

9.1. Objave pred izidom in ob izidu prve Janševe knjige Razprava o rojenju čebel (Šalehar (2017)).

Veliko je že napisanega o Antonu Janši, preprostem gorenjskemu kmečkemu mladeniču, čebelarju, ki ga je cesarica Marija Terezija imenovala za dvornega čebelarskega mojstra in prvega čebelarskega učitelja na čebelarski šoli, ki jo je ustanovila na Dunaju leta 1769. Janšev čebelarski nauk, nauk gorenjskih čebelarjev, je bil dobro sprejet in veliko avstrijskih ter drugih čebelarjev ga je uspešno posnemalo. Kdo je Janšo spodbudil, da je svoj nauk zapisal, ni povsem točno znano, nekateri omenjajo Blaža Kumerdeja. O prvi v nemščini napisani Janševi knjigi so takratni avstrijski mediji pisali pred njenim izidom, ob in po njenem izidu.

9.1.1. Pred izdajo knjige

Wiegand (1771) je objavil knjigo Handbuch für die österreichische Landjugend ... (Priročnik za podeželsko mladino ...) in v poglavju »Von den Bienen« (str. 170–175) piše o čebelah in čebelarstvu ter na str. 171 poudarja:

»Imamo upanje, da bomo kmalu dobili popolna navodila za čebelarjenje, od zelo spretnega in na tem področju na splošno izkušenega gospoda Janscharda (pravilno: Janscha), katerega so z najvišjo odredbo določili za razširjevanje in poučevanje čebelarstva v Avstriji. Kmetovalec bo kmalu spoznal, kako se lahko izboljšuje čebelarstvo. Zaradi tega se bom do takrat vzdržal od nadaljnjih navodil za čebelarjenje.«

Realzeitung (4. 3. 1771) – (glej poglavje 7.3) – je v obširnem zapisu predstavil kranjsko čebelarstvo, prvo čebelarsko šolo na Dunaju in prvega čebelarskega učitelja Antona Janšo. Poudarjeno je, da je vojvodina Kranjska že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami in da so iz te dežele poklicali spretnega čebelarja gospoda Janšo.

Na koncu pa je zapisano: *»... Gospod Janša nam obeta, da bo v kratkem izdal tiskano navodilo o čebelarstvu po njegovih načelih in izkušnjah, ki ga željno pričakujemo.«¹⁹*

To sta prvi najdeni sporočili, da Janša piše čebelarsko knjigo.

IV. Von der Landwirtschaft...Anzeigen (14. 8. 1771) je objavil obširen članek o čebelarstvu. V drugem delu sestavka piše o dunajski čebelarski šoli in njenem učitelju Janši, kar je v povzetku:

»... Njeno veličanstvo je za napredek čebelarstva imenovala 7. aprila (1770 – opomba avtorja) gospoda Antona Janšo, dobrega poznavalca in izkušenega v čebelarstvu, podložnika iz Kranjske, za čebelarskega mojstra in mu odredila vseživljenjsko letno plačo 600 guldnov, da bi javno razlagal svoje čebelarsko znanje tudi po dednih deželah.

Svoj pouk je pričel preteklo leto v Augartnu in številni ljubitelji so pridobili pri njegovem pouku toliko znanja, da so bili sposobni gojiti čebele ne le za sebe, ampak tudi o tem poučevati tudi druge. Visoka gospoda iz Madžarske, Češke in Avstrije je bila spodbujena s to veliko slavo, da so na svoje stroške k pouku pošiljali svoje ljudi, da bi pri Janši dobili inštrukcije in znanja, ki bi jih prenesli na podložnike in čebelarjenje bi se splošno razširilo.

Njegova Razprava o rojenju čebel bo kmalu prišla iz tiska.«

Iz objave razberemo, da je bila knjiga na začetku avgusta 1771 že v tisku.

¹⁹ Mihelič, Stane. Anton Janša slovenski čebelar. Ljubljana, 1934, 163 strani; na 113 strani napačno poroča, da je prva Janševa knjiga izšla 4. marca 1771.

9.1.2. Izdaja knjige in objave ob tem

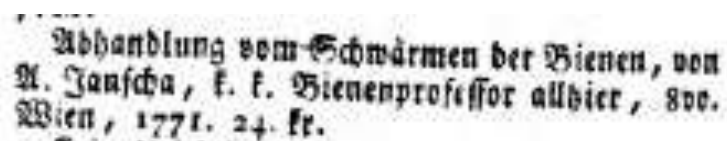
Kdaj točno je izšla prva Janševa knjiga, nismo ugotovili. Sodeč po objavah je to bilo med 14. avgustom in 11. septembrom 1771.

III. Von der Landwirtschaft - Anzeigen (11. 9. 1771) je ob izdaji objavil naslednje sporočilo:

»... Že v sedmi številki in njenem četrtem članku smo bralcem napovedali, da bo čebelarški mojster gospod Anton Janša napisal knjižico o čebelnih rojih in jo oddal v tisk. **Sedaj je natisnjena in ima naslov *Abhandlung von Schwärmen der Bienen (Razprava o rojenju čebel) (1771) in brez predgovora in registra obsega 126 strani.***

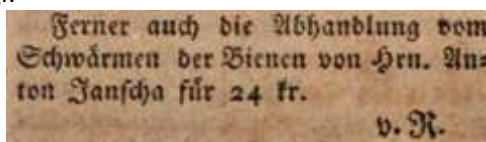
V Predgovoru knjige Janša sporoča, da bo napisal na osnovi svojih izkušenj obsežnejšo knjigo o čebelarjenju. Želimo, da bo to svojo obljubo izpolnil.«

Prvi oglas o prodaji prve Janševe knjige je objavil **Wienerisches Diarium, 28. 9. 1771.**

Abhandlung vom Schwärmen der Bienen, von
A. Janscha, k. k. Bienenprofessor alldier, 8vo.
Wien, 1771. 24. kr.

Anzeigen, 9. 10. 1771 v sestavku **II. Wissenschaften, Nützliche Bücher** (Znanosti, koristne knjige) na 115–116 strani poroča o Janševi knjigi:

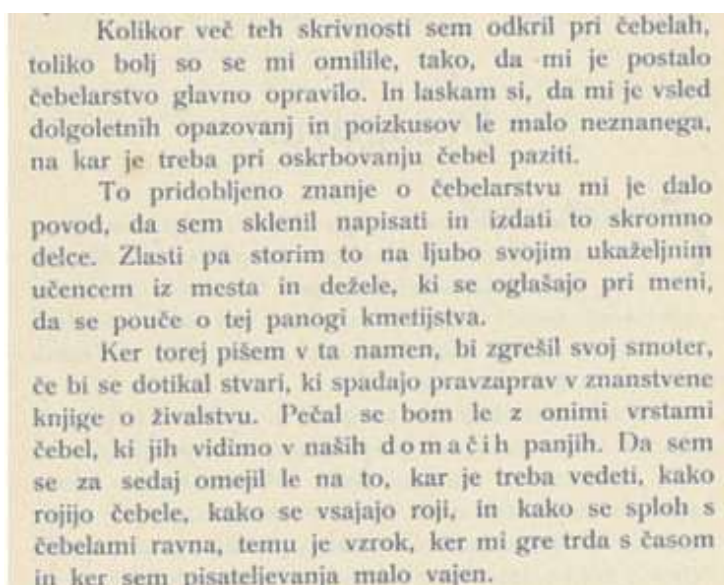
Ferner auch die Abhandlung vom
Schwärmen der Bienen von Hrn. An-
ton Janscha für 24 kr.
v. N.

Prevod:

»Nadalje tudi Razprava o rojenju čebel od g. Antona Janše za 24 kr.«

9.2. Janša piše o namenu pisanja knjige

Janša je pojasnil namen pisanja knjige v predgovoru:

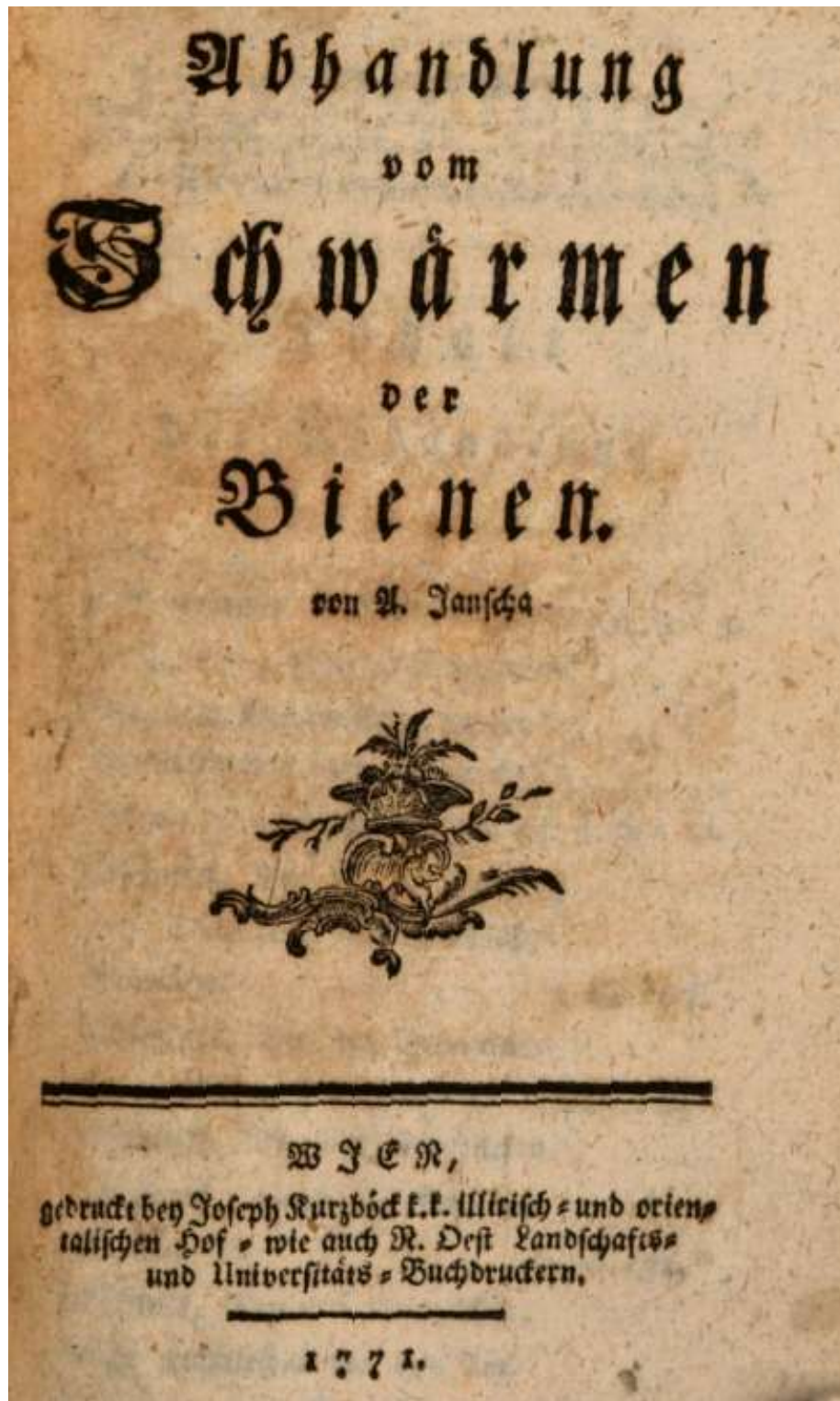
Kolikor več teh skrivnosti sem odkril pri čebelah, toliko bolj so se mi omillile, tako, da mi je postalo čebelarstvo glavno opravilo. In laskam si, da mi je vsled dolgoletnih opazovanj in poizkusov le malo neznanega, na kar je treba pri oskrbovanju čebel paziti.

To pridobljeno znanje o čebelarstvu mi je dalo povod, da sem sklenil napisati in izdati to skromno delce. Zlasti pa storim to na ljubo svojim ukaželjnim učencem iz mesta in dežele, ki se oglašajo pri meni, da se pouče o tej panogi kmetijstva.

Ker torej pišem v ta namen, bi zgrešil svoj smoter, če bi se dotikal stvari, ki spadajo pravzaprav v znanstvene knjige o živalstvu. Pečal se bom le z onimi vrstami čebel, ki jih vidimo v naših domačih panjih. Da sem se za sedaj omejil le na to, kar je treba vedeti, kako rojijo čebele, kako se vsajajo roji, in kako se sploh s čebelami ravna, temu je vzrok, ker mi gre trda s časom in ker sem pisateljvanja malo vajen.

Janša, Razprava o rojenju čebel (1906, str. 2)

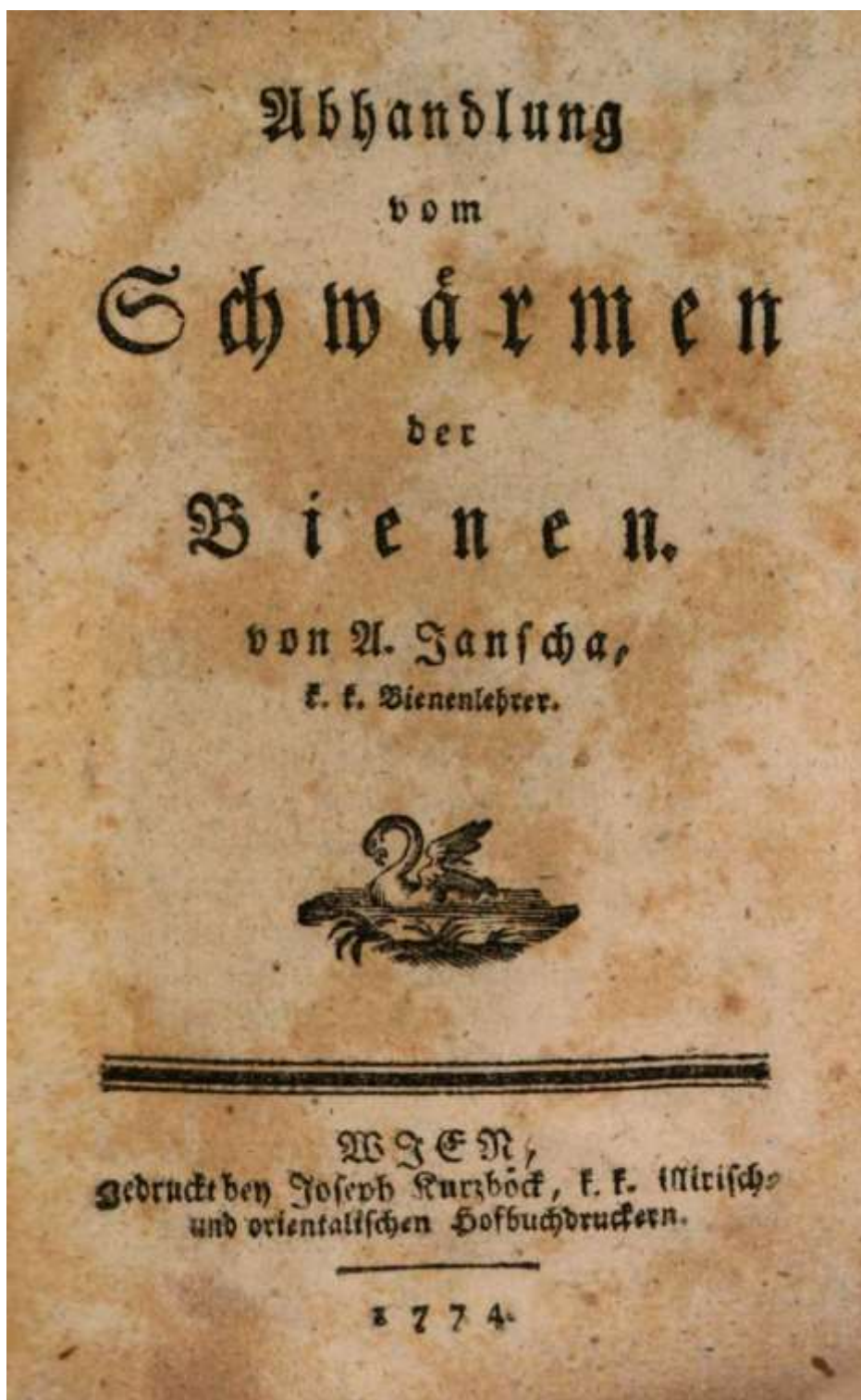
9.3. Abhandlung von Schwärmen der Bienen (Razprava o rojenju čebel) – prva knjiga Antona Janše (1771) – izdaja, ponatisi, prevodi in dostopi

Naslovnica prve izdaje (1771)²⁰

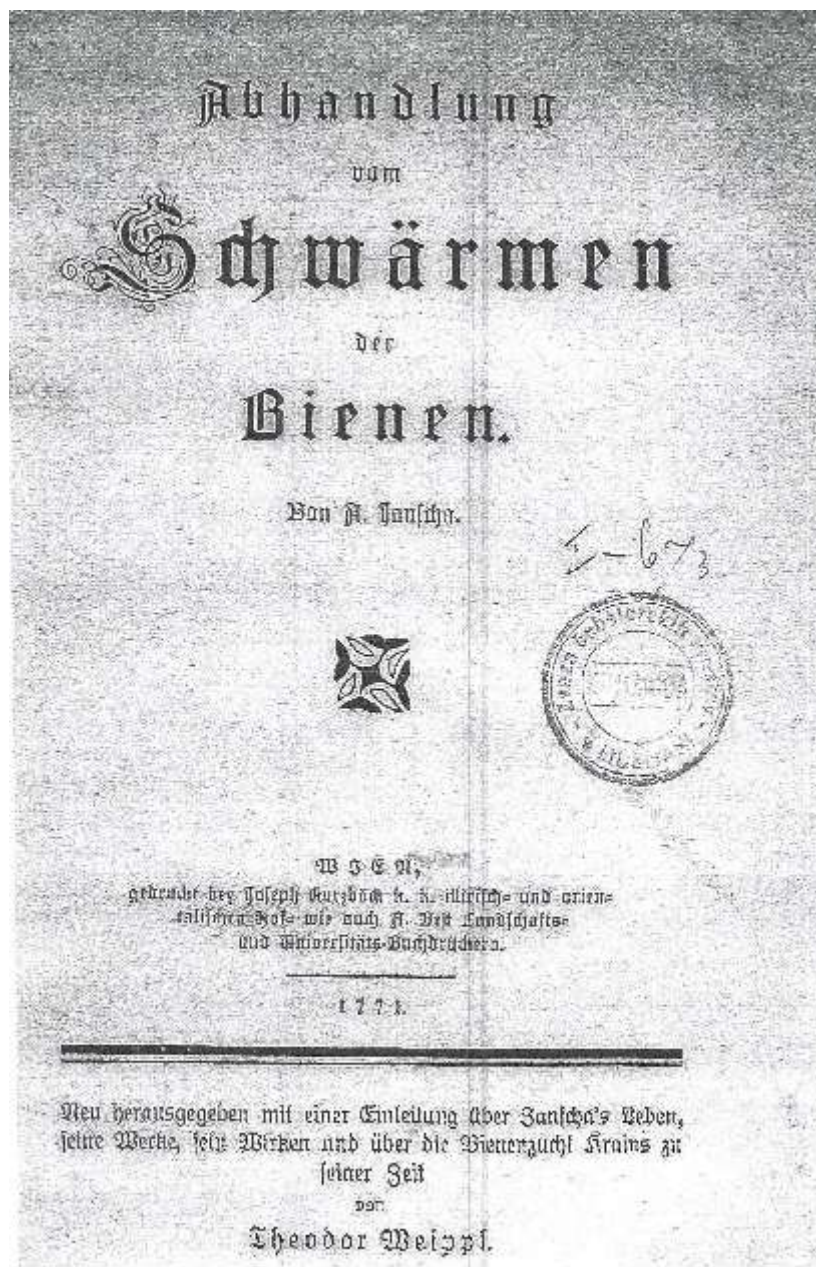
²⁰ Mihelič (1934) poroča, da sta Janševo pisanje kasneje, pred tiskom, menda z Blažem Kumerdejem jezikovno in stilistično pregledala. To ostaja nerazrešeno.

- ponatisi: 1774 (<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-GQIOTNUU> – 26. 3. 2014); 1775 (Gradec(?)²¹), 1925 (Berlin);

Naslovnica druge izdaje (1774)

²¹ O tej izdaji poroča Weippl (1925).

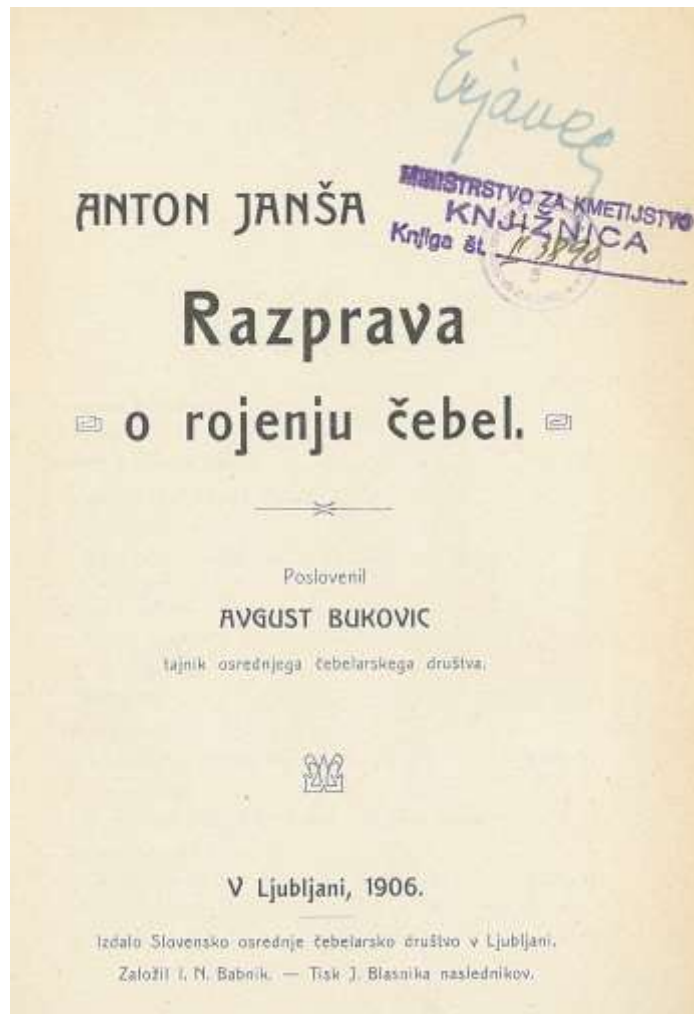

Naslovnica, Weippl (1925)²²

- prevodi v poljski, madžarski in češki jezik;
- slovenski prevod 1776 (Peter Pavel Glavar z dopolnitvami; knjiga je ostala v rokopisu (Arhiv Republike Slovenije – AS 1973 Zbirka rokopisov, 1/23r).

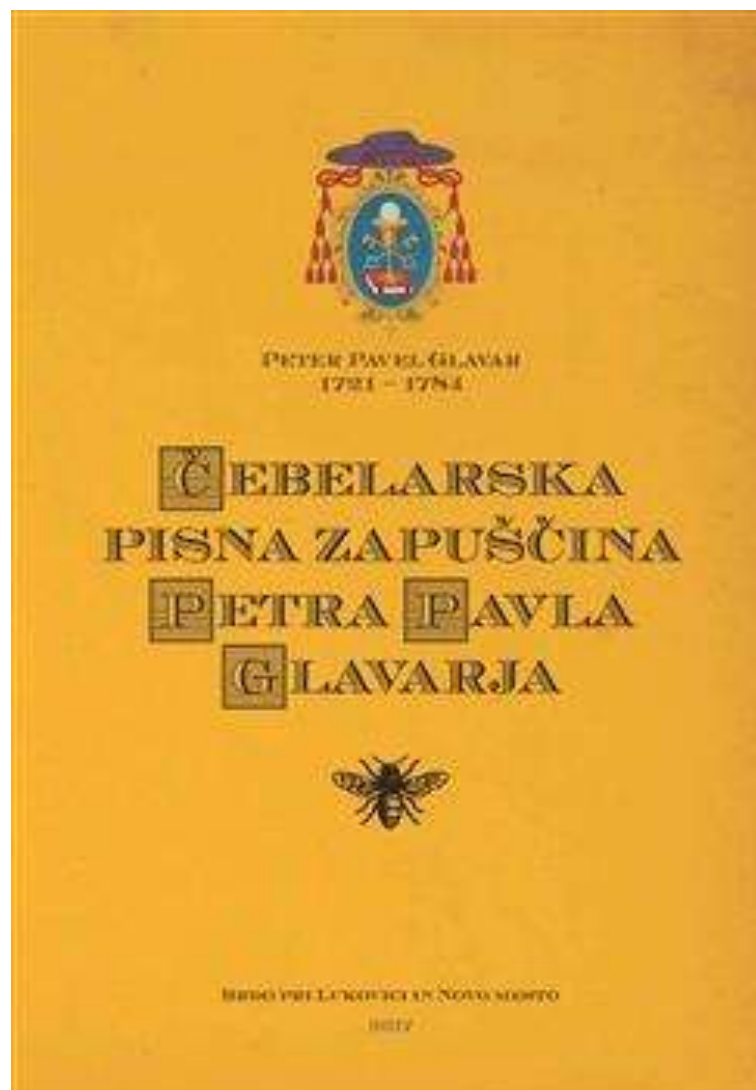
²² Weippl uvodoma opisuje življenje in delo Antona Janše ter kranjsko čebelarstvo v njegovem času (18 strani).

- v slovenskem jeziku je izdana leta 1906 (Bukovic);

Naslovnica prevoda 1906

- Pogovor o čebelnih rojih je objavljen v zborniku Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu (1976);
- virtualni vpogled v Glavarjev rokopis Pogovor od Zhebelnih rojou je na spletnem naslovu: <http://www.dedi.si/virtualna-knjiga/28822> – 26. 3. 2014;
- virtualni vpogled v tiskano izdajo knjige: Pogovor o čebelnih rojih (iz knjige: Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana 1976) je na spletnem naslovu: <http://www.dedi.si/virtualna-knjiga/28706> - 26. 3. 2014;
- virtualni vpogled v Glavarjev originalni tekst skupaj z rokopisom: Pogovor od Zhebelnih rojou je na spletnem naslovu: <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00527-1776.html> – 26. 3. 2014;
- Pogovor o čebelnih rojih je objavljen v knjigi Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PMTK8QLN> – 28. 4. 2019.

Naslovnica knjige
Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja (2017)

9.4. Poročila o vsebini prve Janševe knjige

Realzeitung je v 38. številki dne 14. septembra 1771 objavil na 609–610 strani članek o Janševi prvi knjigi *Abhandlung von Schwärmen der Bienen*.

*Abhandlung vom Schwärmen der Bienen.
Von Anton Janſcha. Wien, 1771. 800
126. S. Bey Kurzböck gedruckt.*

Oesterreichische Litteratur, str. 609–610

Prevod:

»Čebelarstvo je zaradi svoje velike koristi, ki jo imamo od dveh čebeljih pridelkov, medu in voska, od starih časov do danes med najboljšimi panogami kmetijstva in o njem je veliko napisanega, kar najdemo v delih Aristotela, Plinija, Varroja, Teofrastusa, Virgilija in drugih ter iz poznanih del gornjelužiške čebelarke družbe, ki so jih napisali Hamels, Gimma, Schirach, Scopoli in drugi. Kljub temu pa ostaja dobremu opazovalcu gojenja čebel še vedno na razpolago veliko nezapisanega. Prav zaradi tega vzroka je gospod Janša v novem delu *Razprava o rojenju čebel vse, kar je iz dolgoletnih in dobro utemeljenih izkušnjah našel kot zanesljivo in sigurno ter je za večji sprejem te kmetijske panoge s tem tiskom to sedaj javno dostopno. Na splošno lahko knjigo delimo v dva dela, v prvem so opisani naravni in v drugem narejeni roji. Na samem začetku piše gospod Janša na splošno o čebeljih rojih. V prvem delu pri naravnih rojih v prvem poglavju opisuje, zakaj čebele rojijo, kakšni so roji in kako jih pospešujemo, v drugem, kakšni so naravni roji, v tretjem o znamenjih rojev, v četrtem o znamenjih na dan rojenja, v petem o znamenjih, ki jih je opaziti prav pred rojenjem, v šestem, kaj opazujemo med rojenjem, v sedmem o ogrebanju rojev in osmem o opravilih po rojenju. V drugem delu pri narejenih rojih v prvem poglavju piše o koristi in škodi narejenih rojev, v drugem, kaj je treba pri narejenih rojih posebno paziti, in v tretjem o narejanju rojev. Gospod Janša velja od nekdaj za razumnega čebelarja. Prav zaradi tega njegovega dobrega vpogleda in izkušnje na tem področju je bil od njenega veličanstva imenovan za čebelarskega mojstra in učitelja čebelarstva. Verjamemo, da bo ta *Razprava o čebeljih rojih* vsem kmetovalcem in čebelarjem koristen pripomoček za to področje in ob obojestranski vztrajnosti za razširjenje uspešnega čebelarjenja.«*

Nachrichten (7. 1. 1772) so v članku z naslovom **Wien 1771** poročali o izidu Janševe knjige in jo podrobno predstavili:

»Ta čebelarska knjiga ima dva glavna dela, prvi ima osem in drugi tri razdelke. V prvem so opisani naravni in v drugem umetni (narejeni) roji. V uvodu, ko piše splošno o rojih, je g. Janša opisal gorenjski čebelji panj, ki ga postavlja pred vse druge, ker mu je najbolj pripraven za rokovanje in je v tukajšnjih deželah najcenejši za izdelavo. Enak opis panja, ki ga uporabljajo v vojvodini Kranjski, je objavil Scopoli v svoji *Razpravi o čebelah* (1770). V prvem glavnem delu v prvem razdelku poučuje o pospeševanju oz. oviranju naravnih rojev s pomočjo sredstev, ki jih navajajo tudi Schirach in francoski čebelarski mojstri. V osmem razdelku opisuje opraševanje matic s troti kot neizpodbitno resnico, kar je v nasprotju z najnovejšimi opazovanji Čebelarske družbe v Zgornji Lužici. Ne brez vzroka se je Janša najprej posvetil rojem, ker je uspešnost čebelarjenja odvisna od uspešnega razmnoževanja teh plemenitih insektov. Avtor je že v mladosti opazoval in raziskoval ureditev, delo, red in skrivnosti teh živali. Upamo, da se bo potrudil pri fizičnih opazovanjih za realizacijo odličnih načrtov Čebelarske družbe v Zgornji Lužici za ohranjanje čebelarstva v avstrijskih deželah.«

Za dodatna pojasnila k opraševanju matic s troti v zraku beri tudi:

Šalehar (2015) je zbral in kronološko uredil objave o prahi matic in jih objavil pod naslovom Praha matic s troti v zraku, izvirno slovensko odkritje.

»Praho matic s troti v zraku so izkušeni gorenjski čebelarji poznali zanesljivo že v 18. stoletju, verjetno pa še prej. Prvi na svetu je to objavil Scopoli (1763) v knjigi Entomologia carniolica, kjer je opisal kranjsko čebelo (str. 303–304). O prahi matic s troti v zraku pišeta v svojem delu »Odgovor« tudi Peter Pavel Glavar (1768) in v knjigi »Praktično čebelarstvo« Furlan (1768–1771(?)). Leta 1769 je opazoval praho matice s troti v zraku Humel. Njegov zapis, ki ga je kranjska kmetijska družba posredovala v presojo, sta leta 1771 potrdila Peter Pavel Glavar in Matej Furlan. Humlov članek je bil objavljen leta 1773 v »Abhandlungen und Erfahrungen« in v skrajšani verziji leta 1775 v »Wochentliches Kundschaftsblatt des Herzogthum Krain«. O prahi matic s troti v zraku piše Anton Janša v obeh knjigah: Razprava o rojenju čebel (1771) in Popolni nauk o čebelarstvu (1775). Številni to odkritje pripisujejo Janši, kar pa ne velja. Janša je poučeval stara gorenjska spoznanja o prahi matic. Njegova ugotovitev pa je, da matico oprashi več trotov. O parjenju matice s trotom v zraku je pisal tudi Peter Pavel Glavar (1776) v knjigi »Pogovori o čebelnih rojih«. Praha matic s troti v zraku je izviren slovenski prispevek k poznavanju biologije medonosnih čebel.«

Spitzner (1795) je napisal obširno monografijo »Kritische Geschichte der Meinungen von dem Geschlechte der Bienen ... (Kritični pregled zgodovine mnenj o spolih čebel ...)«, v kateri je predstavil različna objavljena mnenja o parjenju in oploditvi matic. V šestem oddelku »Begattung mit der Drohnen in der freyen Luft auf ihre ganze Lebenszeit (Prašenje s troti v zraku za njeno celo življenje)« (skupaj 82 strani) v prvem podpoglavju piše, da je avtor tega odkritja Janša. Sledi Janšev opis parjenja (glej izpisa iz Janševih knjig – 1771 in 1775). Sledi podpoglavje »Allgemeine Anmerkung über diese Begattungsart (Splošna pripomba k temu načinu prašenja)«.

Rihar (1998) je v članku »Načini čebelarjenja na Slovenskem. Pomembna odkritja Slovencev na področju čebelarstva« kritično presodil zapise o prahi matice. Opozarja, da to ni Janševo odkritje, kot so pisali številni avtorji, ker so napredni slovenski čebelarji to poznali že v 18. stoletju. Izvirno pa je Janševo opazovanje, da se matica oprashi z več troti in ne samo z enim, kot so trdili številni drugi, med njimi tudi Peter Pavel Glavar (1768).

Beckmann (1772) je objavil obsežno predstavitev prve Janševe knjige Abhandlung vom Schwärmen der Bienen na straneh 408–412.

»Uvodoma pojasni, da je verjetno Janša tisti gospod, ki ga je Wiegand (1771 poimenoval Janšard in ki mu je bilo naročeno razširiti čebelarstvo v Avstriji. Janša je uporabljal lesene panje, ki so v rabi na Gorenjskem. Narejeni so iz smrekovih desk ter dolgi 2,5 čevlja in široki en čevlj. Nadaljuje z opisom naravnega rojenja, omenja lovilne vreče za roje in da mora izleteti matica na praho v zrak. Nadaljuje opis umetnih rojev – omenja štiri načine spodbujanja. Umetnih rojev Janša ne priporoča.«

Na koncu je zapisano:

Manches, was Janſcha dawider eingewendet hat, iſt wenigſtens nicht allemal wahr, wie wir aus eigener Erfahrung wiſſen, und daß eine anzeitige Anwendung dieſer Kunſt ſchaden könnte, das hat ſo viel ich weiß, noch niemand geläugnet. Der Verluſt, da der neue Ableger nicht gleich die erſten Tage einträgt, iſt ſehr unbeträchtlich gegen die Vortheile. Falsch iſt es, daß ſolche erzwungene Weiſel unvollkommener und unfruchtbar ſeyn.

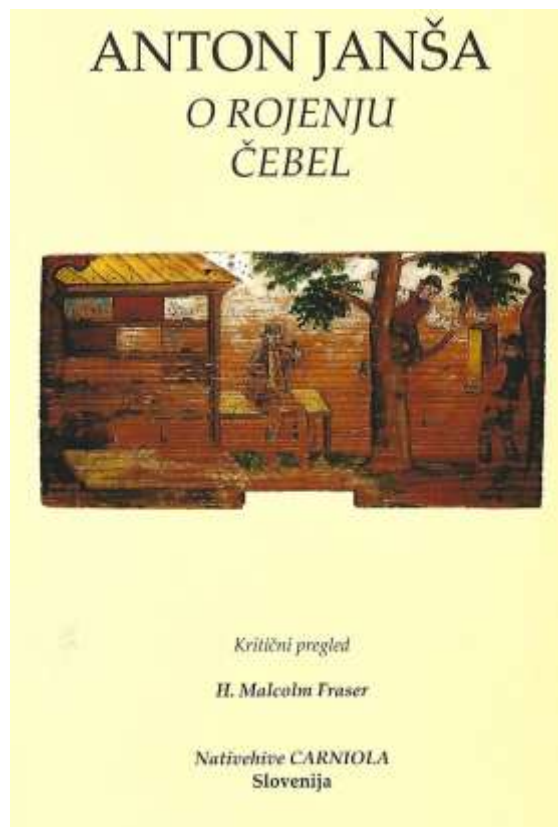
Beckmann (1772, str. 412)

Povzetek:

»Marsikaj, kar je Janša navedel drugače, ni vselej res, kakor nam je znano iz lastnih izkušenj, in da bo uporaba te večšine lahko škodljiva, ker je nihče še ne pozna. Izguba, da se ne vnese narejenca že prvi dan, je zelo nepomembna v primerjavi s prednostmi. Narobe je, da so te izsiljene matice nepopolne in neplodne.«

Prve reakcije na Janševo čebelarjenje so tudi dvomi.

Dr. Fraser (1951, 2008) je kritično pregledal prvo Janševo knjigo in na koncu zapisal: »Razprava (Abhandlung), ki je opisana v tej brošuri, je stara knjiga, zelo stara knjiga; to je razprava ne o nadziranju rojev, ampak o rojenju, in pisec ne ve, da bi bila po njeni objavi napisana še kakšna boljša ali popolnejša knjiga o tej temi.«

Naslovnica Frasejeve študije (2008)

9.5. Weipplova ocena Antona Janša kot čebelarkega pisatelja (1925)

Po Weipplovi presoji Anton Janša ni samo velik praktik, ampak tudi izvrsten, oster in genialen opazovalec. Od ostalih tedanjih čebelarskih učiteljev in pisateljev se je v tistem času in tudi še pozneje razlikoval predvsem v tem, da je ustvarjal in pisal povsem iz svojega znanja. Pri svojih 33 letih starosti je imel prednost, da ni poznal vseh napačnih in pogosto prav fantastičnih pogledov svojih sovrstnikov in je neodvisno ter neomajno »bral in tudi razumel« v samem panju, kar je dano le redkokaterim.

Kakor pogosto geniji je bil tudi Janša veliko pred časom in v njegovem času ni bil razumljen, kar je bilo tudi vzrok, da je bil prvi in edini človek, ki je dal tedanjemu čebelarskemu občestvu pravo predstavo skrivnostnega življenja čebel. Le v ozkem krogu v Avstriji in na Bavarskem je bil deležen spoštovanja in priznanja in še tu le za kratek čas. Tudi sam baron Ehrenfels, ki je pričel delovati kmalu po Janševi smrti, je bil v nekaterih pogledih za Janšo. V ostalih predelih Nemčije Janša sploh ni bil poznan ali pa so ga odklanjali (Riem, Spitzner ...).

Janša je prekmalu umrl in ni imel možnosti, da bi svojim nasprotnikom tudi odgovoril, in tako je njegov sicer pravi čebelarski nauk počasi izginjal. Janševo pisanje se odlikuje po svoji jasnosti, ima kratke stavke, njegov nauk pa je jasen, kot da je to samoumevno, nedvoumno ter dolgo poznano. Janša je pisal samo to, kar je dobro poznal, če pa o čem ni bil popolnoma prepričan, pa je o tem molčal. Bil je prvi²³, ki je videl in opisal znake prašitve na matici (paritveno znamenje). Prav tako je vedel, da je praha matice s troti izven panja v zraku. Paritveni let matice je opisal v §63 poglavju svoje knjige – kratko in jedrnato.

9.6. Zaključek

Janšev čebelarski pouk je na Dunaju vzbudil veliko zanimanja tudi pri medijih. Njegovo prvo čebelarsko knjigo Razprava o rojenju čebel so spremljali in o tem pisali. Našli smo objave, ki so napovedovale pripravo, njen izid in jo tudi predstavili. Ko pišejo o Janševem opisu gorenjskega panja, pri tem omenjajo, da ga je ravno tako opisal Scopoli (1770), kar samo potrjuje, da je bilo takratno kranjsko čebelarstvo že široko poznano. Samo v eni objavi pa je omenjen Janšev zapis o prahi matice s troti, kar so gorenjski čebelarji že dolgo poznali. To je bil že peti zapis slovenskih avtorjev o tem izvirnem slovenskem odkritju, ki pa je tudi po tej objavi čakalo še nekaj deset let na javno priznanje.

Dodajmo še zapis o drugem Janševem načinu narejanja rojev, ki ga povzemamo od Miheliča (1934):

Ta način narejanja rojev je prav za prav še najbližji naravnemu rojenju čebel. Razlika je samo v tem, da čebelar prežene čebele sam iz panja v drug panj, medtem ko pri naravnih rojih čebele same zapuste panj. Zanimiv ni ta način le zato, ker ga navajajo Glavar, Scopoli in Janša, ampak tudi zato, ker je pristno slovenski. O njem namreč ne najdemo sledu v nobeni tuji čebelarski knjigi. Sam po sebi pa kaže, kako lepo se je znal prilagoditi slovenski čebelar naravi in kako je skušal zabrisati kolikor mogoče sled svoje samovoljnosti.

Mihelič (1934, str. 126)

²³ Janša ni bil prvi, ki je opisal praho matice s troti v zraku in znake oploditve (belo nitje na zadku matice ob vrnitvi v panj).

Na koncu zaključka še en Miheličev (1934) povzetek iz Janševe prve knjige:

Ni pa dovolj, da zna čebelar pospeševati roje, ampak se jih mora tudi ubraniti, kadar je to v korist njemu in čebelam. Zabрани jih najlaže s povečanjem prostora, t. j. bodisi z nastavkom, podstavkom ali vstavkom, bodisi tako, da »sklene po dva sosednja panja«. Še zanesljiveje pa lahko zabrani rojenje, ako izreže panju, ki se pripravlja na roj, trotovsko zalogo in matičnike. Vse to zabranjevanje rojev z nastavki, vstavki in podstavki znova dokazuje, ker smo ga našli tudi pri P. P. Glavarju, da je bilo razširjeno v tem času pri nas čebelarjenje na med. Le pri tem načinu namreč čebelarji rabijo omenjene priprave. Da bi bil v tem oziru Janša delal nasprotno kot gorenjski čebelarji, na katere se sklicuje in opira povsod, ni verjetno.

Mihelič (1934, str. 118–119)

10. Rana smrt Antona Janše (1773)

10.1. Poročila o smrti Antona Janše

Navratil (1883) je točne podatke o smrti Antona Janše odkril v zapisnikih o umrlih (Todtenprotokolle) na dunajskem mestnem magistratu. Zapisal je:

«umrl g. Anton Janscha, neoženjen, c. kr. čebelarški učitelj v c. kr. Avgartnu, 13. septembra¹ 1773 (na Dunaji) v Leopoldovem mestu (*Leopoldstadt*) števil. 77 za vročinsko boleznijo, 38 (prav: 39!) let star, ob pólú štirih popoldne». Od kod je bil pokojnik doma, ni zapisano v onem zapisniku (Nr. 101, lit. J, fol. 8).

Navratil (1883, str. 152)

O smrti Antona Janše poroča: Verzeichniss..., Wienerisches Diarium (18. september 1773):

N° 75 Sonnabend den 18ten Herbstmonat 1773.

Wienerisches Diarium,

von Staats, vermischten und gelehrten Neuigkeiten.
Verzeichniß der Verstorbenen zu Wien,
in und vor der Stadt.

Den 14. Herbstmon. In der Stadt.
Niemand.
Vor der Stadt.

Fr. Ant. Janška, k. k. Dienestehr. No. 77. in der Stadt, alt 38. J. 7/8
Ther. Erbschafferin, bürgl. Bildh. Wit. No. 114. zu Mariab. alt 30. J.
Dem Ant. Pichler, gew. Lustgarten, f. W. Walbur-ger, No. 200. auf der neuen Wied, alt 54. J.

*Beim k. k. magistratlichen Rath
zu Wien, den 13. September
1773*

Str. 8

V objavi je napaka pri datumu smrti (14. september 1773), na kar opozarja tudi poznejši ročni dopis in tudi Navratil (1883). Na pod objavo ročno pripisane pomanjkljivosti je opozoril tudi Mihelič (1934, str. 78).

Podatke iz mrliške knjige o smrti Antona Janše je objavil Wytopil (1900):

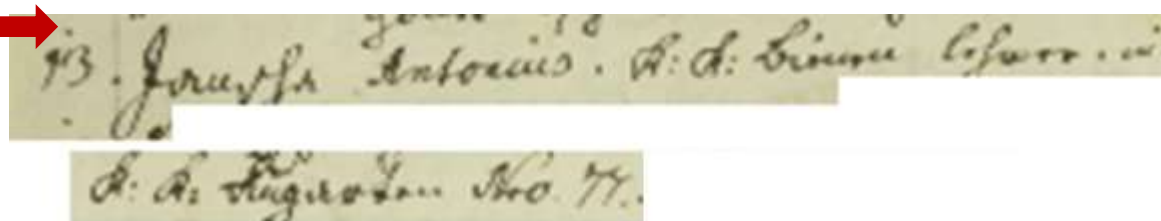
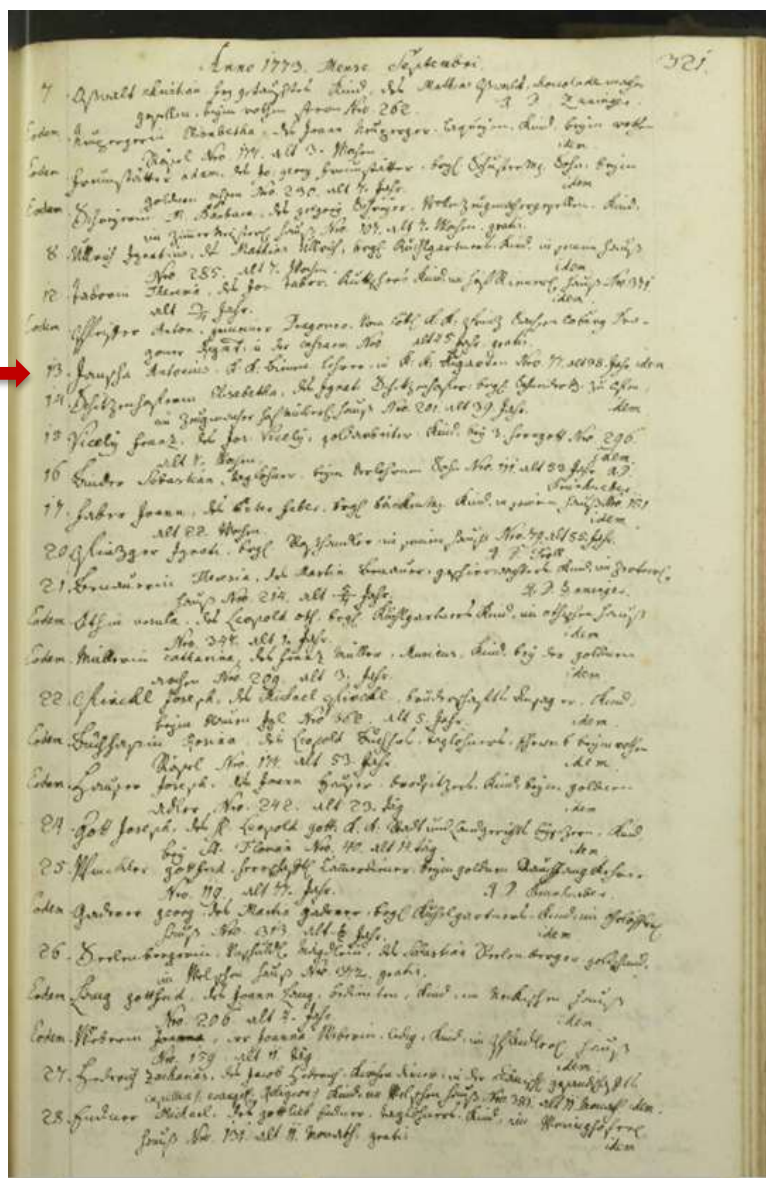
starb laut
Sterbeprotokoll Tom. 5, pag. 321 der
Pfarre St. Leopold in Wien am 13. Sep=
tember 1773, Janſcha Antoniuſ, kath.,
Bienenlehrer, 38 Jahre alt, Augartenſtraße
Nr. 77.

Wytopil (1900, str. 115)

Prevod:

»Anton Janša, čebelarski učitelj iz Augartenstrasse 77, je umrl star 38 (pravilno 39) let, kakor piše v peti mrliški knjigi (TOM 5), stran 321 fare sv. Leopolda na Dunaju, dne 13. septembra 1773.«

Peta mrliška knjiga (Sterbebuch 03-05)²⁴ fare sv. Leopolda in njena 321. stran²⁵, kjer je zapisan podatek o smrti Antona Janše:

Prevod:
 »13. Janša Anton, k.c.učitelj čebelarstva v k.c. Augarten št. 77«

²⁴ Spletni naslov je posredovala gospa Ivanka Kronawetter-Starman in se ji pristrčno zahvaljujem.

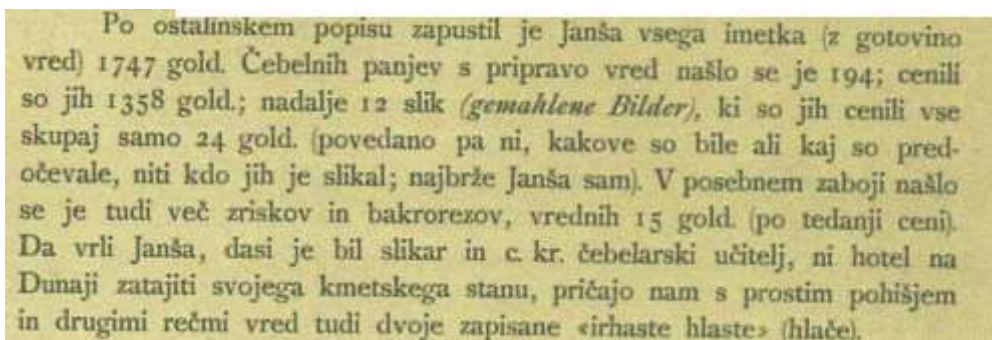
²⁵ Zapis o smrti Antona Janše v mrliški knjigi je ob svojem obisku na Dunaju odkril tudi Franc Šivic in je vključen v njegovo delo: Anton Janša pripoveduje (2008).

10.2. Janša o skrivnostih čebelarjenja še na smrtni postelji

Riem (1776) je predstavil knjigo *Physikalisch-Praktische Diskurse ...* (Fizikalno-praktični pogovori ...) o celotnem čebelarstvu za rabo in pouk za vse gospodarske ljubitelje novega avstrijskega načina gojenja čebel (1774), ki jo je napisal Kratzer, Janšev učenec. Uvodoma piše, da je Janša njemu in enemu čebelarju še na smrtni postelji razkrival skrivnosti njegovega čebelarjenja.

10.3. Janševa zapuščina

Na dunajskem deželnem sodišču je Navratil (1883) s pomočjo prijatelja odkril ostalinski (zapuščinski) spis (*Verlassenschaftact*) po Antonu Janši in poroča:

Po ostalinskem popisu zapustil je Janša vsega imetka (z gotovino vred) 1747 gold. Čebelnih panjev s pripravo vred našlo se je 194; cenili so jih 1358 gold.; nadalje 12 slik (*gemahlene Bilder*), ki so jih cenili vse skupaj samo 24 gold. (povedano pa ni, kakove so bile ali kaj so pred- očevali, niti kdo jih je slikal; najbrže Janša sam). V posebnem zaboji našlo se je tudi več zrisov in bakrorezov, vrednih 15 gold. (po tedanji ceni). Da vrli Janša, dasi je bil slikar in c. kr. čebelarski učitelj, ni hotel na Dunaji zatajiti svojega kmetskega stanu, pričajo nam s prostim pohišjem in drugimi rečmi vred tudi dvoje zapisane «irhaste hlaste» (hlače).

Navratil (1883, str. 153)²⁶

Janša je umrl brez oporoke. Kot dediča sta se oglasila oba brata: Valentin, tudi v imenu matere Lucije in obeh sester (Polone in Neže), in Lovrenc. Po plačilu stroškov so prejeli 30. marca 1774. zapuščino v vrednosti 1595 goldinarjev.

Najden je tudi rokopis v nemščini napisane njegove druge knjige, ki pa ni zapisan v zapuščinskem zapisniku (glej tudi pogl. 11.2). Uredil, pripravil za tisk in izdal ga je dve leti po Janševi smrti njegov učenec ter naslednik kot čebelarski učitelj Joseph Münzberg.

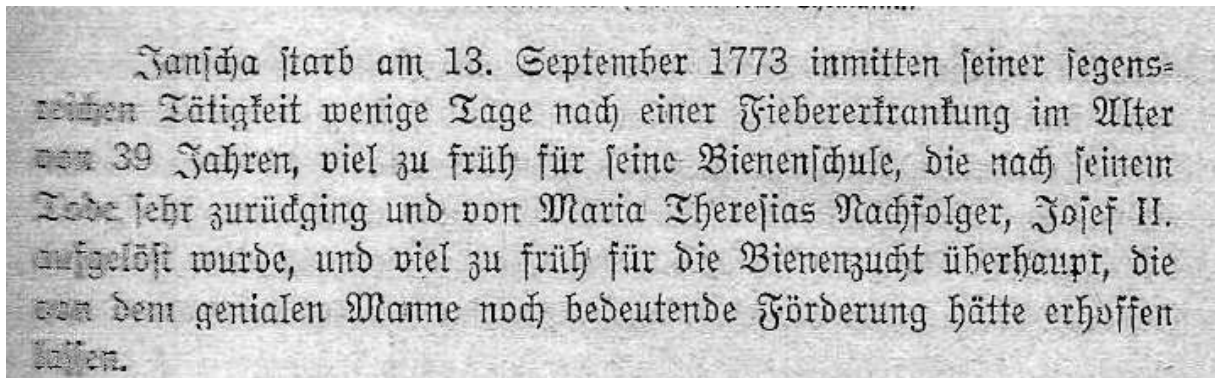
Po Navratilu (1883) povzemata podatke o Janševi smrti in njegovi zapuščini tudi Perc (1925) in Mihelič (1934).²⁷

²⁶ Beseda: zrisek pomeni izrisana slika.

²⁷ V zapuščinskem zapisniku ni navedene nobene knjige, tudi Janševe prve knjige ne. Prav tako ni popolno pojasnjeno, kje je bil rokopis druge Janševe knjige.

10.4. Rana smrt Antona Janše je izguba za čebelarstvo

Weippl (1925) opisuje življenje in delo Antona Janše ter ob njegovi rani smrti meni:

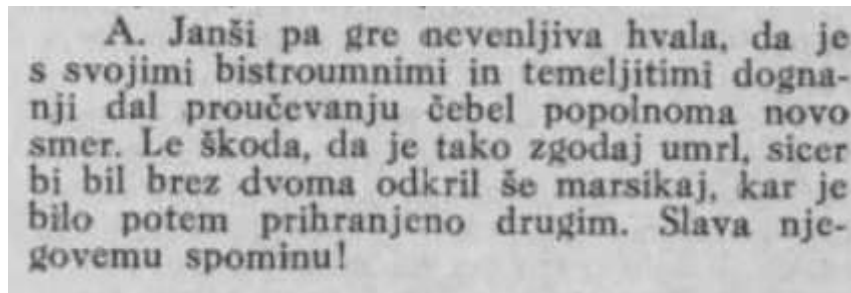

Weippl (1925, str. 11)

Povzetek:

»Janša je umrl 13. septembra 1773 sredi legendarnega delovanja po nekaj dneh vročinske bolezni, star 39 let, mnogo prezgodaj za njegovo čebelarstvo, ki je po njegovi smrti nazadovala ter bila z ukazom Jožefa II. razpuščena, in mnogo prezgodaj nasploh za čebelarstvo, ker se je od genialnega moža pričakovalo še pomembno napredovanje.«

Ob 200-letnici rojstva Antona Janše so v Učiteljskem tovarišu (1934) zapisali:

Učiteljski tovariš, (1934, štev. 21, str. 3)

Janšev čebelnjak: Panjska končnica Sv. Ambrož
(foto Andrej Šalehar)

11. Druga Janševa čebelarstva knjiga: Popolni nauk o čebelarstvu (1775)

11.1. Objavi Janševoga čebelarstva nauka – 1773, 1774

Janšev čebelarstva nauk je bil objavljen v dveh knjigah, ki sta izdani leta 1773 oz. 1774:

11.1.1. Knjiga izdana leta 1773

Naslovnica (1773)

Avtor knjige ni poznan in skrajšan naslov je: Kurze Anleitung für das Landvolk, in Absicht auf die Bienen-Wirthschaft, wie solche mit Nutzen geführt werden soll. Für die Kais. Königl. Erbländer, insonderheit aber für das Königreich Hungarn ... (Kratko navodilo za deželane za čebelarjenje, kako čebele koristno gojiti, za ces. kral. dedne dežele, še posebej za kraljevino Madžarsko ...). Knjiga je razdeljena v dvajset poglavij in na koncu je dodan čebelarstva koledar. Gruber (1800) meni, da je to dober poučni katekizem o čebelarstvu, ki je napisan strokovno in zasluži, da bi ga posnemali.

V knjigi je veliko neposrednih dokazov, da je to Janšev čebelarstva nauk. Naj navedemo le enega: na 46. strani je v podpoglavju z naslovom: Wo geschieht die Befruchtung oder Vermischung der Bienen mit Tränen? (Kje se dogodi opraittev ali mešanje čebel s troti?) zapisano:

Wo geschieht die Befruchtung oder
Vermischung der Bienen mit
den Trähnen ?

Nach der Lehrart der berühmtesten Bienenmeister geschieht die Vermischung allein in der Luft, und zwar aus der Ursache, weil die Vermischung im Stocke nie gesehen worden. Aus wichtigen Ursachen aber, bin ich hterinnen anderer Meynung, und glaube, daß die erste Befruchtung des Weisels in der Luft, mehr als ein Hochzeitsgepränge, als eine Hauptsache oder Nothwendigkeit angesehen werden müsse.

Str. 46

Povzetek:

»Po nauku slavnega čebelarskega mojstra se dogodi mešanje (oprašitev) samo v zraku, in sicer iz vzroka, ker se ni nikoli videlo mešanja v panju. Toda iz pomembnih vzrokov sem o tem drugačnega mnenja in verjamem, da je prva oprášitev matice v zraku več kot poročni pomp, najpomembnejše oziroma potrebno.«

Ravno opis prahe matice s troti v zraku (Šalehar, 2015), zapisan tudi v obeh Janševih knjigah, je ena najpomembnejših izvornih slovenskih odkritij in doprinosov k takratnem poznavanju biologije domačih čebel.

Nikjer v knjigi ni zapisanih podatkov o avtorju. V Predgovoru na tretji strani v zadnjem odstavku piše:

Da úbrigns weder Ehrgeiz, noch Eigennuz, sondern bloss Menschenliebe, den Herrn Verfasser dieses Unterrichts zum Schriftsteller gemacht hat : so suchet er auch nichts anders, als die so ádle, und nützliche Bienenzucht in einem so gesegneten, und dazu so geschickten Lande, als das vortrefliche Königreich Hungarn ist, allgemeiner, und angenehmer zu machen. Preßburg, den 1ten des Maymonats, 1773.

Predgovor, 3. stran

Povzetek:

»Sicer pa ni niti iz ambicije niti iz sebičnosti, ampak iz samega človekoljubja je postal gospod avtor tega pouka pisatelj: prav tako ni iskal ničesar drugega, kot da bi postalo tako plemenito in koristno čebelarjenje v blagoslovljeni in poleg tega primerni deželi, kot je odlična kraljevina Madžarska, splošno in sprejemljivo. Bratislava, 1. maja 1773«.

Zanimiv zapis, ki omogoča razne sklepe v zvezi z avtorjem. Nobenega dvoma ni, da je v knjigi opisan Janšev čebelarški nauk. Avtorja bi lahko iskali med Janševimi učenci. Wytopil (1900) omenja med možnimi enega najboljših Janševih učencev, Josepha Töldi-ja. Tudi razmislek, da je pri nastanku te knjige sodeloval ne samo posredno, ampak tudi neposredno čebelarški učitelj Anton Janša, je mogoč. V vsakem primeru malo poznana novost.

11.1.2. Knjiga izdana leta 1774

Naslovnica (1774)²⁸

Janšev učenec Kratzer (1774) je napisal knjigo o Janševem čebelarškem nauku, ki ga poimenuje nov avstrijski način gojenja čebel, z naslovom: Physikalisch-praktische Diskurse über die sammtliche Bienezucht zum Nutzen und Unterricht für alle ökonomischen Liebhaber der neu eingerichteten oesterreichischen Bienenzucht (Fizikalno-praktični pogovori o celotnem čebelarstvu za rabo in pouk za vse gospodarske ljubitelje novega avstrijskega načina gojenja čebel).

Kratzer Janšo v knjigi večkrat omenja in na četrti strani piše:

Ich führe Ihnen daher weder alte noch neue Schriftsteller, die von den Bienen geschrieben haben, außer des verstorbenen Herrn Jantscha Abhandlung von den Schwärmen der Bienen, an, weil wir uns hauptsächlich die beste Lehrmeisterin die Erfahrung zur Führerin anserwählen.

Kratzer Johann Augustin (1774, str. 4)

²⁸ V sliki na naslovnici so čebelarški pripomočki, ki jih je uporabljal Anton Janša: gorenjski panj z vehama, vrša, kadilnik, čebeljak z gorenjskimi panji ...

Povzetek:

»Ne bom Vam pri tem navajal niti starih niti novejših piscev, ki so pisali o čebelah, razen od pokojnega gospoda Janše Ravnanje s čebelnimi roji, ker si bomo izbrali za vodstvo izkušnjo, ki je najboljša učiteljica.«

Pfalz (1889) piše, da je bil Janšev čebelarški nauk Kratzerju vodilo pri pisanju knjige, ki pa ga ni zapisal dobesedno. O Kratzerjevi knjigi obširno poroča tudi Riem (1776).

11.2. Rokopis

V predgovoru k drugi Janševi knjigi je urednik Münzberg zapisal (iz prevoda knjige Rojina 1906):

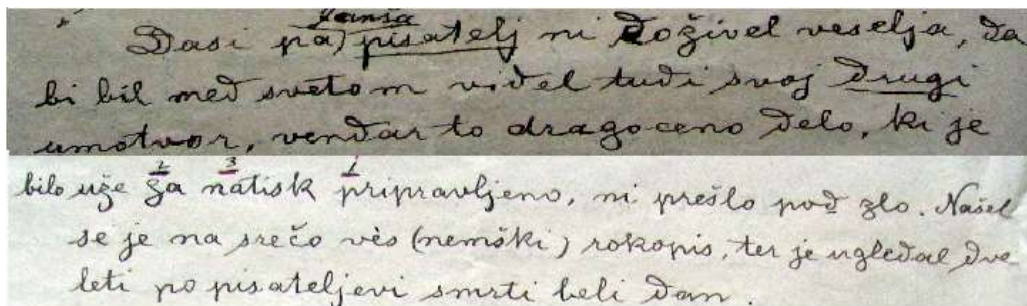
Po smrti svojega častivrednega prednika sem se kar najskrbneje potegoval, da bi dobil njegovo rokopisno ostalino, in tako je prišlo celo delo, kakor tu izide, v moje roke.

Objavim ga torej zopet po taistem načrtu, po taisti uredbi in v taisti obliki, kakor je poteklo iz peresa rajnkega Janša, in kakor sem ga dobil jaz, njegov naslednik, v roke.

Münzberg, Predgovor (prevod Rojina, 1906, str. 7)

In kje je bil rokopis druge Janševe knjige?

Navratil (1883) je odkril zapuščinski (ostalinski) zapisnik po umrlem Janši. V njem ni navedene nobene knjige, tudi Janševe prve knjige ne, in tudi ni podatkov o rokopisu. Prav tako še ni popolno pojasnjeno, kje je bil rokopis druge Janševe knjige. Perc (1925) piše, da je Münzberg dobil celoten rokopis od bratov Lovrenca in Valentina. Mihelič (1934) omenja domnevo, da je imel Janšev rokopis v rokah nekdo drug, morda Blaž Kumerdej. Navratil (1886) preprosto in enostavno piše:

Dasi ¹na ²pisatelj ni ³doživel veselja, da bi bil med svetom videl tudi svoj Drugi umotvor, vendar to dragoceno delo, ki je bilo uže ⁴za ⁵natis ⁶prilavljeno, ni prešlo pod glo. Nasil se je na srečo ves (nemški) rokopis, ter je ugleđal dve leti po pisateljevi smrti beli dan.

Navratil (1886, str. 8–9)

11.3. Knjiga Popolni nauk o čebelarstvu (1775)

Janšev učenec in kasnejši učitelj čebelarstva Joseph Münzberg je izdal leta 1775 drugo Janševo čebelarško knjigo:

Naslovnica (1775)

11.3.1. Izdaje v nemškem jeziku

- prva izdaja²⁹: Wien, 1775 (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ179176704 – 29. 6. 2018),
- druga izdaja: Prag, 1777 (<http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10295420.html> – 29. 6. 2018),
- tretja izdaja: Wien, 1790 (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NNKCA1Z6> – 26. 3. 2014),
- četrta izdaja: Lvov, 1807 (Kuralt, na naslovnici je napačno zapisano Zweite Ausgabe),
- peta izdaja: Deffingen & Holbruck, 1900 (http://digital.bib-bvb.de/webclient/DeliveryManager?pid=1795631&custom_att_2=simple_viewer – 29. 6. 2018),

²⁹ Navratil (1883) poroča, da je že leta 1775 izšla v Pragi v češčini skrajšana Janševa druga knjiga; leta 1777 pa celotni Janševi knjigi. Wytopil (1900) piše, da naj bi Janševa druga knjiga izšla v nemškem in slovenskem jeziku leta 1830 v Gradcu (?).

- šesta izdaja: Žirovnica, 1994 (Agens).

Naslovnice digitalno dostopnih izdaj in Kuraltove izdaje (1807):

Naslovnica (1777)

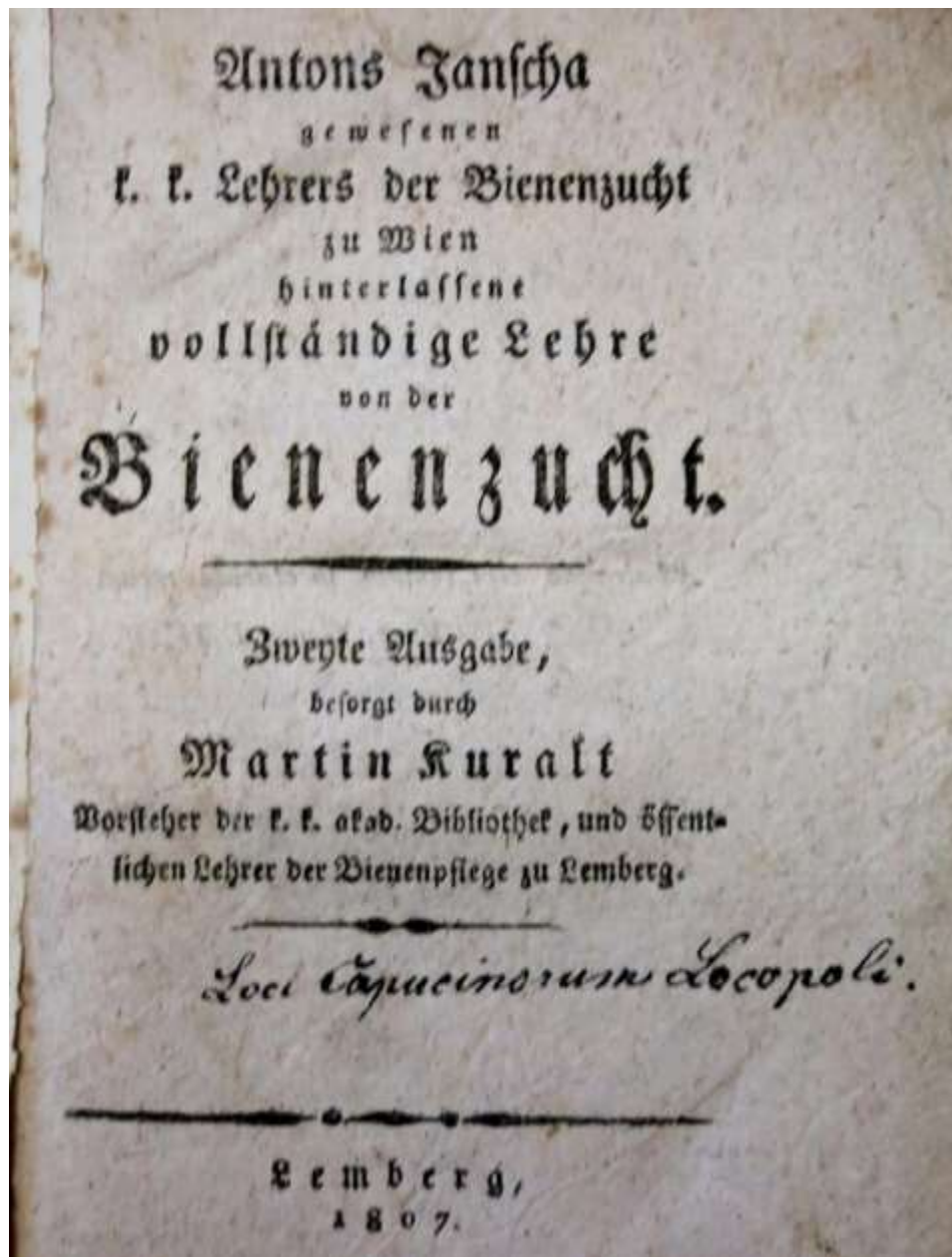
Des
Anton Janscha seel.
sehr erfahrenen Bienenwirthes, und k. k. Leh-
rers der Bienenzucht in Wien,
hinterlassene
vollständige Lehre
von der
Bienenzucht.

Auf vieles Verlangen neu aufgelegt.

W i e n,
bey Joseph Edlen von Kurzbeck,
k. k. Hofbuchdrucker, Groß- und Buchhändler.
1790.

Naslovnica (1790)

Naslovnica Kuraltove izdaje (1807)³⁰

³⁰ Na naslovnici je napačno zapisano Zweite Ausgabe – to je v resnici četrta izdaja. V knjigi, ki je bila izdana v 3050 izvodih, ni bakrorezov (uvodoma Kuralt to pojasni, da v Lvovu ni nobenega bakrorezca); namesto Münzbergovega predgovora je Kuralt objavil del Predgovora iz Janševe prve knjige. Na koncu knjige je prošnja, s katero je leta 1805 zaprosil avstrijskega cesarja za dovoljenje, da na lastne stroške uredi javno čebelarško šolo v Lvovu. Predavanja naj bi potekala v nemškem, poljskem, latinskem in francoskem jeziku. Podlaga zanje bi bila nova nemška izdaja Čebelarstva njegovega rojaka čebelarja Antona Janše (1807). Cesar je leta 1806 ugodno rešil Kuraltovo prošnjo in istega leta je bila čebelarška šola tudi ustanovljena. O prvem letu dela in pouka je objavljeno obširno poročilo.

Knjigo hranijo v knjižnici kapucinskega samostana v Škofji Loki.

Die Bienenzucht

von Janscha,

Kaiserl. Königl. Lehrer der Bienenzucht zu Wien.

Herausgegeben von

Jos. Münzberg.

Fünfte Auflage.

Neuherausgegeben und mit Anmerkungen versehen

von

Hugo Ruser,

und

F. J. Untergasser,

Lehrer in Deffingen b. Günzburg a/D.

Pfarrer in Holbrunn in Odtirol.

Mit 45 Abbildungen.

Preis brosch. 1 M 50 S = 80 fr.

Deffingen und Holbrunn 1900.

Selbstverlag der Herausgeber.

H. R.

Naslovnica (1900)

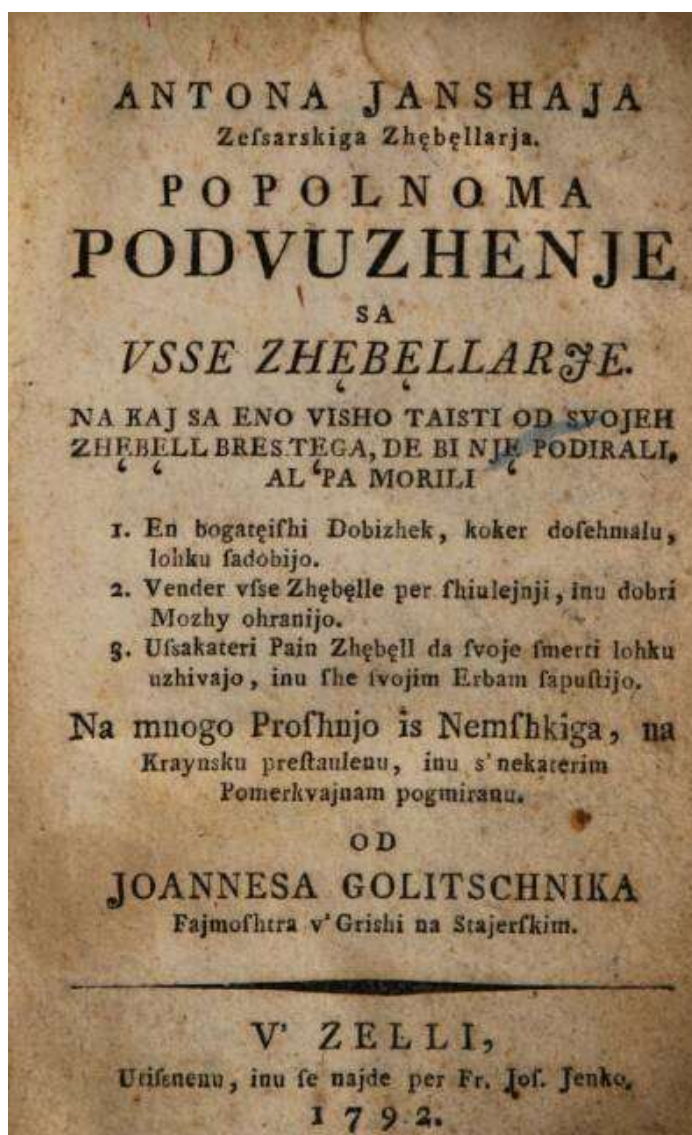
Naslovnica faksimile (Žirovnica, 1994)

11.3.2. Izdaje v slovenskem jeziku

- 1792 – Celje (prevod Goličnik) (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KDNTQLXE> – 29. 6. 2018; http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2B2206910307 – 4. 7. 2018),
- 1906 – Ljubljana (prevod Rojina) (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-91XPSB31> – 29. 6. 2018),
- 1922 – Ljubljana (ureditev in prevod Rojina),
- 1994 – Žirovnica (Agens – faksimile po Goličniku),
- 2004 – Brdo pri Lukovici (Čebelarska zveza Slovenije – po prevodu Rojine),
- 2016 – Grosuplje (Partner graf – po prevodu Rojine). (Ponatis izdaje 2004?)

Wytopil (1900) piše, da naj bi slovenski prevod Janševe druge knjige izšel tudi v Grazu (1830(?)), kar pa ni uspelo potrditi.

Naslovnice slovenskih prevodov:

Naslovnica (1792)

Antona Janša

rajnkega, veleveščega čebelarja in c. kr. učitelja
————— čebelarstva na Dunaju —————

Popolni nauk o čebelarstvu.

Po JOŽ. MÚNZBERG-ovi izdaji
prestavil za slovenske čebelarje

FRANČIŠEK ROJINA,

nadučitelj v Šmartnem pri Kranju in urednik Slov. Čebelarja.

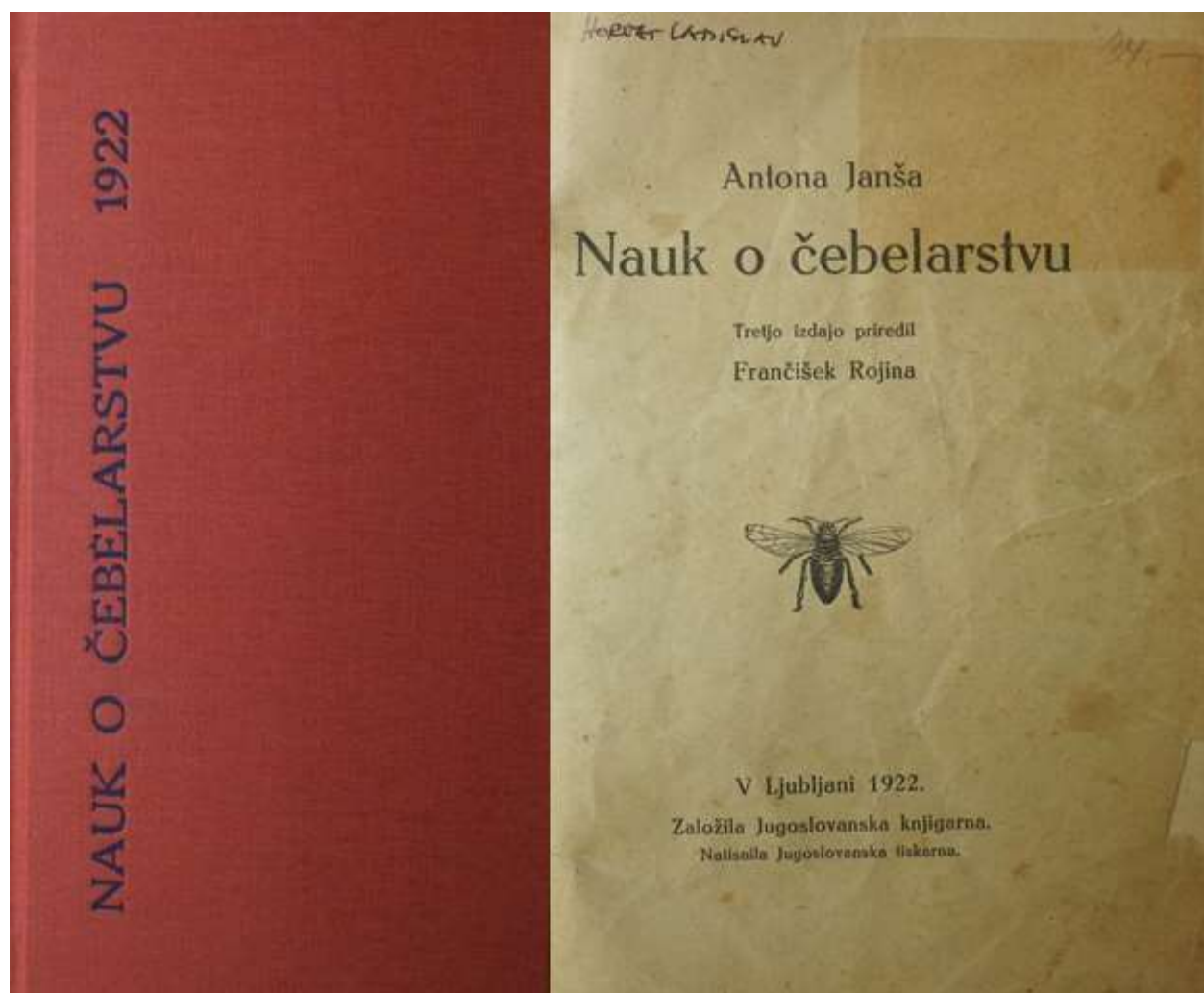
S 45 podobami.

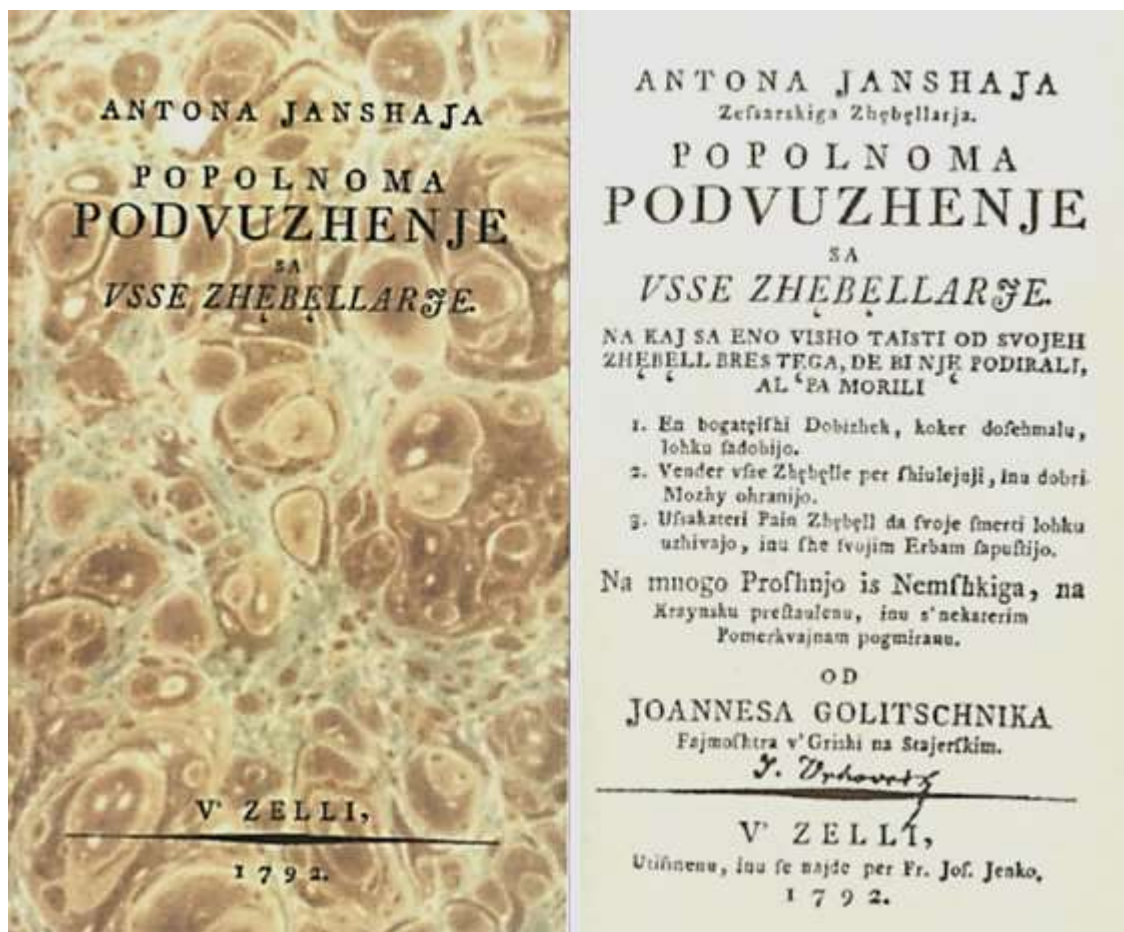
Ljubljana, 1906.

Izdalo Slovensko osrednje čebelarsko društvo v Ljubljani.
Založil I. N. Babnik. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

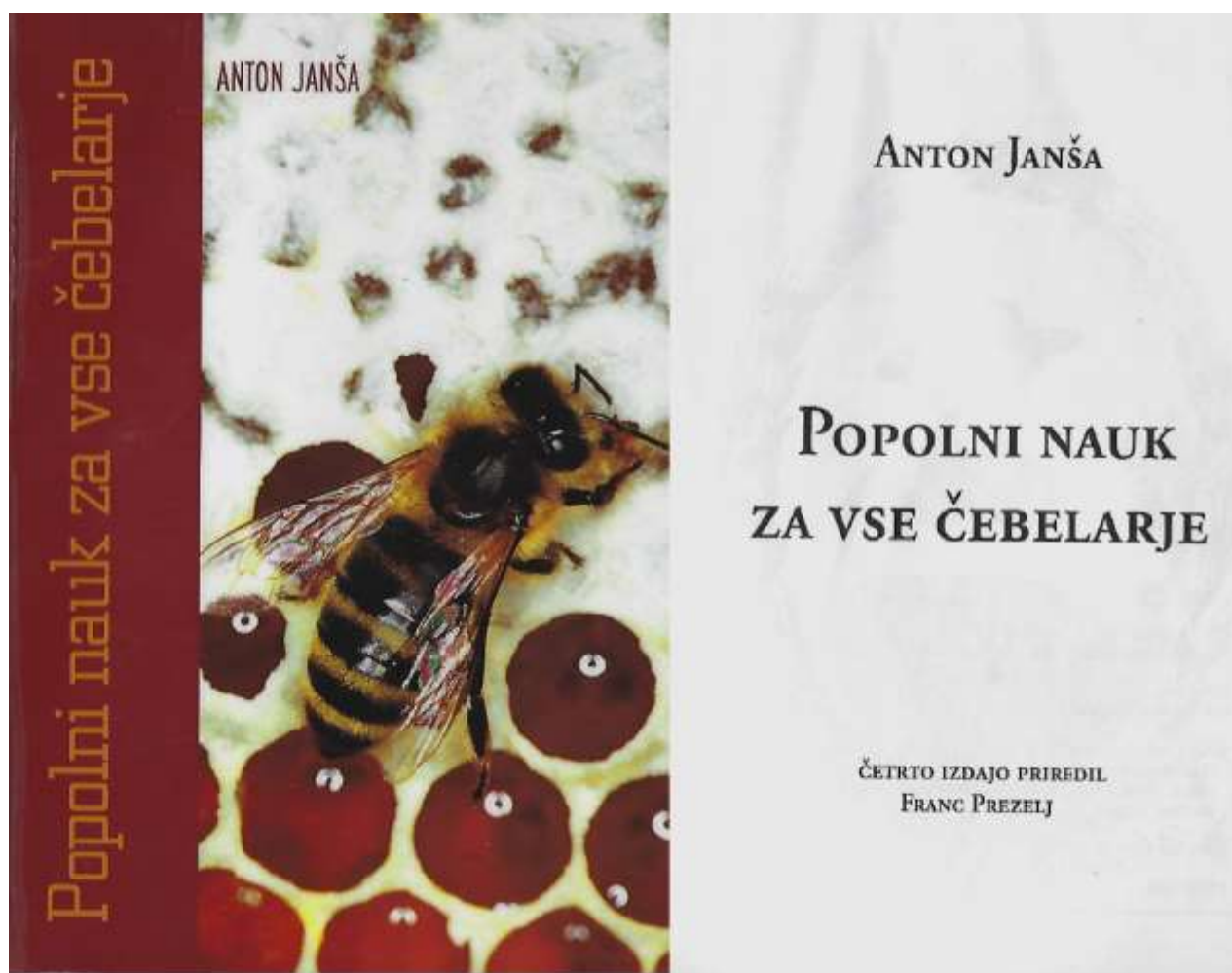
Naslovnica (1906)

Naslovnica (1922)

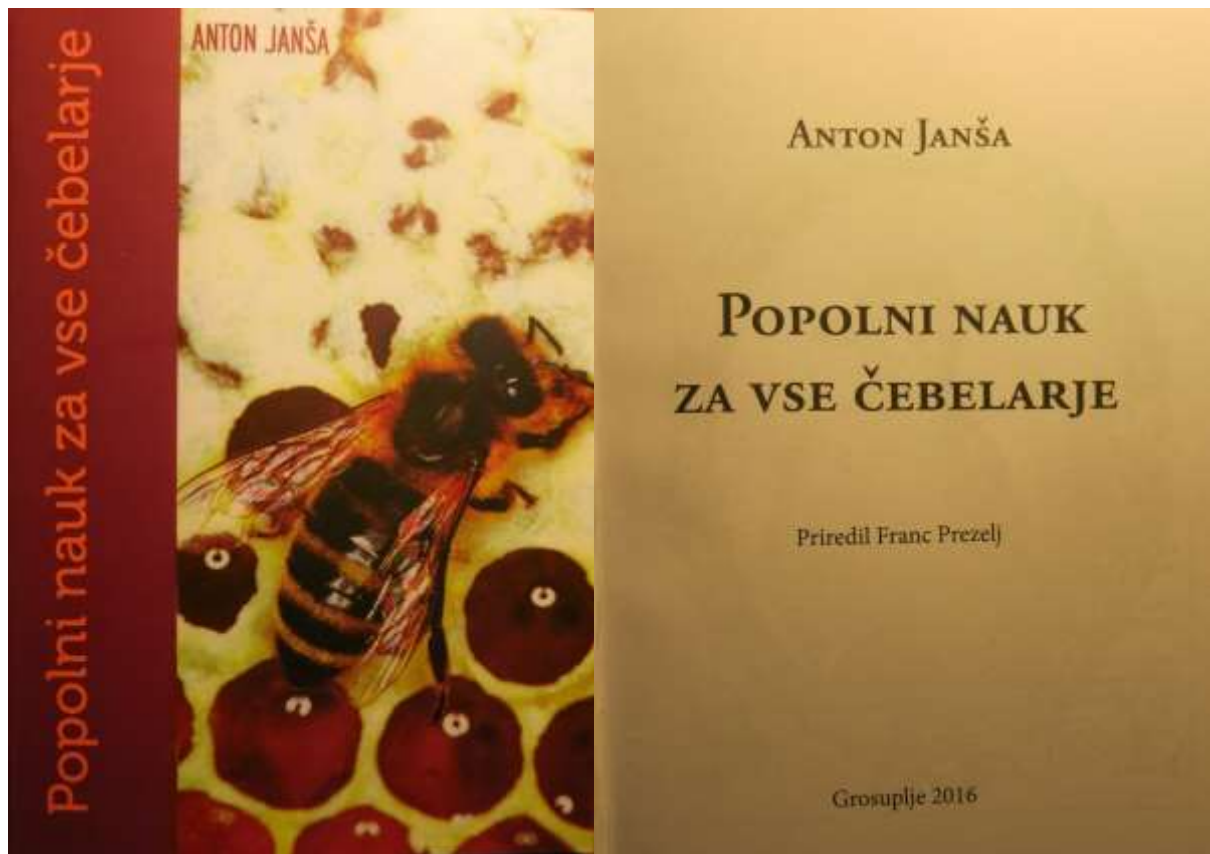

Naslovnica – faksimile (Žirovnica, 1994)

Naslovnica (2004)³¹

³¹ Kritično presojo te objave je objavil Gregori (2005)

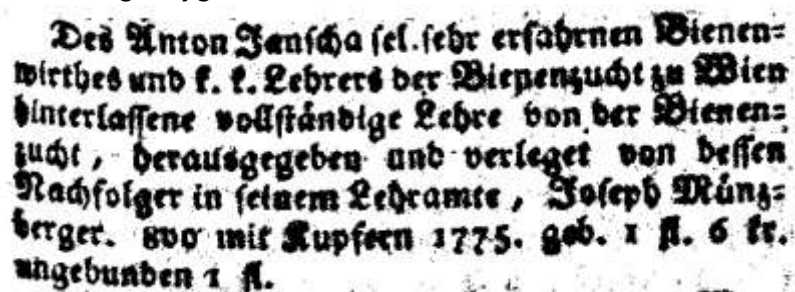
Naslovnica (2016)

11.3.3. Drugi spletni dostopi

- Virtualen vpogled v original druge Janševe knjige je dostopen na naslovu: Šavc, U. 2010: Popoln nauk o čebelarstvu. DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem.
<http://www.dedi.si/dediscina/401-popoln-nauk-o-cebelarstvu> - 2. 11. 2018,
- Atelšek, S. 2014: Popolni nauk o čebelarstvu (slovenska izdaja). DEDI – digitalna enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem
<http://www.dedi.si/dediscina/483-popolni-nauk-o-cebelarstvu-slovenska-izdaja> – 2. 11. 2018.

11.4. Oglas o prodaji Janševe druge knjige

Oglas o prodaji Janševe druge knjige:

Wienerisches Diarium (11. 10. 1775, str. 15)

11.5. Vsebina (povzeto iz prevoda Rojina (1906))

Knjiga je razdeljena v dva dela:

Prvi, teoretični del ima 11 poglavij:

- I. O čebelih samih.
- II. O spolu in ploditvi čebel.
- III. O napravljanju voska in o čebelni hrani.
- IV. O čebelnem stanu.
- V. O čebelnjaku.
- VI. O kraju za čebele.
- VII. O razmnožitvi in rojenju čebel.
- VIII. O znamenju rojenja.
- IX. O prašenju matice.
- X. O znamenjih brezmatičnih panjev.
- XI. O znamenjih dobrih in slabih panjev.

Drugi, praktični del ima 20 poglavij:

- I. O spomladanskih opravilih.
- II. O pitanju čebel.
- III. O roparicah.

- IV. Kako pomagati brezmatičnemu panju.
- V. O čebelnih boleznih.
- VI. Pripomočki zoper škodljive živali.
- VII. Čebelarjev smoter pri čebelah.
- VIII. Poletna opravila. Na kaj je treba paziti pri naravnih rojih.
- IX. O združevanju in ločenju zmešanih rojev.
- X. O ogrebanju rojev.
- XI. Opravila pri rojenju.
- XII. O narejenih rojih.
- XIII. O zabranjevanju in združevanju rojev.
- XIV. O pomnoževanju medu in voska.
- XV. O jesenskih opravilih. O paši.
- XVI. Na kak način se spravijo čebele v drugo pašo.
- XVII. O trganju.
- XVIII. O zimskih opravilih.
- XIX. O stiskanju medu in voska.
- XX. O kuhanju medice in pripravi kisa.

Skupaj ima knjiga 31 poglavij in 214 podpoglavij (paragrafov).

Na koncu so na sedmih straneh originalni Janševi bakrorezi satovja s čebelami (matica, trot, delavka), panji, čebelnjak, voz za prevažanje čebel, razna čebelarstva oprema in potrebščine (glej poglavje: 18. Priloge: Priloga 18.2.).

11.6. Reaumur in Schirach zapisana v Janševi drugi knjigi

Spoznajmo na kratko najprej oba imenovana (glej vir Bienenforscher):

Reaumur – Antonie Seigneur de Reaumur (1683–1757) je francoski vsestransko izobražen naravoslovec. Vpeljal je Reaumurjevo temperaturno lestvico. Napisal je delo o žuželkah, ki obsega 12 zvezkov. Pri opazovanjih čebel v steklenem panju je spoznal, da je matica mati vseh čebel. Njegovo delo »Physikalisch-ökonomische Geschichte der Bienen« (Fizikalna-gospodarska zgodovina čebel) je bilo prevedeno v nemščino in izdano leta 1759 v Leipzigu in Frankfurtu.

Schirach Gottlob Adam (1724–1773), pastor, je bil generalni tajnik Čebelarstva družbe v Zgornji Lužici. Postavil je temelje vzreji matic. Napisal je več čebelarskih knjig in strokovnih sestavkov.

Iz vsebine druge Janševe knjige lahko sklepamo, da je Janša poznal, kaj menijo posamezni čebelarski strokovnjaki in verjetno tudi bral čebelarska dela drugih piscev. Navratil (1906) piše: *»Zato je začel, naučivši se na Dunaji čitati in pisati še pred l. 1771, marljivo razne čebelarske in prirodoznanske knjige čitati ter zapisavati si znamenitejše reči.«* Armbruster (1936) dodaja, da se je Janša izpopolnjeval v čebelarstvu sam na osnovi svojih opazovanj in šele pozneje, ko je bil star že 33 in več let, je prebiral tudi takratno čebelarsko literaturo. V prvem delu svoje druge knjige³² v podpoglavju \$7 Janša piše: *»Matica ni brez vzroka v taki časti pri svojem ljudstvu, saj je edina in prava mati čebel. Reaumur in drugi so jo večkrat videli polagati jajčeca... V drugem delu knjige v podpoglavju \$151 je zapisal: ... Te umetne roje imenujemo sploh narejene roje. Schirach stavi postanek te umetnosti v dobo pred 20 leti. A zagotoviti morem, da 80-letni gorenjski čebelarji³³ ne pomnijo začetka te umetnosti, temveč jo poznajo edinole po ustnem izročilu«*

³² Povzeto iz Rojina: Popolni nauk o čebelarstvu, Ljubljana, 1906, str. 13 in 97–98.

³³ Armbruster tudi poroča, da Schirach ni odkritelj vzreje matic, ker so to poznali prastari čebelarji, kot je to upravičeno trdil Janša. Glej: Archiv für Bienenkunde, 25(1948) Sammelheft, str. 59.

V 10. poglavju Rana smrt Antona Janše smo spoznali tudi zapisnik njegove zapuščine, kjer pa ni zapisane nobene knjige. Ostalo bo več ali manj nepojasnjeno, kako je Janša prišel do teh informacij. Morda je kaj bral v čebelarških knjigah, kaj izvedel od poslušalcev pri pouku ali pa od obiskovalcev čebelarške šole. Oba gornja zapisa, še posebej drugi, dodatno potrjujeta, da je bilo gorenjsko čebelarjenje³⁴ osnova Janševega čebelarškega nauka in pouka.

V dodatno potrditev povedanega dodajmo še zapis Fraser-ja (1951, 2008): *»Ni videti, da bi bil Janša veliko bral o čebelah, in tistih nekaj knjig, ki jih je prebral, so bile gotovo v nemškem jeziku, katerega je slabo poznal. Čebelarško znanje je potemtakem pridobil od očeta, prijateljev in iz lastnih opazovanj. Treba je poudariti, da se je v času Janševega življenja način čebelarjenja v vzhodnih nemških deželah in na Kranjskem zelo razlikoval od tistega, ki je bil v rabi v zahodnih nemških deželah in v Franciji.*

V eni od knjig je Janša povedal, da je Reaumur dosegel velika odkritja glede čebel, vendar pa nas nič v njegovem pisanju ne navede na misel, da je prebral kakšno knjigo z razlagami odkritij, pridobljenih z mikroskopom, in prav tako ne govori o ničemer, česar ni mogoče videti s prostim očesom.«

11.7. Goličnik: Popolnoma Podvuzhenje za vsse zhebellarje – prevod Janševe druge knjige in ob pomoči Kumerdeja izdana prva čebelarška knjiga v slovenskem jeziku – (1792)³⁵

11.7.1. Splošno o Goličnikovem prevodu

Uvodoma spoznajmo o Goličnikovem prevodu druge Janševe knjige zapis Kidriča (1929–1938) v knjigi Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do marčne revolucije:

Goličnik⁶ je pod vplivom dobe vneto gojil čebelorejo ter imel do 102 panja. Zato Kumerdeju pač ni bilo težko, da ga je pridobil za slovenski prevod dela o čebeloreji, katerega je izdal Kranjec Janša 1775 na Dunaju. Njegov prevod je izšel 1792 pod naslovom „Popolnoma podvuzhenje za vse čebelarje“. Goličnik je bil za Glavarjem prvi, ki je prevajal Janšo v slovensščino, a prvi, ki je izdal slovensko čebelarstvo v tisku. Enako Haslu imenuje tudi Goličnik jezik svoje knjige „kranjski“, čeprav piše v bistvu savinjsko narečje, torej jezik, ki so ga imenovali doma in drugod slovenskega, in dasi ima to, kar je v jeziku knjige kranjskega, le značaj poprav v smislu književne kranjsčine. Za preporodnega slovenskega leksikografa je bila v Goličnikovi knjigi le skromna bera. V pravopisu ni hotel biti propagator Pohlinove šole, vendar je precej nedosleden, a mnogi „e“ in često pohlinovsko izražanje sičnikov in šumevcev pričajo o vplivu Markovih knjig.

Kidrič (1929–1938, str. 346)

Štajerski župnik in čebelar Janez Goličnik je poslovenil drugo Janševo knjigo in izdana je bila v Celju leta 1792. Pregled knjige opozori, da na koncu drugega dela knjige manjkata dve poglavji (19. O stiskanju medu in voska ter 20. O kuhanju medice in pripravi kisa) in da sta dodana dva dodatka. Najprej je na treh straneh Oppominik (Opomnik), kjer Goličnik tudi na osnovi svojih čebelarških izkušenj opozarja na posamezna navodila iz Janševega čebelarškega nauka, ki so posebej pomembna

³⁴ Armbruster (1936) na 88. strani poudarja, da se Janša odločno postavlja v bran gorenjskemu čebelarjenju tudi z neposrednimi zapisi v svoji knjigi.

³⁵ Vir: Kidrič (2013)

za uspešno čebelarjenje. V nadaljevanju je na petih straneh dodatek Perstavik od prestavlavza (Pristavek od prevajalca), kjer odgovarja na štiri vprašanja o čebelarjenju.

In kje je Goličnik dobil Janševo knjigo in kdo ga je spodbudil k prevajanju? Že v predgovoru Goličnik omenja Blaža Kumerdeja, ki je osebno poznal Antona Janšo še iz časa bivanja na Dunaju in bil v času prevajanja Janševe knjige okrajni šolski komisar v Celju. Nobenega dvoma ni, da je prav Kumerdej posredoval Goličniku Janševo knjigo in ga tudi spodbudil k prevajanju. V. S. (1905) o Blažu Kumerdeju piše:

Kot okrožni komisar v Celju je navduševal ljudi za čebelarstvo in pregovoril župnika Goličnika v Grižah in kapelana Vogrina, da sta poslovenila Janševo knjigo o čebelarstvu, ki je tudi izšla v prevodu v Celju l. 1792. V celjskem okrožju se je število panjev od 700 povzdignilo v malo letih na 8000. Kumerdej je bil ud c. kr. kmetiške družbe v Ljubljani in II. Academiae Operosorum. (Ill. Blatt, 1840, šte. 44.)

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko (1905, str. 47)

Stabej (1954) dodaja, da je Goličniku pri prevajanju Janševe knjige pomagal njegov kaplan Jakob Vogrin. To potrjuje tudi neznani avtor sestavka Vaterländisches, Blasius Kumerdey (1840). Porenta (2015) piše, da je najbolj pomembno Kumerdejevo preporodno delo njegovo sodelovanje pri jezikovni pripravi slovenske knjige Antona Janše Popolno podučenje za vse čebelarje, ki jo je pripravljval župnik Goličnik. Vse to pa tudi pojasnjuje, zakaj je bil prevod Janševe knjige izdan v Celju.

Kako si lahko razložimo, da sta v Goličnikovemu delu izpuščeni dve poglavji in da sta na koncu dva dodatka? Posredno to pojasnjuje Navratil (1886, str. 10–11):

Se pred Kuraltovo izdavo pretiskana
je bila, po mnogoteri želji prva Dunajska
izdava posvete knjige Janševe na Dunaju
novic l. 1790, menda po tej ^(misli se) ~~na~~ ^{na} ~~protley~~ (skal
l. 1791) omislil Blaž Kumerdej v Celju
skrajšano nemško izdavo

poslednji
- izdani 20.
najski #

Šel se na slovenski narod iz teh neprebranih
knjig ni mogel okoristiti z izvrstnim naukom
bitroumnege slovenskega sina, zato je preložil
štajerski župnik in čebelar J. Goličnik Jan-
šev čebelarški nauk po Kumerdejevi nemški iz-
davi na slovenski (kranjski) jezik, ter dal
z nekaterimi opombami) med ljudi v Celju
l. 1792 (20 str.) ^{s potvarjeno} ~~z~~ ^z ~~nedostno~~ ^z ~~bohoričico~~ in s te-
dajšo preprosto slovensčino pod dolgim naslo-
vom „ANTONA JANŠA ŠA Zebelarški
Zhebellarja Popolnoma podvuzhenje za vse
Zhebellarje itd. (čitaj: A. Janšaja, asavski Zebelar-
ja popolnoma podvuzhenje za vse čebelarje itd.)
od Janšega Goličnika, fajmestre v Griži na
Štajerskim. V Celji utisnena ... 1792“.

Navratil (1886, str. 10-11)

Kumerdej je dal Goličniku svojo skrajšano verzijo Janševe knjige. Oba dodatka pa je napisal Goličnik iz svojih čebelarških izkušenj.

11.7.2. Knjiga Popolnoma podučenje za vse čebelarje – 1792 – prva izdana slovenska čebelarška knjiga

Knjiga Popolnoma podučenje za vse čebelarje je prevod druge Janševe knjige (1775). Prevedel jo je župnik Goličnik ob pomoči kaplana Vogrina. To je prva izdana slovenska čebelarška knjiga. Vse do leta 1831 je bilo treba čakati na novo slovensko čebelarško knjigo Čelarstvo, ki jo je napisal Peter Danjko, in do leta 1836 na Krajski čebelarček, to je kratko podučenje čebele rediti in z njimi prav ravnati, ki je prevod nemške knjige Jurija Jonkeja.

Debevec (1951) poroča, da je knjižica vzbudila veliko pozornost in leta 1822 se je že začela oglašati zahteva po drugi izdaji. Vendar je kmetijska družba v Ljubljani ni hotela založiti. V Annalen der kaiserl. königl. Landwirtschafts-Gesellschaft in Krain (10) Janscha...1830) je objavljeno pismo Štajerske kmetijske družbe z dne 5. novembra 1829, ki sprašuje Kranjsko kmetijsko družbo, če je naklonjena predlogu, da bi zadnje Janševo delo o čebelarstvu v slovenskem jeziku, ki je razprodano, ponovno natisnili in pri tem z dvesto izvodi pokrili potrebe za slovenske čebelarje na spodnjem Štajerskem. Kmetijska družba v Ljubljani tudi tej prošnji ni bila naklonjena.

V Slovenskem čebelarju so objave o Goličnikovi knjigi. O njej podrobneje pišeta Stabej v svoji nadaljevanki Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu in Debevec (1967) v brošuri S čebelami in čebelarji skozi stoletja. Rozman (1992) je predstavil Goličnika kot duhovnika in čebelarja in opisal slovenske druge Janševe knjige ob 200-letnici njenega izida. Pri tem tudi omenja, da je moral Goličnik čakati na izdajo knjige »Popolnoma podučenje za vse čebelarje« več let. Vzrok naj bi bil v tem, da je bila napisana v savinjskem narečju in ne v kranjskem. Ko je bil župnik v Grižah, se je seznanil z naprednim mislecom, tedanjim okrožnim šolskim komisarjem na Celjskem Blažem Kumerdejem, in ta ga je spodbudil k prevajanju Janševega Popolnega nauka ter mu delo v nemščini preskrbel skupaj z bakrorezi. Rozman (2002) je o Goličnikovi knjigi pisal tudi ob 210. obletnici njenega izida. Ob tem poudarja, da je bila knjiga 40 let edino slovensko tiskano delo s področja čebelarstva in zelo pomembna tudi za slovensko čebelarško izrazoslovje.

Leta 2007 je Čebelarško društvo Mozirje ob 270-letnici rojstva in 200-letnici smrti Janeza Goličnika priredilo slovesnost v čast Janezu Goličniku ob odkritju njegovega doprsnega kipa. Ob tej priložnosti je bila izdana knjiga o Janezu Goličniku, ki jo je napisala in uredila Marija Lebar (2007). Vsebina knjige na osnovi zbranih skromnih arhivskih virov opisuje biografijo Janeza Goličnika. Predstavlja ga kot učitelja in čebelarja ter njegovo prvo slovensko tiskano delo o čebelarjenju, prevod Janševe druge knjige. Povzetek knjige in opis slovesnosti je objavila Marija Lebar (2008) v Slovenskem čebelarju. Članek zaključuje: *»Goličnik je eden od začetnikov uveljavljanja slovenščine na področju strokovnega pisanja in utemeljitelj slovenske čebelarške pisane besede.«*

Leta 2008 je bila na Čebelarskem centru na Brdu pri Lukovici odprta čebelarška knjižnica, ki nosi ime: Čebelarška knjižnica Janeza Goličnika.

11.8. Dva zapisa o Janševi drugi knjigi – 100 in več let po izidu

11.8.1. Zapis o drugi Janševi knjigi leta 1879

Schachinger (1879) je objavil članek Die speculative Fütterung der Bienen in uvodoma piše:

Die speculative Fütterung der Bienen.

Daß es sehr zweckmäßig sei, die Bienen im Frühjahr, selbst wenn sie hinreichend mit Honig versehen sind, zu füttern und sie hiedurch zu reger Thätigkeit, insbesondere zu starkem Brutansatz zu verleiten, war von jeher bekannt; ja in manchen Gegenden ist der Begriff von der Nothwendigkeit dieser Fütterung dermaßen in's Volk gedrungen, daß Laien, die der Bienenzucht ferne stehen, geradezu glauben, man müsse im Frühjahr die Bienen sowie jedes andere Hausthier füttern, und zwar seien ihnen gewisse bis zur vollen Blütezeit allmählig zu vergrößernde Rationen zu reichen. Es finden sich auch schon in älteren über Bienenzucht handelnden Büchern ganz vorzügliche Anleitungen über die Art und Weise und das Maß dieser Fütterung; ich verweise nur auf die vor mehr als hundert Jahren in Wien erschienene „Vollständige Lehre von der Bienenzucht“ von Anton Janšcha, k. k. Lehrer der Bienenzucht in Wien, ein auch in seinen übrigen Theilen ausgezeichnetes Lehrbüchlein, das in vieler Beziehung mit den Lehrbüchern unserer Tage auf fast gleicher Stufe steht.

str. 156

Povzetek:

»... O potrebi prehrane čebel lahko beremo že v starih čebelarških knjigah. Pri tem opozarjam na več kot sto let staro knjigo Popolni nauk o čebelarjenju od Antona Janše, ki je bil c. k. učitelj čebelarstva na Dunaju, kjer v tem odličnem učbeniku o tem piše skoraj enako, kot je zapisano v današnjih učbenikih ...«

11.8.2. Zapis ob peti izdaji leta 1900

Schachinger (1901) je ob peti izdaji Janševe druge knjige zapisal:

Die Bienenzucht von Janscha. Herausgegeben von Jos. Münzberg, k. k. Lehrer für Bienenzucht. In 5. Auflage neu herausgegeben von F. J. Untergasser, Pfarrer in Holbruck, Osttirol, und Hugo Rufer, Lehrer in Döffingen bei Günzburg a. D. 8°. VIII u. 101 S. Mit 45 Abbildungen auf 7 lith. Tafeln. 1900, Döffingen und Holbruck, Selbstverlag. K 1-20.

Der Verfasser des in Rede stehenden Buches war zur Zeit Maria Theresias Lehrer der Bienenzucht in Wien. Wir staunen, wenn wir das vor etwa 130 Jahren zum ersten Male erschienene Buch lesen, über die Klarheit der Ansichten, die der Verfasser betreffs der Bientheorien entwickelt; die meisten von den modernen Koryphäen als ihre Erfindungen ausgegebenen naturwissenschaftlichen Lehrsätze finden sich schon bei Janscha in vollkommen richtiger Auffassung; bloß die Begründung fehlt. Die Praxis Janscha's, die in südlichen Ländern heutzutage noch fortlebt und die krainische Biene (Janscha stammte aus Krain) zu einem Artikel des Welt-handels gemacht hat, steht hinsichtlich des Immobilbaues auf der höchsten Stufe der Vollkommenheit. Der Herausgeber der fünften Auflage hat in pietätvoller Weise an dem Werke keine wesentliche Aenderung vorgenommen; nur die zahlreichen Druckfehler der früheren Auflage wurden ausgemerzt. Die Bienenzüchter sind ihm zu Dank verpflichtet, daß er ihnen diese Goldgrube apistischen Wissens wieder erschlossen hat. Janscha's Werk war nämlich seit Jahren vergriffen, und es wurden einzelne Exemplare in Antiquarläden mit K 20 und darüber bezahlt. Wir können das hübsch ausgestattete Buch allen Freunden der Bienenzucht bestens empfehlen.

P. Josef Coel. Schachinger.

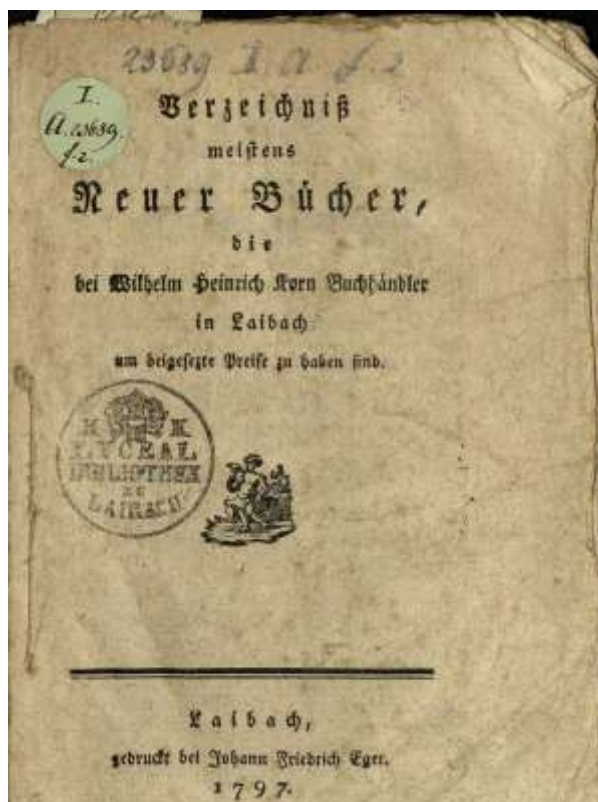
Str. 753

Povzetek:

»... Avtor je bil v času Marije Terezije učitelj čebelarstva na Dunaju. Ob branju pred 130 leti prvič izdane knjige strmimo nad jasnostjo teoretičnih razlag o čebelah; večina od sedanjih pisateljev lahko najde naravne zakonitosti čebel že točno zapisane, žal brez utemeljitve, pri Janši. Janšev način čebelarjenja je ohranjen v južnih deželah (Janša izhaja iz Kranjske) in kranjska čebela je postala trgovski artikel. Izdajatelj pete izdaje je ohranil Janševo knjigo, kot je v izvorniku, popravil je samo tiskarske in druge napake. Čebelarji mu morajo biti hvaležni, da jim je zopet odprl zlato jamo čebelarskega znanja ...«

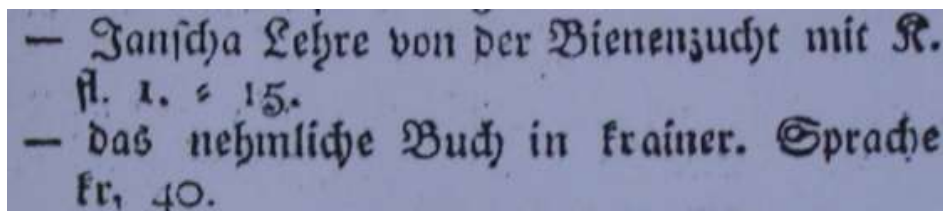
11.9. Janševa druga knjiga v Kranjskem knjižnem katalogu iz leta 1797

Ljubljanski knjigotržec Korn Wilhelm Heinrich je leta 1797 izdal knjižni katalog Verzeichniss meistens neuer Bücher, die bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach um beigesezte Preise zu haben sind (Seznam večinoma novih knjig, ki so na voljo v Ljubljani pri knjigotržcu Wilhelm Heinrich Kornu po ugodnih cenah), v katerem ponuja tudi čebelarske knjige.

Naslovnica Kornovega knjižnega kataloga iz leta 1797

Šalehar in Gregori (2010) sta knjižni katalog pregledala in ugotovila, da je v katalogu navedenih sedem čebelarških knjig. Predstavila sta jih v objavi Knjige o čebelarstvu v Kranjskem knjižnem katalogu iz leta 1797. Med njimi je tudi druga Janševa knjiga Popolen nauk o čebelarjenju in njen Goličnikov prevod. S tem je potrjeno, da so čebelarsko strokovno slovstvo tudi pri nas tržili že pred letom 1800.

Janševa knjiga in njen prevod v knjižnem katalogu – 1797, str.3

11.10. Zaključek

V drugi Janševi knjigi Popolni nauk o čebelarstvu je zapisan celoten Janšev čebelarski nauk, ki je bil prvič objavljen leta 1773 (avtor ni poznan, sodeč po vsebini pa je to bil Janšev učenec) in drugič leta 1774 izpod peresa njegovega učenca Kratzerja. Knjigo je dve leti po Janševi smrti izdal Münzberg, Janšev učenec in naslednik kot učitelj čebelarstva na dunajski čebelarski šoli, na osnovi rokopisa, ki ga je zapustil Janša. Do sedaj je znanih šest izdaj. V slovenski jezik je bila prvič prevedena leta 1792 (Goličnik na pobudo Kumerdeja), sledila je še izdaja leta 1906 (Rojina) ter skupaj še štiri izdaje. V knjigi sta omenjena svetovno znana čebelarja Reamur in Schirach, kar omogoča sklepanje, da je Janša potem, ko se je naučil nemško, prebiral čebelarske knjige drugih piscev. Janševo drugo knjigo in njen prevod so tržili že pred letom 1800 tudi v Ljubljani.

12. Ocene in mnenja o Janševih knjigah ter o Janši kot čebelarju pisatelju

12.1. Miheličeva ocena (1955) Janševih čebelarskih knjig

Knjigi sta učbenika, ki sta poučevala o kranjskem načinu čebelarjenja in Janši ter kranjskemu čebelarstvu prinesla svetovno slavo. Mihelič (1934) piše, da je razdelitev vsebine knjig po paragrafih zahtevala od Janše točno in kratko opredelitev misli. Tako je vsak zapis brez dvoma tudi že trditev.

Mihelič (1955) je ocenjeval Janševi knjigi in med drugim zapisal ter poudaril:

Med prvimi zavrača Janša pravljico o trojih vodonoscih, jasno določa funkcije posameznih čebeljih bitij v panju, govori o prahi matice, vzrokih trotavosti matic itd. Vse te in druge ugotovitve so bile tedaj povsem nova odkritja. Brez njih bi tudi Janša sam ne mogel nikoli napisati tako epohalnih čebelarskih spisov.

Poleg teh zaslug, ki jih ima Janša za svetovno čebelarsko znanost in prakso, pa ne smemo mimo dejstva, da je prvi opisal ne le kot dober opazovalec (kot n. pr. Scopoli) slovenski način čebelarjenja, marveč tudi kot dober praktik in poznavalec te gospodarske stroke. Z drugimi besedami povedano: Janša je črpal čebelarsko znanje iz nenapisanih virov slovenskega ljudstva. Njegovo življenjsko delo je koreninilo v čebelarskih izkušnjah slovenskega kmeta, ki so se sporočale in izpopolnjevale iz roda v rod.

Zato je ocena Janševoga knjižnega dela do neke mere ocena takratne visoke stopnje čebelarskega znanja slovenskega kmeta-tlačana. In prav slovenske ponašitve Janševih del so temu tlačanu zopet vračale vse to v strnjeni in zaključeni obliki ter s tem ustvarjale plodna tla za dvig slovenskega čebelarstva na naprednih, domačih tradicijah.

Mihelič (1955, str. 11)

12.2. Dunajski dvor je razposlal Janševi knjigi po c. k. deželah

Rechfeld (1848) je objavil biografijo Petra Pavla Glavarja. V času pred zadnjo redakcijo je dobil rokopis Glavarjevega Pogovora o čebelnih rojih, kjer je v uvodni obrazložitvi Glavar med drugim zapisal: »Že v letu 1771 je A. Janša, Kranjec rojen pri Radovljici na Gorenjskem, napisal v nemškem jeziku majhno knjižico o čebelnih rojih za svoje vedoželjne dunajske čebelarje, ki je bila razdeljena po deželah, tako tudi na Kranjsko; toda ker v naši deželi na kmetih nemško ne znajo, je bila koristna le nekaterim. To in pa prošnje nekaterih iz vrst navadnih podeželanov, ki že dalj časa čebelarijo, me je spodbudilo, da delo našega čebelarja prevedem v kranjski jezik.« Po tej poti naj bi Glavar dobil prvo Janševo knjigo, ki jo je prevedel in znatno dopolnil.

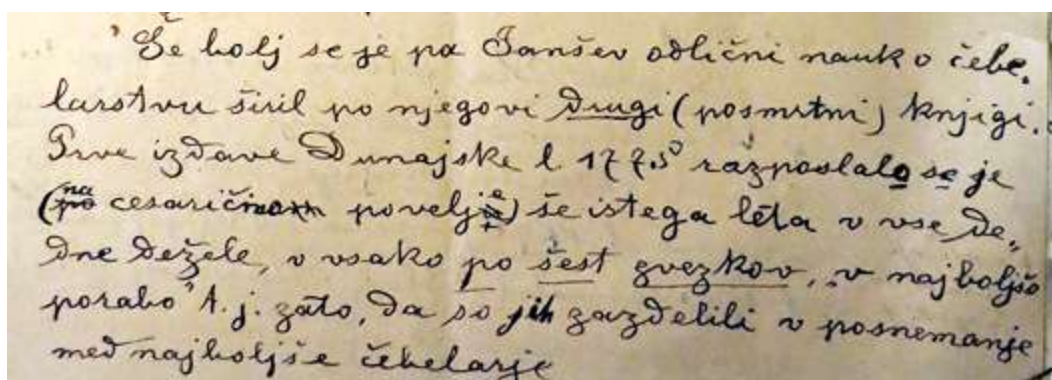
Glavar (1781) v prvem odstavku drugega Odgovora Kmetijski družbi poroča, da je 14. aprila 1775³⁶ z visokega deželnega urada prišel dvorni dekret s priključenim čebelarskim patentom (izdan 8. aprila 1775), da bi ga presodili. Mihelič (1934) k temu dodaja:

³⁶ Dvorni dekret je bil izdan 14. 4. 1775, na Kranjsko pa je prispel kasneje, verjetno maja.

Že 15. marca je omenjal in 25. istega meseca 1775 je predlagal kmetijski in čebelarski referent dvorni svetnik Raab cesarici, naj država za 120 gold. odkupi 120. izvodov po Münzbergu »von Professor Jansche in Wien herausgegebenen Anleitung zur Bienepflege« in jo razpošlje »den Provinzen zum dienlichen Gebrauche«. Cesarica je omenjeni predlog takoj odobrila in do 6. maja 1775 je bilo razposlanih po šest izvodov Janševe čebelarske knjige Nižjeavstrijski deželni upravi, glavarstvu na Češkem, Štajerskem in Tirolskem, deželnemu glavarstvu na Kranjskem, Koroškem, Goriškem in kraljevemu uradu v Šlezijo.

Mihelič (1934, str. 141)

To potrjuje tudi Navratil (1886):

Navratil (1886, str. 9)

Povedano je samo še ena potrditev, kakšen ugled je imel v tistem času Janšev čebelarski nauk. Ni bil samo predpisan v odloku Navodilo za čebelarske mojstre (glej poglavje 13), dunajski dvor ga je želel širiti in pospeševati tudi s tem, da je po svojih deželah razposlal Janševi knjigi.

Tudi drugo Janševo knjigo je imel v rokah Glavar, ko je zaključeval svoje delo Pogovor o čebelnih rojih.

12.3. Bienencathechismus (Katekizem o čebelah - 1779, 1783) in Janševi čebelarski knjigi

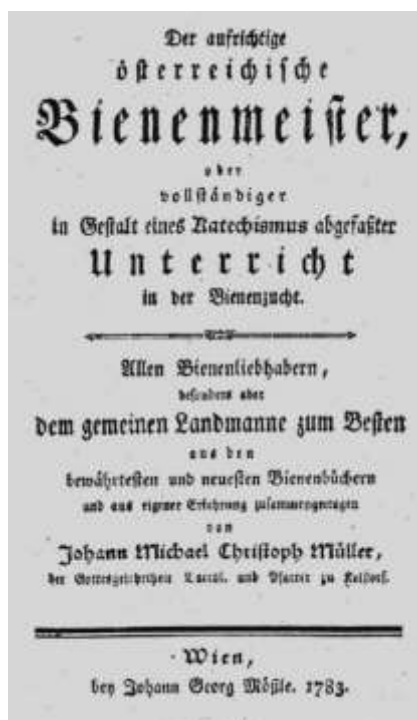
V letu 1768 ustanovljena Nižjeavstrijska gospodarska in kmetijska družba je izdajala vsak mesec knjižice z gospodarskimi nasveti, tudi na področju čebelarstva. Naslovili so jih Monatlicher Haus- und Landwirthschafts-Kalender auf das Jahr ... (Mesečni hišni in kmetijski koledar za leto ...). Na spletu so dostopni trije zvezki za leto 1779 in mesece oktober, november in december.

Naslovnica (december 1779)

Za naslovnico je podnaslovnica knjige Der aufrichtige Oesterreichische Bienenmeister ... (Pošten avstrijski čebelarški mojster ali popoln v obliki katekizma napisan pouk čebelarjenja, ki ga je iz svojih lastnih izkušenj in novejših čebelarških knjig sestavil Johann Michael Christoph Müller – (Janšev učenec)). Na naslednji strani je zapis o Janševi drugi knjigi in pojasnjen namen katekizma o čebelah.

Avtor je svoj »katekizem« objavil leta 1783:

Naslovnica

V predgovoru je avtor zapisal:

Unter den Schriftstellern, die seit den letzten zehn Jahren her, besonders in Deutschland, über die Bienenzucht geschrieben haben, hab ich eigentlich keinem insbesondere und mit Partheilichkeit gefolgt; doch muß ich gestehen, daß ich die Grundsätze des berühmten ersten Lehrers der Bienenzucht zu Wien Herrn Antons Janscha sel. vorzüglich wahr und in der Erfahrung richtig gefunden habe, auch seine vollständige Lehre von der Bienenzucht, wie auch seine treffliche Abhandlung vom Schwärmen der Bienen bey den meisten Hauptstücken zu Rath gezogen habe, wohl überzeugt,

Predgovor (str. 6 in 7)

Povzetek:

»Med pisatelji, ki so v zadnjih desetih letih, posebno v Nemčiji, pisali o čebelarjenju, nisem zasledil nobenega posebnega in izstopajočega; moram pa priznati, da sem ugotovil, da so odlična načela (principi) in izkušnje slavnega prvega učitelja čebelarstva na Dunaju, rajnega gospoda Antona Janše, pravilna. Prav tako sem njegov Popoln nauk o čebelarstvu kakor tudi Razpravo o rojenju čebel imel kot nasvet za moja glavna poglavja ...«

Podobno kot Janša Popoln nauk o čebelarstvu je tudi Müller razdelil knjigo v teoretičen in praktičen del. V prvem delu je v drugem poglavju Von der Befruchtung (O opraitvi) v desetem in enajstem podpoglavju zapisano:

II.

Von der Befruchtung.

10. Wo geschieht die Befruchtung?

Die Befruchtung geschieht immer in der freyen Luft, und ist nicht erweislich, daß sie jemals, (so lieb auch solches, wegen sicherer Erhaltung der Weisel, den Bienenwirthen seyn möchte,) in dem Stocke geschehe.

11. Wie geschieht sie?

Auf folgende Art: Der Weisel steigt an einem schönen Tage von vielen Bienen und Drohnen begleitet aus dem Stocke, und schwingt sich immer höher in die Luft, wo die Drohnen sehr geschwinde an ihn stoßen, und auf diese Weise die Befruchtung vollziehen.

Str. 6

Povzetek:

»10. Kje so dogodi opraišitev?

Opraišitev se dogodi vedno v zraku in ni dokazano, da bi se to sploh kdaj dogodilo v panju.

11. Kako se to dogodi?

Matica na lep dan izleti skupaj z mnogimi čebelami in troti iz panja in se vzpenja vedno višje v zrak, kjer se troti v njo na hitro zaletavajo in tako se izvrši opraišitev.«

Avtor je opisal celoten postopek praihe matice, kako mlada matica s troti izleti iz panja in kako je ob vrnitvi z odprtih zadkom, kjer nosi belo nitje.

Prav opisovanje opraišitve matice s troti v zraku je eden od pomembnih doprinosov Janševega čebelarškega nauka. Tega odkritja sicer ne moremo pripisati Janši, ker so to poznali že stari gorenjski čebelarji. Je pa bila to na Dunaju v Janšem času velika novost, ki je potrebovala še nekaj desetletij, da se je uveljavila in bila sprejeta.

Müller (1783) v *Bienencathechismus* enako oz. podobno kot Janša (1775) piše o nakladnem panju, o pomenu povečevanja oz. zmanjševanja prostora v panju, o prevozu čebel na pašo (ajdovo) in o velikosti ter izdelavi lesenega panja (primerjaj 172. paragraf – str. 65–66 pri Müllerju in 26. paragraf pri Janši – str. 21 v prevodu Rojine (1906)).

12.4. Kaj so v knjigi *Allgemeine deutsche Bibliothek* napisali ob tretji izdaji Janševega *Popolnega nauka ... (1791)*?

Leta 1791 so v knjigi *Allgemeine deutsche Bibliothek* (Splošna nemška biblioteka) kritično presodili tretjo izdajo Janševe druge knjige. Razen kratkega pripisa Münzberga na tretji, naslovni, strani »*Auf vieles Verlangen nue aufgelegt*« (Nova izdaja zaradi mnogih prošenj), je knjiga povsem enaka kot v prvi izdaji leta 1775. Nič posebno novega ne moremo povedati našim bralcem, ki že dobro poznajo prvo izdajo. Janšev nauk je malo samoljuben in pretiran ter postavljen samostojno brez upoštevanja drugih avtorjev. Razen tega je znano, da so Janševi učenci že davno prekosili mojstra, ko so izdali boljše nauke in popravili njegovega. Npr.: Kratzer v svojih čebelnih pogovorih; Neznani avtor v navodilih za čebelarjenje na Madžarskem; Müller v svojem avstrijskem čebelarškem mojstru; Pössl v svojih navodilih in katekizmu; in tako še številni drugi avtorji. Odlično se je pokazal med njimi gospod pastor Janisch iz Gostivarja s svojo praktično knjigo o gojenju čebel.

Na koncu so se ob tretji izdaji druge Janševe knjige vprašali: Zakaj naj se torej priporoča Janševe stare nauke?

12.5. In kaj meni Kuralt (1807)?

Četrto izdajo Janševega *Popolnega nauka* je pripravil Martin Kuralt v Lvovu (1807), kjer je bil predstojnik univerzitetne knjižnice. Zanimal se je tudi za čebelarstvo, bil je Janšev učenec³⁷ in je predlagal ustanovitev čebelarške šole³⁸, kar je bilo odobreno. Učni jeziki so bili nemški, poljski, latinski in francoski. Osnova je bil Janšev čebelarški nauk. V predgovoru je Kuralt predstavil Janšo in njegovo drugo čebelarško knjigo, kjer je tudi zapisano:

³⁷ V 11. odstavku prošnje za čebelarško šolo Kuralt piše, da se je že kot fant v svoji domovini Kranjski zanimal za čebelarjenje, da je veliko časa preživel pri čebelnjaku. Kot mladenič je bil dijak na Dunaju in istočasno tudi najpozornejši učenec slavnega čebelarškega mojstra Antona Janše. Tudi v Lvovu se je praktično ukvarjal s čebelarjenjem.

³⁸ V knjigi je na koncu objavljeno: Kuraltova prošnja za ustanovitev čebelarške šole, cesarjeva odobritev čebelarške šole in poročilo o prvem tečaju na čebelarški šoli. Spomnimo, da v knjigi ni slikovnih prilog, ker Kuralt v Lvovu ni našel nobenega bakrorezca, in da je namesto Münzbergovega uvodnika objavljen del Janševega predgovora iz Janševe knjige *Razprava o rojenju čebel* (1771).

finde ich über diesen
Gegenstand keinen einzigen Schriftsteller,
welchen unser Anton Jansch, ein ge-
meiner, durch keine Schulstudien gebilde-
ter, aber von der Natur mit den außer-
ordentlichsten Talenten begabter, durch
die Achtung und Freygebigkeit der weisen
und guten Kaiserinn Theresia besonders
ausgezeichneter, in seinem 33. Jahre,
für Malerey und Bienenkunde viel zu
früh! verstorbenen Landmann aus Ober-
frain, in praktischer Hinsicht nicht merk-
lich übertroffen hätte. Was ihm hie und
da an Schönheit der Sprache und Schreib-
art fehlen mag, das ersetzt er durch die
Gründlichkeit seiner Kenntnisse, durch seine
Vollständigkeit, Ordnung, Kürze und
Deutlichkeit: die wesentlichsten, aber in
unsern Tagen nur gar zu oft vermischten
Eigenschaften ökonomischer Autoren!

Kuralt (1807 – predgovor, druga stran)

Povzetek:

»... prav nobenega pisatelja na tem področju nisem našel, ki bi našega Antona Janšo, navadnega, nešolanega, a z izredno prirojeno nadarjenostjo, ob pozornosti in darežljivosti modre in dobre cesarice Terezije, posebno odlikovanega v svojem 33. letu za slikarstvo in čebelarstvo, mnogo prezgodaj umrlega kmeta iz Gorenjske, v pogledu praktičnosti znatno prekosal. Kar mu sem in tja manjka v lepoti jezika in pisanja, je nadomestil s temeljitostjo svojega poznavanja, s svojo popolnostjo, redom, kratkostjo in jasnostjo: najpomembnejše, kar se dandanes prevečkrat pogreša pri gospodarskih avtorjih!«

Posredno Kuralt v tem zapisu prispeva k razrešitvi nerazjasnjene vloge in sodelovanja Blaža Kumerdeja pri pisanju Janševih knjig. Iz gornjega zapisa lahko sodimo, da je zelo verjetno knjigi pisal Janša sam.

12.6. In kaj piše Pfalz (1889)?

Pfalz (1889) piše:

Wer heute die hinterlassenen Schriften Jansch's durchblättert, wird sich eines mächtigen Stammens nicht erwehren können ob der Fülle von Wahrheiten, die er zu Tage gefördert — und höchlich anziehen muß ihn die Einfachheit des Wortes, die Schlichtheit der Gedanken, mit denen die Grund- und Glaubenssätze des Meisters der Nachwelt erhalten blieben. Einfach, wie der Mann, tritt uns sein Werk entgegen, um desto mächtiger und nachhaltiger auf uns zu wirken.

Pfalz (1889, str. 12–13)

Povzetek:

»Kdor danes prelistava knjigi, ki jih je zapustil Janša, ne bo mogel skriti začudenja, koliko zadev je opisal. In najbolj pritegne enostavnost besed, preprostost misli, s katerimi mojster ohranja za potomce svoja načela (postopke) in prepričanja. Enostavno, kakor mož, stopi proti nam njegovo delo, da bi mogočnejše in trajneje učinkovalo na nas.«

12.7. Ludwig Armbruster (1936) o Janševih knjigah

Armbruster (1936) meni: *»Vsekakor sta obe knjigi, prva bisera čebelarke literature, le delen odsev splošnega čebelarskega znanja kranjskih čebelarjev, ker je genialen in vsestransko nadarjen Anton Janša zelo napredoval v čebelarjenju. Piše o svojem čebelarskem nauku, ki ga je gradil na osnovi opazovanj v panju. Šele po 33. letu starosti se je naučil brati in pisati nemško ter prebirati tujo čebelarsko literaturo. Piše neposredno, brez dolgovoznega navajanja, o svojih opazovanjih in praktičnih rešitvah, izumih, pripomočkih ter postopkih.«*

12.8. Še mnenje dr. Fraserja (1951, 2008)

Dr. Fraser (1951, 2008) je ocenil Janševi knjigi: *»Nihče, ki prebere Janševi knjigi, ne more mimo spoznanja, da je bil izjemno večš praktik. Vsako dandanašnje občinstvo bi bilo navdušeno, če bi ga lahko videlo pri delu. Iz opisa opravil, ki jih priporoča, je čutiti, da je sam že velikokrat in zlahka ravnal enako. Bralec med prebiranjem opisov, primerljivih z današnjo izkušnjo, razume, da je Janša dobro poznal svoje delo. Če pomisli in jih skuša načrtno ponoviti, se zave, da mnoga od teh opravil zahtevajo veliko spretnost. Janša je eden tistih čudovitih ljudi, ki so rojeni učitelji; vsak stavek v njegovih knjigah je jasen, lahko razumljiv in nekaj pove, zato bralcu zanimanje nikoli ne uplahne.«*

In kdo je dr. Fraser (1874–1970)? Študiral je na univerzi v Londonu in postal učitelj. Večino svojega službovanja je preživel na gimnaziji v kraju Stone v Staffordshiru, kjer bil pred upokojitvijo več let ravnatelj. Zanimal se je za zgodovino čebelarstva in na londonski univerzi obranil doktorsko disertacijo z naslovom Čebelarstvo v antiki. Tudi po upokojitvi je gojil čebele in pisal ter predaval o tej temi. Po koncu druge svetovne vojne je postal predsednik Osrednjega združenja čebelarjev. V svojih prispevkih je opozoril, da je že pred več kot dvajsetimi leti pred Huberjem³⁹ preprosti kranjski kmet Anton Janša natančno in popolno opisal oprашitev matice.⁴⁰ Mnogi so to pomotoma imeli za Huberjevo odkritje.

12.9. Zaključek

Knjigi sta učbenika, ki poučujeta o kranjskem načinu čebelarjenja in sta Janši ter kranjskemu čebelarstvu prinesla svetovno slavo. Dunajski dvor je razposlal Janševi knjigi po c. k. deželah. Na splošno so priznana Janševa načela in načini čebelarjenja. Posebej so poudarjene njegove praktične izkušnje. Janša piše na kratko in jasno ter razumljivo. Knjigi sta uvrščeni v svetovno klasično čebelarsko literaturo, sta njena bisera.

³⁹ Huber Francois (1750–1831) švicarski čebelarski znanstvenik; čeprav slep, je s pomočjo drugih napisal veliko gradiv o čebelah.

⁴⁰ Hvala dr. Fraserju za njegove raziskave zgodovine čebelarstva in še posebej za raziskavo dela Antona Janše. Hvala tudi Native Carniola, da imamo od leta 2008 slovenski prevod knjige Anton Janša o rojenju čebel.

Janšev čebelnjak: Panjska končnica Delo na polju
(foto Andrej Šalehar)

13. Čebelarški patent Marije Terezije (1775) in obveza učenja čebelarjenja na Janšev način

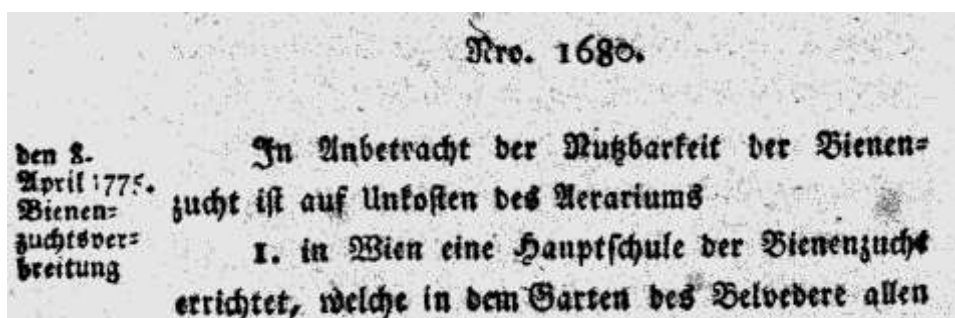
13.1. Glavarjeva spodbuda za pravno ureditev čebelarstva (1768)

Glavarjeva pobuda za pravno ureditev čebelarstva (1768) je predstavljena v četrtem poglavju (pogl. 4.1 do 4.3). Ponovimo, da je v Odgovoru, ki ga je Glavar napisal na osnovi svojih 24-letnih praktičnih izkušenj, podrobno in strokovno popisano čebelarjenje na Kranjskem. Še posebej so pomembni njegovi izvirni predlogi, kako odpraviti ovire, ki zavirajo razvoj čebelarstva. Pri tem je postavil v ospredje: **»... izobraževanje čebelarjev, čebelarstvo šolo in zakonodajo ter vprašanje slovenske čebelarke literature.«** – Mihelič (1976). Z Odgovorom je bil seznanjen dunajski dvor, kar lahko sklepamo tudi na osnovi pripisa na zadnji strani rokopisa: »poslano 30. julija 1768«. Mihelič (1984) v 28. opombi (stran 323) piše: *»Njegovih predlogov za poživitev čebelarstva pri nas vlada sicer ni sprejela, je pa po njih ravnala, ko je ustanovila čebelarke šole na Dunaju, na Češkem in Moravskem, izdala čebelarški patent za Nižjeavstrijsko in pripravljala še druge ukrepe v korist čebelarstva, ki pa jih je prekrižala verjetno prav nenadna smrt tako A. Janše kakor cesarice M. Terezije. Kažejo pa ti Glavarjevi predlogi njegovo zavzetost za revnega kmeta, pripravljenost pomagati mu s tem, da dvigne njegovo izobrazbo.«* Glavarjev Odgovor je vsaj ena od posrednih oziroma neposrednih spodbud za ustanovitev dunajske čebelarke šole in izdajo čebelarkega patenta Marije Terezije.

Pregledno o zakonih in odredbah na področju čebelarstva poroča avtor z inicialko P. (1870).

13.2. Čebelarški patent Marije Terezije (1775)

Marija Terezija je izdala čebelarški patent Bienenzuchtverbreitung (Razširjanje čebelarstva) 8. aprila 1775. Dosedanji slovenski prevodi so objavljeni leta: Postave... 1873, Rojina...1899 in Glavar...2017.

Naslovna stran patenta Bienenzuchtverbreitung iz leta 1775
Sammlung Verordnungen und Gesetze, zvezek VII (1786, str. 204)

Mihelič (1934) pri presoji Čebelarkega patenta piše, da ta v celoti sloni na Janševih predlogih, ki jih je predložil Mariji Tereziji v načrtu za ustanovitev čebelarke družbe v Avstriji.

Šalehar in Gregori (2009) sta povzela določila čebelarkega patenta Marije Terezije, ki ima 16 členov, in posebej poudarila:

- ustanovitev čebelarke šol,
- čebelarstvo je prosto vseh davkov,

- čebelar sme prepeljati svoje čebele tudi na pašo,
- od panjev, ki se prevažajo na pašo, se ne plačuje mitnina,
- vsakemu je dovoljeno imeti poljubno število panjev,
- čebelar sme v 24 urah svoj roj zasledovati tudi na tuji zemlji,
- tatvina čebel se mora kaznovati.

13.3. Navodilo za učitelje čebelarstva (1775)

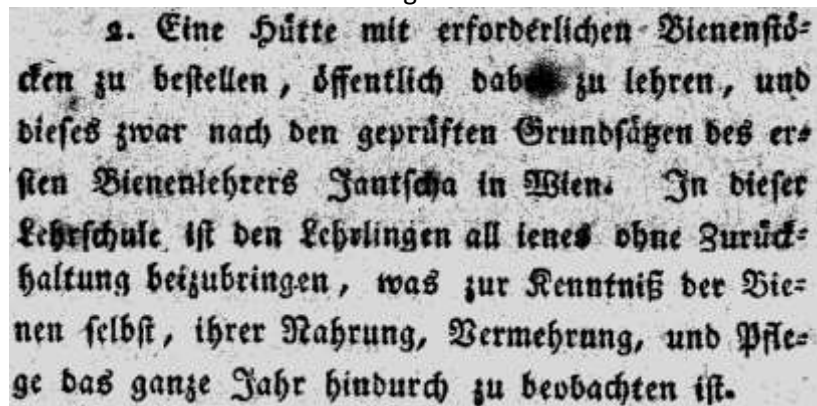
Patentu je dodan odlok Instrukzion für Bienenmeister (Inštrukcija za čebelarske mojstre ali Navodilo za učitelje čebelarstva), ki ima 9 členov.

Naslovna stran odloka Instrukzion für Bienenmeister iz leta 1775, Sammlung Verordnungen und Gesetze, zvezek VII (1786, str. 208)

Predstavitev dveh členov:

Drugi člen

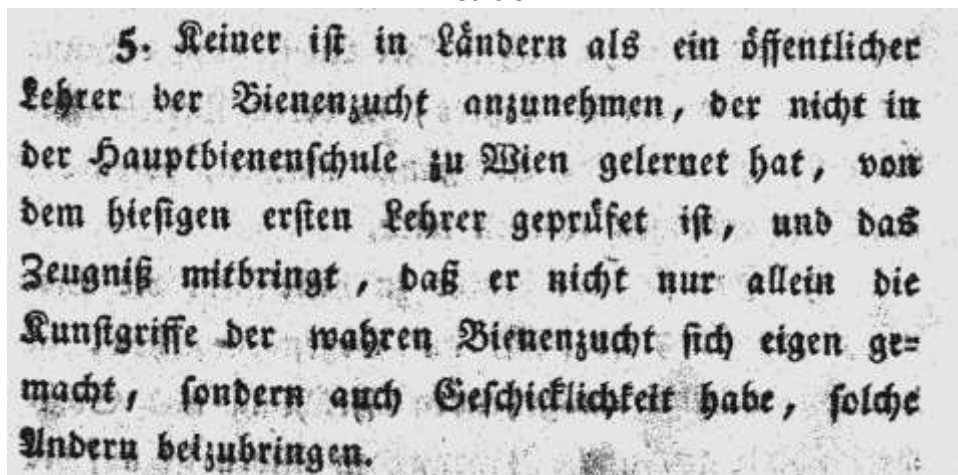

Str. 208

Prevod (mag. France Baraga):

»2. Učitelj mora naročiti čebelnjak z ustreznimi panji in ob njem javno poučevati po preizkušeni navodilih prvega čebelarskega učitelja Janše na Dunaju. V tej šoli bo poučil učence brez prikrajšanja o vsem, kar je mogoče skozi vse leto opazovati glede poznavanja čebel, njihove prehrane, razmnoževanja in gojenja.«

Peti člen

Str. 209

Prevod (mag. France Baraga):

»5. Za javnega učitelja čebelarjenja v deželah naj se ne sprejme nihče, ki se ni učil na glavni čebelarski šoli na Dunaju, ki ga ni izprašal tukajšnji prvi učitelj in ki ne prinese spričevala o tem, da je ne le obvladal večšino pravega čebelarjenja, ampak je tudi sposoben poučevati druge o tem.«

V drugem členu je Janšev čebelarski nauk zakonsko predpisan kot učni program na čebelarskih šolah in peti člen določa pogoje, ki jih mora izpolnjevati učitelj čebelarjenja.⁴¹

Marija Terezija je Čebelarski patent in Navodila za čebelarske mojstre (8. aprila 1775) poslala v spodbudo svojim vojvodinam in zraven priložila po šest izvodov druge Janševe knjige, kar je prejela tudi tedanja Kranjska kmetijska družba.⁴²

13.4. Dodatka

Za boljše razumevanje čebelarskega patenta in Navodila za čebelarske mojstre (oboje izdano leta 1775) ter nasploh zakonodaje v čebelarstvu svetujem v branje še dve objavi:

- a. v reviji Slovenski čebelar in sadjerejec (1885) je objavljen v nadaljevanjih članek Čebelarska postava v Avstriji, ki ga je napisal dr. Pavl Aleks. Beck,
- b. v reviji Slovenski čebelar (1910, 1911) pa je objavljen v nadaljevanjih pregledni članek Čebela v zakonu, ki ga je napisal Zdolšek.

Vse objave so neposredno dostopne preko Digitalne knjižnice Slovenije.

13.5. Debevec (1967) o pomenu čebelarskega patenta

Leto 1775. — S čebelarskim patentom, zakonom o pospeševanju in zaščiti čebelarstva, ki ga je izdala avstrijska cesarica Marija Terezija z veljavnostjo za Spodnjo Avstrijo, Moravsko in Šlezijo ter od naslednjega leta tudi za Češko, so odpravili fevdalne privilegije. Čebelarje so oprostili dajatev (desetine!) in vseh davščin od čebel, njihove pravice pa zavarovali. Seveda je veljalo vse to le za omenjene dežele, medtem ko je na Kranjskem ostalo vse pri starem. Patent, pomemben mejnik v zgodovini čebelarske zakonodaje, je bil sestavljen v duhu načel, ki jih je nekaj let poprej predložil dvoru naš rojak Janša. Odslej je smel vsakdo čebelariti s poljubnim številom družin. Uradi in gosposka so bili dolžni kmeta tudi podpirati — vse to seveda v prej imenovanih deželah! Patent je urejal čebelarjeve pravice do rojev. Odslej je bilo prepovedano moriti čebele in pokončevati roparice. Določal je tudi ustanovitev potrebnih čebelarskih šol. Hkrati so izdali posebna »Navodila za čebelarske mojstre«, ki so določala na teh šolah poučevanje po preizkušenih načelih prvega čebelarskega učitelja Janša.

Debevec (1967, str. 14–15)

⁴¹ Pomembna člena z napotili tudi za sedanje izobraževanje na področju čebelarstva.

⁴² O tem je več napisano v poglavjih 9 in 11.

13.6. Zaključek

Dva slovenska čebelarja, Glavar in Janša, sta neposredno vplivala na vsebino in izdajo čebelarskega patenta. Poudarjeno je ustanavljanje čebelarskih šol, čebelarstvo je prosto davkov, pri prevozih na pašo se ne plača mitnine, vsakdo lahko čebelari in še druge ugodnosti. Mihelič (1934) pri presoji Čebelarskega patenta piše, da ta v celoti sloni na Janševih predlogih, ki jih je predložil Mariji Tereziji v načrtu za ustanovitev čebelarske družbe v Avstriji. Dodana je odredba Navodilo za čebelarske mojstre, kjer je na javnih čebelarskih šolah predpisan Janšev čebelarski nauk.

14. Biografski in bibliografski mejniki v življenju in delu Antona Janše ter zaključki

14.1. Kronologija biografskih in bibliografskih mejnikov v življenju in delu Antona Janše

Najpomembnejši, kronološko urejeni, biografski in bibliografski mejniki v življenju in delu Antona Janše so:

Anton Janša od rojstva (1734) do odhoda na Dunaj (1766)

Anton Janša je rojen na Breznici na Gorenjskem (Slovenija) na Kuharjevi domačiji. Krščen je bil 20. maja 1734 in to je sedaj privzeto kot njegov rojstni dan (svetovni dan čebel). Bil je tretji otrok med devetimi. Po smrti očeta (1752) je opravljal tlako grajskega vrtnarja in prevzel gojenje čebel, ki so bile od nekdaj pri hiši. Čebelaril je na tedanji gorenjski način, ki ga je s svojimi opazovanji čebel dopolnjeval. V čebelnjaku je imel tudi več kot sto družin v lesenih gorenjskih panjih. Znan je bil tudi po slikanju panjskih končnic.

Ali je bil Anton Janša na Koroškem pred odhodom na Dunaj?

Najdenih je dvajset objav, ki poročajo, tudi zelo različno, da so bile Koroška in njene ustanove izhodišče in priporočilo za imenovanje Janše za čebelarkega učitelja na Dunaju. Povsem mogoče je, da je Janša obiskal ali obiskoval Koroško, saj od Breznice ni pretirano daleč. Vendar različna poročanja, še posebej o obisku Marije Terezije in njenega spremstva v Celovcu julija 1765, ugotovitve Navratilove raziskave Antona Janše iz leta 1883 in 1886 in uvodni zapis Antona Janše v njegovi prvi knjigi, kjer niti z besedo ni omenjena Koroška, postavljajo dvome v najdene objave. Morda bo pri nadaljnjih iskanjih odkrit še kakšen dokument, ki bo potrdil ali ovrgel sedanje nepojasnjene dvome. V veliko pomoč bi bila najdba zapisov o obisku cesarice Marije Terezije in spremstva v Celovcu leta 1765 izpod peresa pričevalca Franza von Werfensteina.

Ustanovitev prve čebelarke šole na Dunaju, šolski čebelnjak, panji in čebele

Cesarica Marija Terezija je bila prepričana, da je čebelarstvo skriti vir za nacionalno blagostanje, ki pa za dober uspeh zahteva dobro usposobitev. Leta 1769 je na Dunaju ustanovila čebelarke šolo, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarke šola na svetu. Pobuda za njeno ustanovitev je bil tudi Glavarjev Odgovor (1768), kjer je poudarjeno izobraževanje čebelarjev, čebelarke šola in pravna ureditev čebelarjenja. Čebelarke šola s šolskim čebelnjakom je bila najprej v Augartnu (1770–1775) in pozneje (1775–1781) na Belvederju. Janša naj bi leta 1766 pripeljal s seboj na Dunaj 16 gorenjskih panjev s kranjskimi čebelami iz domače Breznice. V šolskem čebelnjaku je imel na začetku leta 1770 16 panjev, konec istega leta 66, leta 1772 pa že 300. Jeseni leta 1773, ob smrti, je zapustil 194 panjev.

Od slikarja (1766–1769) do učitelja čebelarstva (1770)

Anton Janša in njegov brat Lovrenc sta se leta 1766 vpisala na bakrorezno-risarsko šolo na Dunaju, brat Valentin se je tja vpisal leta 1767. Antonova brata, oba znamenita slikarja, še posebej Lovrenc, sta bila pozneje na tej šoli profesorja. Anton je postal priznani in poznani slikar, ki je dobival državno podporo. Ko je Nižjeavstrijska gospodarska družba po nalogu Marije Terezije iskala čebelarja za učitelja na čebelarke šoli, se je javil Anton Janša in bil leta 1769 najprej sprejet za čebelarja. Takrat je že razumel nemško.

Anton Janša, učitelj čebelarstva (1770–1773)

Za učitelja čebelarstva in potovalnega učitelja za čebelarstvo ga je Marija Terezija imenovala 6. aprila 1770. Pozneje mu je odobrila plačo 600 goldinarjev »na vse žive dni« in dovolila, da se ob prostem času ukvarja tudi s slikarstvom. Na čebelarke šoli je bil pouk pri šolskem čebelnjaku v Augartnu nekako od srede meseca aprila do konca meseca septembra. Teoretičen del je bil vsak dan popoldne od 6. do 7. ure. Čez dan je bil Janša vsakomur na razpolago za vprašanja, nasvete in praktične

predstavitve. Konec julija se je čebelarška šola do sredine septembra preselila na Moravsko polje na ajdovo pašo. Šola je bila brezplačna in odprta vsakomur. Med Janševimi učenci in poslušalci so bili številni poznejši glasniki njegovega čebelarškega nauka, učitelji na novih čebelarških šolah, kjer se je smelo poučevati samo po Janševem čebelarškem nauku, in pisci modernih čebelarških knjig. Janša in čebelarška šola sta bila v središču medijske pozornosti. Leta 1773 je Janša izdelal načrt in predlog za čebelarško družbo, ki pa ni bil sprejet, njegove predloge pa povzema Čebelarški patent (1775).

Janšev čebelarški nauk

Janšev čebelarški nauk temelji na dobrem poznavanju čebel in ima za osnovo kranjsko čebelarjenje, znanje gorenjskih čebelarjev. O čebelarstvu na Kranjskem, čebelarški šoli v Augartnu in Janši je obširno poročal Realzeitung, 4. marec 1771. Janša je učil, da se čebel ne sme moriti, učil je voziti čebele na pašo, ovrigel je nauk, da so troti vodonosci, in učil, da se matica oprashi s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. Čebelaril je v lesenih gorenjskih panjih. Je med začetniki nakladnega čebelarjenja in je izumitelj čebelarških pripomočkov – vrša. Osnova njegovega dobičkonosnega čebelarjenja (nauka) je uravnavanje rojenja, pomlajevanje družin in da ne mori čebel – kratko: v dobrem ravnanju s čebelami. Janšev čebelarški nauk je na Dunaju in tudi v drugih deželah vzbudil veliko zanimanja in posnemanja.

Prva Janševa knjiga Razprava o rojenju čebel (1771)

Prvo najavo, da Janša piše čebelarško knjigo, je objavil Realzeitung (4. marca 1771). Točnega datuma izida knjige še ne poznamo, vemo pa, da je izšla med 14. avgustom in 11. septembrom 1771. Namenil jo je svojim ukaželjnim učencem. Knjiga je bila ponatisnjena leta 1774, 1775 (?) in 1925 ter prevedena v poljski, madžarski in češki jezik; v slovenski jezik leta 1776 in 1906. O knjigi, še posebej o prahi matice s troti, so pisali, tudi kritično, številni čebelarji in znanstveniki, med njimi zelo pohvalno Fraser (1951).

Rana smrt Antona Janše (13. 9. 1773)

Anton Janša je umrl star šele 39 let in je pokopan na pokopališču fare sv. Leopolda na Dunaju. Pred smrtjo ni naredil oporoke, našel pa se je ostalinski (zapuščinski) zapisnik.

Druga Janševa knjiga Popolni nauk o čebelarstvu (1775)

V drugi knjigi Popolni nauk o čebelarstvu je zapisan celoten Janšev čebelarški nauk, ki je bil prvič objavljen leta 1773 (avtor ni poznan, sodeč po vsebini pa je to bil neznani Janšev učenec) in drugič leta 1774 izpod peresa njegovega učenca Kratzerja. Knjigo je dve leti po Janševi smrti izdal Münzberg, Janšev učenec in naslednik kot učitelj čebelarstva na dunajski čebelarški šoli, na osnovi rokopisa, ki ga je zapustil Janša. Do sedaj je znanih šest izdaj. V slovenski jezik je bila prvič prevedena leta 1792 (Goličnik na pobudo Kumerdeja), sledila je izdaja leta 1906 (Rojina) in skupaj še štiri izdaje. V knjigi sta omenjena svetovno znana čebelarja Reamur in Schirach, kar potrjuje, da je Janša potem, ko se je naučil nemško, verjetno prebiral čebelarške knjige drugih piscev.

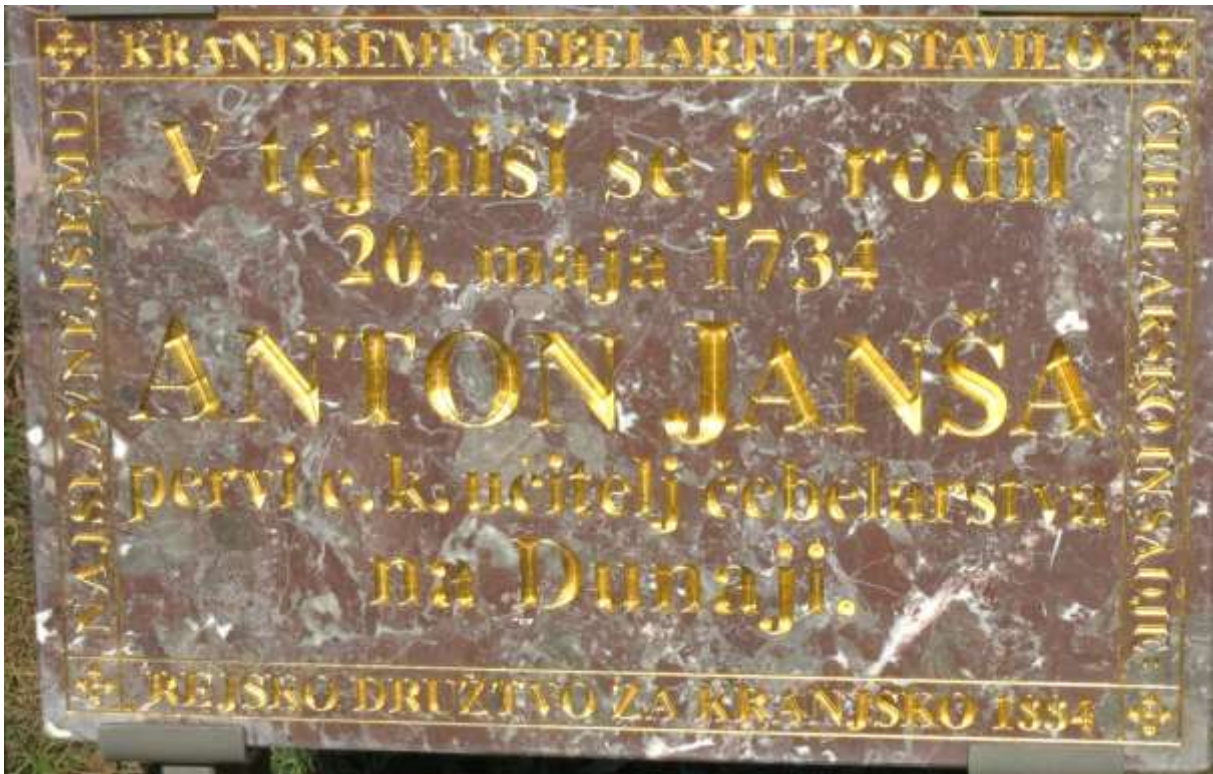
Ocene in mnenja o Janševih knjigah ter o Janši kot čebelarju pisatelju

Knjigi sta učbenika, ki poučujeta o kranjskem načinu čebelarjenja in sta Janši ter kranjskemu čebelarstvu prinesla svetovno slavo. Dunajski dvor je razposlal Janševi knjigi po c. k. deželah. Na splošno so priznana Janševa načela in načini čebelarjenja. Posebej so poudarjene njegove praktične izkušnje. Janša piše na kratko in jasno ter razumljivo. Knjigi sta uvrščeni v svetovno klasično čebelarško literaturo, sta njena bisera.

Čebelarški patent (1775) in Navodilo za čebelarške mojstre (1775)

Dva slovenska čebelarja, Glavar in Janša, sta neposredno vplivala na vsebino in izdajo čebelarškega patenta. Poudarjeno je ustanavljanje čebelarških šol, čebelarstvo je prosto davkov, pri prevozi na pašo se ne plača mitnine, vsakdo lahko čebelari in še druge ugodnosti. Mihelič (1934) pri presoji Čebelarškega patenta piše, da ta v celoti sloni na Janševih predlogih, ki jih je predložil Mariji Tereziji v

načrtu za ustanovitev čebelarske družbe v Avstriji. Dodana je odredba Navodilo za čebelarske mojstre, kjer je Janšev čebelarski nauk predpisan na čebelarskih šolah.

Spominska plošča iz leta 1884 - Anton Janša
(foto Andrej Šalehar)

14.2. Zaključki

Na osnovi dokumentov, številnih zapisov in raziskav o Antonu Janši, predstavljenih v predhodnih poglavjih, lahko naredimo naslednje zaključke:

- Anton Janša je doma na Breznici na Gorenjskem v Sloveniji, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje zelo razvito, napredno in tudi donosno. Tu je Janša pričel čebelariti in proučevati čebele.
- Objave, da je Janša Korošec, da je učil koroški način čebelarjenja in podobno, niso potrjene.
- Anton Janša se je skupaj z bratom Lovrencem vpisal na Dunaju v bakrorezno-risarsko šolo leta 1766, naslednje leto se jima je pridružil brat Valentin.
- Cesarica Marija Terezija je leta 1769 v Augartnu ustanovila čebelarsko šolo in za prvega čebelarskega učitelja in potovalnega učitelja za čebelarstvo je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo, preprostega kranjskega mladeniča, ki je na Dunaju obiskoval bakrorezno-risarsko šolo.
- Janšev čebelarski nauk temelji na dobrem poznavanju čebel in ima za osnovo kranjsko čebelarjenje, znanje gorenjskih čebelarjev.
- Janša je učil, da se čebel ne sme moriti, učil je voziti čebele na pašo, ovrigel je nauk, da so troti vodonosci, in učil, da se matica oprashi s troti v zraku, kar so poznali kot prvi na svetu že stari gorenjski čebelarji. Čebelaril je v lesenih gorenjskih panjih.
- Je med začetniki nakladnega čebelarjenja in izumitelj čebelarskih pripomočkov – vrša.
- Osnova njegovega dobičkonosnega čebelarjenja (nauka) je uravnavanje rojenja, pomlajevanje družin in da ne mori čebel – kratko: v dobrem ravnanju s čebelami.
- V nemškem jeziku je napisal dve čebelarski knjigi, ki sta bili večkrat ponatisnjeni in prevedeni v druge jezike ter uvrščeni v svetovno klasično čebelarsko literaturo. Sta čebelarska bisera.
- Janšev čebelarski nauk je na Dunaju in tudi v drugih deželah vzbudil veliko zanimanja in posnemanja.
- Čebelarski patent Marije Terezije (1775) je uzakonil Janševa načela čebelarjenja in v dodanem odloku Navodilo za čebelarske mojstre je na javnih čebelarskih šolah predpisan Janšev čebelarski nauk.

Slovenska spominska plošča Antonu Janši v Augartnu na Dunaju (odkritje 9.4.2019) – foto: Čebelarska zveza Slovenije

15. Povzetek

Anton Janša se je rodil 20. maja 1734 na Breznici na Gorenjskem (Slovenija) kot tretji od devetih otrok, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje že stoletja dobro razvito. Pri Kuharjevih, kakor se je pri hiši reklo po domače, so tradicionalno čebelarili. Po očetovi smrti leta 1752 je skrb nad čebelami prevzel tedaj 18-letni najstarejši sin Anton. Kakor sam piše, so ga čebele s svojim redom in pridnostjo pritegnile, da jih je opazoval in spoznaval njihove skrivnosti. Na osnovi svojih spoznanj je dopolnjeval postopke gojenja in oskrbovanja čebel po gorenjskem načinu čebelarjenja, ki je tako postopoma preraslo v Janšev čebelarški nauk. Bil je več tudi slikanja. Leta 1766 se je na Dunaju skupaj z bratom Lovrom vpisal na bakrorezno-risarsko šolo, kjer se jima je naslednje leto pridružil še brat Valentin. Oba Janševa brata sta pozneje postala profesorja na tej šoli. Janša pa čebelarjenja ni pozabil. Na Dunaj naj bi seboj pripeljal iz rodne Breznice tudi 16 panjev čebel. Leta 1769 se je javil na razpis Nižjeavstrijske gospodarske družbe, ki je iskala dva čebelarška mojstra. Janša, ki je takrat že znal nemško, je bil sprejet za čebelarja, kar je dovolila tudi cesarica Marija Terezija. V tem letu je ustanovila prvo čebelarško šolo v Augartnu, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarška šola na svetu. Janša je še isto leto odpeljal čebele meseca avgusta na Moravsko polje na ajdovo pašo in pridelal je veliko medu. Cesarica Marija Terezija je 6. aprila 1770 imenovala Antona Janšo za c. kr. učitelja čebelarstva in potovalnega učitelja za čebelarstvo. Bil je prvi učitelj čebelarstva na svetu! Na čebelarški šoli v Augartnu je potekal brezplačni pouk od aprila do septembra, teoretični vsak dan od 6. do 7. ure popoldan, čez dan pa je bil Janša na razpolago za vprašanja, nasvete in praktične predstavitve. Proti jeseni, konec meseca julija oz. v začetku avgusta, se je šola skupaj s čebelami preselila na Moravsko polje (tri ure hoda od Dunaja pri Gerasdorfu) na ajdovo pašo, kar v tem okolju do Janše ni bilo poznano in so to poimenovali Janšev oz. kranjski način. Janša in njegovo čebelarjenje sta bila v ospredju medijske pozornosti in med njimi je objava v Realzeitung 4. marca 1771, kjer je zapisano: »*Vojvodina Kranjska je že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi c. kr. dednimi deželami.*«

Janša je spomladi leta 1770 za učne namene, da bi poslušalcem lahko pokazal praktična rokovanja pri čebelarjenju, sam nabavil 16 panjev. Leta 1771 je imel v šolskem čebelnjaku že 66 panjev in v letu 1772 okoli 300 panjev. V zapuščinskem zapisniku po Janševi smrti je zapisano, da je Janša zapustil 194 panjev. Kakor je bilo že povedano, naj bi Janša 16 lesenih gorenjskih panjev s čebelami pripeljal s seboj od doma iz Breznice. Kranjske čebele iz Gorenjske naj bi bile potemtakem na čebelarški šoli v Augartnu.

Janšev čebelarški nauk temelji na znanju gorenjskih čebelarjev, ki so čebelarili v lesenih gorenjskih panjih, poslikavali so panjske končnice, dobro so poznali kranjske čebele, kot prvi na svetu tudi praho matice s troti v zraku in prevažali čebele na posebnih vozovih na pašo. Janša je zavrnil zmote o trotih in poznal je funkcije posameznih vrst čebel v panju. Vse to je Janša učil številno poslušalstvo in pri tem uporabljal svoje pripomočke (prestrezalo za roje in drugo). Znana je njegova čebelarška zapoved: *Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med.* Janšev čebelarški nauk se je hitro širil, tudi zaradi obilnih pridelkov medu, in imel je vse več posnemovalcev. Realzeitung je 21. avgusta 1773 poročal, da bo za razširitev gojenja čebel vsem kmetom v Spodnji Avstriji, ki bodo imeli konec aprila 1774 vsaj petnajst čebeljih panjev in bodo gojili čebele po odličnem postopku čebelarškega učitelja Janše, izplačana nagrada dva cesarska dukata.

Leta 1773 je Janša izdelal načrt in predlog za čebelarško družbo, kar pa ni bilo sprejeto. Prosil je tudi za pomočnika, a prošnja je bila rešena deset dni po njegovi smrti. Janša je umrl 13. septembra 1773 za posledicami vročinske bolezni in je pokopan na pokopališču fare sv. Leopolda v Augartnu.

V nemščini je napisal dve knjigi – učbenika:

- Razprava o rojenju čebel (1771) – ponatisi: 1774, 1775 (?) in 1925; prevodi: v poljski, madžarski, češki in angleški ter slovenski jezik (1776, 1906).
- Popolni nauk o čebelarstvu (1775): izdal jo je Janšev učenec in novi učitelj čebelarstva Jožef Münzberg dve leti po Janševi smrti po rokopisu, ki ga je zapustil; ponatisi: 1777, 1790, 1807, 1900, 1994; prevodi v slovenski jezik: 1792, 1906; izdaje v slovenskem jeziku: 1792, 1906, 1922, 1994, 2004 in 2016.

Janševi knjigi sta uvrščeni med pomembnejše knjige klasičnega svetovnega čebelarskega slovstva. Sta bisera čebelarske literature.

Janševi učenci so bili glasniki njegovega čebelarskega nauka, učitelji na novih čebelarskih šolah, kjer se je smelo učiti samo po preskušanih načelih, po katerih je učil prvi učitelj čebelarstva Janša (Dunajsko Novo mesto, Praga, Brno, Gradec, Lvov in drugje) in pisci modernih čebelarskih knjig. Janšev čebelarski nauk je neznani avtor objavil že leta 1773. Leta 1774 pa ga je objavil v svoji knjigi Janšev učenec Kratzer, ki jo je izdal pod motom »nov način avstrijskega gojenja čebel«. Med pomembnejšimi Janševimi učenci so bili: Johan Avguštin Kratzer, J. M. Müller, Tomaž Wildman, Georg Rohrmoser, Martin Kuralt, Franz Joseph Pösel, Johann Riem, Joseph Münzberg in drugi.

Janšev čebelarski nauk je našel svoje mesto tudi v čebelarskem patentu, ki ga je 8. aprila 1775 zaukazala Marija Terezija. V dodanem odloku Navodilo za čebelarske mojstre je Janšev čebelarski nauk predpisan na čebelarskih šolah.

Janšev čebelarski nauk ima svoje temeljno izhodišče v nenapisanem čebelarskem znanju in izkušnjah gorenjskega kmeta, ki ga je Janša dopolnil s svojimi iskanji zakonitosti biologije in načinov gojenja kranjskih čebel ter iznajdbami. Svoje znanje in praktične izkušnje je posredoval številnim učencem in tako spodbudil ter prispeval k razvoju modernega svetovnega čebelarstva.

16. Viri

- 10) Janscha`s Unterricht in der Bienenzucht betreffend. Jahrgang 1830, str. 37–38. Annalen der Kaiser. Königl. Landwirtschafts-Gessellschaft in Krain, Laibach, 1838.
- 200 letnica rojstva Antona Janše.** 74(1934)21, str. 3, Učiteljski tovariš.
- Aberer, Eugen. Auf den Spuren von Anton Janscha. 11(2017)7–8, str. 22, Bienenaktuell.
- Abhandlung von Schwärmen der Bienen von Anton Janscha.** Wien 1771, 132 strani.
- Allgemeine deutsche Bibliothek. 101. zvezek.** Berlin in Stetin, 1791, 598 strani; glej str. 165.
- Anton Janša. **Obris njegovega življenja.** str. 1–5. V: Anton Janša. Popolni nauk o čebelarstvu. Frančišek Rojina. Ljubljana, 1906, 139 strani.
- Anton Janša. Razprava o rojenju čebel. Poslovenil August Bukovic. Ljubljana, 1906, 86 strani.
- Anzeige.** 27. marec, 1773, številka 12, str. 183–184, Realzeitung.
- Arhiv Republike Slovenije: Osebni fond Glavar Peter Pavel SI AS 869, mapa 1, št. 2a-2.
- Armbruster Ludwig. Imkerei-Betriebsformen. Berlin 1936, 255 strani.
- Armbruster, Ludwig. 14. Alte und junge Krainer Vermehrungskünste. Str.83–86; 15. Janscha. Str. 87–94. V: Imkerei-Betriebsformen. Berlin, 1936, 255 strani.
- Armbruster, Ludwig. Der Bienenstand als völkerkundliches Denkmal. Neumünster 1926, 147 strani.
- Bakrorezi s pojasnili** (Dedi)
- Beckmann, Johann. **Physikalisch-ökonomische Bibliothek : worinn von den neuesten Büchern, welche die Naturgeschichte, Naturlehre und die Land- und Stadtwirthschaft betreffen, zuverlässige und vollständige Nachrichten ertheilet werden.** Dritter Band, Göttingen, 1772, 613 stran; zapisi na straneh 408–412.
- Bienenforscher.**
- Bienenzucht. Neues Lehrbuch.** 36(1828)45, str. 353-359 in št. 46, str. 366–368, Economische Neuigkeiten und Verhandlungen; zapis na 353. strani.
- Bienenzuchtverbreitung, 8. April 1775.** V: Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. Dunaj 1786–1787, zvezek VII, št. 1680, str. 204–208.
- Bilder und Grafiken,** National Bibliothek Wien.
- Bukovec, Avgust. **"Naše panjske končnice".** 92 (1990)1, str. 14-16, Slovenski čebelar.
- Burger, Johann. **Album zur Erinnerung an den 100jährigen Bestand der k. k. Landwirtschaft-Gesellschaft in Kärnten.** Klagenfurt, 1865, 212 strani; zapis na 11. strani.
- Crane Eva. **The World History of Beekeeping and Honey Hunting.** New York, 1999, 682 strani.
- Čebelar Anton Janša. 1734–1773. Slovenska matica v Ljubljani, 2003, 52 strani.
- Čebelarski patent in Navodilo cesarice Marije Terezije.** Str. 291 – 293; prevedel Baraga, France. V: Glavar, Peter Pavel. Čebelarska pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 2017, 352 strani.
- Dajnko, Peter. **Čelarstvo, ali celó novi, kratki, popun navuk čelne reje.** Graz 1831, 120 strani.
- De Luca Ignaz. **Oesterreichische Staatenkunde im Grundrisse. Zweiter Band.** Wien 1789, 400 strani; zapis na 174. strani.
- de Réaumur, René Antoine Ferchault. **Physikalisch-ökonomische Geschichte der Bienen.** Leipzig in Frankfurt, 1759, 406 strani + 18 bakrorezov.
- Debevec, Leopold. **Ali veste ...** 53(1951)7–8, str. 158–160, Slovenski čebelar.
- Debevec, Leopold. **Kuralt, Martin** (ob stoletnici smrti). 48(1946)11, str. 261–264, Slovenski čebelar.
- Debevec, Leopold. **Peter Danjko in njegovo »Čelarstvo«.** LIII(1951)3/4, str. 49–53. Slovenski čebelar.
- Debevec, Leopold. S čebelami in čebelarji skozi stoletja. Ljubljana, 1967, 36 strani.
- Dovč, Peter, Gregori, Janez, Koželj, Anton, Šalehar, Andrej. **Pred odhodom na Dunaj naj bi bil Anton Janša na Koroškem?** Acta agriculturae Slovenica, letnik 106. številka 1 (2015a) str. 49–52.
- E.M. **Ehrenfels System in der Bienenzucht.** 1(1838)3, str. 33–44 in št. 4, str. 57–67. Monatsblatt für dir gesamte Bienenzucht; zapis na 36. strani.
- Ehrenfels, Joseph Michael. **Bienenzucht nach Grundsätzen der Theorie und Erfahrung.** Erster Theil, Prag, 1829, 334 strani; zapis na 117. strani.
- Erfinder der ersten Zargenbetriebsweise** Anton Janscha. 3 strani.
- Erker, Konrad. Von Maria Theresia zur EU. Klagenfurt, 2003, 895 strani; zapis na 89. strani.
- Evelyne Webering. Meine lieben Clagenfurther, Ihr machet mich recht schamroth... . str. 205–217. V: Renate Zedinger (Hg). Innsbruck, 1765, prunkvolle Hochzeit, fröhliche Feste, tragischer Ausklang. Bochum, 2015, 463 strani.

37. Eyrich, Johann Leonhard. **Vernunft- und erfahrungsmäßiger Entwurf der vollkommensten Bienenpflege für alle Landes-Gegenden.** Uffenheim, 1766, 63 strani.
38. Fraser, Henry Malcom. Anton Janscha on the swarming of bees; a critical survey. Foxton, Royston, Herts. Apis Club [1951] (Anton Janša o rojenju čebel. Kritični pregled; v slovenski jezik Darja Teran, Jože Šimec (ur.), Fran Lukežič). Slovenski, Ljubljana, Nativehive Carniola, 2008, 32 strani.
39. Fuchs, Ernst. Maria Theresia – grosartige Förderin der Bienenzucht. Teil. II. 11(2017)6, str. 28–30, Bienen aktuell.
40. Fuchs, Ernst. Maria Theresia – grosartige Förderin der Bienenzucht. Teil. III. 11(2017)7/8, str. 20–22, Bienen aktuell.
41. Furlan, Matej (?). Praktično čebelarstvo ali kratek pouk o čebelah in kako naj se zaradi posebnega dobička in koristi z njimi ravna. Napisano verjetno med leti 1768–1771(?) Iz nemškega rokopisa prevedel in uvodne besede napisal Leopold Debevec. Objava v knjigi: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana, 1976, str. 261–317.
42. Geussau, Anton. **Geschichte der Stiftungen, Erziehungs und Unterrichtenanstalten in Wien.** Wien, 1803, 504 strani; glej str. 402.
43. Glavar, P.P. Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v c. kr. dednih deželah. str. 11–38. Napisano 1768. V: Mihelič, Stane. Anton Janša. Slovenski čebelar. Čebelarstvo društvo za Slovenijo. Ljubljana, 1934, 163 strani.
44. Glavar, Peter Pavel. **Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja.** I.del: Pogovor o čebelnih rojih. 2017, 352 strani; glej str. 13–243.
45. Glavar, Peter Pavel. **Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah.** Napisano leta 1768. Mihelič Stane, priredba in dopolnitve Baraga France, str. 252-267. V: Glavar, Peter Pavel. Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 2017, 352 strani.
46. **Glavarjevo poročilo c.-kr. Kmetijski družbi v Ljubljani o možnostih pospeševanja čebelarstva na Kranjskem - 1781.** str. 294 – 332; prevedel in z opombami opremil France Baraga. V: Glavar, Peter Pavel. Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja. Brdo pri Lukovici in Novo mesto, 2017, 352 strani.
47. Glonar, Joža. **Peter Pavel Glavar.** 41(1938)7, str. 105–109 in št. 8, str. 121–123 in št. 9, str.139–140 in št. 10, str. 152–154 in št. 11, str. 169–171 in št. 12, str. 185–186, Slovenski čebelar.
48. Gregori, Janez. Kratek pregled čebelarstva zgodovine. str. 483-503. V: Zdešar, Pavle (ur.). Slovensko čebelarstvo v tretje tisočletje.2. Lukovica, 2011, 516 strani.
49. Gregori, Janez. Kratka zgodovina slovenskega čebelarstva do 21. stoletja. Ljubljana, 2011, 9. strani.
50. Gregori, Janez. **Peter Pavel Glavar in njegovo mesto v slovenskem čebelarstvu.** CXII(2010)2, str. 55–56, Slovenski čebelar.
51. Gregori, Janez: **Anton Janša : Popolni nauk za vse čebelarje.** 4. izdajo priredil Franc Prezelj, založila Čebelarstva zveza Slovenije, 2004. 57(2005)5, str. 143–144, Slovenski čebelar.
52. Gruber, Johann Sigmund. **Bibliographie der Bienenzucht, oder Verzeichniss der neuesten Schriften, welche von der Bienenzucht und den Bienenrecht handeln.** Nürnberg, 1800, 24 strani.
53. Heinrich, Hermann. **Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten in Vereinigung mit den österreichischen Fürstenthümern.** II. Band, 2. Heft. Klagenfurt, 1855, 423 strani; zapis na 316. strani.
54. Heinrich, Hermann. **I. Klagenfurt, die jetzige Hauptstadt Kärntnes, historisch und topographisch dargestellt.** 7(1832), 180 strani, Kärntnerische Zeitschrift; zapis na 72. strani.
55. Heinrich, Hermann. **Klagenfurt, wie es war und ist.** Klagenfurt, 1832, 284 strani; zapis na strani 226.
56. Helfert Joseph Alexander. **Die österreichische Volksschule.** Erster Band: Die Gründung der österreichischen Volksschule durch Maria Theresia. Prag, 1860, 679 strani; glej str. 109–110.
57. Hietzinger Carl. **Bienenzucht.** str. 193–202. V: Hietzinger Carl. Statistik der Militärgränze des österreichischen Kaiserthums. Drugi del, prvi oddelek. Dunaj, 1820, 468 strani.
58. Huber, François, Riem, Johann. **Neue Beobachtungen über die Bienen in Briefen an Herrn Carl Bonnet.** Dresden, 1793, 641 strani; zapis na 628. strani.
59. Humel, Anton. **Physische Erfahrung, dass der Weysel wirklich von den Drohnen ausser den Bienenstock befruchtet werde.** Str. 64 - 71. V: Gemeinnützige Arbeiten der Churfürstl. Sächsis. Bienengesellschaft in Oberlausitz : die Physik und Oeconomie der Bienen betreffend, nebst andern dahin einschlagenden natürlichen Dingen. Erster Band. Berlin in Leipzig, 1773, 451 strani.
60. Ignaz de Luca. **Das Gelehrte Oesterreich: Ein Versuch. Des ersten Bandes zweytes Stück.** Wien 1778, 556 strani; zapis na 456. strani.
61. **II. Wissenschaften. Neuer Buecher.** 1(1771)15, str. 115–116, Anzeigen.
62. **III. Von der Landwirtschaft.** 1(1771)11, str. 85–86, Allergnädigst-privilegirte Anzeigen aus sämmtlich Kais. Königlichen Erbländern.

63. **Instrukzion für Bienenmeister**, 8. april 1775. V: Sammlung Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780. Dunaj 1786–1787, zvezek VII, št. 1680, str. 208–210.
64. **IV. Von der Landwirtschaft, Bienenzucht**. 1(1771)7, str. 54–56. Allergnädigst-privilegirte Anzeigen aus sämtlich Kais.Königlichen Erbländern.
65. Janscha, Anton, Münzberg, Joseph. **Vollständige Lehre von der Bienenzucht**. Wien 1775, 204 strani.
66. Janša Anton. Razprava o rojenju čebel. Poslovenil August Bukovic. Izdalo Slovensko osrednje čebelarstvo društvo v Ljubljani, Ljubljana, 1906, 79 strani.
67. Janša Anton. Vollständige Lehre von der Bienenzucht (Zweite Ausgabe besorgt durch Martin Kuralt). Lemberg, 1807, 225 strani.
68. Janša, Anton. Abhandlung vom Schwärmen der Bienen / von A. Janscha ; neue herausgegeben mit einer Einleitung über Janscha...von Theodor Weippl. Ponatis iz leta 1771. Wien, 1925, 71 strani.
69. Janša, Anton. **Popolni nauk o čebelarstvu**. Po Jož. Münzbergovi izdaji prestavil za slovenske čebelarje Frančišek Rojina, nadučitelj v Šmartnem pri Kranju in urednik Slov. čebelarja. S 45 podobami. – Izdalo Slovensko osrednje čebelarstvo društvo v Ljubljani. Ljubljana, 1906, 139 strani.
70. Janša, Anton. Razprava o rojenju čebel. Poslovenil August Bukovic. Izdalo Slovensko osrednje čebelarstvo društvo v Ljubljani, Ljubljana, 1906, 139 strani.
71. Janša, Lovro. **Pokrajina z razvalinami**. Pred letom 1812.
72. Johann N. von Savageri. **Chronologisch-geschichtliche Sammlung aller bestehenden Stiftungen, Institute, öffentlicher Erziehungs- und Unterrichts-Anstalten der c. k. österreichischen Monarchie mit Ausnahme von Italien**. Volume 1. Brno, 1832, 743 strani; glej stran 386.
73. Jonke, Juri. **Krajnski Zhebelarzhik, to je: kratko poduzhenje zhebele rediti, in sá njimi prav ravnati**. Is nemshkiga prestavil J. Shemla. Ljubljana, 1836, 94 strani.
74. Gatter, Karl. **Die Bienenzucht in Oestereich von 1760 bis 1860 mit geschichtlichen Notizen**. 7(1875)10, str.142–144, Bienen-Vater; zapis na 143. strani.
75. Kidrič, France. **Janez Goličnik (1737–1807)**. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 2013, 2 strani.
76. Kidrič, France. **Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do marčne revolucije**. Knjiga je izšla v petih sešitkih v letih 1929–1938. Ljubljana, 1929–1938, 724 + LXXVIII strani; glej 346. stran.
77. **Klagenfurt den 16. Julii**. Wienerisches Diarium, šte. 60, 27. julij 1765. str.9.
78. Kotnik, France. **Potovanje po Koroškem leta 1795**. 3/4(1950–1951), str. 361–366. Slovenski etnograf.
79. Korn Wilhelm Heinrich. **Verzeichniss meistens neuer Bücher, die bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach um beigesetzte Preise zu haben sind. Laibach**. 1797, 36 strani.
80. Kraft, Quido. **Vom munteren Immenvolk**. Allgemeine land- und forstwirtschaftliche Zeitung, 17(1867)44, str. 1103–1106; zapis na 1106. strani.
81. Kratzer, Augustin Johann. **Physikalisch-praktische Diskurse über die sammtliche Bienenzucht zum Nutzen und Unterricht für alle ökonomischen Liebhaber der neu eingerichteten oesterreichischen Bienenpflege**. Wien, 1774, 154 strani.
82. **Kurze Anleitung für das Landvolk, in Absicht auf die Bienen-Wirtschaft, wie solche mit Nutzen geführt werden soll Für die Kais. Königl. Erbländer, insonderheit aber für das Königreich Ungarn eingerichtet. Worinnen deutlich gezeigt wird, wie durch eine wohl eingerichtete Bienen-Wirtschaft in kurzer Zeit ein beträchtliches Vermögen gesammelt werden könne. ...** ; Nebst einem kleinen Bienen-Kalender für die Bienen-Väter, und mit nützlichen Kupfern gezieret. Bratislava in Leipzig, 1773, 150 strani.
83. Lebar, Marija. **Janez Goličnik : 1737–1807 : rojen v Mozirju : ugleden slovenski čebelar, dobrotnik, prevajalec in župnik v Grižah**. Čebelarstvo društvo Mozirje, Mozirje, 2007, 27 strani.
84. Lebar, Marija. **Življenje in delo Janeza Goličnika**. CX(2008)10, str. 264–266. Slovenski čebelar.
85. **Leitfaden zum rationellen Betriebe der Bienenzucht. Zunächst für Landschullehrer in Oesterreich**. Prag, 1861, 261 strani; zapis na 121. strani.
86. Lengerke, Alexander. **Landwirtschaftliches Conversations-Lexicon für Praktiker und Laien**. Dritter Band. Prag, 1838, 984 strani; zapis na 426. strani.
87. Linhart, Anton. **Versuch einer Geschichte von Krain. Zweiter Band**. Laibach 1796, 368 strani; o Janši na str. 327.
88. Lützwow, Carl. **Geschichte der Kais. Kön. Akademie der bildenden Künste**. Wien, 1877, 194 strani.
89. Malenšek, Mimi. **Zlati roj**. Ljubljana, 1988, 228 strani.
90. Mencej, Martin (ur). **Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu**. Ljubljana, 1976, 335 strani.

91. Mihelič, Stane, Baraga, France. **Odgovor na predlog za izboljšanje čebelarstva v cesarsko-kraljevih dednih deželah.** Str. 252–267. V: Glavar, Peter Pavel. Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja, 2017, 352 strani.
92. Mihelič, Stane. Anton Janša, slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba. Ljubljana, 1934, 163 strani.
93. Mihelič, Stane. **Kako so opazovali praho matice leta 1769.** 50(1948)1/2, str. 22-26, Slovenski čebelar.
94. Mihelič, Stane. **Ob dveh znamenitih obletnicah. Glavarjev Odgovor.** 86(1984)7/8, str. 257–262, št. 9, str. 289–293 in št. 10, str. 321–323, Slovenski čebelar.
95. Mihelič, Stane. Peter Pavel Glavar, čebelar, čebelarski pisec, učitelj in organizator. str. 20–65. V: Martin Mencej. Ob 200-letnici pisane besede o slovenskem čebelarstvu. Ljubljana, 1976, 335 strani.
96. Mihelič, Stane. Pregled slovenskega čebelarskega slovstva. V: Sodobno čebelarstvo. Teoretični del. Ljubljana, 1955, str. I–XXIII.
97. **Monatlicher Haus- und Landwirthschafts-Kalender auf das Jahr 1779.** December, Dunaj, 1780, 81 strani.
98. Müller, Johann Michael Christoph. **Der aufrichtige Oesterreichische Bienenmeister ...** . Wien, 1783, 207 strani.
99. Münzberg, Joseph. **Erinnerung.** 11. maj 1776, štev. 38, str. 6–7, Wienerisches Diarium.
100. **Nachricht an das Publikum.** 29. Maj 1773, 21. Zvezek, str. 326–327, Realzeitung
101. **Nachricht. 10 zvezek.** 4 marec 1771, str. 145–146 . Allerg. Privil. Realzeitung.
102. **Nachricht.** Drittens. 21. avgust 1773, številka 33, stran 514, Realzeitung.
103. **Nachricht.** Wienerisches Diarium 6. 3. 1776, str. 7
104. **Nachricht.** Wienerisches Diarium. Nr. 16, 25. 2. 1775, str. 25.
105. Navratil, Ivan. **Anton Janša, slavni kranjski čebelar.** str. 139–166. V: Spomenik o šestoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem. Matica Slovenska, Ljubljana, 1883, 241 strani.
106. Navratil, Ivan. Anton Janša. Rokopis v Arhivu RS – SI AS 621/305/9, 1886, 14 strani.
107. Navratil, Ivan. **Janša Lovro pa Valentin, slikarja slovenska.** Str. 1–36. V: Lah, Evgen (ur.). Letopis Matice Slovenske za leto 1884. Ljubljana, 1884, 362 strani.
108. Navratil, Janez. **Anton Janša, slavni kranjski čebelar.** IX(1906)12, str. 184–187, Slovenski čebelar.
109. **Neueste Beschreibung aller Merkwürdigkeiten Wiens.** Wien, 1779, 218 strani.
110. **Oesterreichische Litteratur. Abhandlung von Schwärmen der Bienen.** št. 38 (14. september 1771), str. 609–610. Realzeitung.
111. **Oglas o prodaji Janševe knjige.** 28. 9. 1771, str. 14, Wienerisches Diarium.
112. Okorn, Joza. Anton Janscha. 63(1940)9, str. 527–532, Schweizerische Bienen Zeitung.
113. P. **Gesetze und Verfügungen über die Bienenzucht.** 2(1870)34, str. 417–419 in št. 35, str. 429–431 in št. 36, str. 441–443. Landwirthschaftliches Wochenblatt des k. k. Ackerbauministeriums.
114. Pechhacker, Hermann. **10. Personen, die sich in Praxis und Wissenschaft um die Österreichische Bienkunde verdient gemacht haben.** XVI. Internationaler Bienenzüchter Kongress in Wien, 12. – 18. 8. 1956, str. 36–45.
115. Perc, Martin. Anton Janscha: erster kaiser. königl. Lehrer der Bienenzucht in Wien: 1775–1925. Celje, 1925, 23 strani.
116. Perc, Martin. **Pri Antona Janševih sorodnikih na Dunaju.** 53(1925)212, str. 2 in štev. 213, str. 2–3, Slovenec.
117. Pfalz, Anton. **Janscha und seine Zeit.** Str. 10–30. V: Pfalz, Anton. Die Entwicklungsgeschichte der Bienenzucht in Niederösterreich. Wien, 1889, 50 strani.
118. Pirnat, Makso. **Čebelarstvo na Kranjskem pred 150 leti. Spisal dr. Anton Janez Scopoli.** 20(1917)10/12, str. 122–124, Slovenski čebelar.
119. **Poklukar, Janez. Zgodovina.** 5 strani.
120. Porenta, Tita. **Blaž Kumerdej (1738-1805), slovenski razsvetljenec, pedagog in jezikoslovec.** 24 = 48(2015)1/2, str. 114–142, Šolska kronika: zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje.
121. Pösel Joseph. **Gründlich- und vollständiger Unterricht sowohl für die Wald- als Garten-Bienenzucht, in den Churpfalz-Bayerischen Ländern.** München, 1784, 288 strani.
122. **Postave in zaukazi o čebelarstvu.** 1(1873)9, str. 68–70, št. 12, str. 95-96 in 2(1874)1, str. 3–4, Slovenska čebela.
123. **Praktische Eröffnung eines Binnen Liebhabers, dass Weiser wirklich von Trohnen** ausser den Binnenstock befruchtet. 15. maj 1773, številka 19, stran 299, Realzeitung.
124. **Preisfrage für die Bienenzucht.** 15. maj 1773, številka 19, stran 299, Realzeitung.
125. Raič, Slavko. Anton Janša, njegovo življenje in delovanje. Ljubljana, 1934, 8 strani.

126. Raič, Slavko. [Anton Janša. Njegovo življenje in delovanje](#). Ljubljana 1934, 8 strani; objavljeno tudi: XXXVII(1934)5-6, str. 69–75, Slovenski čebelar.
127. Razinger, Valko. [Spomenik Antonu Janši na Dunaju](#). 69(1967)5, str. 137–138, Slovenski čebelar.
128. Rechfeld, Philipp Jacob. [Peter Glavar. Eine biographische Scizze](#). Jahrgang 1848, zweites Quartal, str. 29–42, Mittheilungen des historischen Vereins für Krain.
129. Riem, Johann. [Physikalisch-ökonomische Bienenbibliothek](#). Erste Lieferung, Breslau 1776, 128 strani; glej stran 110.
130. Rihar, Jože. [Način čebelarjenja na Slovenskem : odkritja Slovencev o čebelah in čebelji botaniki](#). 100(1998)12, str. 350–363, Slovenski čebelar.
131. Rihar, Jože. [Ob 220. obletnici Antona Janše](#). 96(1994)1–4, str. 20–22, 56–57, 83–85 in 111–112, Slovenski čebelar.
132. Rojina, Fr. [Čebelarске postavе Marije Terezije](#). 2(1899)4, str. 43–44, Slovenski čebelar.
133. Rokopis: Pogovor o čebelnih rojih. Arhiv Republike Slovenije, Zbirka rokopisov SI AS 1073, rokopis I 23 r.
134. Rothschild, Emil. [Illustrierter Bienenzuchts-Betrieb](#). I. Band, 1875, 462 strani; glej str. 225.
135. Rozman, Anton. [Ob 200-letnici izida prve slovenske čebelarске knjige](#). 94(1992)10, str. 259–261. Slovenski čebelar.
136. Rozman, Anton. [Ob 210. obletnici izida prve tiskane slovenske čebelarске knjige izpod peresa Janeza Goličnika](#). 104(2002)5, str. 160–161, Slovenski čebelar.
137. Rozman, Ksenija. [Rodovnik čebelarja in slikarja Antona Janše](#). 75(1973)3, str. 67–72, Slovenski čebelar.
138. Ruttner, Friederich. *Naturgeschichte der Honigbienen*. 2. Izdaja, 2003, 357 strani.
139. Salm, [Franz Xaver Altgraf](#). Wikipedia, 2 strani.
140. Schachinger Josef. [Die Bienenzucht von Janscha](#). 51(1901)88, str. 753, Wiener Landwirtschaftliche Zeitung.
141. Schachinger Josef. [Die Speculative Fütterung der Bienen](#). (1879)15, str. 156, Wiener Landwirtschaftliche Zeitung.
142. Schirach, Adam Gottlob. [Bayerischer Bienen-Meister, oder deutliche Anleitung zur Bienen-Wartung](#). München, 1770, 167 strani.
143. Scopoli, Giovanni Antonio. [Dissertatio de apibus](#), str. 7–47. V: Annus IV. historico-naturalis. Lipsiae, 1770, 150 strani.
144. Scopoli, Giovanni Antonio. [Entomologia Carniolica : exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana](#). Vindobonae, 1763, 420 strani; glej str. 303.
145. Spitzner, Johann Ernst. [Kritische Geschichte der Meinungen von der Geschlechte der Bienen, von der Begattung und Befruchtung der Königin, der Erzeugung der verschiedenen Arten und andern Merkwürdigkeiten in der Bienenrepublik](#). Erster Theil. Leipzig, 1795, 246 strani; glej stran 100 in dalje.
146. [Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem. Matica Slovenska](#), 1883, 241 strani; sestavek o Antonu Janši je na straneh: 139–166.
147. Stabej, Jože. [IV. Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu](#). 56(1954)5–6, str. 135–140. Slovenski čebelar.
148. Stabej, Jože. [Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu](#). 55(1955)3–4, str. 83–86, Slovenski čebelar; zapis na 84. strani.
149. [Sterbebuch 03-05, Pfarre St. Leopold](#). Str. 321.
150. Šalehar Andrej. [Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva na svetu](#). Delo, 20. 11. 2017 (2017a).
151. Šalehar Andrej. [Čebele naj bi varovale pred strelo](#). CXVII(2015)12, str. 419, Slovenski čebelar.
152. Šalehar Andrej, Gregori Janez. [Knjige o čebelarstvu v Kranjskem knjižnem katalogu iz leta 1797](#). CXII(2010)10, str. 314–315, Slovenski čebelar.
153. Šalehar, Andrej, Gregori, Janez, Dovč, Peter, Koželj, Anton. [Pred odhodom na Dunaj naj bi bil Anton Janša na Koroškem?](#) Rodica, Brdo pri Lukovici in Novo mesto. 2015, 72 strani.
154. Šalehar, Andrej, Gregori, Janez. [Nujno potrebujemo čebelarски zakon](#). 111(2009)2, str. 45–46. Slovenski čebelar.
155. Šalehar, Andrej. [Anton Janša: biografski in bibliografski mejniki](#). Ljubljana 2017, 48 strani.
156. Šalehar, Andrej. [Anton Janša: biografski in bibliografski mejniki. Druga dopolnjena izdaja](#). Ljubljana 2017a, 82 strani.
157. Šalehar, Andrej. [Kranjske čebele iz Gorenjske na prvi čebelarски šoli na Dunaju?](#) CXIX(2017)12, str. 337–338, Slovenski čebelar.
158. Šalehar, Andrej. [Objave pred izidom prve Janševe knjige Razprava o rojenju čebel v letu 1771 in po njem](#). 119(2017)7/8, str. 206–207, Slovenski čebelar.
159. Šalehar, Andrej. [Praha matice s troti v zraku, izvirno slovensko odkritje: najstarejše kronološko urejene objave](#). Ljubljana, 2015, 27 strani.

- 160.Šalehar, Andrej. **Prvi strokovni opis slovenskega čebelarstva – Glavarjev »Odgovor«** – 1768. Str. 268–274. V: Glavar, Peter Pavel. Čebelarstva pisna zapuščina Petra Pavla Glavarja, 2017, 352 strani.
161. **Über die Bienenzucht Oesterreich.** (1832)228, str. 913, 3. October 1832, Wiener Zeitung; zapis na 913. strani.
162. **Über die Bienenzucht Oesterreich.** (1832)83, str. 657–660, Economische Neuigkeiten und Verhandlungen; zapis na 658. strani.
163. **Über die kärntnerische Bienenzucht.** str. 88–98; zapis na 89. strani. V: Blätter für Landwirtschaft und Industrie. Zweites Heft, Klagenfurt 1833, 175 strani.
164. Umek, Ema. **Kranjska kmetijska družba 1767–1787.** 29(2006)1, str. 1–34, Arhivi.
165. V.S. **Mali zapiski. Blaž Kumerdej.** XV(1905)1/2, str. 47. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko.
166. **Vaterländisches. Blasius Kumerdej.** (1840)44, str. 213–214. Illyrisches Blatt.
167. **Verzeichniss der verstorbenen zu Wien in und vor der Stadt.** Wienerisches Diarium, 18. september 1773, 8 stran.
168. Vrhovec, Ivan. **Slavni Slovenci; II. Peter Pavel Glavar.** Ljubljanski zvon, 5(1885)6, str. 352–360, št. 7, str. 405–411, št. 8, str. 469–475, št. 9, str. 541–548, št. 10, str. 599–607 in št. 11, str. 660–669.
169. Weinkopf Anton. **Beschreibung der k. k. Akademie der bildenden Künste in Wien** 1783 und 1790. Wien, 1875. 109 strani.
170. Weippl; Janša, Anton, Weippl, Theodor. Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Einleitung über Janscha von Theodor Weippl. Wien, 1925, 71 strani.
171. Werfenstein: Ohranjen je naslov Werfensteinovih zapisov: Beschreibung des Einzuges des Kaisers Franz I. und der Kaiserin Maria Theresia zu Klagenfurt im Jahre 1765 von Franz Werfenstein. To je zapisano na 436 strani pod št. 26 v delu: **Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten bis zur Vereinigung mit den österreichischen Fürstenthümern.** V: Heinrich Herman. Handbuch der Geschichte des Herzogthumes Kärnten in Vereinigung mit den österreichischen Fürstenthümern. Culturgeschichte Kärntens vom Jahre 1790–1857 (1859) oder der neuesten Zeit. III. Band, 3. Heft. Klagenfurt, 1860, 445 strani.
172. Wester, Jos. **Ivan Anton Scopoli o kranjski čebeli in čebelarstvu.** 38(1935)7, str. 104–107, Slovenski čebelar.
173. Wester, Josip. **Hacquetov zapisek o kranjskem čebelarstvu.** 68(1956)7-8, str. 158–160, Slovenski čebelar .
174. Wiegand, Johann. **Handbuch für die Österreichische Landjugend zum Unterricht einer wohlgeordneten Feldwirthschaft.** Wien, 1771, 334 strani; zapis na 170. strani.
175. **Wien 1771.** 15. zvezek, 7. 1. 1772, str. 234–236. Prager gelehrte Nachrichten.
176. **Wienerisches Diarium.** 11. 10. 1775, str. 15.
177. Wytopil, Franz. Die Kaiserl. Königl. Bienenschule in Wien 1770–1781. 32(1900)6, str. 109–118, Bienen-Vater.
178. Zaletel, Pavel. **Prvo slovensko čebelarsko društvo.** 97(1995)11, str. 304–306, Slovenski čebelar
179. **Znamenita čebelarska stopetdesetletnica.** 1(1925)39, str. 2, Ilustrirani Slovenec.
180. Župan, Tomo. **Čebelar Anton Janša in njegova sorodovina.** XI(1930), str. 72–77, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo.

17. Zahvala

Knjiga Anton Janša, prvi učitelj čebelarstva je plod večletnega zbiranja podatkov, prebiranja domačih ter tujih čebelarskih knjig, številnih pogovorov in obiskov na Breznici. Zahvaljujem se za pomoč številnim knjižnicam, še posebej čebelarski knjižnici Janeza Goličnika in knjižnici oddelka za zootehniko Biotehniške fakultete. Hvala tudi Arhivu Republike Slovenije.

Za pomoč se zahvaljujem mojima čebelarskima prijateljema, gospodu Antonu Tomcu in gospodu Janezu Gregoriju, ki mi je tudi usmerjal moje prve korake v čebelarstvu ter opravil strokovni pregled knjige.

Posebej se zahvaljujem, in knjigo tudi posvečam, oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete, ki mi že pet desetletij omogoča raziskovalno delo ter daje na razpolago svojo infrastrukturo.

18. Priloge

18.1. Rokopis: Anton Janša – Ivan Navratil (1886)

Anton Janša

Na ulki se prebrisane glavo
7. tednika

Do svojemu večjemu spisku popisal S. Navratil.

Sam ne vem, kolikokrat sem pred 1882. letom šlišal praviti, pa tudi čital po knjigah domačih in nedomačih, kako umen čebelar je bil Kranjski (slovenski) kmet Anton Janša, da ga je zato slavna cesarica Marija Terezija poklicala na Dunaj, in da je ta kmet, ki ni znal ni čitati, ni pisati, niti po memiski, razlagal čebelarstvo v Dunajskem mestu — po tolmaču.

To mi se je zdelo da nekatraj nekako čudno in neverjetno. Lato sem se trudil na svo moč, da bi prišla resnica na dan, ter se zvedelo še več spominna v rednega o tem rojaku. Ugodila mi je sreča. Star sem zvedel iz najboljših virov, bodi povedano tukaj na kratko.

Rodil se je Anton Janša, ubogih kmetovskih roditeljev sin, menda 20. maja 1734. v rajskem kraju na Kranjskem (Gorenjskem) in to na Breznici, vsaj kriščen je bil istega dne v Radoljici, zato ker je Breznica tedaj spadala pod Radoljsko župnijo, od l. 1783. do 1821. pa pod Rodinsko, a iz te je poleg nastala sedanja Brezniška župnija. Deteu je bilo ime Matija, materi pa Lucija.

Anton, ki je imel dva mlajša brata in dve sestre, izučil se je bil sicer slikarstva, a poleg te umetnosti priljublil si je tudi mile čebele ter

čebelaril s posebnim veseljem tako mnogo, da malo kito tako, verno opazuječ in premišljajoč se koristne živalice kakor kakšen učen prirodoslovec.

Ta materina ljubezen do izvoljene si umetnosti slikarske bila je kriva, da se naš Anton pod konec l. 1766 poslovil od milih čebel in premile domovine ter napotil z mlajšim bratom Lovrom na Dunaj, če leč prineči se slikarstvu še bolj v prestolnem mestu. Trispevši na Dunaj, zapisal se je res z imenovanim bratom urej decembra meseca 1766 v novo bakrorezno-risarsko akademijsko šolo, ki je bila tedaj danji slikarski šoli pridružena ter se začela 1. julija istega leta.

Drugo leto (1767) prišel je za njima - brez dvojbe na povabilo Antona - tudi srednji brat Valentin ter se dal septembra meseca zapisati v isto šolo.

Ta kako so jih zapisali v vzprijemni zapisnik? S popačnim priimkom „Sänisch“ ali „Sanisch“, a rojstveni jim kraj „Bregnica“ ali „na Bregnici“ čisto ondi napačno zapisan: „Näbrisence“ in celo „Naciscen“ (!) - V ~~po~~ poznejših spisih in knjigah nahajajo na namesto pravega priimka „Sänisch“ tudi izmene: „Sänčä“ („Santschä“) in „Sanža“, a rojstvenemu kraju ime: „Bregnica“ postalo je s časom v tujih ustih „Presnice“, a naposled „Prosnice“ ali „Prosnicama“ Stranjskem, dasi ni v vsi Kranjski deželi nikakke „Prosnice“.

Bes, da Anton Banša odpravljaje se na Dunaj, ni znal še nemški, - ni znal še ni citati ni pisati,

(ali kakor veli Slovenci po domače: „ni pisati ni brati“),
Dokazano je na zdej, da je nadarjeni mož v mestol-
nem mestu od konca l. 1766 do polovice l. 1769 po-
leg slikarskih opravil naučil se do dobra nemščine,
pa tudi - citati in pisati.

V. Oekonomie-Ge-
sellschaft (zdej
Landwirtschafts-
Gesellschaft in Wien)

Dokler si je tedanja gospo. Darska Družba "Dunajskan",
Dobrega čebelarja iskala v tuji deželi, ...oglasil se je ne-
koliko dni pred 3. dnevom, maja meseca 1769 ob sebi
pri njenem ravnatelju Kranjec Anton Janša, ki je
slul ontaj višje po svoji posebni nadarjenosti za sli-
karstvo, in je pokazal v razgovoru, da zna res
čebelarn glas.

Ker je želel ravnatelj, da bi poskusil Janša svoj
novi način in druga opravila čebelarstva pri njegovih
graščini v Aspernu, odgovoril mu je Janša, da ga je
volja, samo če se bi bil mogel odtrgati od svojega posla
pri c. kr. slikarski akademiji, in če bi o Duhovem
(vinkoštnih praznikih) od svojih poglavarjev dopust.

Dokazano je s tem prevažnim uradnim poročilom,
da se je bil Anton Janša na Dunaju res dobro na-
učil nemščine, predno je se počel ondi učiti čebe-
larstvo, kajti razgovarjal se je z omenjenim ravn-
teljem, trdim Nemcem, mahom prvič sam - brez
kakega tolmača.

Dokončala je bila gospodarska Družba v svoji
seji 3. maja 1769, naj počne Janša čebelariti naj-
prej v „Augathnu“; on pa začne na svojo roko
rajše v Meidlingu (urohoda od Dunaja: pri Lepem
studencu (Schönbrunn). - Vendar je počel kmoneje

čebelariti tudi v Sturgartnu.

Ker mlada gospodarska družba ni imela še dosti svojega imetja, izročil je njen dobrotnik, knez Starhenberg, svetli cesarici Mariji Tereziji posebno spomenico, naj bi blagovolila družbenemu čebelarju Antonu Šanši dodeliti po milosti primerno plačo. -

Svetla cesarica usliši to prošnjo, ter dovoli da bo da Anton Šanta Dobival (za čebelarjenje na Dunaju) po milosti na leto ónih 360 goldinarjev starega novca (378 gold. a. v.), ki mu jih je bila po posebni milosti do volila uže poprej in namenila tudi za njegovo potovanje po Italijanskem, dokler je bil še pri slikarski akademiji, - v hru tega se brezplačno staniti z drugimi potrebinami vred.

V spomina vrednem govoru, ki ga je naš bistri rojak 22. marca 1770 govoril v seji gospodarske družbe Dunajske pred vsó zbrano nemško gospodo o svojih novih okolnostih, izjavil je naposled, da mu pušča rad najvišjemu povelju razsodbo, katero opravilo njegovo - slikarstvo ali pa čebelarstvo - utegne biti občinstvu v največjo korist.

Vsled tega zaprosi gospodarska družba svetlo cesarico brez zamude, naj blagovoli družbenemu čebelarju, Antonu Šanši, dodatiti plačo, primerno njegovim poprejšnjim dohodkom, na vse žive dni Uže 6. aprila 1770 povisó nepozabna cesarica z lastnoročno podpisanim listom (Billet) - ki kose čita v njem - Kranjskemu slikarju Šanši, ki zna čebelarstvu posebno glas * poprejšnjo plačo

den in der Bienen-
pflege besonders
erfahrenen kün-
niglichem Maler
Šanicha

na 600 gold. starega novca (600 gold. a. v.), in sicer zato
da se bode bavil samo z razširjanjem čebelarkega ukla ter
učil čebelariti po polnem in brez prikrivanja, — pa tudi
zato, da bode potoval po drugih, dednih deželah ^(deželah) kot pot.
^{ni učitelj 1.}

1) knokellungs-
dekret.

Tler so se na v dvorskem sklepu, s katerim so mu ozna-
nili to novico, pogrešale prevažne besede, na vse žive dni,
zato se je napisala 8. junija 1770 nova, nastavnica ²⁾,
tem dodatkom, da mu je ta plača (600 gold. na leto) od-
merjena na vse žive dni t. j. da bode Anton Šanša,
prvi čebelarški učitelj Dunajski, užival tudi potem,
kedar ga vlada ne bi več potrebovala za čebelarški
pauk. Dovolili so mu zdaj ~~tudi~~ na ravnost, da si
sme poleg čebelarstva prisluževati tudi še kaj s slik-
karstvo umetnostjo, samo da ne bode čebelarstvu v
kvar.

Tako je postal kranjski ali slovenski, slikar-čebe-
lar — prvi čebelarški učitelj Dunajski s trdnjo plačo,
(koliko, kolikoršno so dobivali odaj kot prvo plačo tudi
učitelji pri akademiji slikarski i. dr.)

Učil je samo v takto zvanem Augartnu' do smrti ter
razlagal ondi čebelarstvo Dunajčanom in nemškim
kmetom — pa brez tolmača, ker mu ga ni bilo treba.

Milostljiva cesarica, čebelarjem velika prijatelj-
ca, skrbela je vedno za svojega prvega čebelarkega
učitelja ter ga odlikovala s poštovanjem in podarostjo.

L. 1773 prošil je Anton Šanša, naj bi mu vlada
dala kakega pomočnika, rekši, da se bliža čas, ko se
začenja čebelarški nauk (maja meseca) ter ga prihaja

poslušat obilo kmetovskih ljudi itd. - Uslišala je
 dobra cesarica to pohlevno prošnjo: Janša dobi
 pomočnika, in to, kakor je želel, svojega najboljšega,
 ga učenca, Jod. Münzberga, ki mu je bil tudi naslednik
 ter učil po njegovi smrti na belvederskem vrtu.

Vse, kar čitamo o slavnem kranjskem slikarju in čebelarju, vse nam kaže, kako imenitna oseba je bil ta
 možak kdaj v prestolnem mestu po svojem odličnem
 odličnem čebelarstvu in kolike so bile njegove zasluge.

L. 1773 čebelarili so po Janševem igruštvom na
 čine užje vsi čebelarji okolice Dunajske, kamor je
 hodil naš rojaki (od l. 1770) kot poprtni učitelj
 poučevati. Janša je bil prvi, ki je naučil dolenje
 avstrijske čebelarje, kako se vozijo čebele „na pašo“,
 in koliko več se pridobi na ta („kranjski“) način
 pri čebelarstvu.

Kako so stimali ^{dolenjsko-avstrijski} zbrani kmetije na Moravskem
 polju (Marchfeld), videti, koliko sadov medu in voska
 je bil Janša na ta, njim nov način, pridobil ovde
 samo v dveh mesecih. Vladoji poročevalci, dvorski
 svetnik plem. Raab, veli na ravnost, da se ne bi
 bilo pridobilo v tako kratki dobi ^{toliko} „placilo
 pridnosti“ brez Janševih, poprej neznanih pomočkov,
 glasti na re, ako se ne bi bile čebele vozile na pašo
 „na ajtovo polje.“

Tako je vili naš Janša prebivalcem Dolenjsko-
 avstrijskom pokazal in dokazal očitno, kako si z
 umnim čebelarstvom vsak gospodar lahko pomno-
 žuje imetje in bogatstvo.

Njegove čebelarske zasluge povisujejo se bolj

naslednji podatki:

Uže iz početka 1773. leta izročil je bil naš prebivši Janša cesarici Mariji Tereziji imenitno spomenico t. j. pismen predlog ali nasvet, kako naj bi se napravila v Dolnji Avstriji „čebelarška družba.“

Ta koristni predlog naposled sicer ni obveljal, zato ker v taja ni bila še doba za „čebelarško družbo“, (ki se je osnovala še le sto let pozneje v Janševi domačini, in to v Lescah blizu njegovega doma), vendar Janševa spomenica ni bila brez dobrih nasledkov. Ukazala je namreč modra cesarica, ker ji je bilo čebelarstvo jako pri srcu, naj se (namesto čebelarške družbe) napravi za Dolenjo-Avstrijo še jedna čebelarška šola v Dunajskem Novem mestu (Wiener-Neustadt), pa tudi na Moravskem in na Češkem. To se je res tudi zgodilo l. 1775 in 1776.

Anton Janša razširil je svoje koristne nauke o čebelarstvu tudi pismeno. Prva njegova knjiga: „Razprava o čebelnih rojih“, prišla je na svetlo pod izvirnim napisom: „Abhandlung vom Schwärmen der Bienen, von A. Janscha. Wien, gedruckt bey Jos. Bluzböck, 1771“ (126 str.).

En uprav v njenem mišnem predgovoru razjazuje nam pisatelj, kako se je zgodilo, da je postal čebelar ter se poslavil z umnim čebelarstvom.

Se mladenič začel je bil namreč premišljevati, koliko koristi nam prinašajo čebele s sladkim medom in dragim voskom.

Do takem premišljevanju, zlasti pa po čudoviti umetnosti in marljivosti čebelni ganen, čutil sem - piše sam - uže za mladik nog v sebi nagon

Da sem si te stvarce ne samo priljubil, ampak tudi opazoval njih umetno opravilo, kolikor in kadar koli sem utegnil.

1) Premislju-
jem zgodaj (a
ne o zgodnji)
pravijo tudi
Slovinci-či.

Bilna zvedljivost, ki me je bila prevzela, iz-
podbatala me je, da sem čim dalje, tem bolj
premišljeval njih uredbo, red, dela in skrivnosti.
Čim več novega sem zasledoval pri njih, tem bolj
sem si jih priljubljal, tako da mi je bilo poleg
čebelarstva poglavitno opravilo.

Glote pa izdati ves ali popolni nauk
o čebelarstvu pisaril in risal je urli mož
potem ~~na njegovo~~ ^{neprenehoma}, kadar koli je utegnil; a
predno mu izide druga knjiga na svetlo
- prebiti ga in pohere na naglem nemilomst

Umrl je na Dunaju v Leopoldovem mestu
za vročinsko boleznijo 13. septembra 1773,

„pregostaj za čebelarstvo“, na tudi ~~je~~ ^{sl.}
karstvo,“ kakor piše jeden izmed njegovih
tedanjih učencev: njegov rojak, Martin
Skuralt. Do tem takem bavil se je slavni
čebelar poleg poglavitnega opravila (čebe,
larskega) res do smrti tudi s ~~je~~ ^{je} priljubljenim
& slikarstvom. To potrjuje tudi Ivan Kukuljović.

Glako izvrsten slikar je bil Anton Janša
uže doma, pravijo še dan danes ljudje v njeg-
ovem rojstvenem kraju: na Breznici, vsemu
drugemu svetu znan je pa zdaj le Anton Janša
- slavni čebelar.

Dasi ^{Janša} ~~na~~ pisatelj ni doživel veselja, da
bi bil med svetom videl tudi svoj drugi
umotvor, vendar to dragoceno delo, ki je

bilo uže $\frac{1}{2}$ za $\frac{2}{3}$ natisak pripravljeno, ni prešlo pod zlo. Našel se je na srečo ves (nemški) rokopis, ter je ugledal dve leti po pisateljevi smrti beli dan.

Izdal ga je ~~njegov~~ naslednik (bivši mu učec, nec) Jos. Münzberg pod naslovom:

„Des Anton Sanscha sel. sehr erfahrenen Bienenwirthes und K.K. Lehrers der Bienenzucht zu Wien, hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht. Herausgegeben und verlegt von dessen Nachfolger in seinem Lehramte. Jos. Münzberg, Wien. 1785. (204 Str.) S VII tabulo. rezinimi razkaznicami (. Tafeln), ki jih je bil narisal pokojni Ant. Sanscha sam.

Ta posmrtna knjiga Sansčeva bila je tako izvestna, da je prekosila vse poprejšnje spise o čebelarstvu.

Stako so se čislali Sansčevi zapisani nauki, razvito je iz tega, da so jih umni možje po dvakrat, trikrat in po štirikrat na novo preiskavali, prelagali na druge jezike, ter dajali naglo med ljudi.

Prvi spis Sansčev (o čebelnih rojih) preložil je tudi na slovenski (kranjski) jezik čebelar in dohovnik Peter Pavel Glavar, a njegov pomnoženi prelog, nisan z bohoricičo l. 1786, z naslovom: „Pogovor od čebelnih Rojov (pogovor od čebelnih rojev) itd.“ ostal je v rokopisu.

Se bolj se je na Sansčev odlični nauk o čebelarstvu širil po njegovi drugi (posmrtni) knjigi. Dve izdave Dunajske l. 1785 raznoslalo se je (~~na cesaričnem~~ ^{na cesaricnem} povelju) se istega leta v vse de, dne držele, v vsako po šest gvezkov, v najboljšo porabo t. j. zato, da so jih gozdelili v posnemanje med najboljšie čebelarje.

Uže l. 1770 dali so natisniti češki izpisek te knjige
 je Janševe za Moravce v Ogroški Skalnici (angl.
 - Skalitz), dve leti pozneje (1772) v Pragi pa za
 kmete po češkem češki prelog, ki ga je objavil
 duhovnik J. A. J. Trutnovský (Jos. Ant. Janiš,
 - a ne Janša, kakor je mislil nekdo po krivem).

Isteza l. (1772) izšla je v Pragi tudi nova
 nemška izdava Janševe druge knjige t.j. njegovega
 popolnega nauka o čebelarstvu. Razproščala
 se je bila te imenitne knjige prva Dunajska iz-
 dava tako naglo, da Martin Sturalt, zapustivši
 po učiteljevi smrti Dunajsko mesto, (prejeto je
 bila še prišla na dan), ni gledel za njo, ^{ster} mistil
 potlej, da je bila Praška nemška izdava prva,
 druga pa njegova nemška izdava, ki jo je dal
 nekoliko popravljenno po Praški 30 let kasneje
 je na svetlo v Levovu pod napisom: Anton (Ant.)
 Janocha, gewesenen KK. Lehrers der Bienen-
 zucht zu Wien hinterlassene vollständige Lehre
 von der Bienenzucht. „Zweite Ausgabe, be-
 sorgt durch Martin Sturalt, Vorsteher ^{der KK.}
~~der KK.~~ ^{akad. Bibliothek} und öffentlicher Lehrer der
 Bienenpflege zu Lemberg, 1802.“ (Brez razg.
 Kaznje, a z dodatkom znamenitih uradnih
 spisov).

Se pred Sturaltovo izdavo pretiskana
 je bila, po mnogoteri želji prva Dunajska
 izdava posmrtne knjige Janševe na Dunaju
 vnovic' l. 1790, menda po tej ^(omislil je) na potlej (okoli
 l. 1791) ~~omislil~~ Blaž Kumerdej v Celju
 skrajšano nemško izdavo.

† - po ni
 za poslednjo
 izdavo Du-
 najsko l. 1790 - †

† poslednji
 izdava Du-
 najski †

Šle se pa slovenski narod iz teh neprebranih knjig, ni mogel okoristiti z izvirnim naukom bistroumnega slovenskega sina, zato je preložil štajerski čupnik in čebelar J. Goličnik Jan, šev čebelarstva po Humerdejevi nemški izdavi na slovenski (kranjski) jezik, ter dal (z nekaterimi opombami) med ljudi v Celju l. 1792 (200 let) ^{in poluarjens} ~~godosledno~~ bohoricico in s te. Danjo preprosto slovensčino pod dolgim naslovom ANTONA JANŠA ŠAJARSKIGA Čebellarja Popolnoma podvuzčenje sa vse Čebellarje itd. (čitaj: A. Janšaja, vsavkega čebelarja popolnoma podvuzčenje sa vse čebelarje itd.) Od Janeza Goličnika, fajmostra v Biuzi na Štajerskim. V Celju utisnena - 1792.

Anton Janša
Golice
sa vse čebellarje
itd.

Anton Janša
Golice
sa vse čebellarje
itd.

Do takem pomnoževanju in prelaganju Janševih izvirnih naukov razprostralo se je prekoristno čebelarstvo ter ^(avstrijsko) povzdigovalo na visok naglo ne samo v domačih, nego i tujih deželah. Pripomogel je k temu tudi novi preblajeni nauk, da si pridobivajo čebelarje lahko mnogo več dobčka od čebel, a ne da bi jih, hote jemati jim med, podirali (morili), kakor poprej.

Velike so tedaj Janševe zasluge pri čebelarstvu.

Da tudi gledé znanstva t. j. prirodoznanstva ni Anton Janša brez zasluge. Da podamo samo dve drobtini!

Učil je namreč uže pred več nego sto leti, da niso trotje čebelona nikakei vodonosci (Wasserträger), kakor so mislili nekateri po

1. Koda!
Premično sa,
torje ali pre,
mični satniki
(satornjaki):
beweglicher
Kabenbau.

gmoti, ampak „samci“, ki oplodjajo matice
le v višavi (letaje). Klakor to, potrdilo so
izkušnje slavnega čebelarja Dzierzona,
(ki je izumel „premično satorje“, da opazuje
čebelar lahko čebelice natanko, kedar hoče)
tudi ta Janšer nauk; da polaga matica ga,
lego v vse „pišterice“ (hišice) t.j. ne samo v
satorje navadnih čebel, ampak tudi v po-
sebno „trotovske satorje“, tako da je „matica“
mati vsem čebelam, tudi trotom, (kar je zdaj
po Dzierzonovih besedah določno, zlasti od
kar so uvedene golte talijanske čebele).

Jasno je bilo tedaj Antonovi bistri glavitudi
brez premičnih satnikov in brez „steklenih panjev“
uže ondat, česar niso vedeli njegovi mlajši
celo nekateri učenjaki - mnogo pozneje.

Klako milosrčen je bil, ta razsvetljeni mož.
Karžejo nam pa naslednje besede njegove, vredne da
se zapišejo z glatim pismom v večer spomin:

„Gaz ne končam nobene čebele zaradi medu in
voska, ampak jih ohranjujem žive in zdrave,
gato da mi nosijo drugo leto zopet voska in medu.“

Kladi omenjene spomenice Janšere nastal je
tudi zakon, ki velja še dan danes glede čebel
in čebelnih rojev.

Velike zasluge Janšere pri čebelarstvu
priznala je prva „čebelarstva in sadjarstva
družba“ s tem, da mu je l. 1884 omislila
„ploščo spomenico“ na rojstveni dom.

Correspondenz-Karte.

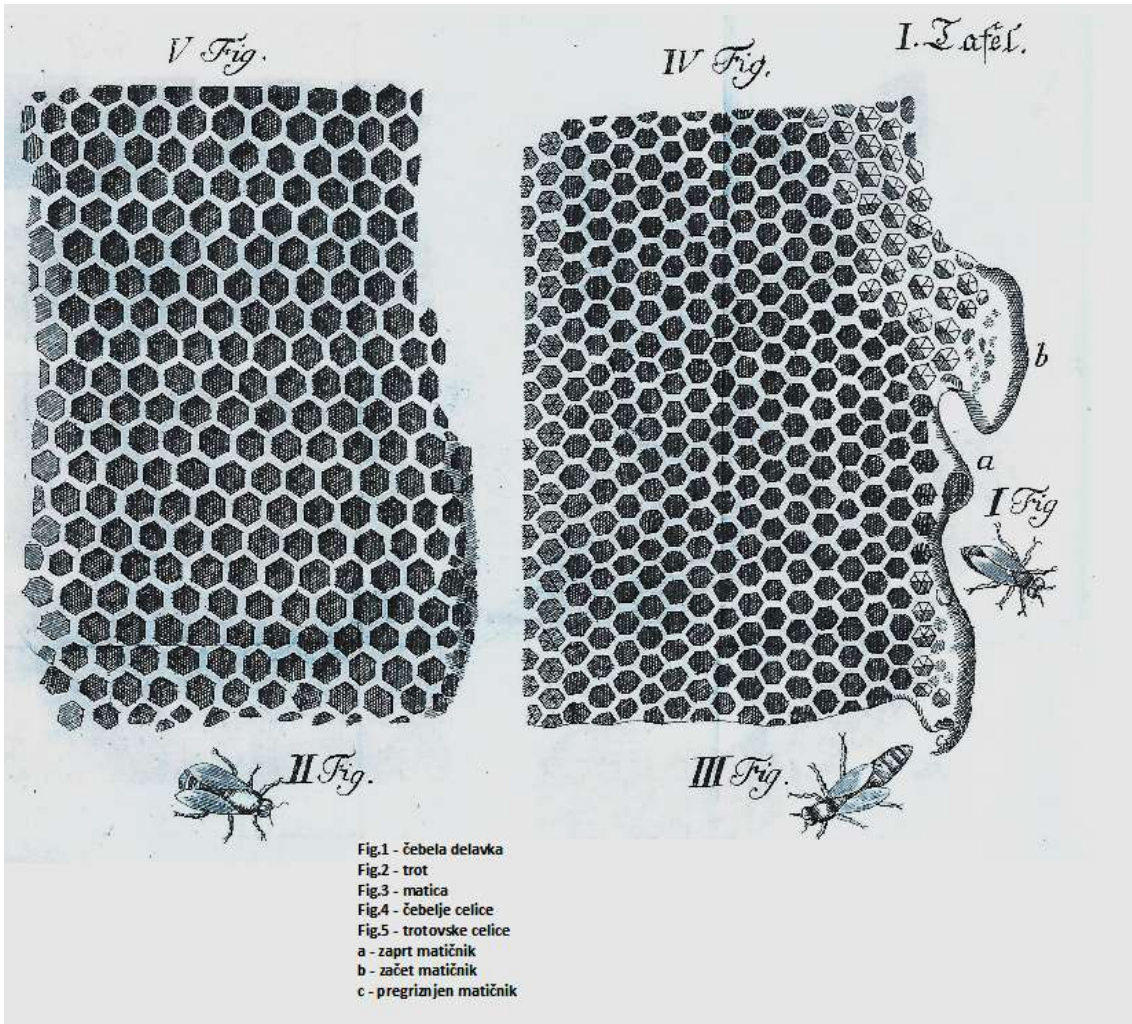
An Wohlgeboren

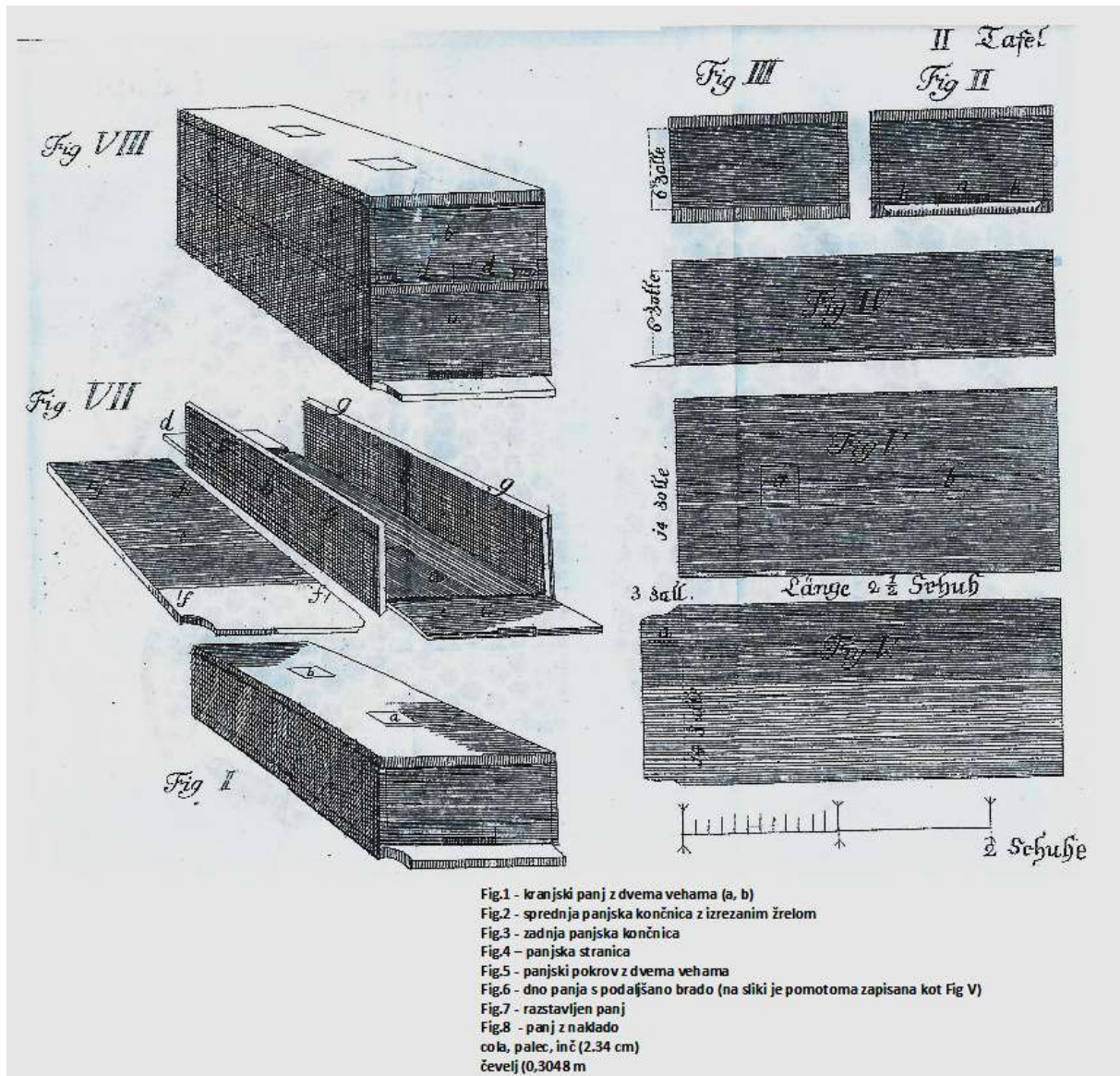
Herrn Dr. J. Sket,

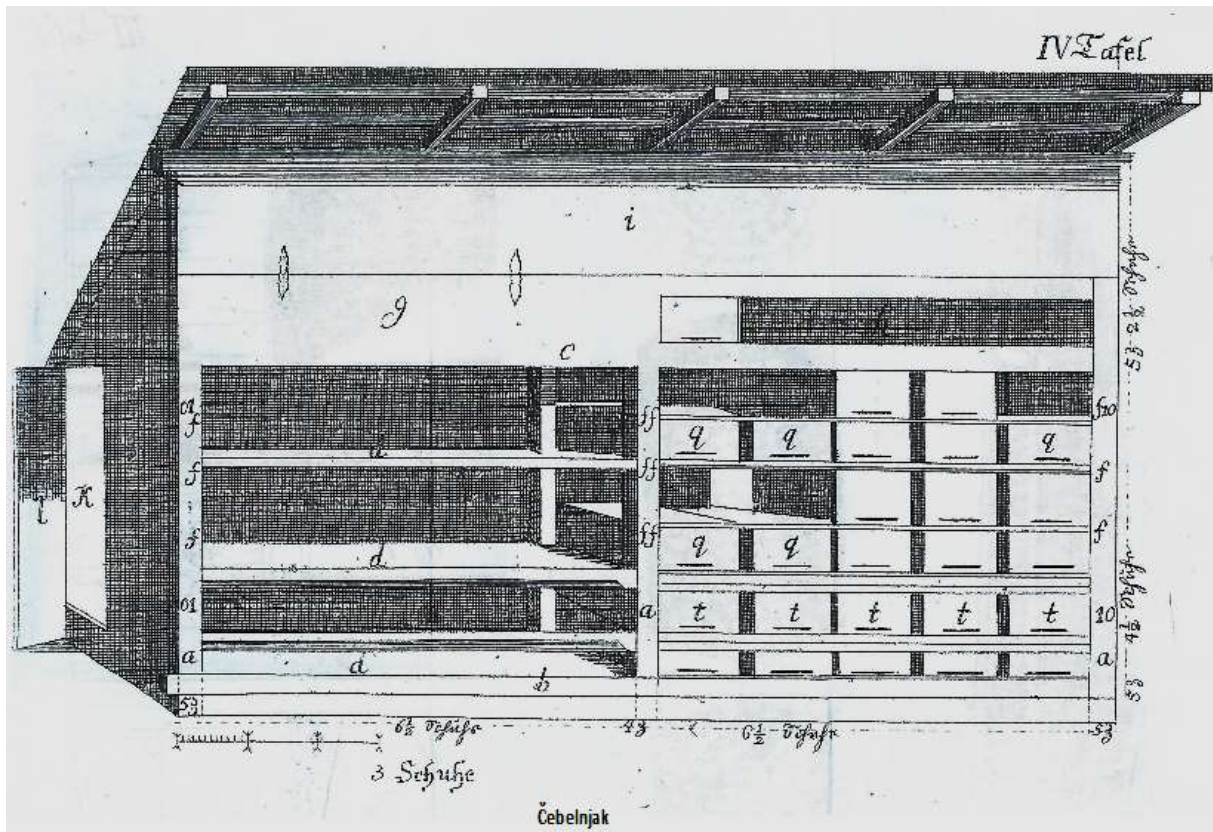
uk. Gymnasial-Professor etc.

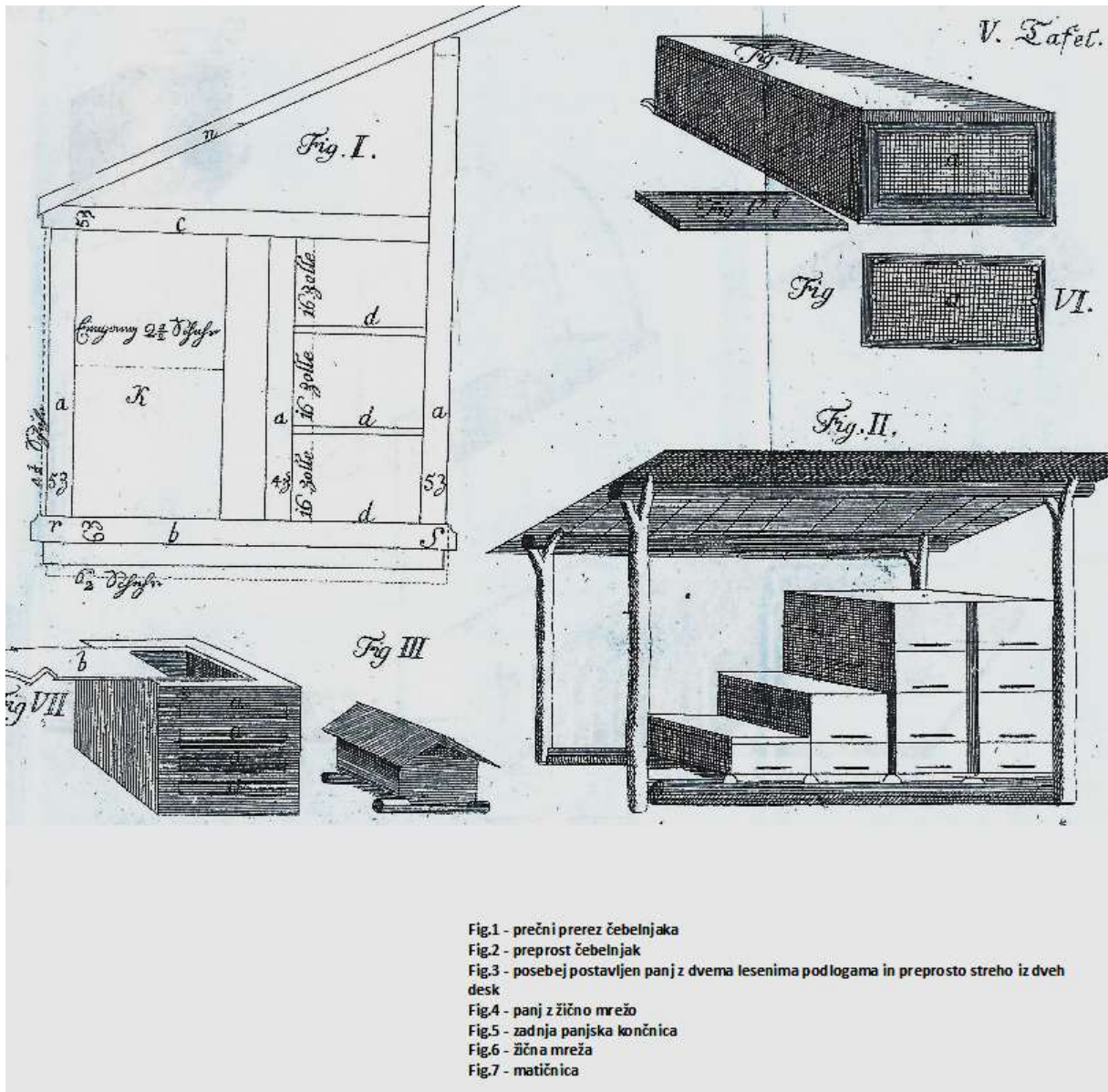
in Klagenfurt
(Kärnten).

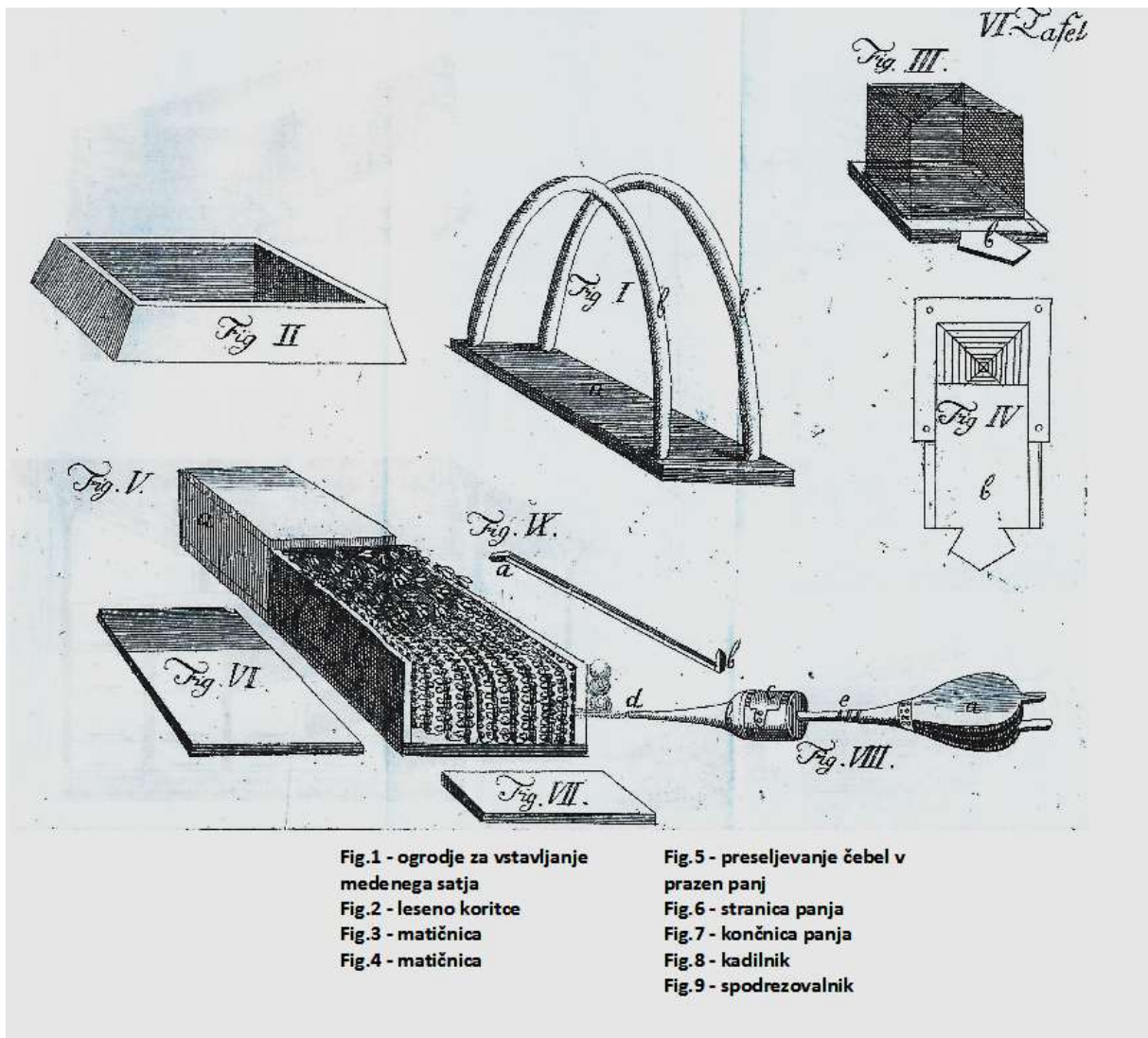
18.2. Bakrorezi s pojasnili iz Janševe knjige Popolni nauk o čebelarstvu (1775)

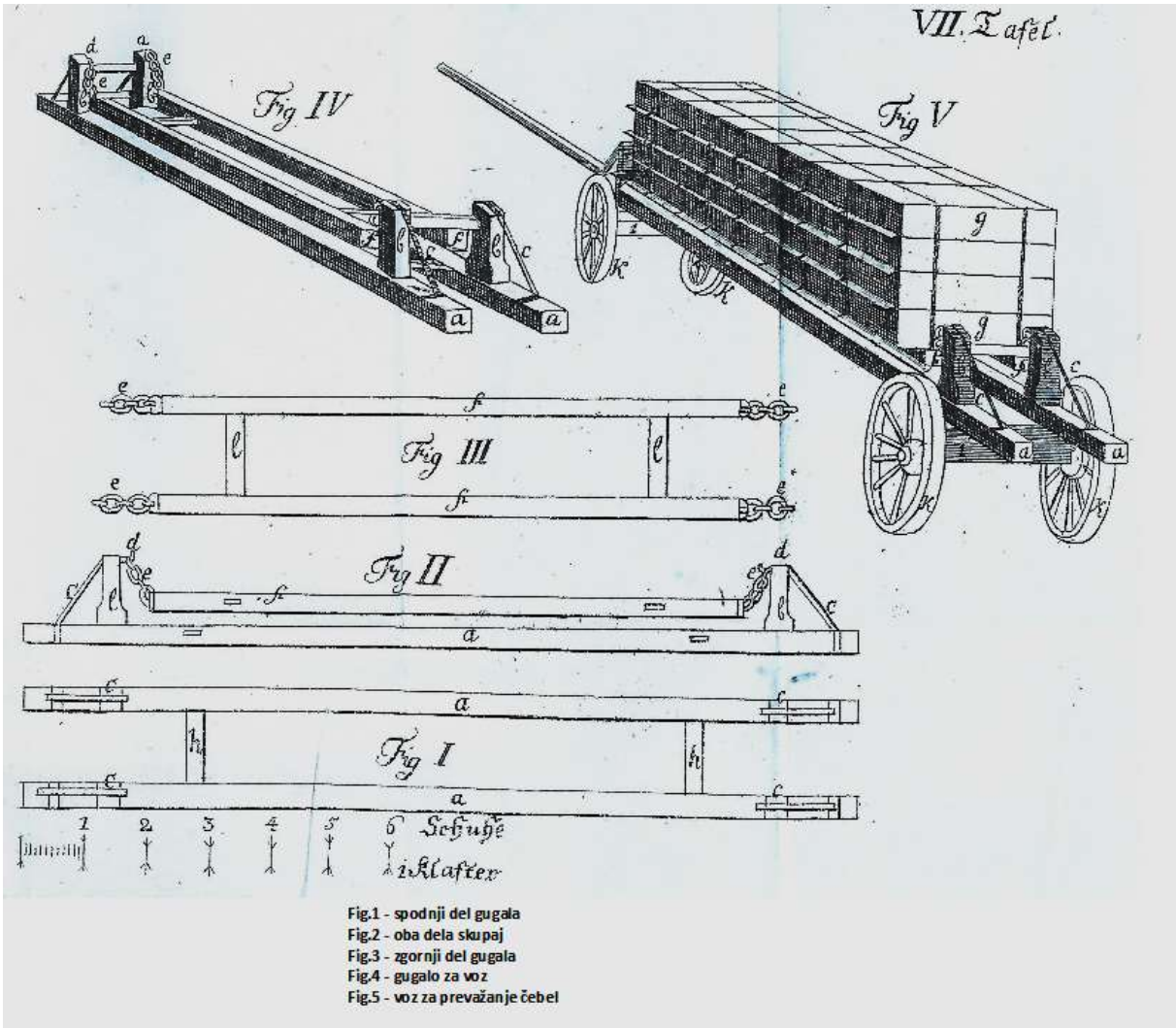

Abhandlung
vom
Schwärmen
der
Bienen.
von H. Janscha

W J E R,
gedruckt bey Joseph Kürschner k. k. Rath und k. k. Hof-
buchhändler bey Sr. Majestät dem Kaiserlichen Hofe
und Universitäts-Buchdruckern.

1774.

*

Des Anton Janscha sel.
sehr erfahrenen Bienenwirthes,
und
Kaiserl. Königl. Lehrers
der
Bienenzucht
zu Wien
hinterlassene
vollständige Lehre
von der
Bienenzucht.

Herausgegeben und verlegt
von dessen Nachfolger in seinem Lehramte
Joseph Münzberg.

W J E R,
gedruckt mit von Obelenschen Schriften

1775.